

Notes

Notes

VOLUM 10
CENTRE D'ESTUDIS MOLLETANS
1996

*Glòria Arimon, Esteve Baqué, Jordi Bertran, Josep Ma. Blanch,
Martí Boada, Mercè Bruguera, Joan Galtés, Josep Gordi,
Diego Granado, Ferran Pérez, Xavier Pérez, Frederic Ros, Núria Rovira,
Mercè Tarragó, Jaume Vilaginés, Santi Villanueva.*

NOTES

VOLUM 10

Centre d'Estudis Molletans
Mollet del Vallès
1996

DIBUIX PORTADA: *Joan Abelló*

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, sota les sancions establertes a la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la repografia i el tractament informàtic i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

AQUEST LLIBRE HA ESTAT EDITAT AMB EL SUPORT DE L'EMPRESA
Kao Corporation S.A.

TIRATGE: 500 ex.

© TEXT: Els autors

© EDICIÓ: Centre d'Estudis Molletans - Ajuntament de Mollet del Vallès.
La Marineta. Plaça de l'Església, 7

CONSELL DE REDACCIÓ: Josep Gordi i Jaume Vilaginés

DISSENY GRÀFIC: Laia Bosch

IMPRESSA: IG Santa Eulàlia, Santa Eulàlia de Ronçana

ISSN: 1133-7818

DI.: B-37-059-1987

SUMARI

	Pàg.
PRÒLEG	7
PRESENTACIÓ	9
<i>Els inicis de la revista "NOTES", Joan Galtés</i>	11
<i>Què ha passat amb Castellruf? Unes quantes notes sobre el patrimoni arqueològic i la seva funció, Núria Rovira</i>	13
<i>Comentari al testament de Maria Camp, habitant de Martorelles a principis del s. XVIII, Diego Granado</i>	29
<i>La Batalla de Mollet de la Guerra del Francès, Jaume Vilaginés</i>	37
<i>Una excursió a Mollet l'any 1879, Ferran Pérez</i>	57
<i>La lògia maçònica "Luz del Vallès", Xavier Pérez</i>	73
<i>Bosc i societat al Vallès Oriental, Josep Gordi</i>	79
<i>Punts d'interès geològic de Mollet del Vallès i Gallecs, Jordi Bertran i Mercè Tarragó</i>	95
<i>El Montseny interpretat per dos geògrafs vallesans: Salvador Llobet i Josep Mª Panareda, Martí Boada</i>	111
<i>Història de la Delegació de pessebristes de Mollet del Vallès, Glòria Arimon</i>	127
<i>Jaume Foz i Casarramona, Santi Villanueva</i>	137
<i>Recordança de fets i gent de l'Homenatge a la Vellesa, Frederic Ros</i>	161
<i>Can Lledó, Josep Mª Blanch</i>	173
<i>L'aigua potable a Mollet, Esteve Baqué</i>	185
<i>Francesc Vidal i Gomà, pintor, Joan Ventura</i>	193
<i>La bèstia tricolor, Mª Mercè Bruguera</i>	197
<i>Sumaris dels números publicats de "NOTES" (I a IX)</i>	205

PRÒLEG

En posar-me a prologar aquest llibre ho faig plena de dues sensacions que, tot i poder-se complementar, lluiten cada una per expressar-se com la més forta, la més important, la més profunda, ferma i permanent: l'emoció i l'agraïment.

Certament, el fet de poder presentar de nou, en la diada de Sant Vicenç patró de la nostra ciutat, el darrer exemplar de la revista NOTES –i no pas qualsevol exemplar sinó el número 10– m'omple d'una gran emoció en constatar haver assolit quelcom que sempre té una connotació de fantasiosa quan t'ho proposes aconseguir: arribar al número 10 –és a dir, a 10 anys d'existència– d'una publicació que per les seves característiques en cap cas pot considerar-se com a publicació de masses– tant de bo!

En un temps on allò que no és massiu i rendible econòmicament té dificultats de suport i, per tant, de continuïtat i de supervivència, l'aparició del número 10 de NOTES expressa un gran triomf de la voluntat, del treball, de la vocació, de la professionalitat, del molletanisme de moltes persones que han col·laborat amb NOTES, per sobre de la superficialitat, la banalitat i la intranscendència d'aquells que pretenen per a tots –persones i pobles– el comportament de motlle, el cervell adormit, la despersonalització.

A tantes d'aquestes persones que han col·laborat amb NOTES cal retre testimoniatge d'agraïment. Josep Gordi, Director del CEM esmenta persones, entitats i institucions a qui agraeix la seva imprescindible col·laboració. És el meu desig sumar-me sincerament i profunda a aquests reconeixements; i d'entre tots i d'una manera ben especial a mossèn Joan Galtés, peça imprescindible per a entendre el projecte de NOTES, a la Sala Fiveller, a la Parròquia de Sant Vicenç, a

tots els autors, autores i col·laboradors de NOTES i del CEM i, ben afectuosament a mossèn Joaquim Brustenga que ha afavorit, amb la bella discreció de les persones que pensen, sobretot, en la col·lectivitat, la constitució del Centre d'Estudis Molletans que aplega la Parròquia a través de la Sala Fiveller i el propi Ajuntament en aquesta aventura de crear, mantenir i ampliar el treball del CEM, el treball per a aquest col·lectiu que tant estimem: Mollet.

Caldrà no defallir, caldrà que el número 10 de NOTES i l'exposició que en commemora i en recorda els seus 10 anys, ens esperonin a tots a no abandonar aquest engrescador treball de cercar amb ciència i professionalitat quasi sempre, amb passió i bona voluntat altres vegades, d'on venim, com som i quin és, potser, el nostre futur.

Felicitats i gràcies, NOTES, pels vostres primers 10 anys.

Montserrat Tura i Camafreita

Alcalde de Mollet i

Diputada al Parlament de Catalunya

PRESENTACIÓ

Quan la tardor del 1987 Vicenç Vilà escrivia en la presentació del volum 1 de MOLLET DEL VALLÈS. NOTES HISTÒRIQUES: *"volem que aquesta publicació tingui una continuïtat que encoratgi altres investigadors i puguem oferir periòdicament altres treballs"* llençava un important repte. El testimoni el va recollir la Sala Fiveller i, en concret, Joan Ventura, Jaume Vilaginés i jo mateix. Tots tres vam començar a empènyer la revista NOTES, que es diu així des del número tres i que, també des d'aquell volum, porta a la seva portada el dibuix del pintor molletà Joan Abelló. Al llarg d'aquests quasi deu anys NOTES ha sortit, o millor dit, ha tret el nas, dins del marc de la festa major d'hivern que honora el nostre patró Sant Vicenç, amb l'objectiu, entre d'altres, d'oferir als molletans un element de lectura que permeti suportar millor els rigorosos freds hivernals.

Aquesta continuada presència és producte de molts esforços que avui cal enumerar i agrair. En primer lloc a Joan Galtés, que amb la seva estima per la cultura i perseverança va permetre el naixement del primer volum de l'actual publicació. En segon lloc, als autors que han dedicat hores de treball a la creació d'estudis i que, a la vegada, els han confiat a la revista per la seva publicació. També cal assenyalar la impremta Galobart de Santa Eulàlia de Ronçana, que des del primer número ha imprès NOTES i que ha vetllat per la revista amb l'estima que s'atorga a un amic. Per tant es pot dir, sense recança, que NOTES també pertany sentimentalment a la família Galobart. En tercer lloc, hem de parlar de les institucions que han injectat l'oli necessari i imprescindible per fer funcionar l'engranat-

ge de la lletra impresa. Pel que fa a les institucions, és a dir, la Parròquia de Sant Vicenç i l'Ajuntament de Mollet del Vallès, cal destacar la bona entesa que de forma progressiva s'ha anat produint entre les dues institucions, fins arribar a crear i impulsar el Centre d'Estudis Molletans. Fruit d'aquesta bona col·laboració, que deixa de banda els interessos particulars per centrar-se en el bé cultural comú, tenim davant nostre els 10 números de NOTES.

Crec que en aquest moment pot ser bo aturar-se a repassar la producció de NOTES. Si consultem els índexs que apareixen al final d'aquest volum ens adonarem que a NOTES hi han escrit 48 autors, els quals hi han deixat 111 articles que a la vegada representen més de mil pàgines escrites. Respecte a la tipologia dels articles cal esmentar que n'hi ha una gran varietat, si bé els treballs històrics són majoritaris ja que sumen 34 articles; en segon lloc hi ha els treballs sobre temes molletans contemporanis amb 22 articles; en tercer lloc trobem 10 treballs sobre història de l'art, 9 sobre geografia i medi ambient, 6 aportacions literàries i un llarg reguitzell de temes sobre les terres vallesanes.

Com el poeta Joan Maragall que s'emocionava davant de la natura i dels fets més senzills i naturals, tals com la paraula, i ho expressava amb la seva característica emotivitat quan deia: *"la paraula és la cosa més meravellosa d'aquest món perquè en ella s'abracen i es confonen tota la meravella espiritual de la Naturalesa"*, també em sento emocionat i content davant dels deu volums de NOTES i de l'olor de lletra impresa que fa sempre el primer volum en obrir-lo per Sant Vicenç. Finalment, només esperar que gaudiu de la feina feta i d'aquest volum 10 de NOTES.

Gràcies a tos els que han fet possible aquests deu números de NOTES.

Josep Gordi i Serrat
Director del CEM

ELS INICIS DE LA REVISTA «NOTES»

Joan Galtés i Pujol

En l'escaiença del desè número de la revista NOTES, no puc negar-me a lliurar una breu comunicació referent als orígens d'aquesta publicació, car és un deute de gratitud envers els qui l'han sostinguda, confegida i recolzada durant aquests primers deu anys d'existència.

Aquesta publicació no va néixer perquè sí, sino que va tenir una gestació llarga i silent. Quan l'any 1987 va sortir el primer número ja feia anys que hi barrinàvem. Pels voltants de l'any 1980 començàrem unes tertúlies culturals a la rectoria de Mollet. Eren converses esporàdiques on s'hi aplegava un bon grup de joves universitaris, interessats, tots ells, en el coneixement de la història del nostre poble. Hi sobresortia pel seu entusiasme el jove professor de paleontologia Josep Serra-Kiel. Intercanviàvem coneixements molletencs, cadascú des de la seva òptica, geològica, geogràfica, arquitectònica, històrica, etc.

Fèiem projectes de com hauria de ser una monografia sobre Mollet, convençuts com estàvem que el coneixement de la història i d'altres matèries era un factor d'integració i d'elevació. Calia però fer un treball rigorós, fruit de la recerca pacient, que fés un salt de qualitat sobre la poca investigació molletana feta fins aleshores, que era anecdòtica i acrítica. Vaig comprendre que això no seria possible sense una etapa d'estudi, de recerca, i em vaig posar a la feina tant com ho permetien les meves responsabilitats pastorals en una gran parròquia com era la de Mollet. Per això vaig escriure la *GUIA HISTÒRICO-ARTÍSTICA DE L'ESGLÉSIA DE SANT VICENÇ DE MOLLET DEL VALLÈS* (1985). Calia però trobar un mitjà de divulgació periòdic per a altres estudis monogràfics.

Simultàniament, m'ocupava de posar en funcionament una sala parroquial amb l'ajut inestimable d'en Joan Ventura i Maynou. Es tractava d'engegar el que seria la Sala Fiveller, que tingués les dues vessants: pastoral i cultural. Cal tenir present que en aquell moment no hi havia a Mollet cap altre centre cultural. Un cop resolt l'aspecte material i el seu finançament, vaig nomenar la Junta que havia de fer-se càrrec d'aquella naixent institució. Els seus components foren els següents: Vicenç Vilà, Joan Ventura, Araceli Amador, Josep Gordi, Neus Net, Antonio Amaya, Llorenç Belmonte i Quim Aranyó. La Sala fou inaugurada el 22 de gener de 1981, la festivitat de Sant Vicenç. La Junta es posà a la feina i recordo amb goig com es succeïen les exposicions, actes culturals, activitats per a infants... I la Sala esdevenia un lloc de trobada, de relació i de diàleg entre fe i cultura.

Llavors vaig pensar que, a recer de la Sala Fiveller, podia néixer una publicació periòdica al servei del poble, que oferís la possibilitat als erudits de publicar els seus treballs i recerques. Era el que mancava per satisfer els desitjos de recuperació i normalitat cultural de Mollet. Per això la revista s'anomenaria en un primer moment: «MOLLET DEL VALLÈS. NOTES HISTÒRIQUES».

Vàrem preparar el primer número a tall d'experiment, quasi com un prospecte del que podria ser la revista. Quan tot estava a punt va arribar inesperadament el meu trasllat a una parròquia barcelonina. La presentació d'aquest primer número es va fer el 15 de novembre de 1987. Jo no hi vaig poder assistir, però la continuïtat de la revista la vaig posar a les mans de dues persones màximament competents i que gaudien de la meva confiança i amistat: en Josep Gordi i Serrat i en Jaume Vilaginés i Segura. Ells, amb altres col·laboradors, n'han estat els veritables artífexs. Tant, que amb les vicissituds pròpies de deu anys de vida la revista NOTES presenta ara el desè número.

QUÈ HA PASSAT AMB CASTELLRUF?

Unes quantes notes sobre el patrimoni arqueològic i la seva funció

Núria Rovira i Buendia

Aquest és un article de reflexió. De reflexió sobre un tema quotidià per a moltíssima gent com és l'arqueologia. A quin poble, ciutat o entitat geogràfica no hi ha alguna mena de resta arqueològica, per insignificant que pugui ser o semblar? Un castell, un dolmen, unes roques pintades,..., "runes", en general.

A més, de ben petits, a l'escola, se'ns comença a parlar de la nostra història, dels esdeveniments i fenòmens que van succeir al nostre territori, els quals servrien per definir la nostra identitat com a «poble» o «societat». Se'ns ensenya que l'ésser humà va aparèixer a la Terra fa aproximadament cinc milions d'anys i la seva evolució fins a assolir l'espècie actual, l'aparició i adopció de l'agricultura i la ramaderia, dels metalls, l'arribada dels grecs, dels romans, dels visigots, i un llarg etcètera d'altres qüestions històriques. Les restes arqueològiques són les mostres visibles d'aquests fenòmens històrics.

Gairebé tots hem estat en contacte en alguna ocasió amb algun tipus de resta d'aquesta mena, doncs són prou nombroses i, com ja hem esmentat, visibles. De ben segur que ens hem demanat més d'una vegada que quí se n'encarrega, de quí és tot allò, si es pot visitar,... Tanmateix, si preguntéssim, la majoria de gent sabria o intui-

ria, que pràcticament la totalitat d'aquestes restes que s'observen i es troben en el paisatge no són d'ús privat, que d'una certa manera li pertanyen. Per explicar i entendre aquestes idees haurem de dirigir la nostra atenció cap als conceptes de «patrimoni cultural o històric» i «patrimoni estatal».

Una definició qualsevol de «patrimoni històric» que ens ofereix el diccionari és: "Conjunt d'immobles i objectes d'interés artístic, històric, arqueològic o científic que resten subjectes a una legislació especial per tal que sigui conservada i garantida llur protecció". La definició que es fa de «patrimoni de l'estat» és: "En la legislació espanyola, conjunt de béns no afectes a l'ús general que pertanyen a l'estat, a les comunitats autònomes i als éns locals". Així doncs, recollint aquestes dues definicions tenim que les restes arqueològiques són uns béns públics, de tots. Ara bé, la pregunta fonamental que jo em formularia és: quin interès pot tenir per a una societat el seu patrimoni històric, arqueològic o cultural?

En les següents línies voldria contestar a aquesta i a altres preguntes a través de l'anàlisi d'un exemple proper a tots nosaltres: Castellruf.

1. Vista general de Castellruf des de Sant Fost.

**Un exemple de patrimoni arqueològic:
Castellruf (Santa Maria de Martorelles, Vallès Oriental)**

El poblat ibèric de Castellruf es troba situat al terme municipal de Sta. Maria de Martorelles, dalt d'un turó de la serralada Litoral. No explicarem gran cosa més de la seva història, o de la seva contribució a la història de la regió, ja que no és el que més interessa en aquest article. El que sí que vull destacar és que Castellruf, com també ho poden ser el poblat de les Maletes (Montcada i Reixac, V. Occidental) i el castell de Sant Miquel (Montornès, V. Oriental), és un referent prou clar i conegut per la gent de la comarca. Als que ens agrada passejar segur que alguna vegada o una altra hem fet una volta fins a Castellruf.

Repasant una mica la història del descobriment i estudi d'aquest poblat veiem que fou trobat pel senyor A. Cueto a mitjants dels anys cinquanta (després del 1956). Aquest senyor, arqueòleg aficionat, va realitzar durant més de quaranta anys treballs d'excavació i investigació al jaciment, sense comptar amb cap ajut administratiu i tan sols amb el permís i "ànims" dels aleshores responsables d'administracions locals, com poden ser el museu de Badalona o el de Granollers. Els seus treballs, així com els repetits intents d'organitzar exposicions i la seva intenció de fer un museu amb les troballes que havia anat realitzant, no van tenir un ressó gaire considerable en l'àmbit local (Villanueva, 1994: 19-21).

Anys després, el 1984, s'inicien unes feines d'excavació del poblat de Castellruf dirigides des de la Universitat Autònoma de Barcelona per un equip d'arqueòlegs i estudiants dirigit per la Dra. Gassull (Gassull et al., 1984-85). No vull parlar del resultat de les excavacions, sinó dels records que en tinc. Jo, aleshores, estudiava E.G.B. al col·legi públic de Sant Fost i durant el temps en que es dugueren a terme els treballs molts nens i nenes del col·legi van anar a veure el jaciment i van participar en algunes feines. Algunes professores del col·legi hi excavaven també. Recordo sobre tot que fou molt impactant la transformació visual que patí la zona, doncs de ser un turó cobert per la vegetació va passar a ser un indret en el que es veien parets de cases, pous, carrers,... Per a una nena de dotze anys resulta quasi "màgic" que, al costat de casa, es desenterri el poble d'una gent que fa segles que va desaparèixer. Quan es van acabar les excavacions es veia perfectament el poblat, la distribució de les seves cases, les sitges d'emmagatzematge, els pous, i tots els arte-

factes que havien quedat en el registre arqueològic des de l'abandonament del poblat pels seus antics habitants.

Des d'aleshores he tornat moltes vegades a Castellruf i he estat testimoni, com moltíssima altra gent, dels canvis que ha anat patint el poblat al llarg d'aquests anys. Al final de les excavacions es va deixar el poblat tal i com havia quedat, a l'aire lliure, sense ser tapat. A mesura que ha anat passant el temps la vegetació ha tornat a conquerir un espai que li era propi, i el resultat final, avui, és un turó una altra vegada cobert d'arbres i arbustos entremig dels quals apareixen alguns dels murs, sitges i pous del poblat.

Patrimoni i ideologia: l'herència cultural.

Quines dades podem extreure d'aquest exemple de Castellruf? En primer lloc, si tenim en compte les vivències passades pel senyor A. Cueto, el poc o nul interès que desperten unes restes arqueològiques no considerades "espectaculares" en els òrgans de govern municipals, comarcals o de qualsevol altre tipus. Sense anar més lluny, tenim un clar exemple de com es produeix la selecció del patrimoni arqueològic que cal potenciar des del poder. De poblats ibèrics, com bé s'esmenta a l'article de S. Villanueva (1994: 12), n'hi ha molts a Catalunya, i alguns, no se sap ben bé com ni per què, tenen la "sort" de ser interessants per a aquest poder, i per tant reben subvencions per al seu estudi i conservació, i d'altres no. Per què no s'ha fet un museu municipal on la gent pugui veure el resultat de les excavacions del jaciment? Per què no se'n fan exposicions? I en el cas que es fes aquest museu o les exposicions, com haurien de ser? Què ens haurien de mostrar de la societat que poblava Castellruf?

Un dels principals usos que es fa del patrimoni històrico-arqueològic és el de servir com a referent per a la conformació de la identitat nacional d'un país, poble o societat. Expliquem-ho bé. En la formació de les identitats nacionals el que es fa és demostrar que el que existeix en el present té el seu origen en el passat. Nosaltres som com som i fem el que fem degut a la nostra història passada, els fenòmens del passat han anat de mica en mica formant el nostre "caràcter" actual. Aquesta és una afirmació ben certa, que el present té els seus orígens en el passat, ara bé, el problema sorgeix quan no es té en compte tot el passat d'una societat sinó tan sols una part.

Penso que no dic res de nou si afirmo que l'Estat ha fet i fa servir la història i l'arqueologia segons li convé per al manteniment del

2. El jaciment de Castellruf després de la seva excavació (tardor del 1985)

3. Castellruf, deu anys després (tardor del 1995)

seu poder social. Segons els valors socials o polítics que un estat vulgui potenciar es seleccionen uns valors històrics determinats i se'n refusen uns altres.

Segons I. Vargas i M. Sanoja (1990: 42) totes les definicions que s'han fet al llarg del temps del terme «patrimoni» l'enfronten al concepte d'«herència cultural». La visió general que es té del patrimoni des del Poder és totalment objectual o materialista: “conjunt de béns culturals, tangibles i intangibles, *produïts* pels pobles”, i només en ocasions s'hi inclouen els “(...) processos viscuts per aquests pobles”. Com aquests investigadors puntualitzen, aquesta concepció porta a considerar la cultura com quelcom material i el patrimoni com una sèrie d'objectes; alhora, no es tenen en compte com a béns culturals altres fenòmens que mostren la vida quotidiana dels pobles, es treuen de context tots aquests béns i processos del passat i s'insereixen dins la societat present amb funcions ideològiques (objectes d'art, museus) i, jo diria, econòmiques (tràfic de mercaderies artístiques) (íbid: 42-43). I el que em sembla força destacable és que, a més, “ (...) els objectes privilegiats són definits pels organismes de poder i les classes dominants” (íbid: 42). Són poques les vegades que trobem museus o centres que ens presentin la totalitat de la vida quotidiana de les societats passades, la majoria de vegades tan sols se'ns mostren els objectes que van crear o que van fer servir, i d'aquests no tots.

Si passem a analitzar amb més cura totes aquestes afirmacions i les implicacions que d'elles se'n deriven, veurem en primer lloc que el que es fa des del Poder a través de totes les polítiques de patrimoni és potenciar ideològicament el propi Poder (centres = museus, on s'exhibeix la riquesa i poder que ha tingut l'Estat o les classes dominants al llarg del temps) i perpetuar-lo. El fet que només es potenciïn un tipus de béns culturals com a patrimoni de la societat, fa que es privilegiï un tipus concret de classe social; els objectes fets de metalls preciosos (caldrà veure si també tenien aquest mateix valor en el context en que es van fer o s'usaven...), les ceràmiques “fines” o “de luxe”, les tombes riques, els palaus, els santuaris, els assentaments de certs períodes considerats com a creadors de grans civilitzacions, etc. són les restes arqueològiques que més es potencien des del Poder.

En el cas de Castellruf, què és el que s'hauria de mostrar en un museu? A més de les restes arqueològiques materials que es troben, com són les cases, les sitges, la ceràmica, les eines agrícoles, etc., i d'aquestes totes elles i no una part, s'haurien d'intentar explicar

altres fenòmens que caracteritzaven la societat ibèrica que visqué en aquest territori. Aquests fenòmens, per posar uns breus exemples, podrien ser l'organització social, les relacions amb altres societats i comunitats, el seu món funerari, la seva economia,..., en poques paraules, la seva vida quotidiana, la qual no és altra cosa que els diferents contextos en els que s'insereixen les restes materials que nosaltres trobem. I com podem reconèixer en l'actualitat les característiques que conformaren la societat ibèrica dels segles III i II abans de Crist?

L'ésser humà se sol «identificar» amb una determinada comunitat, ja sigui per naixença o perquè hi hagi entrat en contacte posteriorment, i amb la seva conducta social o cultura; aquesta identificació és possible en el moment en que la «cultura» no és única i hi ha semblances i diferències que permeten que un mateix s'identifiqui amb la resta d'individus que conformen la seva comunitat. Alhora, aquesta identitat cultural que s'exerceix amb la pròpia cultura, es pot igualment dur a terme amb les diferents cultures del passat que formen la història d'un poble o comunitat; així, es poden veure valors culturals que han perdurat i d'altres que s'han anat canviant al llarg de la història per les causes que siguin. Aquests «valors culturals», amb els quals es produeix la identificació cultural, com assenyalen I. Vargas i M. Sanoja (1990:46), “canvien de qualitat a mesura que canvia la situació històrica de la societat on es produeixen. Malgrat que formalment els elements culturals poden semblar similars, les maneres i el sentit que adquireix el seu reconeixement com els elements d'identitat canvien”. Penso que això no és massa complicat d'explicar, doncs tothom ha vist, per exemple, com els símbols d'identificació d'un país canvien en el moment que canvia la ideologia de les classes dirigents. Alhora, aquests fenòmens d'identificació cultural estan mediatitzats per múltiples causes, ja siguin aquestes ideològiques, religioses, econòmiques, polítiques, etc., i, com apunten els anteriors investigadors, aquests processos d'identificació cultural es produeixen des d'un nivell personal a un nivell global (comunitari, nacional, ...) en base a la resolució d'uns interessos comuns. Estic totalment d'acord quan afirmen que “aquesta personalitat comuna, compartida, és element diferenciador i, al mateix temps, unificador. Si no sabem què ens diferencia, no podem saber què ens fa iguals. (...) El resultat d'aquest joc dialèctic permet el sorgiment de la identitat, el que possibilita la identitat diferencial entre grups similarment constituïts. Tanmateix, de l'anterior es dedueix

que no hi ha una sola identitat, ni tan sols cultural, sinó varies, (...)” (Vargas i Sanoja, 1990: 46). La societat ibèrica pot ser explicada, si bé no totalment o amb plena certesa, estudiant les restes que va deixar, comparant-les amb les d’altres societats per distingir-ne les semblances i diferències.

Així doncs, un bon museu no ha de ser tan sols una sèrie de vitrines plenes d’objectes que fora del seu context econòmic, social o ideològic han perdut tot el seu veritable valor, sinó una exposició de totes les facetes de la societat. No ens podem limitar a mostrar únicament aquells objectes que són “bonics”, “ben treballats” o “importacions de luxe”, també hem de mostrar o explicar altres restes més “normals” (i.e. ceràmica de cuina feta a mà), restes que no s’han conservat (i.e. elements fets de fusta, de teixit, etc.) i els processos que les van crear.

Com bé diuen els investigadors abans esmentats citant a L.F. Bate: “L’home, la societat, no sols és creador de cultura, sinó també és producte de la mateixa. És subjete i objecte social i cultural” (Vargas i Sanoja, 1990: 44). Afortunadament, però, aquesta “ideologia de vitrina” està canviant en els darrers anys i comencem a tenir a casa nostra exemples que ens mostren el context social en que es movia una determinada societat, o almenys intenten fer-ne la reconstrucció dins les limitacions que té encara l’arqueologia: i.e. Alorda Park (Calafell) i Mines de Can Tintorer (Gavà). Però continuen essent els més escassos...

Per a què serveix el patrimoni? S’ha de protegir?

Un altre aspecte que vull destacar en aquest article i que es va derivant del que hem anat esmentant a les línies precedents és el de la finalitat que té el patrimoni, i com a conseqüència la seva protecció, per a la societat.

La primera llei d’administració del patrimoni arqueològic, segons ens explica H. Cleere (1989: 70), s’esdevé a Suècia a finals del s. XVIII, i, com les que s’establiren en els períodes següents, el que decretava era que tots els objectes de l’antiguitat pertanyien a la monarquia. El que es fa palès a través de totes aquestes legislacions és que va ésser una iniciativa reial o estatal (i.e. cas dels EEUU) la que va determinar la protecció d’aquestes restes, és a dir, va venir promogut des del Poder. El primer que m’ha passat pel cap després de llegir aquestes paraules ha estat demanar-me per què no ha estat

una mesura demanada per tots (o la majoria) dels ciutadans. És que a ningú que no sigui el Poder li interessa la conservació de les restes del passat? Es que ningú vol saber què signifiquen el munt de pedres i altres objectes que apareixen a infinitat de llocs i que en el millor dels casos fan nosa a l'hora de realitzar diferents activitats (i.e. llaurar un camp, construir una casa, etc.)? Penso que ens trobem davant d'una qüestió complicada, i és que caldria veure quins motius hi ha per tal de salvaguardar el que per a molta gent no és més que «un munt de pedres».

Un dels motius que hi pot haver per tal de conservar el patrimoni històric i arqueològic ja l'he tractat a l'apartat anterior: la caracterització de la cultura i societat actuals a través de les restes de les societats del passat. Però aquest motiu ve dirigit des del poder. A una persona normal i corrent li interessa, i afegiria, li importa, saber si venim dels grecs, dels romans o dels cartaginesos? Quina utilitat pot tenir per a aquesta persona aquest coneixement? Ens és tan indispensable Castellruf ideològica i socialment que l'hem de conservar?

La resposta a aquestes preguntes és difícil. Depenent del grau d'identificació social i cultural que es tingui amb una determinada zona, hi haurà gent a qui li importarà moltíssim que es destrueixin unes restes que "formen part de la seva història" i hi haurà gent a la que no li importarà en absolut perquè no s'hi sentirà identificada. Sortosament, existeix també un altre sector social que valora les restes arqueològiques pel que són: una part de la història. Sense fanatismes ni menyspreus, unes restes que ens informen d'una societat i d'un moment concret de la història global d'un territori i que s'han d'estudiar i tal vegada conservar. Jo sóc d'aquest darrer parer, doncs penso que quanta més informació tinguem de nosaltres mateixos millor ens podrem conèixer i actuar en conseqüència. Les restes arqueològiques no deixen de ser això, una font d'informació sobre nosaltres mateixos que hem de saber interpretar imparcialment (deixant de banda les "històries" parcials que s'acostumen a fer des del poder) i que, per tant, sí que cal conservar.

No obstant això, tampoc em costaria massa esforç entendre la postura d'aquells que veuen el patrimoni cultural més com una nosa que com un benefici, sobre tot si resulta que ha aparegut un jaciment arqueològic a les seves propietats. Preguntem-nos honestament: si comprem un terreny per fer-hi la nostra casa i ens apareix un jaciment arqueològic, ens n'alegrarem pel bé de la ciència i la societat o maleirem la nostra sort fins a quedar sense veu? Amb

Castellruf no tenim, per ara, aquest problema, però imaginem-nos que això ens passa al bell mig de Mollet, de Sant Fost o de Martorelles... Realment és una nosa, doncs ja no podem seguir construint, hem d'esperar que vingui un equip d'arqueòlegs (que a més són tan lents,...!!), que vagin remenant, i, finalment, si tenim la sort que no ens diuen que allò és de gran interès i que s'ha de conservar intacte, ens deixin el terreny lliure després d'haver perdut un grapat de diners. Penseu que si a algú li passa quelcom semblant dirà que sí que s'ha de conservar el patrimoni arqueològic?

Aprofitament social del patrimoni històrico-arqueològic.

Hem vist fins ara una utilitat que pot tenir el patrimoni per a la societat. Però aquesta utilitat és més aviat de tipus «intel·lectual». N'hi ha de més «pràctiques»? A continuació vull exposar una sèrie d'idees que m'ajuden a recolzar la tesi que sí que és beneficiosa la conservació de les restes arqueològiques.

1. Funcionalitat didàctica

En primer lloc, i lligant-ho amb el que s'ha anat dient fins ara del coneixement de la història, un jaciment arqueològic ben conservat i preparat de forma adequada pot ser una molt bona eina educativa.

El coneixement del registre arqueològic pot ser molt beneficiós de cara a les escoles i a l'ensenyament en general. Des de la meua òptica personal de quan tenia dotze anys, vaig agrair molt que em treguessin del col·legi per realitzar una activitat a l'aire lliure en la que, de retruc, vaig aprendre moltes coses. No crec dir cap disbarat si afirmo que qualsevol nen o nena aprèn molt més si està en contacte amb allò que se li vol ensenyar. Tanmateix, el coneixement, ja des de ben petits, d'una part de la realitat com pot ser el patrimoni històric i arqueològic, ens pot ajudar a valorar més la totalitat del medi que ens envolta.

M'agradaria comentar les afirmacions que un professor d'E.G.B., A. Bardavio, fa sobre la situació actual de l'arqueologia i la història en aquestes etapes de l'ensenyament: "...les més de les vegades hi trobem continguts tradicionals que ens mostren un gran desfassament entre la investigació científica i la difusió d'aquesta a l'escola. Aquesta realitat porta a escampar teories que els investigadors/res

fa temps consideren caduques i/o equivocades” (Bardavio, 1990-91: 5). Aquest desfassament fa que “(...) aquests continguts (...) es converteixin en realitats absolutes per a les persones que s’hi posen en contacte per primera, i potser darrera, vegada a l’àmbit de l’ensenyament obligatori”, i que es consideri la història “(...) no com un coneixement científic i dinàmic, sinó com un recull de coneixements hermètics, provinents de no se sap ben bé quines fonts d’informació primigènia” (íbid: 5). Tot això es deu principalment a la “(...) impossibilitat de conèixer (...) quins són els processos d’estudi que segueixen els investigadors/res en la seva tasca, envoltant així el saber sobre els primers moments de la història de la humanitat en una boira a mig camí entre la fantasia i l’especulació, donant categoria de “natural” i, per tant no transformable, a certes relacions que són el producte d’estratègies socials històriques” (íbid: 5).

Veritablement, el fet que la majoria de gent desconeixi els mecanismes a través dels quals els arqueòlegs realitzen la seva feina i interpreten el registre arqueològic, fa que es tingui la idea de la història com un seguit d’ “històries”. La majoria de la gent està convençuda de que el que fan els arqueòlegs (i historiadors, però en menor grau ja que se’ls vincula més a l’estudi de documents escrits, i per tant més demostrables i certs) és pura inventiva, que no hi ha res que l’arqueologia pugui demostrar, que tot el que es diu sobre les primeres etapes de la història humana i fins que apareixen els textos escrits és, si no mentida, molt subjectiu i indemostrable.

Fins a un cert punt, encara perdura dins la ment de la majoria de la gent la imatge de l’arqueòleg com una persona excèntrica, amb fortes dosis de bogeria i individualisme, que es dedica a “rescatar els grans tresors perduts d’antigues civilitzacions”, bé, un “Indiana Jones”... I la major part de la culpa és nostra. Citant paraules de Mª A. Querol: “Per protegir, s’ha de valorar. Per valorar, s’ha de conèixer. Per conèixer, hem d’informar” (Querol, 1992: 34); si no és des de l’arqueologia que s’informa a la societat del que és el patrimoni i del que representa o ens pot representar, no podem esperar que la gent se n’assabenti sola i ens ajudi en la seva protecció i conservació. I des d’on penso que cal començar a brindar aquesta informació és des de les escoles.

A més, si de petits ja se’ns ensenya com es recullen les dades històriques i arqueològiques i les característiques que tenen aquestes dades, de grans podrem ser més crítics i tenir més arguments per a afirmar o negar les versions que se’ns puguin donar d’un mateix fet

o fenomen històric. Si sabem que el registre arqueològic pot donar-nos una informació o una altra segons les preguntes que li fem, no prendrem com a veritats absolutes el que se'ns expliqui, i, penso jo, serem més coherents amb nosaltres mateixos, la resta d'individus que ens envolta i la història en general.

Què caldria fer doncs amb Castellruf per a que pogués acomplir aquest objectiu? Simplement, dotar-lo d'una mínima estructura urbanística que el fes visitable. Uns quants consells que podrien ser encertats serien la consolidació de les estructures del poblat (murs, carrers,...), la neteja dels accessos i de les estructures, la posada de rètols i panells explicatius en el jaciment, i, tal vegada, el seu tancament i l'establiment d'un horari de visites (amb possibilitat de fer aquestes visites guiades). També seria força encertat l'edició d'una guia del jaciment, així com divers material didàctic per a les escoles (quaderns de treball per als alumnes, una guia pel professor,...). Hi ha moltes variants que es poden seguir, doncs hi ha molts exemples de jaciments arqueològics que estan oberts al públic, en els que s'hi ha fet una feina de divulgació, i tots segueixen models diferents i aplicats al seu cas concret (i.e. Puig Castellar, a Santa Coloma de Gramenet).

2. Funcionalitat econòmica

Un altre fet que podem constatar amb l'exemple de Castellruf, és la falta de visió dels òrgans de govern municipals i fins i tot, diria jo, de les institucions culturals locals, en l'aprofitament d'un recurs econòmic per al poble. A grans trets estem parlant del fenomen del turisme («cultural» o de qualsevol altre tipus).

Hi ha molta gent que quan es desplaça a un altre lloc li agrada visitar monuments, jaciments o museus/sales d'exposicions de restes del passat d'aquell indret, i que alhora deixen un nombre més o menys elevat de diners en aquestes visites (i.e. compres de records, etc.). Per a l'economia de qualsevol país o comunitat el turisme és una font d'ingressos essencial, i si en els darrers anys s'ha posat de moda la visita a restes arqueològiques no és d'estranyar que des del govern (Poder) es potenciï la seva recuperació i conservació. Per què no s'ha fet el mateix des de l'Ajuntament de Martorelles (Castellruf), de Montornès (castell de Sant Miquel) o de Montcada (Les Maleïses)?

4. Les MaleSES. Detall d'una part del poblat després de l'incendi del 1995 (tardor del 1995)

5. Detall d'una sitja o pou de Castellruf coberta per la vegetació

Si la tendència política actual deriva cap a la creació d'un espai natural protegit a la zona de Céllecs-St. Mateu, no seria interessant fer, per exemple, una sèrie d'itineraris que, a més dels elements naturals i paisatgístics, incloguessin la visita als diferents jaciments arqueològics de l'entorn?

Però això sí, per poder obrir aquest espai al públic ha d'estar en bones condicions i no com està ara, doncs és fins i tot perillós caminar per segons quins indrets. A Castellruf, per exemple, hi ha un bon nombre de sitges i pous, que es van deixar oberts després de la seva excavació, tapats per les herbes; la torre del castell de St. Miquel cau a trossos per moments,...

La creació d'un museu entraria també dins d'aquest àmbit, representant el complement de la visita al jaciment. Actualment, els materials que s'han recuperat mitjançant les excavacions o els que s'han substat il·legalment a través del furtivisme, romanen bé als magatzems del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, bé a les col·leccions privades de diversa gent. Penso que si el patrimoni arqueològic és de tots i tothom té dret a gaudir-ne, s'hauria de reclamar que aquests materials estessin exposats al públic. En el cas dels que estan sota la tutela de l'administració, no hi hauria massa problema en que fossin cedits al poble si es fes un museu que reunís les condicions de seguretat necessàries; en el cas de les restes que estan en mans particulars es una altra història, doncs així com hi poden haver persones com el senyor Cueto que estarien disposades a donar al museu el que han trobat, d'altres poden ser més difícils de "convèncer". A més, les lleis de patrimoni vigents no ajuden massa en aquests casos perquè són totalment inadequades; per posar un exemple, segons el Codi Penal per a que es consideri espoli algun dany al patrimoni històric, aquest ha de superar les 30.000 pts. (Querol, 1992:30).

Com a conclusió a aquesta sèrie de llargues reflexions, només vull dir que trobo la conservació i estudi del patrimoni històrico-arqueològic essencials per al funcionament global de la societat. Hem d'intentar mantenir la memòria històrica per tal de no caure una i altra vegada en els mateixos errors, i el coneixement de les societats passades és el camí per a aquest manteniment. Desitjaria que aquestes planes fossin també motiu de reflexió per qualsevol persona que les llegeixi i potser, no se sap mai, algú pensi que s'ha de fer alguna cosa amb Castellruf o qualsevol altra resta arqueològica. De vegades les veus en el desert acaben escoltant-se...

6. El castell de Sant Miquel. Detall de la torre per la part interior
(tardor del 1995)

BIBLIOGRAFIA

- BARDAVIO, A. (1990-91), "*Els coneixements en arqueologia, per a qui? per a què? Reflexions per a un nou ensenyament de l'arqueologia en el marc de la Reforma del Sistema Educatiu*", *Arqueocrítica*, 2, pp. 5-10.
- CLEERE, H. (1989), "*Archaeological Heritage in the Modern World*", Unwin Hyman LTD, London, pp. 70-75.
- GASSULL, Mª J. ET AL. (1986), "*Resultat de les excavacions arqueològiques portades a terme a Castellruf (Martorelles, Vallès Oriental)*", *Tribuna d'Arqueologia* 1984-85, pp. 53-62.
- QUEROL, Mª A. (1992), "*Los mecanismos de protección del patrimonio arqueológico*", *Trabajos de Prehistoria*, 49, pp. 27-34.
- VARGAS, I. & M. SANOJA (1990), "*Patrimonio cultural. ¿Inventario o proceso histórico?*" *Actas de la Tercera Conferencia del Nuevo Mundo sobre Arqueología de Rescate*, O.E. A., Caracas, pp. 41-51.
- VILLANUEVA, S. (1994), "*El poblado ibèric de Castellruf. Bressol de la història d'un poble*", *Notes*, 8, pp. 11-30.

COMENTARI AL TESTAMENT DE MARIA CAMP, HABITANT DE SANTA MARIA DE MARTORELLES A PRINCIPIS DEL SEGLE XVIII

Diego Granado Valtueña

Que les dones han estat injustament marginades al llarg de la història és un fet tant evident que avui ningú no gosaria discutir-lo. La majoria de les potencialitats que haguessin pogut desenvolupar foren esclafades sota el pes de les estructures socials vigents, sempre legitimadores de l'hegemonia masculina.

El paper que la dona es veia obligada a interpretar era, invariablement, gris i secundari. La casa i la família constituïen tot el seu horitzó vital, i molt rarament les dones, sobretot les de més humil condició, podien ultrapassar aquest límit. Fins i tot les llegendes que es transmetien de generació en generació consagraven la inferioritat de la dona en relació amb l'home, alhora que només valoraven com a positiu el seu paper tradicional d'esposa i mare¹.

A partir d'aquestes inqüestionables constatacions, em vaig plantejar seguir una línia d'investigació un xic peculiar. Es tractava de descobrir, a partir d'uns testaments redactats a la nostra comarca en la primera meitat del segle XVIII, quines eren les inquietuds religioses, socials i econòmiques de les dones. A més, donada la secular discriminació que s'han vist obligades a patir, també m'interessava comprovar si al segle XVIII era normal que les dones testessin o si, pel contrari, els testaments eren majoritàriament fets per homes, ja fos en qualitat de propietaris, ja en qualitat de marits de propietàries.

Del cent divuit testaments consultats, corresponents a les parròquies de Santa Maria de Martorelles, Sant Pere de Vilamajor i, en menor mesura, de Mollet, vaig trobar que un total de 66 estaven signats per homes mentre que els 52 restants ho havien estat per dones. Per tant, és evident que el sexe dels testadors no era un problema a l'hora d'ordenar la redacció de les darreres voluntats. Dit d'una altra manera: testaven homes i dones, sense diferenciacions de cap mena. La muller no delegava en el seu marit temes tan importants com el de la transmissió patrimonial dels seus béns; ho feia ella mateixa, i tal pràctica estava reconeguda per la justícia i sancionada per la societat².

Per aprofundir en aquestes qüestions, i a tall d'exemple, vaig considerar adient analitzar pormenoritzadament el testament d'una dona, Maria Camp, redactat el dia 14 d'agost de 1714 a la parròquia de Santa Maria de Martorelles. A més de contenir valuosa informació sobre aspectes religiosos i econòmics, considero que es tracta d'un testament força representatiu entre tots els que redactaven les dones del Vallès Oriental durant la primera dècada del segle XVIII³.

La testadora i el testament

La Maria Camp havia nascut a la parròquia de Sant Genís de l'Ametlla i era filla d'Esteve i de Margarida, tots dos pagesos de dita localitat. Arribà a Santa Maria de Martorelles per tal de contreure matrimoni amb un pagès de la vila, de nom Benet Camp⁴. D'aquesta unió nasqueren tres filles, Theresa, Maria i Geltrudis, de 8, 5 i 3 anys respectivament.

Això és tot el que sabem de la filiació personal de la testadora. Són dades fragmentàries que ens impossibiliten la tasca de fer una reconstrucció acurada de la família Camp. Extrapolant, podríem dir el mateix pel que fa referència a les famílies vallesanes de l'Edat Moderna. El testament, com a font per l'estudi d'aquesta temàtica, tot i ser fonamental, presenta llacunes molt difícils de solventar que posen de manifest les seves limitacions. De vegades, però, els resultats de la investigació poden ser extraordinaris si l'historiador té la sort de poder comptar amb el suport d'altres fonts documentals, com ara llibres de naixements o de matrimonis referits al mateix període cronològic objecte d'estudi.

Aleshores, amb el creuament de tota la informació que proporcionen aquestes fonts, és possible l'obtenció de moltes dades de gran interès. Malauradament, haig de dir que aquest no ha estat el cas de la família Camp.

No obstant, però, el testament és un document de singular importància pel que fa a temes com la religiositat i la transmissió de béns. Gràcies a aquesta font ens podem acostar a la sensibilitat religiosa de les comunitats rurals en un moment històric, a més, molt significatiu, com és la primera meitat del segle XVIII⁵. La fe i la pietat impregnen la major part de les clàusules testamentàries, les quals es fan ressò de les inquietuds que els testadors tenien en matèria religiosa. En aquesta època, el testament no era un document de caràcter exclusivament civil, com és avui. La societat, sobretot la rural, estava fortament influenciada per la religió, que regia tots els actes de la vida comunitària, des de festes fins als costums.

El capellà, personatge central en tot aquest món tan especial, complia sovint unes funcions que anaven molt més enllà de l'específicament evangèlica. A més de treballar cuidant la salut espiritual de la seva feligresia també actuava com un element molt destacat de control social, vigilant en tot moment l'ortodoxia dels costums i sancionant o condemnant les conductes morals⁶. Sovint, el capellà era qui redactava els testaments i ho feia a la Casa Parroquial, la qual cosa és una altra prova de la importància que la seva figura tenia a les societats pre-industrials. L'autoritat moral i la influència del mossèn són fets fora de dubte, i així era acceptat per tothom.

La religiositat

La Maria Camp era una dona de fermes conviccions religioses i el testament que ordenà redactar n'és una bona mostra. El document comença tot just amb una invocació a la divinitat: «In Christi nomine, amen»⁷. La testadora demana l'ajut de Déu a l'hora de plasmar les seves darreres voluntats, tot just en un moment molt delicat per a ella, ja que fa constar que «es troba detinguda de malaltia corporal». En altres paraules, la Maria Camp pensa que el moment del seu traspàs està molt a prop. Per aquesta raó, i com era preceptiu a la primera meitat del segle XVIII, decideix redactar testament. Aquest document oficial, legitimador de la transmissió de béns, molt poques vegades s'acostumava a redactar quan el testador gaudia de

bona salut. Es confirma que l'opció més freqüent és la que tria la Maria Camp.

Ara bé. La testadora també fa constar que tot i trobar-se a les acaballes de la seva vida se sent en plenitud de facultats mentals. Talment així ho recull la clàusula testamentària: «estant empero en molt bon enteniment i ferma paraula». Evidentment, sense aquest requisit, el testament no tindria cap validesa, i per aquest motiu la Maria Camp es preocupa moltíssim de fer-lo palès.

La testadora ordenà ser inhumada en el cementiri de Santa Maria de Martorelles, amb l'assistència dels sacerdots habituals. Tot seguit manà la celebració de cantars i de misses resades «per la salut i repòs de la mia ànima». A tal efecte deixà consignada una dotació econòmica de vint lliures, amb les quals poder pagar al rector de la parròquia l'import dels serveis religiosos encarregats.

La qüestió de les misses és l'aspecte del testament on millor es reflecteix la sensibilitat i la inquietud religiosa del testador. La funció principal de la missa és intercedir davant Déu per la salvació de l'ànima del difunt. El premi pel bon cristià és la prometença de la vida eterna, o sia, un estat de felicitat absoluta. Quan el capellà, mitjançant entre el món real i el més enllà, celebra la missa post-mortem fa possible que les pregàries de tots els qui estimaren la finada arribin a Déu, el qual serà, en definitiva, qui prendrà la inapel·lable decisió: condemnació o vida perdurable.

Així doncs, la Maria Camp destinà una quantitat de diners força considerable pel pagament d'aquestes misses. És evident que la testadora tenia molt clar que si no hi havia diners per pagar els oficis religiosos, aquests no se celebrarien i, per tant, la salut de la seva ànima restaria en perill⁸. Crida l'atenció la confiança extraordinària que la senyora Camp tenia en el capellà del seu poble, i que queda demostrat pel fet d'ordenar que sigui precisament ell qui disposi lliurement de les 20 lliures per oficiar els serveis religiosos que consideri escaients. Val a dir que en altres testaments de la mateixa època són les testadores les persones que ordenen que s'esmercin tants diners per pagar tantes misses en tals altars de tal església en tal moment⁹. La Maria Camp, però, delegà totalment aquesta transcendent decisió en la figura clau del capellà.

La transmissió de l'herència

Un cop solucionats els temes religiosos, la testadora decideix ocupar-se de la qüestió purament econòmica del testament, és a dir, de la transmissió dels seus béns. A fi i efecte de què la seva voluntat es compleixi fil per randa, tal i com ella ha disposat, nomena dos marmessors: Benet Camp, marit seu, i l'Antoni Ferrés, amic de la família, de professió fuster i habitant de Sant Feliu de Codines.

El paper del marmessor és d'una importància capital en l'estructura del testament, ja que es tracta de la persona encarregada de materialitzar els desitjos del testador. Lògicament, aquesta funció no podia ser encarregada a qualsevol individu, sinó a algú que gaudís de la seva total confiança. De vegades era possible descobrir el capellà de la parròquia exercint funcions pròpies del marmessor, una altra prova inequívoca de la importància social d'aquest personatge¹⁰.

Quan han estat consignats els noms dels marmessors, la Maria Camp s'ocupa de distribuir el seu patrimoni entre les filles que té. A la Maria i a la Geltrudis, de 5 i 3 anys d'edat en el moment de fer testament, els atorga en herència tres-centes lliures a cadascuna, dotació econòmica molt elevada si la comparem amb altres documents similars de la mateixa època¹¹. Aquests diners es lleguen per a «la seva collocacio espiritual o carnal». Ara bé; el devessall previsor de la testadora és realment admirable quan deixa escrit que en el cas de què les dues nenes es casin algun dia però que no tinguin descendència «llegítima i natural», llavors hauran de retornar 250 lliures a mans de l'hereu universal per ella nomenat, o als successors d'aquest. De les restants 50 lliures, tant la Maria com la Geltrudis podien fer i desfer a voluntat sense haver de passar comptes amb ningú, independentment del seu estat civil.

Resulta evident la importància del sagrament matrimonial en el tema de l'herència, única font de legítima descendència. Fora del casament sancionat per l'Església catòlica, no existeix cap esquadra legal que permeti regularitzar qualsevol altra mena d'unió entre un home i una dona. No sabem si la Maria i la Geltrudis tingueren fills il·legítims, però en aquest cas, els seus descendents quedaven automàticament exclosos del testament redactat per l'àvia.

A més dels diners en efectiu, la Maria Camp també deixà a les

seves filles «caixes de roba» i altres objectes no especificats. Tot això formarà part de l'aixovar de les nenes un cop arribin a l'edat de casar-se.

La Maria Camp disposà tanmateix que l'hereva universal de tots els seus béns mobles i immobles seria la filla primogènita, és a dir, la Theresa. Ordenà, però, que si aquesta morís sense descendència concebuda dins del matrimoni canònic, aleshores hauria de cedir tots els seus drets d'herència a la següent germana, la Maria. Si tampoc no complia els requisits assenyalats, tota l'herència recauria en la persona de la Geltrudis, la més petita de les tres.

Malauradament, el testament no ens permet de conèixer l'inventari dels béns transmesos per la testadora a la seva hereva universal, si bé podem deduir que no devien ser pas menyspreables a tenor de les quantitats heretades per les altres germanes. També s'ha d'afegir que en un marge del testament s'hi consigna una nota on s'afirma que, pel que fa a l'herència, tindran preferència els mascles sobre les femelles i prevaldran els de més edat sobre els que en tenen menys¹².

Podia haver-se donat la circumstància, molt hipotètica, és cert, que cap de les tres filles hagués arribat a l'edat adulta. O que tot arribant-hi, cap de les tres tingués fills/es legítims/es. Aleshores, quin destí tindria l'herència de Maria Camp? Evidentment, tals eventualitats ja havien estat previstes per la testadora, qui ordenà que en aquests casos, l'hereu hauria de ser «el parent o successors de mon llinatge o parentiu a qui de dret, raó i justícia pertanyera i tocara». A canvi de rebre en herència la totalitat del seu patrimoni, l'afortunat estava obligat a pagar l'import de dotze misses resades, una cada mes, al rector de la parròquia de Santa Maria de Martorelles. Els dies, hores i altars on tindran lloc aquests serveis religiosos es deixen a la consideració del capellà. Un cop més queda palesa la pietat de la testadora en la redacció d'aquesta clàusula. Maria Camp no s'oblida tampoc de la salut de les ànimes dels seus familiars, especialment dels seus pares, espòs i filles, car les referides misses haurien de celebrar-se en memòria de tots els membres difunts de la família, inclosa ella mateixa¹³.

Benet Camp, marit de la testadora, també és recordat en el testament. Se'l nomena «senyor major i poderós usufructuari» de tots els béns de la seva muller, dels quals pot disposar en vida de la mane-

ra que consideri oportuna però sense lesionar ni causar perjudicis a la hisenda familiar. Aquest úsdefruit s'estableix solament en el cas que dit Benet, pare de les hereves, s'encarregui de la seva alimentació. És a dir, s'ocupi de «prestar los aliments a la humana vida necessaris a totes meves filles». A més, la testadora mana que tot augment de la seva herència degut al treball del seu «caríssim marit» sigui propietat d'aquest, sense que hagi de donar explicacions ni a les hereves ni a cap altra persona.

Un cop la Maria Camp deixà ben lligats els aspectes religiosos i econòmics del testament, dos testimonis, en Joan Costa i en Joseph Berga, tots dos pagesos, el primer habitant de Martorelles i el segon de Mollet del Vallès, deixen constància que la lletra del document reflecteix fidelment els desitjos de la testadora.

I això és tot el que sabem de la Maria Camp i de la seva família. Deixant de banda altres consideracions, hom podria dir, a manera de conclusió, que al llarg del segle XVIII la dona podia fer testament sense cap problema en les mateixes condicions que l'home. Ara bé, a l'hora de transmetre l'herència la dona era clarament discriminada, car sempre es preferia el baró sobre la femella, independentment de l'ordre en què haguessin nascut. Hauria de passar molt de temps perquè la societat conferís a la dona el reconeixement que es mereix i abandonés les seculars pràctiques de marginació. Malgrat tot, la lluita continua...

NOTES

1. Sobre la discriminació de la dona a l'Edat Moderna reflectida en la tradició oral, veure-hi Anderson, Bonnie S. i Zinsser, Judith P.: *Historia de las mujeres. Una historia propia*. Vol. I. pg. 171 i ss. Barcelona, 1991.
2. Tots els arxius consultats es troben a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, secció Arxius Parroquials.
3. Testament de Maria Camp (14-8-1714). Arxiu Parroquial de Martorelles, caixa 2, llibre 2.
4. Al segle XVIII, quan la dona es casava perdia el seu cognom i adoptava el del marit. La testadora de la nostra història es deia de soltera Maria Viver.

Per altra banda, Martorelles, La Llagosta i Sant Fost de Campcentelles tenien 255 habitants segons el cens de 1718. cit. a Vilar, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. III, pg. 145. Barcelona, 1975.

5. El testament com a font per a l'estudi de les mentalitats col·lectives ha estat molt utilitzat a França. L'estudi clàssic és el de Vovelle, Michel: *Piété baroque et dechristianisation en Provence au XVIIe. siècle*. París, 1973. Una visió més genèrica sobre el tema de les actituds de la població davant la mort pot trobar-se en el valuós article d'Allue, Marta: «*La muerte en las Ciencias Sociales. Una bibliografía*». Arxiu d'Etnografia de Catalunya n.º 2, Barcelona, 1983. En aquest article es troba un recull de 394 treballs sobre aquesta temàtica.

6. Sobre la importància del paper del capellà, veure-hi l'article de Fabré, Daniel: «*Familias. Lo privado contra la costumbre*», pg. 176 i ss. dins de l'obra *Historia de la vida privada. Del Renacimiento a la Ilustración*. Madrid, 1989.

7. Hi havia invocacions molt més barroques, del tipus: «En nom de Déu Nostre Senyor i de la sempre gloriosa Verge Maria, mare sua i de tots nosaltres, amén». Per exemple, testament de Rosa Rovira (31-7-1709). Arxiu Parroquial de Sant Pere de Vilamajor, caixa 95, llibre 2.

8. Sobre la fundació de misses hom pot consultar l'excel·lent article de Lebrun, François: «*Las reformas, devociones comunitarias y piedad personal*», especialment la pg. 97, a *Historia de la vida privada...* Madrid, 1989.

9. A tall d'exemple, testament d'Elena Matons (31-3-1709). Arxiu Parroquial de Martorelles, caixa 2, llibre 2.

10. Sobre el paper fonamental del marmessor, veure Garcia Carcel, Ricardo: «*La muerte en la Barcelona del Antiguo Régimen. Aproximación metodológica*». Actas del II Congreso de Metodología Aplicada a las Ciencias Históricas. Vol. II. Universidad de Santiago de Compostela. Sep. - oct. de 1984.

11. Normalment, els llegats dels pagesos de Martorelles són molt més modestos, com pot comprovar-se estudiant l'Arxiu Parroquial de Martorelles. La quantia mitjana estava entre les 10 i les 30 lliures.

12. Un estudi molt suggerent sobre la qüestió és el de Sánchez, M. «*La familia rural al Vallès*». L'Avenç n.º 66. Desembre de 1983.

13. És la solidaritat post-mortem. La testadora esperava tornar a reunir-se amb els seus parents en el més enllà, i les misses podien ajudar a aconseguir aquest fi. Veure Chaunu, Pierre: *La mort a París (XVIe, XVIIe, XVIIIe siècles)*, pg. 145 i De Viguerie, Jean: «*Les fondations et la foi du peuple chrétien. Les fondations de messes en Anjou aux XVIIe et XVIII siècles*». Revue Historique n.º 520, 1976.

LA BATALLA DE MOLLET DE LA GUERRA DEL FRANCÈS

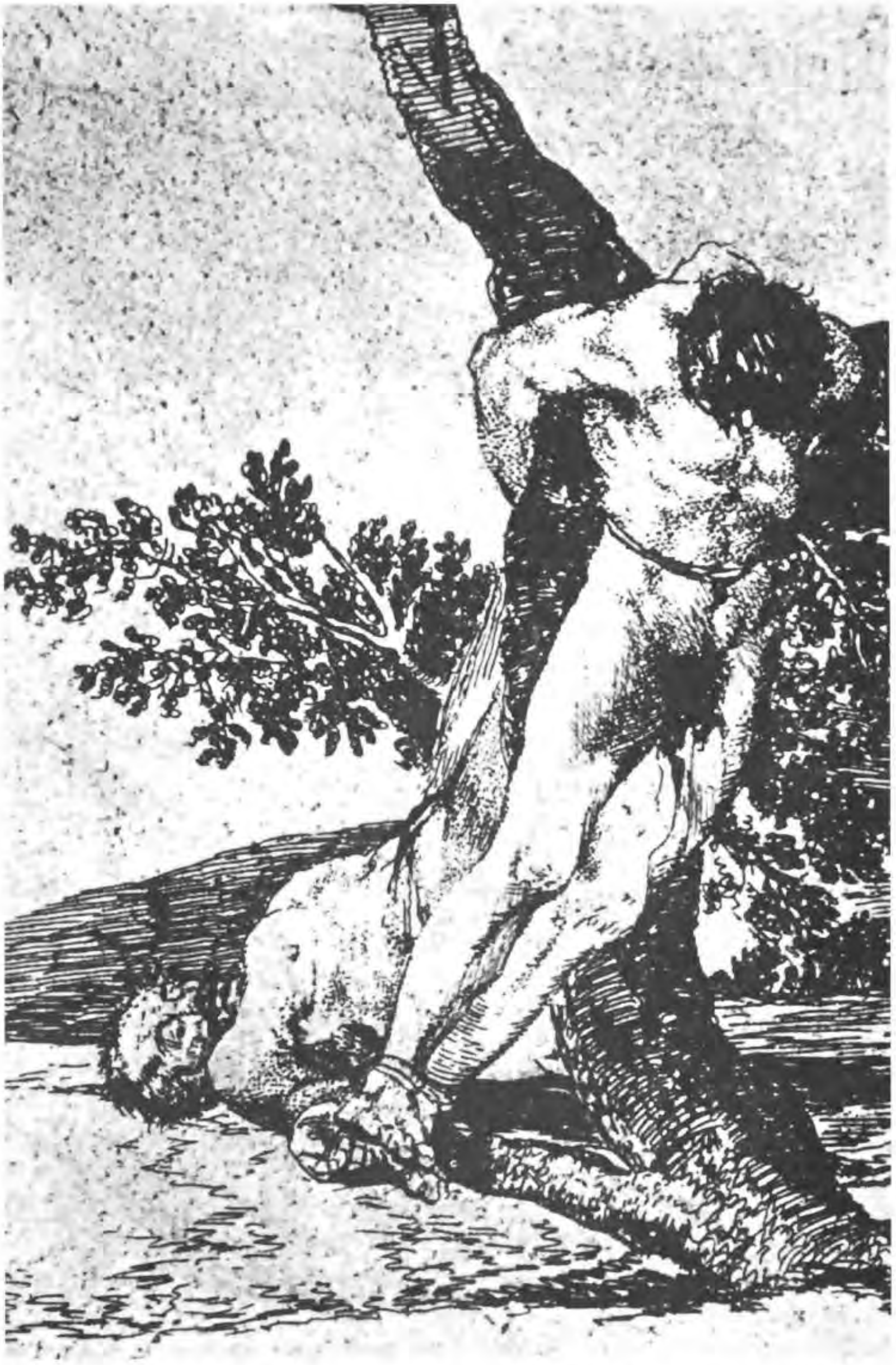
Jaume Vilaginés

*“Es un poble fanàtic en excés,
ferotge quan està excitat, i ardent de venjança”¹*

Introducció

La Guerra del Francès ha generat, des de sempre, curiositat i interès. Probablement, perquè mescla components èpics i aventurers (exemplificats en la figura del guerriller) amb el sentiment d'identificació amb un poble que lluita contra un tirà invasor (representat per un exèrcit aparentment invencible); en darrer terme, queda l'interès per la brutalitat amb que les dues parts, el poble aixecat en armes i l'exèrcit invasor, intentaren vèncer a l'enemic i que de forma tan realista i intensa va retratar Goya en els seus gravats.

L'aspecte èpic i aventurer d'alguna manera va quedar reflectit en l'article del número anterior, en el qual explicàvem les facècies d'en Gaietà Ventalló, heroi local en la lluita contra els francesos². En Gaietà va formar part de la munió d'espontanis herois locals que unien al seu esperit provocador i aventurer un patriotisme imprecís, que es concretava en la negació a sotmetre's a un ocupant estranger i, més tard, amb la fidelitat al rei legítim, Ferran VII. La importància del paper que van tenir els grups armats de gent del poble en la resistència contra l'invasor té la mostra més clara en la intervenció dels sometents locals en els fets del 6 de juny de 1808 al Bruc. En els fets del Bruc dos exèrcits imperials, el primer comandat pel general Schwarts, el segon pel general Chabran, van ser aturats i van haver

Gravat de Goya: "*Grande hazaña ¡con muertos!*" de la sèrie *Los desastres de la guerra*, 1808-14. Col·lecció Torelló, Barcelona.

L'odi i la rauxa del poble contra l'invasor van ser magníficament retratats per Goya en la cara d'aquest personatge del *2 de maig o la càrrega dels mamelucs*, 1814. Oli sobre tela, Museu del Prado, Madrid.

de retrocedir a Barcelona, derrotats, quan pretenien arribar a la revoltada Manresa i accedir al monestir de Montserrat que, a partir d'aquell moment, va esdevenir el gran símbol de la resistència catalana.

Revolta popular i conflicte bèl·lic

La guerra del francès va ser una guerra popular, amb tot el que això comporta.³ Hi havia un poble revoltat en armes, amb un exèrcit guerriller, que tenia comandaments propis i estava relativament organitzat; però també existia un exèrcit incontrolat, format pels sometents locals, voluntaris ocasionals i soldats desertors, que actuaven per lliure, fustigant l'enemic i unint-se ocasionalment quan l'ocasió ho requeria; també hi havia un poble hostil a l'invasor, compromès amb la lluita d'una manera activa, que feia el buit al francès i quan podia, encès d'odi, intentava fer-li mal. Com exemples, tenim la reacció de la població d'Esparreguera i la de Martorell, que van fustigar les tropes de Schwartz quan retrocedien després de la desfeta del Bruc, dones i nens inclosos, llançant tota mena d'objectes contra els soldats enemics. També les bravates d'en Gaietà a Mollet formen part d'aquesta actitud de visceral hostilitat contra l'invasor. La bel·licositat i el fanatisme del poble va ser recollit pels cronistes francesos que van viure directament el conflicte: *"per tot arreu hom troba el català d'un caràcter ferotge, i fanàtic en excès"*. Quan no hi havia una actitud de clar enfrontament, la població responia amb fredor i distanciament, la qual cosa era interpretada pels cronistes francesos també com una característica del caràcter català.

La lluita no acabava amb el protagonisme de la població. En el moment de la batalla de Mollet, al territori hi havia un exèrcit regular espanyol, sota el comandament del general Campoverde, que es nodria de soldats foranis i de la lleva local, i que es dedicava a intentar impedir els moviments dels cossos francesos i mantenir ocupats la major quantitat de territoris possibles. L'exèrcit espanyol no despertava gaires simpaties entre la població, entre altres raons per la mala fama que tenien els seus cabdills. Fins i tot, hi havia entre els soldats catalans una tendència a desertar i afegir-se a les partides guerrilleres, que eren preferides per la població.

Ramon Martí i Alsina, *Escena de la guerra de la Independència*.
Oli sobre tela, Museu Militar, Barcelona

El context bèl·lic

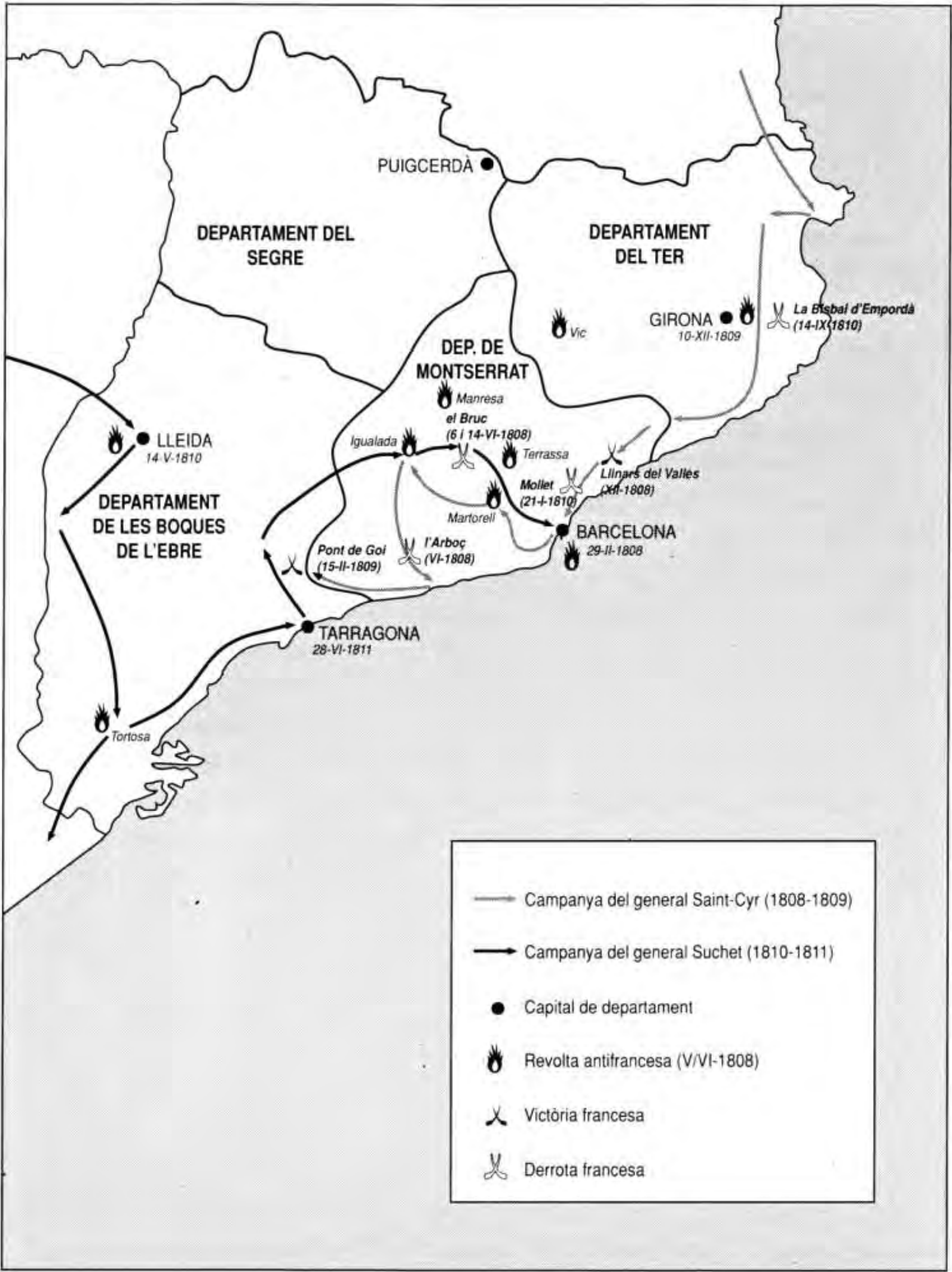
El 21 de gener de 1810 es va donar a Mollet un enfrontament entre els dos exèrcits. Feia poc les tropes del mariscal Augereau havien posat setge al castell d'Hostalric, plaça importantíssima per al manteniment del control de la ruta de Barcelona a França. El general Duhesme havia sortit de Barcelona amb tres batallons d'infanteria, un esquadró de cuirassers i dues peces d'artilleria en direcció a Granollers, on s'havia de trobar amb Augereau. Aquest es va endarrerir i Duhesme va haver de tornar a Barcelona, per fer front a les escomeses espanyoles a la zona del Llobregat. No obstant, va deixar un destacament de tropes franceses al comandament del coronel Guéry, que les va allotjar per separat a Mollet, Santa Perpètua i Granollers. Les tropes del general Campoverde, uns 4.000 homes, van aprofitar la dispersió de l'enemic i el van derrotar, a Santa Perpètua i seguidament a Mollet. Posteriorment es van retirar i altre cop els francesos van prendre possessió de les dues localitats, també importants en la línia de comunicacions amb França⁵.

La batalla de Mollet

Els successos de la Batalla de Mollet els va recollir el cronista del poble, en Vicenç Plantada, el qual va deixar una narració dels fets, avalada per algun supervivent, prou vívida i exacta com per seguir-la amb interès.

Vicenç Plantada va escriure un article a la *Renaixença*⁶, en el qual explicava l'enfrontament entre els dos exèrcits, que anomenà pomposament la batalla de Mollet. Explica que el pagès de Polinyà, l'Alzina, es va dirigir a Sentmenat on es trobava el gros de l'exèrcit espanyol amb el seu comandant, el general Campoverde, i li va proposar atacar els francesos allotjats a Santa Perpètua i Mollet. El general va acceptar la idea de l'Alzina i el dia 21 de gener, amb el seu exèrcit (uns quatre mil homes) va sortir de matinada cap a Santa Perpètua.

L'autor narra la disposició de l'atac de les tropes nacionals, en quatre cossos, baixant cap a la població: un per la riera de Caldes, un altre per la serra de Plegamans, un tercer per la serra de Polinyà i el grup principal, on hi anava el general i un entusiasmada Alzina⁷, que es va dirigir a Palau de Plegamans i, des d'allà, va baixar per la riera de Caldes.

Mapa de la guerra del Francès.

Font: *Atlas de Catalunya. Geogràfic, econòmic, històric*, Barcelona, 1980.

El tercer cos va ensopegar amb un sentinella francès, al qual va abatre. La tropa enemiga, sorpresa, va decidir dirigir-se a Mollet. A la riera de Caldes van topar-se amb tres cossos de l'exèrcit espanyol. Immediatament els francesos formaren en quadre i, retrocedint, es bateren amb valentia fins arribar al safareig de can Banús, on quedaren presoners. Advertits a Mollet de l'arribada de tropes espanyoles, els 1200 soldats que hi havia es disposaren a defensar-se. S'atrinxeraren adequadament, situant estratègicament els dos canons que portaven i fortificant can Lledó. Campoverde va situar el gros de les seves forces a la serra de Santa Perpètua, fent que la cavalleria es dirigís a Mollet per l'antiga via de Barcelona a Girona, per la Pineda Fosca. Aleshores també s'hi afegiren els sometens⁸ pel nord i l'est, que esperaven l'oportunitat d'intervenir.

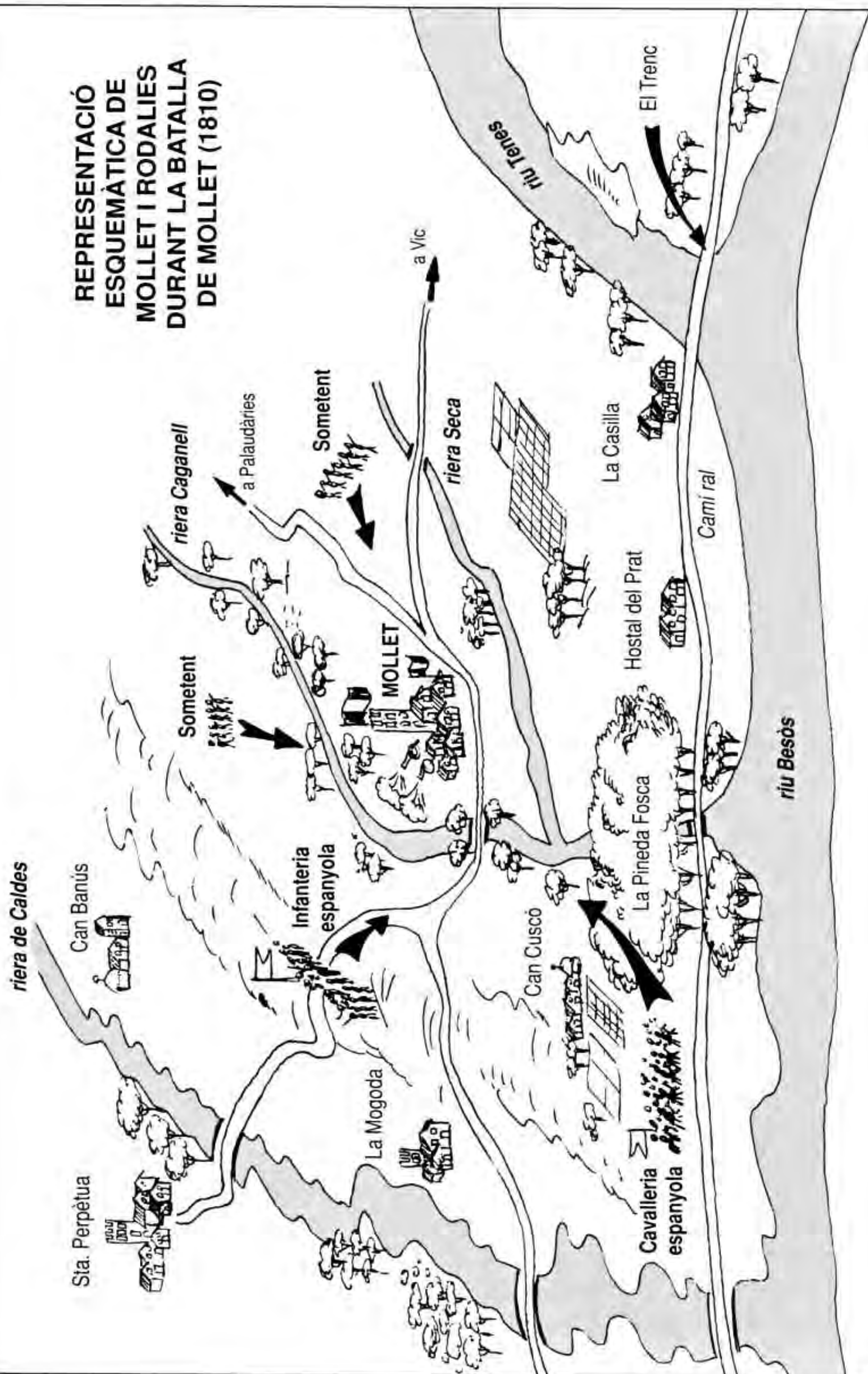
Els francesos es defensaren amb ordre i valentia (*"com tenien acreditat en les accions que s'habian trobat"*), però aviat van haver de mudar de lloc els canons, situant-los al torrent Caganell. Finalment els canons van ser reduïts, i aleshores va decantar-se definitivament la victòria cap al bàndol espanyol. Després de la batalla l'exèrcit espanyol es va retirar a Sabadell, amb el botí, els ferits i els presoners (gairé tots els soldats francesos supervivents, diu el cronista).

Per altres informacions⁹, sabem que l'enfrontament a Mollet va tenir repercussions polítiques, perquè el fet va ser usat com excusa per destituir el general Duhesme, governador de Barcelona, que s'havia caracteritzat per una política dura envers els ocupats. A partir d'aleshores es va iniciar una política d'acostament als catalans, que va comportar l'establiment d'un govern local propi, el reconeixement del català com a llengua oficial i va acabar amb la incorporació administrativa del Principat a l'Imperi, l'any 1812.

En Plantada explica els fets adornant-los amb anècdotes que demostren que no li eren del tot estranys. Conta el duel entre un arrogant i menyspreatiu capità de cavalleria francès, que havia estat capturat, i un "vellet", suposem que enrolat en l'exèrcit espanyol. El desafiament, a cavall, va acabar amb la mort del primer. Explica que el soldat espanyol va descavalcar i es va dirigir al cadàver del seu contrincant, dient: *"Hola pit de plata y cap d'or! Ara sabràs qui és Santiago"*. El mateix Santiago, en Plantada el fa ser l'arraujat que va sotmetre els temibles canons francesos.

També explica l'anècdota d'un oficial espanyol que, havent acabat tot, per desídia, va deixar escapar uns soldats presoners. El general Campoverde li va retreure la seva incompetència i el va degradar, dient-li: *"Vostè no és digne de portar aquesta insignia"*.

REPRESENTACIÓ
ESQUEMÀTICA DE
MOLLET I RODALIES
DURANT LA BATALLA
DE MOLLET (1810)

Amb aquests successos, aparentment anodins, i de difícil comprovació, el cronista ens ofereix una versió més directe i subjectiva, més atractiva per al lector. No obstant, el mateix autor tenia la capacitat suficient de desmarcar-se dels fets que narrava i va optar per donar-nos un complement a la seva versió personal de la batalla de Mollet. Es tracta d'un informe que suposadament va redactar l'oficial Mr. Miocque al general Duhesme. En Plantada no dóna la font del document i diu que el transcriu literalment.

En aquest document¹⁰, que, cal recalcar, és un informe militar, es dóna una versió distinta (força distinta) de l'anterior. En ell, es diu que el número de l'exèrcit espanyol era molt superior al que es dóna a l'altra versió; també es parla de 200 presoners que van fer les tropes franceses i s'acaba valorant com insignificants les pèrdues pròpies (*"calculem que nostra pèrdua en aqueix dia es de 500 homens morts, ferits, estraviats ó presoners"*), mentre que les de l'enemic, s'afirma, van ser molt superiors. La conclusió que hom treu de l'informe és que la batalla des del punt de vista militar no va tenir gaire transcendència, perquè el gros de l'exèrcit francès va poder tornar a Barcelona (travessant la serra de Marina, per Montalegre), fins i tot amb presoners, i al capdavant una columna de l'exèrcit francès va recuperar Mollet, quan l'exèrcit espanyol el va abandonar i només estava ocupat per uns quans soldats.

L'informe resulta interessant perquè ens descriu l'enfrontament des de l'altre costat de la línia del front. Ens diu que la majoria dels batallons estaven formats per italians, que els francesos van aguantar l'escomesa dels seus enemics durant dues hores, que el coronel que els dirigia, Guéry, va ser ferit o fet presoner, que va ser l'oficial Miocque, cap del 7è batalló, qui va agafar el comandament i es va retirar cap a l'altra banda del Besós i, per Badalona, se'n tornà a Barcelona. Sabem que els francesos es van defensar bravament (*"amb molt valor i obstinació"*) i que el regiment de cuirassers va ser el que més va patir en la batalla.

La versió dels francesos havia de ser necessàriament diferent a la que dóna en Plantada, que és la patriòtica. Es tracta d'un informe que fa un oficial, que probablement pretenia ascendir amb el fet d'armes. Per altra banda, no es pot dir que el succés suposés una victòria clara per a ningú. Els espanyols podien vantar-se del combat, d'haver vençut en l'enfrontament, però els francesos, van poder retirar-se amb gran part del seu exèrcit i, al final, van recuperar la plaça.

APÈNDIX I*

BATALLA DE MOLLET DEL VALLÈS

(Guerra de la Independencia.)

AIG á descriure aquella batalla tal com la senti contar moltes vegades á las personas que la presenciaren. Avuy encara hi ha viu 'n Ramon Ros, qui haventla llegida, la trová exacta, y tal com está descrita en lo part, traduhit literalment, que sembla enviá al general Duhesme, Mr. Miocque.

I

N' Alsina, pagés de Polinyá, se dirigi á Sentmanat pera conferenciar ab lo general Campoverde á fi d' apoderarse de las forsas francesas que hi havia á Santa Perpétua de Moguda y Mollet; no li doná audiencia lo general al moment, pero enterat després de qui era n' Alsina maná se li presentés. Lo que resolgueren pot deduhirse del victoriós fet d' armas que passo á descriure.

II.

A las primeras horas de la matinalda del 21 de Janer de 1810 sortian de Sentmanat las forsas del general espanyol Campoverde, dirigintse á Polinyá. En aqueix poblet dividí sas tropas en quatre

* Facsímil de les pàgines de la revista «Renaixensa» que es refeixen a la Batalla de Mollet: l'article de Vicenç Plantada, que aparegué al n.º XIII, l'any 1883; i dos textos més de l'any 1893.

parts. Una de cavalleria baixá per la riera de ca'n Sabau, y passant per las casas Altayó y Murtra entrá en la riera de Caldas cap á Santa Perpétua. Al costat del gefe hi anava n' Alsina montat, qui, plé de coratge, de tant en tant deya: «Correm! correm! ¡que no n' hem de deixar escapar ni un!!»

Las altres tres seccions, baixaren la una per la serra de Plegamans, l'altra per la riera de Caldas y l'altra per la mateixa serra de Polinyá.

Aquesta última 's trová aviat á tret de bala del centinella francès de Santa Perpétua, y li tirá quedant mort al acte. Aixó produí la alarma entre la forsa francesa, que cregué de moment que serian alguns paisans que havian enjagat armas; foren alguns á averiguarho, y al veure que era tropa, corregueren á avisar á llurs gefes. Formaren en la plassa y á pas doble sortiren de la població dirigintse á Mollet. Al esser á mitja riera de Caldas se trobaren atacats per la cavalleria que acompanyava n' Alsina, per la infanteria que baixá per la serra de Polinyá y per la forsa que baixava per la vora esquerra de dita riera. Formaren lo cuadro los francesos: batérense heroicament en retirada fins á arribar al safreig de ca 'n Banús ahont quedaren tots presoners.

Lo gefe de la cavalleria francesa se burlava de la espanyola; mes un vellet demaná permís y 's desafiaren: cayent al cap de poch lo francès. Baixá allavors de cavall l'espanyol é inclinantse sobre 'l cadáver digué: ¡hola, pit de plata y cap d'or! ara sabrás qui es Santiago.

A Mollet hi havia un destacament d' uns 1.200 homens que advertits per lo tiroteig de Santa Perpétua, endevinant que s'acostavan forsas espanyolas, formaren en batalla en lo terreno comprés ahont ara hi ha las casas de Joseph Tomás (á) Bondeu, aquí posaren los canons, Josepa Tintó, Juan Pujol, ca 'n Lladó (que fortificaren) estenentse fins al carrer de las Casasnovas, en l'indret ahont hi passa avuy la carretera de Barcelona á Ribas essent edificada per cada part.

Lo general Campoverde apoderat de las forsas de Santa Perpétua se dirigí ab las sevas á Mollet: formá en batalla en la serra de ca 'n Cuscó (Dalmases) fent que part de la cavalleria 's dirigís cap á Mollet per las carreteras de Barcelona á Gerona, anomenadas de la Pineda Fosca y la Vella. Per las parts N. y E. vingueren los somatents que avisats oportunament estavan amagats en los boscos dels voltants.

Comensada la batalla se defensaren los francesos com tenian acreditat en las accions en que s'havian trobat. Aviat tingueren de mudar

de lloch los dos canons portantlos á la vora del torrent Caganell, en la carretera Vella, prop de la Bassetta, pera oposarse al avansament dels espanyols; mes set disparos de metralla no logran que Santiago no arribi fins á posarse en mitj dels artillers. Des d' aqueix moment se decanta la victoria á favor dels nostres quedant presoners gayre be tots los francesos. Se considera que 'ls pochs que s' escaparen (tolhom diu cinch) fou per descuit d' un oficial, á qui en mitj de la plassa, davant del exèrcit victoriós, lo general Campoverde arrencá las xarrateras dihentli: «Vosté no es digne de portar aquesta noble insignia.»

Despres d' aquella important acció lo exercit espanyol, ab los presoners, ferits y boti se dirigí cap á Sabadell. Al dia següent una columna francesa que acompanyava un convoy á Barcelona, acabá de donar sepultura als cadávers francesos, puig per falta detemps no havian pogut ferho 'ls molletans

Las pérduas de la nostra banda foren ben pocas: dels del somaten no hi hagué ni un sol ferit

III.

Parla 'l gefe francés.

«La columna móvil que havia sigut destacada al Vallés, despres d' haber deixat un lloch fortificat á Granollers torná cap á Mollet pera acostarse més á Barcelona, que l' enemich pareixia amenassar. Lo 21 la major part del Exèrcit dels insurrectes l' atacá. Un batalló de 112.º de ménos de 300 homens, que havian sigut destacats á Santa Perpétua contra las instruccions del general Dubesme 's veje sosprés y enrotllat á las vuit y mitja del demati; pero 'ls tres batallons del 7.º, 37.º y 5.º italians, que formaban una forsa de á la bora de 1 000 homens, se bateren per espay de tres horas á Mollet ab molt valor y obstinació. Haben! lo Coronel Cuery sigut ferit ó fet presoner; Mr. Miocque, gefe del 7.º, prengué lo mando; atacá á la bayoneta, rompé las columnas d' infanteria y cavalleria enemiga, y 's retirá en bon ordre cap á la vora esquerra del Besós, portantse los seus ferits, y havent fet 200 presoners als nostres. Passá per Montalegre, y torná á entrar á Barcelona ab los batallons á las nou de la nit. No conduhi sinó molts pochs presoners, per haberse vist obligat á abandonar los demés en las montanyas.

Lo Sr. Ajudant Comandant Ordonneau que anava á donar alcans á aqueixa columna penetrá fins á Mollet, ab lo gefe de Batalló de Enginyés Lasseille y alguns homes de cavalleria, atacá y feu fugir de dos á tres cents Miquelets que estavan allí, lliurá á molts de nostres soldats

4

La Renaixensa

presos ó ferits, y hi alguns presoners, los quals assegurant que las forsas enemigas eran de onze mil homens y de més de vuytcens caballs.

Calculem que nostra pèrdua en aqueix dia es de 500 homens morts, ferits, estraviats ó presoners. La del enemich es molt major. Nostres dos canons de á quatre los hi han fet un mal horrible, y no se han abandonat sinó despres d' acabadas las municions.

Mr. Miocque elogia generalment la conducta de las tropas y de tots los oficials que han manifestat una firmesa y valor lo mes notable.

L' escuadró de Coraceros que feya part de la columna y ha provat moltes vegadas de rechassar l' enemich; ha patit considerablement.»

Agost de 1882.

VICENS PLANTADA Y FONOLLEDA.

CATALUNYA

TREMP

4 de Janer.

La setmana passada tinguérem un temps infernal, ab una boyra tan espessa y malehida que deixá 'l terme talment com si hagués nevat, en termes que 'l pes de la gebrá blincava las brancas dels olivers. Un fort vent de Port que 's girá de sopte escombrá á tan dolent hoste y ho aixugá tot ab un obrir y tancar d' uils. No guanyarem res en lo cambi, ja que aquest ventot es una de las primeras plagas que assota nostre país. Sols durá un dia; més lo fret que ha deixat es tan notable, que 'ns te mitj aturadís. No 's veu una broma en lloch y la claror del cel no pot ser més forta; pero fa un fret que pela, especialment á la eixida del sol. Ahir lo termómetro arribá á 8 graus sota zero, y avuy crech que deu fer dos quartos del mateix. Los barranchs están gelats de part á part y 'l riu Noguera Pallaresa també en alguns punts ahont l' aygua corre suau, cosa que ben poch anys se veu. Durant tot lo dia veureu que 'ls trossos de gel que baixan riu avall, se tocan. No busqueu per carrers ni per camins aygua ni fanch. Tot está gelat y es com trossos de penya. Las pedras movedisas ab la rosada dels dematins quedan clavadas á terra com si las hi haguessin encolat. Algunas fonts de la població no rajan per haverse gelat l' aygua dins de las canonadas. Los que deixan al ras algun utensili de fanch ple d' aygua, la forsa del gel l' esbota y 'l fa trossos, quedant sols una massa de glas de la forma que tenia l' utensili. Tots aquets detalls poden clarament demostrar lo fret que estém passant desde fa dos dias. A l' hora del sol sí que dona gust pèndrel; pero fins á vora de mitj dia no te virtut y avans de mitja tarda ja l' ha tornada á pèdre, y allavors, cap á la vora del foch hi falta gent. Fa feresa 'l pensar que en aquesta cruessa de temps hi ha qui no te foch ni roba.—*Lo Conqués.*

VÈNDRELL

4 de Janer.

Folch-lore.

Corroborant la costum desapareguda que referelx lo corresponsal de Santa Coloma de Queralt, me crech obligat á manifestarll que en nostra vila la tenim encara en tot vigor.

En efecte: desde Nadal als Reys s' engalana 'l presbiteri de nostra iglesia parroquial y las llantías dels altars ab sengles y encreuhadas restalleras de neulas blancas y vermellas.

Ignorant lo significat de tal costum, he preguntat diferents vegadas á las personas més vellas del poble sobre la matèixa, y m' han contestat haverla vista sempre y que vol simbolisar las trenyinas del estable en que nasqué Jesús.

Dech confessar que la contestació no acaba de satisferme; no obstant creyent que aquesta nota no sia tal volta del tot inútil pels folch-loristas, he cregut prudent publicarla.—*R.*

MOLLET DEL VALLÈS

5 de Janer.

Estém á 6° cent. sota zero. Sort que queda seré. Si va apretant gayre més contio que arribarém á 19 com ara fa dos anys. Se compleix l' adagi: quan lo dia creix lo fret neix.

7 DE JANER DE 1893.

167

Los Reys van omplint las alforjas pera poder contentar als noyetis y noyetas que 's portan be.

En ma darrera correspondencia hi falta en la fetxa que cito, 1136, y en ma penúltima, 'l nom Pujadas ha de ser Pujades.

Agraeixc al senyor J. F. I. que en lo calendari «Ermita dels Pirineus» donguï á conèixer á En Gayetá Ventalló, fill d' aqueix poble, citant alguns dels seus fets durant la guerra de la Independencia. Tots los d' aquí que ho llegeixen creuhén que ho copiá de la *Revista de LA RENAISSANCE*, any XIII, planas 202 y 203; sols que, pera que no's pugui dir que es traduhit literalment, troban feu algunas modificacions, com traslladar la «Crèu vermella» y l' «Hostal del Prat» un kilómetro més avall que era la primera y es lo segon, y 'l modo com en Ventalló feu la sorpresa.

Considero no será per demés citar ara que també mereix un recort en Pere Falguera, coetani del Gayetá, porque obrava impulsat pel mateix esperit patri, com se prova en la *Revista* y planas citadas.—V. P. F.

BANYOLAS

5 de Janer.

Hem entrat al any nou bufantnos los dits, y ni aixís podem tréurens los piulots de sobre. Avuy al capvespre sembla que 'l fret ha amaynat una mica, sens dubte pera que la maynadeta pogués sortir ab sas mils bombas de colors á esperar als tres Reys. No m' atreveixo á fer una descripció d' aquesta manifestació infantil, puig l' acte es més pera vist y sentit ab tota sa especial bellesa que no pas pera explicat. Es alló que se 'n pot dir la festa de la ignocencia, y ¡vegin vostés qui es capás de pintar una festa d' ignocencia, de candor, si ja ha perdut los pinzells que sols se possebeixen en los primers anys de la juvenesa!

Dimars y dimecres tinguérem la primera fira del any coneguda per la dels Reys. Es una fira creada gayre be expressament pera bestiar russám, del que gracias á Deu no n' hi mancava; sobre tot lo que hi havia ab gran abundancia eran mulats. Solament diré que ningú te recort d' havernhi vist tants, y á pesar de tot los preus se mantingueren tan alts que pochi eran los que 'n podían haver. Aquesta fixesa en lo preu es deguda molt á que avuy ó demá es fira á Amer y 'ls negociants s' aguantaren ab la confiança de que allí 'ls vendrian. De tot lo que se 'n desprén que ó be la fira de Banyolas matará la d' Amer ó servirá d' Exposició pera aquesta. Altrement, com feya un dia molt fret, la concurrència fou poch nombrosa, de manera que 'ls llochs que solen ser més concorreguts ho eran poch més que en dias de mercat gros.

Encara no se sent dir gayre be res d' eleccions, per més que corre la veu de si lluyturán en aquest districte 'ls senyors Ròbert y Quintana, lo primer com á conservador y com á fusionista 'l segon; res s' hi pot dir encara de cert per més que puga donarse com á probable. Sia com vulga, es alló de sempre, polítichs, y de política ja comensém á estarne forsa tips. Lo que sembla es que si hi ha lluyta correrá forsa diner y aixó es una arma que sol moure molt al cos electoral.—P. G.

MATARÓ

5 de Janer.

Lo temps ha seguit variable fins avans d' abir al vespro que, després d' estar ennuvolat tota la tarde y d' haver caygut alguns borrallons de neu á entrada de fosch; va girarse vent de tramontana, asserenansc completament y determi-

2472

LA RENAISSANCE — DIARI DE CATALUNYA

enriquit als Estats Units ab son treball, sas economías, sas qualitats artísticas y son valor científich.

Sembla que á la fi s' ha trobat lo medi de cremar carbó sense produhir fum, problema que en la pràctica té una grandíssima importància.

A Alemanya està ja instalat en molts punts lo nou sistema donant bons resultats.

En lo lloch de la fogayna ordinaria de las calderas s' hi construheix una cambra de combustió en forma de pera, ab las parets vestidas de mahons refractaris y que té duas oberturas oposadas.

Lo carbó reduhit á pols es projectat, per medi d' una corrent d' ayre, dintre d' aquesta cambra que avans s' ha escalfat á una alta temperatura per medi d' una calefacció directa; desde aquest moment segueix la combustió d' un modo intens y regular baix la acció de la corrent d' ayre.

Com que cada partícula de carbó s' troba en suspensió dintre d' una atmósfera prou rica en oxígeno, crema per complet y no s' escapa gens de carbó sense cremar, es dir, no surt gens de fum.

Ademés los gasos procedents de la combustió poden aprofitarse pera elevar la temperatura del carbó en pols y del ayre que entra á dintre de la cambra.

Lo sistema té, entre otras ventatjas, la de poder regular lo foc y d' apagarlo instantàneament si convé, impedit la entrada del combustible en pols.

B.

CATALUNYA

ESPLUGA DE FRANCOLÍ

3 de Mars.

Temperatura bona á tot ser, primavera!, ab un sol que promou la florida del arbrat primerench. Los ametllers están ja emblanquits de flor.

La brega electoral es forta. La representació d' aqueixa circumscripció es disputada per vuyt ó nou pretendents. Los electors casi no saben á qui decantar-se: combinacions que fan tots los que lluytan no'n vulguin més, difícil es dir de qui será la victoria.

Los fruyts del país abernagats ni preu casi tenen. Las fábricas destiladoras s' han tancat y aixó ha sigut lo darrer cop pera aquest país essencialment viticultor.

Se està celebrant lo novenari de Sant Joseph fent los sermons un sacerdot de Vilanova que ab sa elocuent paraula y usant la llengua del país logra atraure á la iglesia totes las nits un nombre de fidels important.—R. D.

SANT FELIU DE GUIXOLS

3 de Mars.

Tenim un temps esplendit. La temperatura continúa essent en gran manera benigne, seguint regnant lo molestós y humit vent del S. (garbí). Los pagesos se queixan de la falta de plujas que 'ls perjudica molt. Dona plaer sortir per fora de la vila y veure los ametllers florits y molts d' ells brotats ja.

La febre electoral està en son período máxim. Ahir tinguerem la visita de tres dels quatre candidats que s' presentan per aquest districte. Lo senyor Pella y Forgas aixís com lo senyor Fernandez Soler (candidat fussionista) marxaren

5 DE MARS DE 1893

2473

à la tarde: lo senyor Corominas arribà ab lo tren de las sis de la tarde. Molts dels seus correligionaris anaren á esperar-lo á la estació y l'acompanyaren á casa del senyor Fàbregas ahont va hostatjarshi. A la nit tingué lloch un meeting en lo espayós saló «Torrent» ahont hi havia congregadas més de tres mil personas. Lo senyor Gelabert feu la presentació del senyor Corominas. Acte seguit lo referit senyor prengué la paraula, fent una ressenya de la línea de conducta que ha seguit lo partit en que milita desde la revolució de Setembre fins als nostres dias. Després d'haver exposat lo seu programa polítich, acabá son discurs encoratjant als seus correligionaris en especial y á tots los electors en general, al objecte de que no anessin al retrahiment sino que anessin á votar. Lo senyor Corominas algunas vegadas fou interromput pels aplausos de la concurrència. —*Arnau.*

MOLLET DEL VALLÉS

4 de Mars.

Estém de 8 á 15°. Van acudint las puputs: las granotas y gripaus ja senyalan lo bon temps.

Los meteoros acuosos del Vallés, y, ab lo que llegeixo en los corresponsals de tot Catalunya, están contra lo senyor Neherlooom y fins contra nostres passats: puig que, per més que 'l primer nos promet cada quinzena aygua á barrals, y 'ls segons nos asseguran «que quan lo Ponent visita la seva filla que te al Llevant (no Ponent com diu ma darrera) se 'n torna plorant», per ara hem passat moltes quinzenas y una ponentada imponent, y d'aygua sols n'ha caygut un ruixat en lo dia 24 del finit Febrer, portat per lo mateix Ponent, que ab prou travalls apagá la pols.

Divendres passá al altre mon l'Isidro Fulguera (E. P. D.), que, durant molts anys, gratis, feu la obra humanitaria de vestir tots los difunts de la parroquia. Era fill d'en Pere Fulguera (a) del Mestre, qui, ab lo Gayetà Ventalló foren los heroes d'aquí durant la guerra de la Independencia, anomenada del any ~~cuyt~~ ^{cuyt}, com ho explicá la Revista de LA RENAISSANCE, any XIII, planas 202 y 203.

He tingut avuy una gran satisfacció al veure en la secció de LA RENAISSANCE «Catalunya», correspondencia dels pobles vehins Ripollet y Santa Perpètua de Moguda: ja 'n tenim més que 'ns ajudan á regar lo frondós arbre *Catalunya y avant*.

Tinch resolt no parlar d'eleccions de diputats á Corts fins que puga terho de las nostras. —*V. P. F.*

RIBAS

4 de Mars.

Estém en vigilia d'eleccions de diputats á Corts presentantse candidat per aquest districte don Miquel Tornabells y Durán, oficial, y don Pere Antoni y Torres. A quín partit polítich están afiliats? No ho sabem ni 'ns hem pres la molestia de sapiguerho porque 'ns consta de sobras que blanchs y negres tots son uns. Temps entera vingué á explorar los ánims y á visitar á olvidats amichs lo senyor comte de la Vall de Marlés, ex-diputat d'aquest districte, pero veyent que casi tothom li girava la esquena comensá á destallar fins al punt de retirar sa candidatura.

La lluyta electoral promet ésser un tant renyida, sobre tot en aquesta vila.

Aquí s'han repartit ab profusió las papeletas del Diputat oficial. Cada vo-

APÈNDIX 2

2. *Fragment de l'Acta de l'excursió particular a Mollet (19-I-1879)*, llegida el 22-III-1879 en vetllada literària per l'autor, Josep Fiter i Inglès¹.

En los primeros anys de nostre segle, un altre día de dol y de gloria, vingué a fer retentir lo nom de Mollet. Lo 20 de gener de 1810, havían los francesos decretada l'anexió de Catalunya al Imperi, y com si aquesta notícia hagués punxat més lo coratge de nostres avis, en aquest poble contestaren a tan cruel com denigrant decret. Pochs dias avans las tropas de Napoleon foren derrotades á Santa Perpetua y quant no havían pogut encare referse, los generals Porta y Campoverde lo 21 d'aquell mes les presentaren batalla en Mollet. De moment la divisió francesa de Duhesme, s'apoderà del poble y quant la victoria no es decidia per culpa dels que lluitaven, lo heroisme d'un soldat espanyol feu obtenirla á son exercit. En la plassa havían situat los enemichs duas pessas d'artilleria (que) vomitavant seguidament lo plom y lo ferro sobre les defensors de la independència nacional, que no podían contestar á la agressió per falta de canons. De sobte aquell home decidit, atravessa temerariament la pluja de balas y clava sa bayoneta al artiller que anava á aplicar la metxa. Lo fruit de la jornada, fou fer presoner un esquadró de coraceros, los dos canons y municions de guerra, una bandera y la depressió complerta del exercit frances, que va perdre 900 homes, restant en poder de nostres avis, lo comandant general de la divisió enemiga .

NOTES

1 SHT C/8 126, *Extrait d'une memoire sur la Catalogne.*, pàg. 350

2 VILAGINÉS, J. *Gaietà Ventalló. Sobre la llegenda i la història*, **Notes**, 9, pàgs. 53-74

3 Sobre la bibliografia del tema, es pot destacar, Ramisa, M. **Els catalans i el domini napoleònic**, Barcelona, 1995 i Mercader, J. **Catalunya i l'imperi napoleònic**, Barcelona, 1978.

4 SHAT, C/8 126, *Extrait d'une mémoire sur la Catalogne.*, AD, CP/E, vol. 677, Rapport sur Barcelone et les événements de l'année 1808, de 10-I-1809. Citat per Ramisa, M. **Els catalans i el domini...**, pàg. 350.

5 CORBALÁN, J. i LARDÍN, A. *"El segle XIX" a Moledo-Mollet 993-1993*, Mollet del Vallès, 1993, pàgs. 92 i 93.

6 **La Renaixença**, vol.XIII, any 1883, pàg. 1-4. En l'explicació d'en Vicenç Plantada es basa en Joan Solé Tura (**Mollet, Una mica d'història**, Mollet, 1981), quan descriu la batalla de Mollet. No obstant, introdueix altres fets que malauradament no documenta.

7 En Plantada diu que cridava: “**correm, correm, que no n’hem de deixar escapar ni un**”.

8 El sometent era una organització de gent armada formada pels mateixos vilatans que es convocava a tocs de campana (*Lo so metent*), que servia per defensar la comunitat o encaçar malfactors.

9 CORBALÁN, J. i LARDÍN, A. *El segle XIX a Moledo Mollet...*, i Ramisa, M. **Els catalans i el domini...**, pàgs. 48-63.

10 Vegeu nota 6.

11 Agraïixo a en Ferran Pérez que m’hagi facilitat una còpia d’aquesta acta.

UNA EXCURSIÓ A MOLLET

L'ANY 1879

Ferran Pérez i Gómez

En l'article dedicat als orígens de l'excursionisme a Mollet del Vallès, aparegut en el número 9 de NOTES de l'any passat, fèiem esment de dues excursions a Mollet que tingueren lloc el gener de 1879. Les cròniques d'aquestes excursions, realitzades per diversos membres de l'Associació d'Excursions Catalana i publicades parcialment en el butlletí d'aquesta associació, ens han proporcionat una informació molt valuosa sobre el Mollet de finals del segle XIX. La fortuna ha volgut que l'acta de l'excursió a Mollet del 19 de gener de 1879, redactada per Josep Fiter i Inglés, encara es conservi íntegra a l'arxiu del Centre Excursionista de Catalunya, situat al carrer Paradís de Barcelona¹, juntament amb unes làmines de dibuixos presos pel mateix Fiter i que reproduïm en aquestes pàgines². La troballa s'hauria pogut arrodonir amb la recuperació dels diversos objectes arqueològics que els excursionistes s'endugueren a Barcelona, però de moment això no ha estat possible.

Aquesta crònica té un gran interès per diversos motius. D'una banda, el seu autor fa una excel·lent narració del viatge a Mollet del Vallès, tot descrivint detalls de l'església, del poble i de la masia de Can Borrell. D'altra, recull de forma cronològica una sèrie d'episodis de la història molletana, des de l'Edat Mitjana fins a la Guerra del Francès³, i esmenta diversos objectes arqueològics. Entre ells cal destacar la làpida romana de marbre amb inscripcions dels segles I i XII, de la qual en fa una detallada descripció. Tot plegat constitueix un magnífic exemple de crònica excursionista de l'època de la Renaixença.

Abans, però, de passar a la transcripció de la crònica (que hem dividit en parts encapçalades per uns breus títols per tal de facilitar-ne la lectura), intentarem donar resposta a una sèrie de preguntes que potser el lector ja s'haurà formulat: qui era Josep Fiter? On són en l'actualitat les restes arqueològiques de Mollet que els excursionistes s'emportaren?

Josep Fiter i Inglés

Josep Fiter i Inglés va néixer a Barcelona l'any 1857. Va estudiar les carreres de Filosofia i Lletres i Peritatge Mercantil. Dominava el llatí, l'àrab i l'hebreu, i cursà estudis artístics a l'Escola de Belles Arts de la Llotja. Amb només quinze anys va fundar el periòdic il·lustrat *La Bandera Catalana* i en 1879 *L'Escut de Catalunya*. Va col·laborar en diverses publicacions de l'època com *La Rondalla*, *La Renaixensa*, *Lo Gay Saber*, el *Calendari Català* i *La Llumanera de Nova York*. També va participar en diaris escrits en castellà entre els quals destaca *La Mañana* de Madrid.

A més a més de periodista, Fiter fou autor de diversos treballs literaris de caire històric i econòmic, sobretot en castellà, com, per exemple, *Expulsión de los judíos de Barcelona* (1876). Però potser el camp en el qual va sobresortir més fou en el de l'excursionisme. Es pot considerar com un dels pares de l'excursionisme català, ja que va ser un dels sis membres fundadors l'any 1876 de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, la primera entitat d'aquesta mena que apareixia al Principat. Des de la presidència d'aquesta associació i, més endavant, com a membre de l'Associació Catalana d'Excursions i del Centre Excursionista de Catalunya, va dur a terme una intensa i prolífica tasca que impulsà l'expansió de l'esperit excursionista arreu de Catalunya i fins i tot a terres de Castella. La crònica i els dibuixos que féu en la seva excursió a Mollet, quan sols tenia vint-i-dos anys, són una bona mostra del seu treball.

Cal anotar, igualment, que destacà com a brodador i puntaire, i va fer diverses exposicions a Europa i Amèrica. Fou el primer president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1899). Josep Fiter va morir el 16 de juny de 1915, a l'edat de 57 anys.¹

Josep Fiter (1857-1915), prolífic escriptor i actiu excursionista, és l'autor de la crònica i dels dibuixos d'aquesta excursió a Mollet l'any 1879. És considerat un dels fundadors de l'excursionisme català. (Clixé procedent de l'arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya).

On han anat a raure els objectes arqueològics de Mollet?

El llistat d'objectes que esmenta Fiter en la seva crònica és prou interessant per a preguntar-se on són en l'actualitat: la làpida de marbre romana amb inscripcions del segle I i XII; una estàtua de sant Vicenç del segle XVI (cap⁵ i cos per separat); dues bales rases de la Guerra de la Independència o del Francès, i tres fragments d'un finestral i d'un capitell del segle XVI. Tot aquest material va ingressar en l'antic Museu del Centre Excursionista de Catalunya en 1879 però, malauradament, avui dia aquest museu ja no existeix. La majoria d'objectes que el formaven han estat dipositats al llarg dels anys en museus de la ciutat de Barcelona com el Marítim, el Numismàtic o l'Arqueològic, per la qual cosa la seva localització es fa molt difícil⁶.

Tanmateix, encara hi ha una petita possibilitat d'èxit si es fa una recerca exhaustiva entre els dipòsits dels museus barcelonins abans esmentats. Fóra molt important per a la història de Mollet trobar aquestes restes arqueològiques tan significatives. Tant de bo es pugui aconseguir.

**ACTA de l'excursió particular a Mollet —19 de gener de 1879—
llegida el dia 22 de març de 1879 en una vetllada literària per
l'autor, Josep Fiter i Inglès.**

“Senyors:

Si per primera vegada vingués des d'aquest lloch a pregar-vos una estona d'atenció, quasibé deuria avans de començar usar de fórmules ja gastades per la costum y que sols escauen quan d'un treball literari es tracti, més que no senten que del tot bé al referir-se a un aplec de datos curiosos e interessants, que exposen única y exclusivament, investigacions y bona fortuna. Encarregat per los concurrents á l'excursió particular que vinc a referirvos de transmetre las impressions en ella recullidas. Vaig donchs á comensar complint ab comanda tan honrosa com immerescuda.

1) Sortida de l'estació de Barcelona i arribada a Mollet. Record de la trobada amb Mn. Vicenç Triadú el 6 de gener de 1879, qui els mostrà l'església parroquial i els seus tresors artístics.

Lo passat dia 19 de gener es presentà cobert de boiras lo celatge y expellint humitat la superfície de la terra. Ab nostres entussiasmas companys Arnet,

Canal y Ciuró nos havem proposat satisfer un compromís contret á consecuencia de la excursió colectiva celebrada lo día 5 del meteix mes y el bon nom de la societat que devíam representar 'ns obligava á un petit sacrifici. A las vuit del matí, sense que 'ns fes recular la pluja que acompassada queya, ni els núvols que amenassadors de tempesta cobrían lo espay, nos reunirem los dos primers esmentats consocis y el qui en aquest moment té el gust d'endressarvos la paraula, pera dirigirnos á Mollet ahont ja 'ns esperava En Joan Ciuró.

Aficionats á estudiarne las lleys dels contrastos, permeteume una que fassa sobresurtir un detall que s'hi escaié mentres en la estació esperàvam ab lo delit acostumat l'avís: pera muntar al tren es prepararen altres pera sortir en lo mateix, mes lluny de conduhirlos lo sentiment d'amor al art y als recorts gloriosos de la patria, anavan, tal volta, per medi d'una manifestació política que aplaudiríem si hagués sigut desproveida de tendencias d'antagonisme a resucitar passions que deurían ofegarse, y á commemorar escenas que massa gravadas restan en lo cor de las familias, y seran mácula pera sos factors.

He dit ja, que nostra expedició era lo compliment de cert compromís abans contret. En efecte, quan retornàvam de l'excursió á Caldes ab nostre digne President Sr. Arabia y lo Sr. Tobella, vàrem creure del cas visitar al delegat de la corporació á Mollet, Mossen Vicens Mª Triadó, de qui tan gran recort guardan los fundadors de la Associació Catalanista d'excursions Científiques que concorregueren á la exploració de la cova de Na Guillem, en Moncada, lo día 4 de Febrer de 1877. Lo Sr. Triadó es mostrá llavors, y s'ha mostrat sempre, completament identificat ab lo bell ideal que ens guiava, y que Déu mitjançant no havem d'abandonar: l'amor a Catalunya y el respecte á sas glorias, dins d'ell comprés. Tant és això que recordaré sempre ab agraphiment la comunicació que va endressarme pocs dies després d'havernos separat d'aquell centre, comunicació espontánea y sentida per demés. Era donchs deber nostre salutar al digne representant de Mollet y cap al tart d'aquell día, quant retornavam d'admirar lo esplendor antich de Caldas y la riquesa que li dóna son inagotable font termal, atravessárem la carretera y ens presentárem á Mossen Triadó. No fou obstacle la foscor que s'estenia demunt la terra pera que nostre delegat s'oferís a mostrarnos l'únich monument digne d'estudi que al viatjant ofereix lo poble. Y per ell acompanyats anárem á seguir la parroquial església de Sant Vicens. La portada del segle 15 al 16, que⁷ son arquitrau per graciosas columnetas ve á rematar ab un fullatge de delicada talla (dibuix n^o1). La nau esbelta del temple; son retaulle mayor de regulars pinturas; una estatua de Sant Sebastià; y la pica del aygua benehita (dibuix n^o2) cridaren justament nostra atenció en aquella

curta y precipitada visita. Lo Sr. Triadó ab son llenguatge expressiu, demostrá durant ella sos bons y lo concepte cabal que formavan de las obras d'art, criticant com moltes voltes ho havém fet nosaltres, la poca estima que per alguns son tingudas, donant lloch á ridícolas representacions de las imatges y á profanacions inconscients, á vegades, mas sempre sensibles. Costat per costat de la porta ab ajuda d'una débil llum que apenas podia resistir las corrents del aire, observàrem per indicació de nostre delegat una làpida cristiana de caràcters molt consemblants als del segle X, per més que sia posterior á aquella època segons indicarem. "Si fa per l'Associació —digué Mossèn Vicens— tindrè molt gust en regalarla". A tan galana ofrena y no moguts per posseir un objecte epigràfic quina importància podíam llavors apreciar, sinó animats per lo lloable desig de salvar-lo per a la història, accedírem en acceptar-lo y convingueren que al cap de quinze dies aniríem a recollir-lo. La extracció de la pedra no havia de perjudicar gens ni mica lo caràcter de la fatxada, y d'aquesta manera passant á enriquir nostre museo, logràvam apartar-la d'ignorants que ab lo transcurs dels temps hauria seguit sent objecte de sos atacs involuntaris á aquelles lletres que no enteníen, y que sols per estranyesa los cativavan. Es inutil esmentar la bona impressió que va causarnos aquella troballa, tot ignorant encare son vertader valor. No'ns movia cap esperit de personal egoisme, tant sols obehíam al desig de salvar-la de més profanacions. La cosa s'ho valia. I pera produhir-nos satisfacció més legítima encare, vingué una carta de nostre delegat que no puch resistir a traslladar-la. Deya així:

2) Transcripció de la carta escrita per Mn. Triadú a l'AEC
(9 de gener de 1879).

"Mollet 9 de Jener de 1879. Sr. D. Josep Fiter. Mon benvolgut amich: ab lo cor ple de goig li escrich la present. Sens dubte lo dia que vingueren á aquesta rectoria va inspirarlo Deu. ¿Sab que aquella làpida empotrada en las parets del temple, espero que será una inscripció romana, ó millor dit, per desgracia, un fragment d'una magnífica làpida antigua? Quant va portarmela lo mestre de casas vaig observar ab sorpresa que a la part posterior tenia grans lletres, y escarbotant lo morter vaig obtindre lo convenciment de que algun ignorant havia trencat un magnífich exemplar epigràfich pera gravar los caracteres que vostés vegeren. Per sort lo haver estat aquella pedra empotrada en la paret, ha sigut son salvament puig mentres grans y petits tiravan á perdre la part visible, 's conservava intacte son revers. La puresa del marbre, sa espessor (nou centímetres), la perfecció de la escriptura, no 'm dóna dubte de

que fos aquella lápida esculpida en honor de Luci, governador ó prefecte de alguna província. es lo que hi pogut traure per clar, de las dos primeras ratllas, puig de las demés, totes truncadas res n'hi pogut desxifrar. Al anar a cloure la present torno á examinar la lápida, y em sembla trovar en la ratlla 6^a lo nom truncat de Trajá.

Disposi de son afm.-Vicens M^a. Triadó."

Ab aquestos antecedents y contant ab lo decidit entussiasme del Sr. Triadó, bé podíam esperar que fora profitosa la excursió particular d'aquell día, encare que lo temps no fes causa comú ab tan falagueras circumstancias.

Los Srs. Arnet, Canal y l'infrascrit, arrivàrem doncs á Mollet, y á las nou del matí 'ns presentavem á la rectoría. En una de ses dependencies, nostre delegat s'estava desxifrant una per una las frases que formava la inscripció cristiana y 'l sorprengueren en tan digne tasca.

3) Visita a Can Borrell. L'enigma de la pedra de terme.

La Casa de la Vila de Mollet del Vallès.

Avans de visitar ab detenció lo temple, y de veure alt per alt la vila, refrescant los recorts historichs que conserva, pensavam anar á Galleg, antiga esglesia sufraganea de Mollet hont existeixen segons creu curiosas pinturas. Mes, una altre notícia vingué á cridar l'atenció dels excursionistes entre quins contàvem á nostre company Ciuró. Se'ns féu avinent que á mitja horeta? de la vila es trobava una casa nomenada Can Borrell, y en ella, una inscripció que ningú havia pogut interpretar. En apariencia, donchs, no anava a protegirnos la bona sort y dominats per la importància que tenia la nova lápida ja feyam plans ilusoris y fins nos la creyam nostra. En totes las excursions com en tots los actes de la vida, hi ha la part de desencant, la part cómica que podríam dirne, y si a vegadas un mal quadrat ó un mirall vell, així anomenats per son amo, revesteixen per nosaltres baix lo punt de vista de l'art circumstancias apreciables, altres las lloansas de determinats efectes, nos fan forjar ideas que á la vista es desvaneixen després. Aixó va succehirnos ab la decantada lápida de Can Borrell, que no entenia ningú, y va venir á resultar una fita ab sa inscripció de terme en aquesta forma:

*Lo xe
regall
refer
teix.*

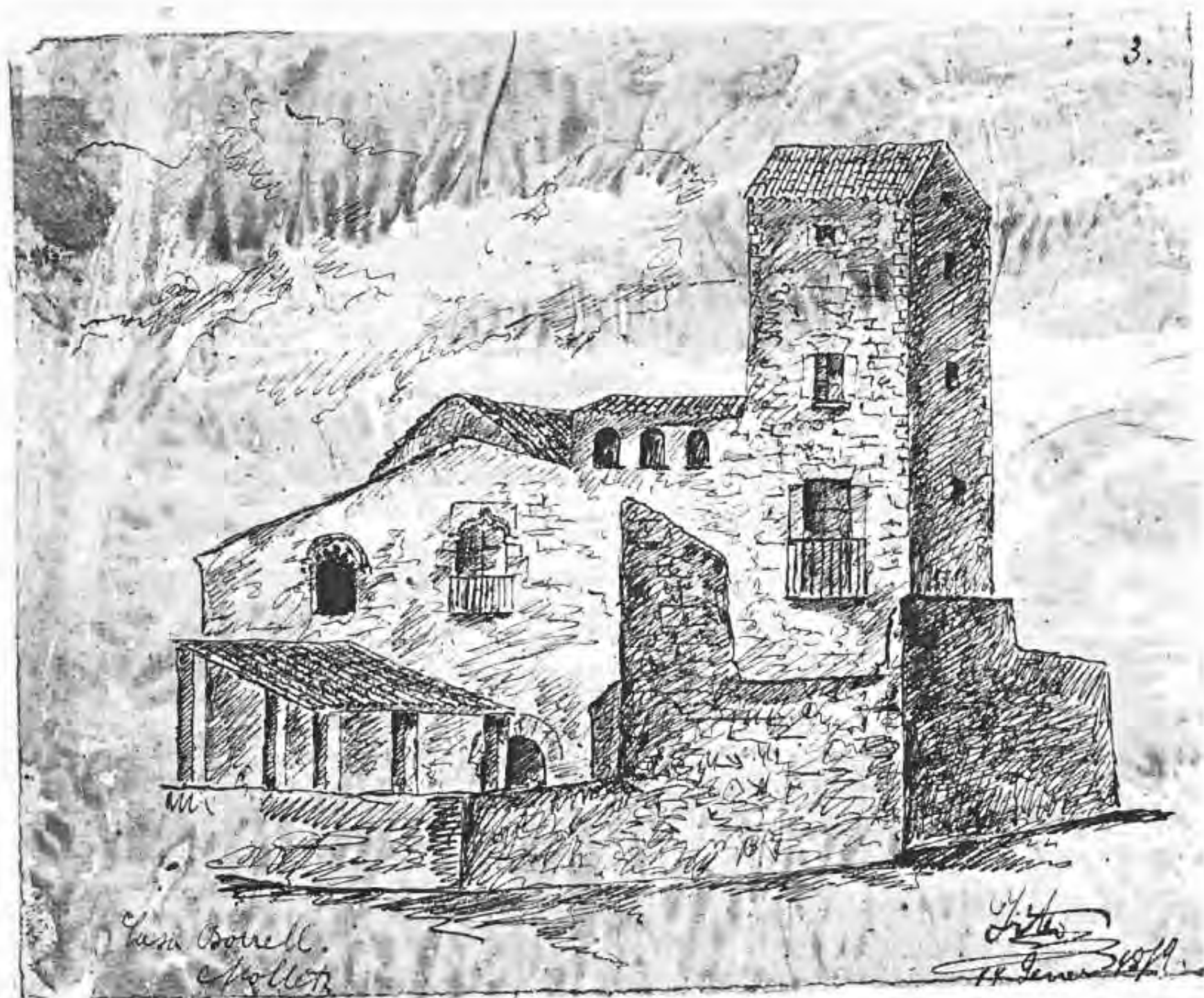
Com á contrapés de la desilusió que ens sorprengué la casa, edifici dels segles 16 y 17, que conserva tot son caracter (dibuix n^o3) vingué á atraure nostras miradas y fixantnos en los bonichs finestrals, notarem la falta d'un d'ells que per sort encare restava quasibé sancer entre la runa del pati. Gracias á las gestions del Sr. Triadó, que 'ns acompanyava en aquella visita, poguerem obtenir pera nostre museo dos d'aquells fragments abandonats, que tal volta haurían sigut colocats en lloch no molt apropiat com hi existeixen ja las ben acabadas testas d'altres capitells.

La pluja y la nuvolada que s'anava espessint per moments nos obligaren á retornar al poble. Era prop de mitxdia quant hi arrivàram y atravessant la plassa los esbelts finestrals de antiga casa de la vila (segle XIV) y los adornats dels segles posteriors fins als comensaments dels XVI. No dech pas dirvos quant dignes són del detingut estudi, puig apenas y podriám quasi bé assegurar, n'hi ha un d'igual dibuix. Y ja que 'ns tornem á trovar á Mollet, avans de trasmetreus las impressions rebudas, del cas crech tributar una recordansa á sa passada historia, y fervos algunes indicacions referintse á son actual estat.

4) Notícia geogràfica i històrica de Mollet, des de l'Edat Mitjana fins al segle XIX.

Situada la població á 12 kilòmetres de Barcelona, partit judicial de Granollers, conta unas 324 casas, ab 1.418 habitants. La instrucció primaria ve representada per dos escoles municipals. La industria per una fàbrica de teixits de cotó; y sa agricultura per los productes de cereals, llegums, canem y vi. No trovantse la vila en un estat floreixent, gosa ab tot de tranquilat, y l'character de sos habitants conserva bona part de sa franquesa catalana.

*Mollet ja existia al comensar del segle XII, puig avans no es tenen notícias d'aquell poble. Pujades, en lo tomo 8 de sa *Crónica*, ens diu ab son acostumat llenguatge parlant del senyor del castell y terme que "als 15 días del mes de desembre del any 1122 (segons consta en lo arxíu del capítol de Barcelona, y en lo llibre quart de las *Antiguetats* folio 145) posá en mans d'Olaguer y de son capítol, l'honor y la batllía de Mollet un il·lustre cavaller y molt principal, nomenat Pere Ramon. Aquesta acció es tingué per miraculosa y s'atribuí als mereixements del Sant Prelat: porque lo dit cavaller de perseguidor que avans havia sigut del Sant Arquebisbe y de sa iglesia de Barcelona, en lo sobredit mes, día y any de sa bella gracia, mogut de Deu y de son impuls sobirá, 's presentá devant de Sant Olaguer, demanantli perdó á ell y á tot lo capítol, dels agravis passats y de las sensrahons que havia comés,*

Can Borrell tal com la va veure Josep Fiter el 19 de gener de 1879. Aquesta masia va despertar l'interès d'aquell grup d'excursionistes barcelonins.

dihent que en satisfacció y penitencia pública, á més de confessar publicament son passat pecat, li entregava y donava tot lo que queda dit. Lo Sant va agrahirli y va conorthantlo, l'amonestá en Deu que perseverés en fer bé y que confiés en sa Divina misericordia que no vol la mort del pecador, sino que 's converteixi y visca."

Havém deixat la forma mateixa ab que ho expossa Pujades, porque aixís 's comprèn mellor lo fet.

4.1) La Guerra dels Segadors a Mollet.

En lo segle disset, quant la lluyta desesperada de Catalunya contra tot lo poder del Rey d'Espanya, protesta feta als despotichs actes d'un privat, mes, que conserva entre los crits de popular desfici, la prova del respecte á la autoritat reyal, s'extremiren los contorns de Mollet ab la cridoria del combat.

Era lo dia 28 de Mars de 1642. Lo exercit català-francés comandat per La Mota, y entre quin se contava cinch cents mosqueters de Barcelona que comandava per deliberació dels Consellers lo Sargento Mayor Francisco Villa, presentá batalla prop de Mollet al exercit castellà, que comandava lo marquès de Pobar. Deixarém la relació d'aquell fet á un document de nostre arxiu municipal que fa referencia als actes portats a terme per lo tercio de Barcelona, avans indicat. Diu aixís:

"A 28 (de Mars) tocada la Arbolada, marxá la cavallería tras lo enemich que era cerca del hostel de la Grua y tingueren orde de seguirla y 'ns donaren orde, nos possassem los uns esquadrons cerca de una caseta, que es prop lo camí y los altres emboscats. Comensá la nostra cavallería á pelear valerosísimament y desbaratá los esquadrons del enemich prenentlos molts cavalls y passá paraula que la cavallería que estava á la retaguarda se avansás, la qual arribant allí prengué molts cavalls del enemich que anavan desmandats y sen anaven molts retirant los cavalls y veient lo enemich aquest desordre, los acometé y ells quant las gropas ab tota la brida marxaren devers nostres esquadrons atropellantlos y obligantlos á haverse de retirar ab molt perill de sas vidas; passada esta refrega procuraren recullir gent y refernos en Mollet y saben que lo señor de la Mota era en la vila de Granollers passant á vista del enemich que estava esquadronat sobre una pineda que és prop d'un forn de vidre camí de la Roca, anàrem a veure'ns ab sa excelencia y á pendre sos ordens."

En altre document sobre la derrota del exercit castellà que publica lo Sr. Balaguer en sa Historia de Catalunya, tomo 4rt, y diu referintse á aquesta

jornada que restaren presoners del exercit catalá fray Vincens de la Massa (?), tinent general de la cavallería enemiga, lo comissari general y tretse capitans de la mateixa arma, crehaults de Santiago, més de cinquanta oficials y molts altres cavallers, en termes que 'ls castellans perderen en lo combat més de mil homes entre morts, presoners y ferits.

4.2) La Guerra del Francès: la batalla de Mollet.

En los primers anys de nostre segle, un altre dia de dol y de gloria, vingué á fer retentir lo nom de Mollet. Lo 20 de Gener de 1810 havían los francesos decretada l'anexió de Catalunya al Imperi, y com si aquesta noticia hagués irritat més lo coratge de nostres avis, en aquest poble contestaren á tan crudel com denigrant decret. Pochs días avans las tropas de Napoleón foren derrotadas á Santa Perpetua y quant no havían pogut encare referse, los generals Porta y Campoverde lo 21 d'aquell mes els presentaren batalla en Mollet. De moment la divissió francesa de Duhesme s'apoderá del poble y quant la victoria no 's decidia per a cap dels que lluytaven, lo heroisme d'un soldat espanyol feu obtenirla á son exercit. En la plassa havían situat los enemichs duas pessas d'artillería vomitant seguidament lo plom y lo ferro sobre 'ls defensors de la independencia nacional, que no podían contestar á la agressió per falta de canons. De sobte aquell home decidit, atravessa temerariament la pluja de balas y clava sa bayoneta al artiller que anava á aplicar la metxa. Lo fruit de la jornada fou fer presoner un esquadró de coracers, los dos canons y municions de guerra, una bandera y la dispersió complerta del exercit francès, que va perdre 900 homes, restant en poder de nostres avis lo comandant general de la divisió enemiga.

5) Continuen la visita a l'església parroquial.

Aquestos són los fets més culminants de la Historia de Mollet, retornem are á nostra tasca. Una á una visitárem las dependencias de la esglesia, de primer ja n'havém esmentat lo més digne d'estudi. Al baixar del campanar y arreconada prop de la paret hi trovárem lo cors de l'estatua de Sant Vicens qu'antigament adornava la portada de la esglesia y que mans profanas d'allí l'arrabassaren, pera deixarla en un deplorable abandono. Lo Sr. Triadó nos la oferí també, dient que més valía que estigués a nostre museo que no pas tenirla de tan mala manera y al cap d'uns quants días de possehir ja aquell reste, nos escrigué remetentnos lo cap que faltava y que gracias á sas continuadas investigacions va trovar al peu d'un dels altars.

Novament nos fixàrem en lo retaule major, representant alguns passos de la vida de Sant Vicens. No poden de molt compararse per sa execució ab las taulas consemblantas que antigament adornavan la esglesia de, mes la composició d'alguns d'ells és bona y per lo que respecta á la indumentaria en general, són bastant regulars. Enquadrant lo retaule algunes agullas sobredauradas en quin treball 's nota la decadensia del art.

Eixint de la esglesia á una esquerra 's trova la pica del aygua beneita de que vos hi parlat. Está esculpida en marbre y rodejada per algunas testas toscament executadas representant alguns cavallers. A primera vista, l'arqueólech faria remontar aquella obra á un época molt llunyana, puig fins té alguns punts de semblantsa ab algunas que nos en quedan dels primers temps de la decadensia greco-romana. Mes, fixantse bé ab lo dato que vaig á donar-vos, 's destrueix aquesta suposició. A abdós costats de la pica 's nota sobresurtint, lo escut de Mollet, y com ja savém que desde 1122 aquesta casa era feudataria del bisbe y capital de Barcelona, havém de creure que no 's remonta la pica més ennlá del segle 12, essent tal vegada una de las demostracions de retractació feta per lo noble Pere Ramon.

Avans d'entrar á la rectoria, nos fixàrem en un escut d'armas demunt de la porta d'un edifici situat al peu de la escala que condueix á la actual casa de la vila. Per la importancia que pogués tenir pera la heráldica catalana, vaig copiarlo. Representa un rat penat, reposant al cim d'una torra. (Vegis dibuix nº 4)

6) Viatge de tornada a Barcelona.

Explicació de la làpida de Mollet i comiat.

Lo cel seguía cobert per una compacte nuvolada y amenassava tempesta. Aixís, donchs, ja prou satisfets de nostra sortida, nos disposavam á partir cap á Barcelona. No 'ns fou possible retrovar cap home que s'oferís á portarnos la pessanta làpida fins á la estació de la ferrada vía, y carregantnosla á coll per estonetas, emprenguérem la ruta, portant també duas balas rasas del temps dels francesos, que recordan lo combat de Mollet y que foren altre de tants donatius fets á la Societat per Mossen Triadó.

"Lo llegir fa perdre lo escriure" diu un de nostres adagis y seduhits per una indicació que nostre delegat va fernos respecte á certa làpida que ell suposa important y que resta oblidada sota las fonts baptismals de Moncada, nos passá lo temps sens adonarnos en y per efecte, avans d'arribar á la estació, xiulá la locomotora y 'ns deixá lo tren.

526.

Fiter també va dibuixar la porta de l'antiga Església parroquial de Mollet del Vallès, així com diversos detalls de la mateixa. En una casa de la plaça va veure-hi aquest curiós escut amb un rat penat i una muralla.

Una nova circumstancia desfavorable no ens desanimá per aixó y decidirem, facturant la lápida, seguir la vía á peu fins á Sant Andreu de Palomar. Aquesta ruta nos doná ocasió de esmentar fets historichs y d'atmirar magnífichs paisatges, ya veyam la forma típica del turó de Moncada destacar-se il·luminat per un débil raig de sol, com amenassar tempesta furiosa demunt per demunt de las montanyas qu'envoltan Reixach, Martorelles y Sant Fost y entre la carena quins peus besa lo antich Lubricatum 's dibuixava ab variats colors lo Montserrat. Després la fosca ja envolcallava la terra y com á fantástica impressió recordo la despallada silueta d'algun arbre y la llum d'alguna masia, que 'ns feya avinent la tranquila calma de que sos habitants disfrutavan y per fi lo xiulet que 'ns avisava la proximitat del tren.

Avans de montarhi pera retornar á nostra ciutat benvolguda, permeteu-me que vos diga quatre mots referents á la lápida cristiana y romana retrovada á Mollet. No té la primera importancia directe per son contingut: és una inscripció mortuoria del segle XII, mes quins caràcters epigráfichs són ben semblants als del X. Aixó no obstant l'época fixa (1142). És una pàgina preciosa del art epigrafich malmesa per la ignorancia que l'ha feta víctima de sos destructors intents. Per lo que fa á la inscripció romana, nostre savi soci honorari lo P. Fidel Fita va ferme las següents observacions á ma consulta, observacions que copio per si algun de mos oyents las ignorés. Diu aixís:

(No reproduïm l'estudi i transcripció fets per Fidel Fita ja que van ser publicats íntegrament en el volum 9 de NOTES de 1995, a les pàgines 84-87)

Tal és, senyors, la importancia que lo erudit P. Fita concedeix al fragment que tenim en poder de nostra Associació benvolguda. S'está gestionant pera investigar ahont para lo de Mataró, y qui sab si també podria estarhi relacionada la lápida que havém dit es trova en Moncada.

Veus aquí los resultats qu'obtinguérem en nostra excursió á Mollet. ¡Vulla Deu que sian totas tan profitosas pera honrar més y més lo nom y 'ls actes de la Associació d'excursions Catalana!

He dit.

Joseph Fiter i INglés

Mars de 1879"

NOTES

1. Vull donar les gràcies al senyor Francesc Beato, vocal de la Junta Directiva del Centre Excursionista de Catalunya el qual, molt amablement, em va proporcionar l'acta (datada el març de 1879) i els dibuixos de l'excursió del 19 de gener de 1879. Hi van participar, a més de Josep Fiter, Ramon Arnet i Canal i Ciuró.

2. Els tres dibuixos de Mollet es troben emmarcats, al costat dels d'altres poblacions catalanes, en un quadre tapat amb vidre que és situat en un dels passadissos de la seu del Centre Excursionista del carrer Paradís.

3. Vicenç Plantada difondria els mateixos fets històrics a través del seu magnífic relat Batalla de Mollet del Vallés, publicat l'any 1883 en la revista La Renaixensa.

4. Ramon N. Comas, Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, any XXVIII, gener de 1918, núm. 276, pàgs. 8-17; Gran Enciclopèdia Catalana, volum 7, 1981, pàg. 494.

5. El cap d'aquesta estàtua va ser donat al Museu per Mn. Vicenç Triadú el mateix 1879.

6. Carta de Francesc Beato datada el 10 de setembre de 1996.

7. A causa de la cal·ligrafia, algunes paraules de la crònica de Josep Fiter eren del tot intel·ligibles per la qual cosa hem optat per deixar un espai buit subratllat. Pel que fa a l'ortografia, hem respectat la que va fer servir l'excursionista barceloní que està, evidentment, sense normalitzar.

LA LÓGIA MAÇÒNICA

«LUZ DEL VALLÉS»

Xavier Pérez Gómez

Entre la documentació conservada al famós Arxiu Històric Nacional de Salamanca, hi ha uns pocs papers provinents de la lògia molletana «*Luz del Vallés*». Ignorem com van a anar a parar aquests documents a dit arxiu, però podien formar part d'un gran arxiu maçònic espanyol¹. Els documents conservats testimonien que a Mollet del Vallès hi hagué un nucli de maçons com a mínim entre 1891 i 1893.

La francmaçoneria era una societat secreta de tradició iniciàtica, que practicava ritus a les seves agrupacions o *tallers* i que nasqué com a fruit de la ideologia il·lustrada del segle XVIII. Els maçons eren lliurepensadors i liberals que a finals del segle XIX s'anaren decantant, almenys a Catalunya, cap al republicanisme². Entre els maçons més famosos podem esmentar el president de la Generalitat Lluís Companys o el conseller Jaume Aiguader, i el president de la República, Manuel Azaña. Les accions de la maçoneria catalana es van centrar a impulsar les idees il·lustrades, laïcistes i anticlericals. Durant certes etapes de la història d'Espanya aquestes societats foren prohibides o si més no mal vistes, encara que el secretisme era una característica innata, fossin prohibides o no.

Els nuclis maçònics eren anomenats tallers i podien ser de dues categories: els triangles, quan no arribaven als set membres i les lògies quan sobrepassaven aquest nombre. La direcció de cada lògia era formada, entre altres càrrecs, per un venerable mestre o cap, dos vigilants, l'orador i el secretari. Les seves reunions, sempre secretes, eren anomenades «*tenides*».

Pel que fa a la lògia *Luz del Vallès*, de Mollet del Vallès, es va crear vers l'any 1891, si tenim en compte una autorització enviada als fundadors des de la *Soberana Gran Logia Simbólica Española*, en un document datat a Madrid el 10 de desembre de 1891³. Els maçons molletans actuaven sota l'antic i primitiu ritus oriental de Memphis i Mizraim, establert a la Península Ibèrica el gener de 1889. Els lemes d'aquesta branca maçònica eren: Pau, Veritat, Moralitat, Justícia i Fraternitat.

Sobre les activitats d'aquesta lògia molletana tenim poquíssima informació, per no dir cap. Aquesta lògia es va crear en un Mollet força agitat políticament i amb una vida social intensa, on destacava l'omnipresent intel·lectual Vicenç Plantada. En l'única acta conservada d'una reunió tinguda a Mollet el juliol de 1893, es parlà de la necessitat d'aconseguir la regeneració de l'obrer manual i el desig del triomf de la «*veritable democràcia*».

Altres aspecte a comentar són els curiosos sobrenoms o noms rituals amb què es batejaven els maçons en entrar a les societats secretes. Normalment corresponien a personatges històrics (polítics, intel·lectuals,...) de marcat caràcter liberal o conceptes o idees que els eren agradables. Els maçons molletans triaren noms com Lincoln, Instrucció, Espartero, Marat, Prim, Zorrilla o Pi i Margall.

Sobre els integrants de la lògia *Luz del Vallès*, cal dir que coneixem la identitat de deu membres. En 1891 el màxim responsable o *Venerable Mestre* era Francesc Umbert Viaplana i en 1893 Miquel Busquets Oller. Entre les professions dels maçons molletans trobem un fuster, un contramestre, dos cafeters, un forner, un comissionista, un pintor, un comptable, un pagès i un rajoler. Dels deu membres que tenia aquesta lògia en 1893, cinc residien a Mollet, tres a Santa Perpètua i dos a Montmeló.

Aquestes són, en definitiva les poques dades que tenim de la lògia *Luz del Vallès*.

ANNEX

*Document 1***Quadre lògic o relació de membres de la lògia «Luz del Vallés»**

«Antiguo y primitivo Rito Oriental de Memphis y Mizraim.
Provincia de Barcelona. Distrito municipal de Mollet.

Cuadro de la Resp. Logia Luz del Vallés núm. 85

Nombre profano y simbólico	Cargo	Estado		Profesión	Domicilio
Juan Parera Brugal, <i>Lincoln</i>	Orador	casado	47	Carpintero	Mollet
Miguel Busquets Oller, <i>Instrucción</i>	Venerable Maestro	viudo	32	Contramaestre	Mollet
Mena Corominas Surroca, <i>Alvarez</i>	Test. Lim.	viudo	55	Cafetero	Mollet
Francisco Umbert Viaplana, <i>Mangado</i>	1er. Vigilante	casado		Panadero	Montmeló
Martín Jané, <i>Bellés</i>	Maestro de ceremonias	casado		Cafetero	Montmeló
José Altayó Vilardell, <i>Espartero</i>	Arq. Bev.	soltero	31	Comisionista	Santa Perpetua
Vicente Banús Llonch, <i>Marat</i>	2.º Vigilante	casado	44	Pintor	Mollet
Agustín Morral Folguera, <i>Prim</i>	Secretario	soltero	26	Tenedor libros	Barcelona
Esteban Humet Fité, <i>Zorrilla</i>	Secretario adjunto	casado	38	Labrador	Santa Perpetua
Mariano Galí, <i>Pi y Margall</i>	Guarda Templ(ario?)	casado	30	Ladrillero	Mollet

*Document 2***Acta de la reunió del dia 23 de juliol de 1893**

Resp. Logia Luz del Vallés, al Or. de Mollet, provincia de Barcelona.
Tr. arq. de la tenida extraordinaria de veintitrés de julio de 1893/e.v.

Asistieron: Hermanos del (taller): Pestalozzi, Instrucción, Mangado, Espartero, Lincoln, Zorrilla, Alvarez, Bellés, Pi y Margall. Hermanos visitantes: Fidelidad, Franklin, Víctor Hugo, Villacampa y Pi y Margall.

Ab. los trabajos en fam., el Venerable expresó el objeto de la tenida, e inmediatamente se dió entrada a la Comisión formada por los cinco hermanos que se indican al margen. Las luc(es) entrega-

ron los mall·ll y prestaron promesa de adhesión al Gran Oriente Ibérico conforme a la unión acordada en las tenencias anteriores.

El Il(ustre) y Pod(eroso) Hermano Fidelidad dirigió la palabra a los hermanos explicando y encareciendo la unión. Habló asimismo el secretario de la Gran Del. enalteciendo la forma de nuestros trabajos y a los obreros de Cataluña. Los hermanos Víctor Hugo y Villacampa defendiendo el primero la acción, y el segundo la regeneración del obrero manual; y el hermano Pi y Margall manifestó su satisfacción por el acto.

El hermano Zorrilla dió las gracias a los hermanos visitantes e hizo votos por la pronta realización de nuestros ideales. El hermano Mangado hizo notar la verdadera fraternidad que reina entre los mmas., viendo que no es como los partidos profanos, pues aquí lo mismo son los pequeños y humildes que los más ilustrados. Contestole el hermano Clos que la Instrucción da la verdadera libertad. El hermano Bellés abogó por el pronto reinado de la verdadera Democracia (*a sota i tatxat es pot llegir: Democracia Republicana*).

Resumieron los hermanos Venerable y Restalozzi, dando las gracias a los hermanos visitantes y diciendo a los del (taller) que en las horas de cansancio y abatimiento recuerden las palabras pronunciadas hoy.

Circulado el Tr. aportó a Oriente la medida profana de 2,89 pesetas.

Y leída esta acta fue aprobada por unanimidad, levantándose la tenida.

Trazado en secr(eto) a 23 de julio de 1893/e.v.

El subdelegado de la Provincia
Andrés Clot

El secretario de la Gr. Del.
I. Ampudia

El Venerable Maestro
Miguel Busquets

El Orador
Juan Parera, Lincoln

El secretario adjunto
Esteban Humet, Zorrilla

NOTES

1. Archivo Histórico Nacional (AHN). Sección Guerra Civil. Fons maçònics, lligall 621, expedient 16-A Logia Luz del Vallés. Fotocòpies facilitades per aquest arxiu.

2. *Diccionari d'Història de Catalunya*, Edicions 62, 1992, p. 481-482.

3. AHN. Fons maçònics, lligall 621, exped. 16-A.

Nos El Ilust. y Resp. Ven. Gran Maestro, G. R. V. y M. Miemb. de la Soberana Gran Logia Simbólica Española constituida regular y solemnemente en esta Capital y Cr. de Madrid en un lugar Aug. y Secr. donde reina el Silencio, la Equidad y el Amor a la Humanidad.

A todas las que la presente vieren enviamos

MORALIDAD · JUSTICIA · FRATERNIDAD

Por la presente nombramos autorizamos y damos poder a nuestras dignas H. H. D. Francisco Humbert Kipler Juan Sorena Baugal y Sr. Alvaro Vilardell para que ejercan las funciones de Ven. Maestros el 1.º y las de 1.º y 2.º Vigs. los dos 2.º en orden constitución de la Resp. Logia Simb. "Luz del Vallès" que en virtud de la presente se reconocen y constituirán en Mollet del Vallès (Barcelona) Logia Simb. será conocida con el título distintivo de "Luz del Vallès" nº 35 Rito Oriental y los mencionados H. H. y sucesores quedan autorizados por y con consentimiento y a presencia de la mayoría de sus miembros citados al efecto y presentes en tales actos para elegir e instalar a los cof. de la referida Logia nuevamente nombradas, en la manera y forma prescrita o que prescriba esta Soberana Gran Logia.

Además por la presente queda provista dicha Logia con plenos poderes y autoridad para reunirse cuando legalmente deba hacerlo para conferir por sí o autorizar para conferir los tres grados simbólicos admitir p. p. o. y afiliación a regularizar M. M. y ejecutar cada uno de los actos regulares que deban redundar en su honor y provecho conformándose en todas sus procedimientos a las disposiciones o Leyes de esta Soberana Gran Logia pues de lo contrario quedará nula esta Patente y sin efecto los Poderes que en ella conformamos.

Firmada por nuestra mano y sellada con el sello de nuestra Soberana Gran Logia en Madrid a 1.º de Diciembre de 1891.

El Gran Guarda Sellas,

El Gran Maestro,

El Gran Secretario,

José Vilardell

Document de 1891 relatiu a la lògia «Luz del Vallès», de Mollet.

BOSC I SOCIETAT AL VALLÈS ORIENTAL

Josep Gordi i Serrat

1. Introducció

L'actual situació territorial de Catalunya, com de bona part dels països mediterranis industrialitzats, es caracteritza des fa prop d'uns cinquanta anys per l'abandó demogràfic i econòmic de l'espai rural i la consegüent i creixent urbanització de la població. En els darrers decennis estem assistint a un canvi important dels usos dels boscos, ja que s'està perdent el concepte predominant al llarg de segles d'entendre el bosc com un espai bàsicament productor de fusta i, en el seu lloc, apareix una visió més polivalent o multifuncional del bosc, on les qüestions ambientals i socials prenen cada cop més relleu. Aquests fets ens han de fer reformular o bé repensar els usos i el concepte de l'espai forestal el qual representa, a nivell de Catalunya, al voltant del 60% del territori i més concretament en el Vallès Oriental el 71%.

Aquest article neix de les anteriors premisses i amb el desig de reflexionar a l'entorn dels lligams entre la societat i els boscos, tant des d'una òptica històrica com des de la situació actual. En primer lloc repassarem, breument, el concepte de multifuncionalitat forestal, tot destacant els aspectes més socials i culturals que se'n deriven. En segon lloc, estudiarem l'evolució històrica dels usos i del concepte de bosc. I en tercer lloc analitzarem la situació actual i les perspectives de futur.

2. La multifuncionalitat forestal

Tots els tractats actuals sobre silvicultura o sobre ordenació forestal estableixen que els boscos compleixen diverses funcions dins de la societat. La teoria de les funcions forestals va començar a formular-se

-com bona part dels principis forestals actuals- a Alemanya. De forma sintètica exposarem algunes idees d'aquesta teoria la qual es fonamenta en el principi que tot bosc ha de complir tres grans tipus de funcions: la productiva, la protectora o ambiental i la recreativa o social (Rojas, E. 1995). El manteniment al llarg del temps, és a dir de forma sostenible, de totes les funcions d'un bosc és l'objectiu de tota política forestal

Una anàlisi més detallada de les relacions entre els boscos i la societat ens posa de manifest que les interrelacions existents són molt més nombroses que les de les tres grans funcions ja esmentades. No entrarem a explicar aquestes tres grans funcions del bosc, ja que les trobarem explicades en qualsevol tractat de ciències forestals. En canvi, sí que dedicarem una atenció especial a altres funcions de l'espai forestal. En concret, estudiarem els lligams culturals entre els boscos i la societat. Ho farem a partir d'exemples que parlin, en primer lloc, de tradicions i llegendes sobre els boscos mediterranis, en segon lloc, sobre la veneració dels arbres monumentals, en tercer lloc sobre bosc i literatura. I, finalment, parlarem de les relacions entre els arbres i la ciutat.

Tal com s'ha dit començarem parlant d'algunes de les tradicions i llegendes lligades al nostre espai forestal. Tot i que la major part de contes i llegendes sobre boscos fan referència als boscos del centre i del nord d'Europa, és a dir, els grans boscos de caducifolis i de coníferes, els boscos mediterranis també presenten un bon grapat de tradicions. El referent obligat per cercar aquest tipus de lligams és l'obra de Joan Amades **El costumari català**, el qual és ple d'exemples de tradicions lligades a l'arbre i al bosc. Després d'entrenir-nos llargament amb la seva lectura presentem quatre tipus d'exemples clars de lligams entre societat-bosc: les festes del calendari, les festes locals, els costums antics i la veneració dels arbres. Pel que fa a les festes del calendari la més important quant a l'ús de l'arbre és Nadal. Pel que fa al tronc de Nadal, Amades ens diu: *"El gran tronc de Nadal, a més del símbol i l'estada dels ascendents, recorda, amb tota probabilitat, el vell geni del bosc,...,l'esperit del bosc reconeix ascendència més pregonia, possiblement, de les cultures caçadores"*. Quant a les festes locals, Amades ens parla de diverses festes i aplecs que tenen en l'arbre un element important, com és el cas de l'aplec de l'avet que es celebrava al Santuari del Montgrony: *"la fadrinalla del Gonbreny recollia una gran quantitat de branques d'avet i les portava a la plaça del davant del santuari, on el sacerdot les beneïa"*.

En referència als costums antics, esmentarem dos exemples. El primer ens l'explica J. Amades: *"Pel Ripollès, quan venien un bosc,..., calia*

tancar els tractes i cobrar els diners precisament al bosc mateix i davant dels arbres, per evitar que s'enfuriessin i caiguessin damunt del venedor o del comprador i el matessin". El segon és una tradició esmentada en un document del 1573 (Pérez, X. 1993) on s'esmenta que sota els roures d'en Manent es reunia el consell municipal de Mollet. També Amades diu: *"Antigament, en casos extraordinaris i excepcionals que interessaven a diverses poblacions hom feia Junta de l'arbre, que era un consell celebrat al bosc, sota l'ombra d'un arbre secular que abriga els concurrents".* I pel que fa a les veneracions de l'arbre també esmentarem un exemple de J. Amades: *"El roure està estretament relacionat amb les divinitats gentilícies i els boscos de roure tenien el sentit de temples, en els cultes pagans. És molt remarcable que de totes les advocacions marianes dedicades als arbres, les més abundants a casa nostra siguin Mares de Deu del Roure".*

En segon lloc parlarem de l'admiració i veneració de la societat cap a l'arbre com a símbol de longevitat, de fortalesa i de bellesa. Aquesta veneració ha donat lloc a celebracions populars, com la festa de l'arbre¹ o a la protecció per llei dels arbres monumentals. Al Vallès Oriental hi ha 131 arbres declarats i protegits dins l'inventari dels arbres i arbredes d'interès local i comarcal confeccionat pel Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca (BOADA, M. 1994). Si consultem aquest catàleg comprovarem, com era d'esperar, que dins de Mollet no hi ha cap arbre monumental². Els més propers són: el lledoner de Can Puig a Martorelles, el roure de Sant Fost, el lledoner de l'església de Santa Maria de Martorelles o les alzines de Ca l'Orlau de Lliça de Vall. També hi ha arbres centenaris lligats a masies i esglésies que tenen una gran tradició, com el lledoner de la parròquia de Sant Fost de Campsentelles (Fotografia núm.1). Pel que fa al paisatge vegetal del terme municipal de Mollet del Vallès només en resten petits fragments a Gallecs i a Can Pantiquet. Si volem més informació sobre com havia estat aquest paisatge cal consultar escrits³, o fotografies⁴.

En tercer lloc esmentarem alguns exemples de literats que han partit dels boscos i del paisatge vallesà com a font d'inspiració. Iniciarem aquest itinerari literari amb Jacint Verdaguer, que va ésser un exemplar caminador de totes les terres catalanes. Per exemple, des del cim del Montseny va escriure aquests bells versos:

*I el remoreig suau de les boscúries,
i el murmurí argentí dels rierons;
d'auells, d'homes i d'àngels les cantúries
i de totes llurs cítares los sons*

El lledoner de l'església parroquial de Sant Fost de Campsentelles.
(Fotografia cedida per X. Pérez).

Un altre bon exemple d'influència de la natura vallesana sobre els seus habitants el constitueix la novel·la de Raimon Caselles, **Els sots ferèstecs**, on els feligresos del rector són anomenats "els bosquerols" i el mateix rector experimenta la sensació d'ésser engolit pel paisatge tal com ho expressa en el següent fragment de l'obra: "*Però, abans... adreçar la vista enrera contemplant per últim cop aquella vall estreta i fonda, que semblava que per sempre més l'havia de separar del món dels vius*". Més endavant els literats noucentistes van exaltar la natura, oferint-ne una visió de més harmonia i placidesa. Per exemple, Guerau de Liost escriu els següents versos sobre els boscos del Montseny:

*Gòtics semblant el faig, l'avet
puja, segur, l'avet ombriu,
rígid de fulles, d'aire fred,
car és d'un gòtic primitiu.*

*Amb son fullatge trèmul, net,
ben altrament, el faig sonriu,
més joguinós que massa dret,
car és d'un gòtic renadiu*

*L'avet és gòtic com el faig.
Són les agulles del bagueny
on de la llum es trenca el raig.*

També els prosistes han deixat planes magnífiques sobre els efectes que els produí la natura vallesana. Un dels exemples més notables el trobem en el dietari que escriu Marià Manent titulat **El vel de Maia** on ens apareixen esplèndides descripcions del paisatge:

"Dia de Tots Sants, amb boscos sumptuosos, on el cor vinós dels faigs sense fulles s'anima d'alguna nota d'or pàl·lid, d'alguna pinzellada de foc. Els castanyers del Martí són realment flama viva. Els pollancs, processons de fantasmes grocs. Vaig al poble a primera hora de la tarda. Quins fumerols de carboner! Semblen fogueres votives vora les avetoses negres i els cims morats".

Com a epíleg a aquesta breu presentació de les relacions entre boscos i literatura, anotar la idea d'un estudiós dels boscos a Itàlia: A. Alessandrini⁵, el qual esmenta la necessitat de convertir espais protegits en parcs literaris per tal d'unir el patrimoni natural i cultural⁶.

I en quart lloc cal parlar dels arbres i la ciutat. Sobre aquest tema volem assenyalar la necessitat d'entendre els arbres dins de la ciutat

no només com un jardí sinó també com un element cultural. Un exemple d'intentar portar a la pràctica aquest principi el trobem a Itàlia, ja que el 1992 es va aprovar una llei que obligava a plantar un arbre per cada nounascut. La llàstima és que uns anys després només un 19% dels municipis complien aquesta norma. Per tant, cal aprofitar els espais verds de la ciutat per crear arboretums que permetin barrejar art i natura com a components de l'educació ambiental urbana. Sobre aquest tema es recalca la necessitat de crear una cultura de l'arbre urbà que afavoreixi la seva diversitat i quantitat.

3. El concepte i l'ús del bosc al llarg de la història

En aquest apartat estudiarem, de forma molt sintètica, l'evolució del concepte del bosc i l'ús que en feia la població. No tractarem l'evolució de la superfície forestal, ja que hi ha diversos estudis fets sobre aquest tema a nivell del Vallès Oriental, com són els de (BOADA M. i GORDI, J., 1993) o (BOADA, M., 1994).

Al llarg de molts segles els boscos han estat només una font de recursos que era més o menys aprofitada en funció de les dificultats econòmiques existents. Per exemple, a l'època medieval i en comparació al període romà els boscos tenien una major pressió, producte de l'endarreriment tècnic i de la inseguretat que suposava viure a les planes. Sense voler éssers exahustius, presentem una relació dels principals usos tradicionals del bosc amb l'objectiu de poder-la comparar amb la situació actual. En primer lloc, el bosc ha estat una font de recursos energètics ja sigui a partir de la llenya o de la transformació d'aquesta en carbó vegetal. L'empremta dels carboners encara és visible en el sotabosc de molts alzinars i rouredes del Vallès (GORDI, J. i MAS, J., 1984). La fusta dels troncs ha estat l'altre gran recurs. Tradicionalment tenia un gran nombre d'usos com: la construcció d'edificacions, d'utensilis, carros, mobles, eines... De les branques joves dels salzes o vimiteres es construïen cistells, coves... Un altra ús molt important del bosc era la pastura. En temps medievals de ramats de porcs, posteriorment d'ovelles i, en l'actualitat, de vaques. En darrer lloc cal parlar del bosc com un espai de recol·lecció de bolets, de fruits, d'herbes aromàtiques o medicinals...

Fins als segles XVI-XVII el bosc era simplement una font de recursos amb l'única limitació que imposava el règim de la propietat. Per exemple, els boscos depenents de l'església acostumaven a

tenir un ús menys intensiu que els boscos comunals, encara que tots tenien en comú que no es podien vendre.

A partir dels segles XVI-XVII i amb el desenvolupament del comerç i de les expedicions a ultramar, el bosc, com espai provisor de fusta, comença a tenir una funció estratègica que no havia existit fins aquell moment. De resultes d'aquesta nova situació se'n deriven dos fets. En primer lloc, es produeix una gran desforestació que afecta sobretot a les rouredes ja que eren els arbres més utilitzats a les drassanes. En segon lloc, i producte de l'anterior situació, comencen a formular-se les primeres lleis per regular l'aprofitament forestal. L'exemple més clar d'aquesta afirmació és la redacció de la "*Real orden del 1748 sobre la Ordenanza para el cultivo y Conservación de los Montes*" (ARANDA, G. 1990). Sota la monarquia borbònica neixen les primeres formulacions d'una política forestal, producte de l'activitat desforestadora de les dues centúries anteriors que havien creat la consciència que el bosc s'havia convertit en un recurs escàs (URTEAGA, L., 1987)

Els efectes d'aquesta nova concepció estratègica i mercantilista del bosc van ser notables al Vallès Oriental ja que el litoral del Maresme era ple de drassanes. Per exemple, a Arenys n'hi havia cinc, en les quals van arribar a construir-se una quarta part dels vaixells armats a Catalunya. També a Mataró i Canet hi havia drassanes importants. Aquesta realitat va generar una notable pressió sobre els boscos del Vallès, sobretot per les rouredes i per l'avetosa del Montseny, ja que els avets eren arbres aprofitats per aixecar els màstils dels vaixells. Un segon efecte que va tenir aquesta nova concepció del bosc sobre l'espai forestal del Vallès Oriental va ser l'expansió del castanyer pels vessants dels massissos més elevats, és a dir, el Montnegre i el Montseny, ja que la fusta d'aquest arbre era utilitzada, entre altres fins, per la construcció de botes.

La principal conseqüència a nivell de l'estat espanyol d'aquesta nova concepció del bosc va ser una contínua reducció i degradació de l'espai forestal. El 1795 Jovellanos en el seu **Informe sobre la ley agraria** fa una dura crítica sobre la política forestal portada a terme fins aquell moment, que havia estat la causa que la fusta i la llenya fos un bé escàs per a la població. Per solucionar aquesta situació Jovellanos proposà la supressió dels privilegis de la Marina, de les Ordenanzas de bosques, la privatització dels boscos comunals i la plena llibertat sobre l'aprofitament i el comerç de la fusta. En conclusió, proposa tot un seguit de mesures per liberalitzar l'economia

forestal, les quals van introduir-se al llarg del segle XIX. Per tant, en el decurs del segle XIX s'anà imposant una nova concepció del bosc que va superar els privilegis existents sobre aquest per part de la Marina o d'altres institucions i s'imposà la visió il·lustrada de que l'home domestica la natura i amb el seu treball pot augmentar la producció de tot tipus de béns. Aquesta nova visió del bosc es caracteritzarà per imposar una concepció més liberal de l'espai forestal, és a dir, que l'element regulador de l'economia forestal ha de ser el lliure mercat. Les primeres actuacions resultat d'aquesta nova concepció són les desamortitzacions que es van succeir al llarg del segle XIX, les quals es fonamenten en la creença que la iniciativa privada tindria una major eficàcia productiva sobre l'espai forestal i aquesta nova situació repercutiria positivament sobre el benestar de la societat. L'aplicació d'aquests principis liberals al món forestal van ser contestades per una part dels enginyers forestals que argumentaven el següent: en primer lloc, que l'economia forestal s'havia d'entendre a llarg termini i que no es pot mesurar només amb conceptes monetaris, i en segon lloc que les funcions ambientals que realitzen certes masses forestals només les pot assegurar l'estat.

Com que els resultat de la primera desamortització van suposar la destrucció, per la seva venda, d'importants masses forestals, el 1855 el ministre Madoz, en redactar una nova llei desamortitzadora, va escriure un capítol que deia que el govern es reservava el dret d'excloure boscos de l'activitat desamortitzadora. La principal conseqüència d'aquesta llei va ser (GROOME, J.H., 1990) la divisió dels boscos en tres categories: 1 monts que cal conservar, 2 de venda dubtosa i 3 que es poden vendre. Com a resultat d'aquesta classificació el 1859 es va publicar la "*Clasificación general de los Montes Públicos*". En aquest catàleg de monts s'esmenta la classificació com a monts per vendre i, com exemple, podem esmentar les 94 hectàrees de terres comunals que formaven part del partit judicial de Granollers que hi apareixen. En concret, es tracta de boscos de pins i alzines situats a Bigues (53 Ha), Cardedeu (23 ha) i Martorelles (18 Ha).

Un segon resultat d'aquesta concepció liberal del bosc és l'aprovació, el 1863, de la llei de monts que va estar en vigor fins el 1957. Aquesta llei va establir les formes d'actuació sobre els monts públics. També dins del camp legislatiu cal assenyalar que el 1877 es va aprovar una llei per a la millora i repoblació dels monts públics. La segona meitat del segle XIX va ser un període de gran tensió en el món forestal. Només cal tenir present que la *Revista Forestal* creada el 1868

va dedicar-se a discutir de forma quasi exclusiva els efectes de la doctrina liberal sobre el bosc (Gómez Mendoza, J. 1992).

En conclusió, al llarg del segle XIX s'estableix un nou concepte de l'espai forestal que arriba fins als nostres dies i que es fonamenta en la separació entre un espai forestal públic i un de privat. Aquesta situació va generar dos tipus de fets. D'una part, i coincidint amb l'èxode rural, es produirà una reforestació amb espècies de creixement ràpid, com són les coníferes o els eucaliptus. Aquesta activitat es va veure afavorida també per la substitució del carbó vegetal pel carbó mineral i, per tant, el bosc es va orientar majoritàriament cap a la producció de fusta. D'altra part, l'administració forestal va créixer notablement, sobretot durant el règim de Franco (1940-1975), encarregant-se de la gestió dels boscos públics, controlant els aprofitaments forestals privats des que es va aprovar la llei de monts del 1957 i portant a terme una llarga activitat repobladora. El 1939 es va començar a redactar un Pla Forestal que pretenia repoblar 6 milions d'hectàrees en 100 anys, és a dir, 60.000 Ha./ any. Fins la dècada dels setanta es van anar complint les expectatives i el resultat va ser que entre 1940 i 1970 es van repoblar 2 milions d'hectàrees. Ara bé, aquesta intensa activitat repobladora va rebre, a partir de la dècada dels setanta, ferotges crítiques, sobretot pel que fa a les espècies utilitzades; només cal tenir present que el 97% de la superfície es va repoblar amb coníferes. També s'ha criticat aquesta gran empena repobladora pel simplisme que amagava darrera seu, i que a l'hora de la veritat va servir, sobretot, com a pla d'ocupació rural, ja que es van arribar a crear 96.000 llocs de treball.

4. La situació forestal actual del Vallès Oriental.

El patrimoni forestal del Vallès Oriental és molt variat i important. Aquest fet, conjuntament amb altres que hem ja explicat, ha donat lloc a un constant i profund aprofitament de l'espai forestal. En moltes ocasions els aprofitaments han arribat a provocar importants impactes sobre el paisatge o sobre el medi ambient en general. Aquest fet es pot comprovar amb facilitat si comparem fotografies de principi de segle amb l'actualitat. Resultat d'aquest exercici s'evidencia la major cobertura forestal actual respecte a noranta anys enrera. També podem cercar testimonis documentals de viatgers o excursionistes. Per exemple, l'eminent botànic Pius Font i Quer

(1918) esmenta els importants impactes ambientals que es produïen com a resultat de l'explotació dels boscos en el massís del Montseny. Res millor, per tal de comprovar aquesta afirmació, que transcriure un fragment del seu escrit: "*Els avets de Passa-avets dessota les Agudes són tallats despiadadament. El bosc és explotat en perjudici de la bellesa del paisatge. Una carretera per desemboscar hi ha estat construïda i una serradora més avall que no para. Arran de sòl, hom hi veu les soques dels avets tallades en rodó i els exemplars més formosos van desapareixent. N'hem comptat de més de dos-cents anys. I, al Montseny, per arribar a deu centímetres de diàmetre un avet tarda quaranta anys. Essent així, no cal pensar que, si l'avetosa és destruïda, la puguem tornar a veure nosaltres ni els nostres fills*".

Per fortuna les previsions de Font i Quer no es van complir, i avui en dia podem passejar per l'avetosa del Montseny i per molts altres boscos de la comarca i del país. A més, des de l'aprovació del PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural) el Vallès gaudeix d'un bon nombre d'espais naturals protegits situats tots ells en zones muntanyoses i amb una coberta forestal important.. En concret, hi ha els següents espais naturals protegits: Montseny, Corredor i Montnegre, la Conreria, Sant Mateu i Cellecs, la Sauva negra i els Cingles de Bertí (GORDI, J. i LLORET, J. 1994)

Pel que fa a les característiques de la superfície forestal de la comarca, segons dades del DARP (*Quadre núm. 1*), és 58.060 Ha que representen el 68% del territori de la comarca. D'altra part, segons dades de l'Inventari Ecològic i Forestal de Catalunya realitzat pel CREAf (Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals) en els anys 1991-92, la superfície arbrada de la comarca és de 502 quilòmetres quadrats que representen el 69 % del territori (IBÀÑEZ, J.J. ET AL., 1996). Es troben 47 espècies arbòries a la comarca, essent l'alzina (*Quercus ilex*) la més abundant ja que ocupa el 82% de la superfície arbrada. Altres espècies de significació forestal són: *Quercus humilis*, *Pinus pinea*, *Pinus sylvestris*, *Quercus suber*, *Pinus halepensis*, *Arbutus unedo*, *Fagus sylvatica*, *Castanea sativa*, *Pinus pinaster* i *Pinus nigra*, etc. També hi ha un bon nombre d'espècies lligades al cursos fluvials com: *Alnus glutinosa*, *Corylus avellana*, *Fraxinus excelsior* i *Fraxinus angustifolia*, *Platanus hybrida*, *Populus nigra* i *Populus tremula*, *Prunus avium*, *Robinia pseudoacacia*, *Salix Caprea* i *Ulmus minor*. I finalment cal esmentar les plantacions d'arbres, com les de *Pinus radiata*, *Larix decidua*, *Cedrus atlantica*, etc.

*Quadre Núm. 1***Superfície forestal del Vallès Oriental**

Superfície total	85.190 Ha	%
Superfície forestal	58.060 Ha	68%
Superfície arbrada	42.841 Ha	50%
Boscós públics	296 Ha	1%
Boscós privats	57.764 Ha	99%

*Font: DARP.**Quadre Núm. 2***Superfície forestal per espècies**

<i>Espècies</i>	<i>Superfície</i>
Fagus sylvatica	1.444 Ha
Roures	199 Ha
Quercus ilex	5.521 Ha
Quercus suber	458 Ha
Castanea sativa	307 Ha
Altres planifolis	592 Ha
Total planifolis	8.521 Ha
Pinus sylvestris	4.595 Ha
Pinus pinea	17.913Ha
Pinus halepensis	11.449Ha
Altres coníferes	363Ha
Total coníferes	34.320Ha

Font: DARP.

Les masses forestals se situen a les zones muntanyoses i varien en funció de l'altitud. Un dels fets més característics d'aquestes boscos és l'enorme barreja que hi ha entre pins i alzines i roures. Per tant, és molt comú trobar una estructura forestal formada per un vol o estrat arbori dominat pels pins, sobretot, pel pi blanc i el pi pinyer i, a sota seu, un subvol o estrat arbustiu de gran alçada format per alzines i roures, encara que l'alzina és l'arbre més abundant. Aquesta situació ens indica que els boscos del Vallès Oriental es troben en un procés de canvi de la coberta arbòria. Aquest canvi implicarà un

retrocés dels pins que progressivament seran substituïts per alzines i roures. Una altra important dada sobre els boscos de la comarca és la seva elevada densitat arbòria i l'important recobriment arbustiu. Aquesta situació genera una gran concentració o acumulació de biomassa, que en bona part està dominada per espècies inflamables i, en conseqüència, el risc d'incendi a l'època estival és molt més elevat.

5. Les perspectives de futur

La situació actual de l'espai forestal al Vallès Oriental, a Catalunya i a l'Estat Espanyol, està caracteritzada per tres fets comuns els quals, a la vegada, també són els grans reptes de futur del bosc. En primer lloc s'evidencia un important augment de la superfície forestal i sobretot de l'espai arbrat. Respecte al Vallès Oriental cal esmentar que en els darrers anys s'ha produït un augment de 4.739 Ha. de superfície arbrada⁷. Pel que fa a Catalunya i segons dades del Pla General de Política Forestal de Catalunya s'ha passat de les 1.164.200 Ha del 1970 a 1.394.074 Ha el 1990. I en relació a l'Estat Espanyol es parla (ROJAS, E., 1996) que en els darrers 20 anys la superfície arbrada ha augmentat un 20%. El segon fet és la disminució dels aprofitaments forestals, producte, entre d'altres factors, de l'enfonsament a Catalunya de la indústria paperera, del baix preu de la fusta o de l'augment dels costos de l'explotació forestal. I el tercer element que condiciona el futur forestal és que aquest espai, en un sentit ampli, cada cop és més freqüentat. Per exemple, un informe del Consorci Forestal de Catalunya esmentava que els boscos de Catalunya havien estat visitats per uns 10 milions de persones. D'aquest fet es desprèn que els usos socials, és a dir, paisatge, espai de recol·lecció i de lleure, cada cop són més valorats.

En conseqüència, ens trobem amb un espai forestal que representa al voltant d'unes tres quartes parts del territori, però que està quasi abandonat, tant des d'un punt de vista econòmic com demogràfic. D'altra banda és un espai que rep molt poca atenció des de l'administració, ja que té un pes econòmic molt minso i en un 80% és de propietat privada. Ara bé, en contrapartida, les masses forestals que al llarg de molts segles han estat controlades i explotades per la societat segueixen la seva pròpia dinàmica que les porta a créixer en extensió, en densitat i en biomassa.

Davant d'aquesta situació creiem que cal repensar o reformular el concepte i els valors del bosc dins del marc d'una societat cada cop

més urbana, i dins d'un clima mediterrani, ja que aquests són els grans condicionants de futur de l'espai forestal. Aquesta nova visió del bosc ha de fonamentar-se en una zonificació del territori a partir de prioritzar uns usos o uns altres (GORDI, J. 1995), és a dir, que en uns espais o zones tingui prioritat la funció ambiental, en altres la productiva i social, etc. Ara bé, a la vegada cal una reconversió silvícola de l'espai forestal, ja sigui per afavorir l'extracció dels excedents de la producció vegetal o per ajudar-los a evolucionar cap a comunitats ecològicament més estables. Per tant, la prioritat ha de ser l'espai forestal actual (ROJAS, E. 1996), és a dir, valoritzar els boscos existents a partir de l'aplicació de sistemes d'aclarides, d'afavorir processos de regeneració, de millorar l'accessibilitat i de prevenir els incendis. I en darrer lloc, i de forma paral·lela a la reconversió de l'espai forestal, cal adequar aquest espai als dos grans elements que condicionen el seu futur: el risc d'incendi i l'ús social del bosc. Pel que fa al primer punt cal dur a terme tres tipus d'actuacions: la primera, és l'esmentada reconversió silvícola, la segona preparar tots els plans i mitjans d'actuació en cas d'incendi i, en tercer lloc, fomentar mitjançant l'educació ambiental la necessitat d'actuar amb molta cura dins del bosc. Pel que fa a l'ús social del bosc, cal adequar àrees d'esbarjo que a la vegada siguin punts d'educació ambiental per tot el territori, per tal d'evitar una freqüentació indiscriminada i per afavorir el coneixement i el gaudi de tots els tipus de boscos existents.

6. Bibliografia

- AMADES, J. (1986) *Costumari català*, Salvat Editores, Barcelona
- ARANDA, G. (1990): *Los bosques flotantes. Historia de un roble del siglo XVIII*, Ed. ICONA, Madrid.
- BOADA, M. (1994): "El medi natural" dins *La transformació del Vallès Oriental*, Ed. Caixa de Catalunya, Barcelona.
- BOADA, M. i GORDI, J. (1993): "L'evolució del paisatge vegetal des de l'antiguitat fins al segle XVIII al Vallès Oriental" *Notes*, 7, pp.77-89.
- FONT I QUER, P. (1918) "Objecte del Parc Nacional del Montseny" dins *El patrimoni biològic del Montseny* (1986), Ed. Diputació de Barcelona, Barcelona.
- GÓMEZ MENDOZA, J. (1992) *Ciencia y política de los montes españoles (1884-1936)*, ICONA, Madrid.
- GORDI, J. (1995) "Per una gestió sostenible dels boscos mediterranis" *Congrés Internacional de Tecnologia, Desenvolupament Sostenible i Desequilibris*, UPC, Terrassa.
- GORDI, J. i MAS, J. (1984) *Boscos i brolles del Vallès. Aproximació a la vegetació del torrent de Can Gurri*, Ed. L'Aixernador, Argentona.
- GORDI, J. i LLORET, J. (1994) "Els espais naturals protegits, segons el PEIN, del Vallès Oriental", *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 6, pp.17-20.
- GROUME, H. (1990) *Historia de la política forestal en el Estado español*, Ed. Agencia del Medio Ambiente, Madrid.
- IBÁÑEZ, J. ET AL. (1996) "Les masses forestals del Vallès Oriental, segons la base de dades de l'inventari ecològic i forestal de Catalunya. Aplicació en l'avaluació dels incendis forestals de 1994" dins *El medi natural de la conca del Besòs*, Ed. Centre Català d'Ornitologia, Barcelona.
- PÉREZ, X. ET AL (1993) *Moledo-Mollet*, Ed. Ajuntament de Mollet del Vallès.
- ROJAS, E. (1995) *Una política forestal para el estado de las autonomías*, Ed. Aedos, Barcelona.
- ROJAS, E. (1996) "Reflexiones sobre política forestal en el umbral del siglo XXI", *Campo*, 57, pp. 67-98.
- URTEAGA, L. (1987) *La tierra esquilmada*, Ed. Serbal, Barcelona.

Arbres del Vallès Oriental⁸

Quercus ilex	<i>Alzina</i>
Quercus humilis	<i>Roure martinenc</i>
Pinus pinea	<i>Pi pinyer</i>
Pinus sylvestris	<i>Pi roig</i>
Quercus suber	<i>Alzina surera</i>
Pinus halepensis	<i>Pi blanc</i>
Arbutus unedo	<i>Arboç</i>
Fagus sylvatica	<i>Faig</i>
Castanea sativa	<i>Castanyer</i>
Pinus pinaster	<i>Pinastre</i>
Pinus nigra	<i>Pinassa</i>
Alnus glutinosa	<i>Vern</i>
Corylus avellana	<i>Avellaner</i>
Fraxinus excelsior	<i>Freixe de fulla gran</i>
Fraxinus angustifolia	<i>Freixe de fulla petita</i>
Platanus hybrida	<i>Plàtan</i>
Populus nigra	<i>Pollancre</i>
Populus tremula	<i>Trèmol</i>
Prunus avium	<i>Cirerer</i>
Robinia pseudoacacia	<i>Acàcia</i>
Salix Caprea	<i>Gatsaule</i>
Ulmus minor	<i>Om</i>
Pinus radiata	<i>Pi insigne</i>
Larix decidua	<i>Làrix</i>
Cedrus atlantica	<i>Cedre</i>
Pseudotsuga menziesii	<i>Avet de Douglas</i>
Abies alba	<i>Avet</i>
Acer campestre	<i>Auró blanc</i>
Acer monspessulanum	<i>Auró negre</i>
Acer opalus	<i>Blada</i>
Ilex aquifolium	<i>Grèvol</i>
Juniperus communi	<i>Ginebró</i>
Juniperus oxycedrus	<i>Càdec</i>
Phillyrea media	<i>Aladern fals</i>
Rhamnus alaternus	<i>Aladern</i>
Sambucus nigra	<i>Sauc</i>
Quercus canariensis	<i>Roure africà</i>
Quercus cerrioides	<i>Roure cerrioide</i>

Quercus faginea	<i>Roure de fulla petita</i>
Quercus petraea	<i>Roure de fulla gran</i>
Sorbus aria	<i>Moixera</i>
Sorbus domestica	<i>Server</i>
Sorbus torminalis	<i>Moixera de pastor</i>
Celtis australis	<i>Lledoner</i>
Laurus nobilis	<i>Llorer</i>
Pyrus malus	<i>Pomera</i>
Olea europea	<i>Olivera</i>

Notes:

- 1 Aquesta festa va ser introduïda pel tarragoní Rafel Puig i Valls l'any 1898.
- 2 Cal esmentar que a Mollet existeix un Pla de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i Natural que ha inventariat tots els edificis i espais a protegir.
- 3 Un dels millors exemples sobre la descripció del paisatge de Mollet a principis de segle és el text mecanografiat que va deixar en Pere Bonvilà. Una petita selecció es pot consultar a l'article de GORDI, J. i LLORET, J. (1992) "El medi ambient en el Vallès Oriental", Notes, 6, pp.63-77
- 4 Sobre aquesta temàtica la millor obra és : V.A. (1990) *Mollet, el pas del temps*, Ed. Ajuntament de Mollet del Vallès i Fundació Caixa de Pensions.
- 5 A. ALESSANDRINI (1993) *Pensare il bosco*, Edizioni Abete, Roma
- 6 En l'actualitat existeixen diverses guies literàries sobre autors o espais concrets. Per exemple: SOLDEVILA, LL.(Dir) (1990) *El Montseny i les Guàrdies. Paisatge, mite i literatura*.
- 7 Veure *El 9 nou*, 15 de gener del 1996
- 8 Els noms populars de la següent relació d'arbres provenen de la consulta de: MASCLANS, F. (1981) *Els noms de les plantes als països catalans*, Ed. Montblanc-Martin, Granollers-Barcelona.
- PASCUAL, R. (1985) *Guia dels arbres dels països catalans*, Ed. Kapel, Barcelona.

PUNTS D'INTERÈS GEOLÒGIC DE MOLLET DEL VALLÈS I GALLECS

Jordi BERTRAN i DUARTE
Mercè TARRAGÓ i VIDAL

El municipi de Mollet del Vallès, format per les parròquies de Mollet i Gallecs, es situa a l'extrem meridional del sector central de la plana vallesana. Està format per 10,72 km² de terrenys suaument ondulats, drenats per la riera del Caganell o de Gallecs, tributària del Besòs.

Sota la crosta d'asfalt i ciment que cobreix bona part del terme de Mollet, i sota els camps i boscos que encara resten a Gallecs, s'amaguen les proves materials d'una història geològica d'onze milions d'anys. Unes proves litològiques, consistents en sediments de diferents característiques i edats, que sovint passen desapercebudes als ulls dels no iniciats en les ciències de la Terra. La geologia molletana és poc espectacular, subtil i sovint molt críptica o totalment amagada. Conèixer la història i les curiositats geològiques que amaga aquest territori passa per descobrir els indrets quotidians, que habitualment mirem però no sabem veure. Cal doncs, que ens encuriosim i aprenguem a veure, interpretar i valorar el paisatge i els constituents litològics que tantes i tantes vegades hem mirat sense prestar-los atenció. Us convidem a redescobrir alguns dels punts més singulars de la nostra geologia, que ens permetran conèixer quins són els nostres orígens geològics.

L'inventari que us presentem no és un catàleg exhaustiu, però sí que és un recull d'aquells indrets que per la seva singularitat poden ser útils a tots aquells que senten alguna curiositat per saber com ha

estat el Mollet d'aquests darrers onze milions d'anys. Cada punt d'interès geològic és un lloc o una àrea d'interès local que mostra una o varies característiques considerades d'importància per tal d'investigar i divulgar el nostre patrimoni geològic.

El Mollet geològic, una passejada d'onze milions d'anys

Onze milions d'anys és un enorme lapsus de temps que a voltes costa d'imaginar, acostumats com estem a la brevetat dels temps a escala humana. Cal un esforç important per entendre l'especial magnitud dels temps geològics, on aquests es comptabilitzen habitualment en milions d'anys. Així, aquests onze milions d'anys esdevenen recents si els comparem amb els 4.600 milions d'anys que té el Sistema Solar i per tant la mateixa Terra, els 4.000 milions d'anys que tenen les roques més antigues que s'han conservat al planeta, els 3.500 milions d'anys que fa que va aparèixer la vida o els 600 milions d'anys que tenen les roques més antigues que afloren a la comarca del Vallès.

La història geològica molletana està absolutament lligada a la formació de la plana vallesana. L'inici de la formació d'aquesta plana, ara fa uns 25 milions d'anys, és un esdeveniment recent dins dels 600 milions d'anys d'història geològica de la comarca del Vallès. Aquesta mal anomenada plana té un relleu més o menys suau, si és que el comparem amb el de les muntanyes que l'envolten, però si la mirem de prop de pla no en té res. La majoria dels terrenys són suauement ondulats, d'altres són força drets a causa de la incisió de la xarxa fluvial i només uns pocs són veritablement plans. Tots aquests terrenys, que només vistos de lluny són plans, formen part d'una unitat geològica que els geòlegs anomenen depressió tectònica, fossa tectònica o gräben del Vallès-Penedès. Aquesta depressió és paral·lela a l'actual línia de costa (NE-SW) i queda separada dels relleus circumdants per dos importants sistemes de falles normals, subverticals, de direcció aproximada NE-SW. Al sud-oest del Llobregat la depressió del Vallès es continua amb la del Penedès, amb la qual forma una mateixa unitat geològica indestruïble. Ara fa 25 milions d'anys les falles responsables de la formació de la depressió van actuar com a falles normals, de forma que els terrenys fins aleshores enlairats van començar a fracturar-se i enfonsar-se. Coetàniament a aquests processos, la depressió es va anar reblint amb sediments procedents de l'erosió dels relleus circumdants tectò-

nicament enlairats. Aquests sediments són el registre físic que permet desxifrar la història geològica d'aquesta contrada.

El gran gruix de materials que rebleix la depressió vallesana es va sedimentar al llarg d'un lapsus de temps comprès entre 25 i 8 milions d'anys, és a dir, a finals del Terciari, durant el Miocè. Al terme municipal de Mollet del Vallès, però, només afloren els sediments més recents d'aquesta successió (entre 11 i 8 milions d'anys), que corresponen a l'anomenat Vallesià, una unitat estratigràfica del Miocè continental proposada i definida a la depressió del Vallès i de la qual s'ha derivat el nom. La deposició dels materials miocènics es va realitzar mitjançant ventalls al·luvials, que són unes formes d'acumulació de sediments, generades per corrents aquosos que erosionen els relleus muntanyosos, transporten els materials detrítics fins a la depressió i finalment els sedimenten, acumulant-se en forma de ventalls semicònics amb l'àpex dirigit cap a la capçalera de les muntanyes. Els materials més grollers (sorres grolleres, graves i blocs) es situen a les parts més proximals dels ventalls al·luvials, és a dir cap a l'àpex, mentre que a les parts distals, degut a la menor energia dels corrents aquosos, només arriben els materials més fins (sorres, llims i argiles). Associats a les parts més distals i marginals d'aquests ventalls hi ha materials detrítics fins (sorres fines, llims i argiles) que corresponen a dipòsits palustres i lacustres, formats per l'embassament de les aigües a causa del mal drenatge dels terrenys.

En acabar els temps miocènics, el procés d'enfonsament i rebliment de la depressió ha continuat fins als nostres dies, però a un ritme molt més lent. El registre sedimentari d'aquests temps recents es concreta amb petits gruixos de sediments detrítics sense cohesionar (sorres, graves, llims i argiles) acumulats durant els darrers 1,6 milions d'anys, és a dir durant el Quaternari. A l'interfluví entre les rieres de Caldes i del Caganell, al sud de l'autopista A-7, es localitzen uns dipòsits de llims i argiles vermells de suposada edat Pleistocè mitjà-superior (Quaternari antic). La resta de dipòsits quaternaris són més recents (Holocè) i es localitzen majoritàriament al llarg dels principals cursos d'aigua (el Besòs, el Tenes i la riera del Caganell), ja que han estat aquests rius i rieres els encarregats d'erosionar, transportar i finalment sedimentar aquests materials. Tanmateix, al llarg dels temps quaternaris s'han modelat les formes de relleu que actualment podem veure a la depressió vallesana.

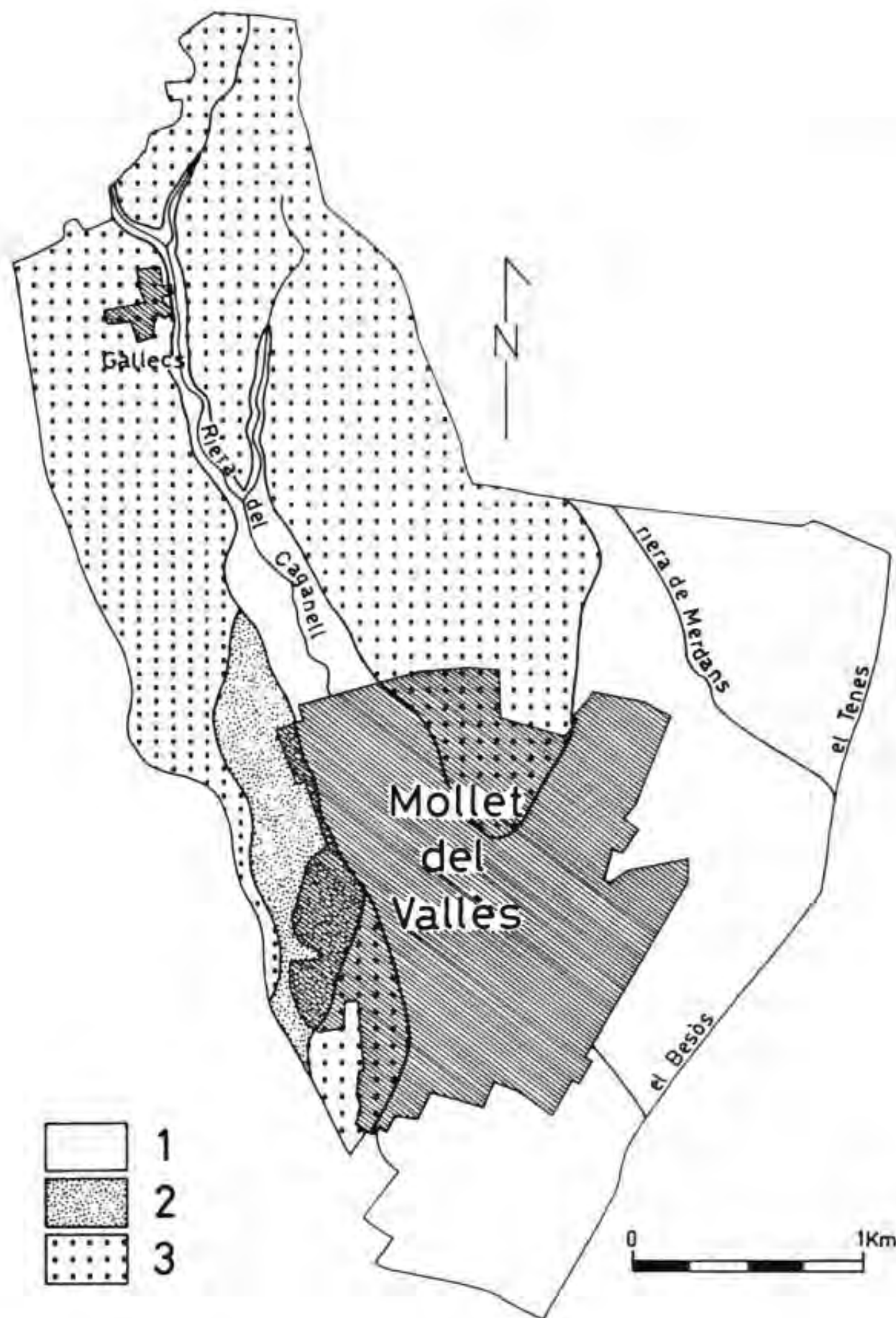

Figura 1. Esquema geològic del municipi de Mollet del Vallès. 1: Graves, sorres, llims i argiles sense compactar, corresponents a dipòsits actuals de llera ordinària, dipòsits recents de plana d'inundació i glacis (Holocè, Quaternari recent); 2: Llims i argiles vermells (possible Pleistocè mitjà-superior, Quaternari antic); 3: Arcoses, llims arcòsics i argiles, de colors ocres i/o groguencs, poc o gens cohesionats amb nivells lenticulars d'arcoses conglomeràtiques i conglomerats, corresponents a dipòsits de ventalls al·luvials (Vallesià, Miocè mitjà-superior). A l'extrem sud-occidental del municipi aquests materials miocènics passen a dipòsits formats per arcoses i lutites arcòsiques de tons blanquinosos amb abundants nivells de carbonatacions, corresponents a dipòsits palustres. (BERTRAN, 1996).

Els punts d'interès geològic

La subtileza visual de la geologia molletana es manifesta en la manca d'espectacularitat i en la cripticitat dels afloraments. La cara externa d'aquesta geologia, la geomorfologia, presenta paisatges poc espectaculars, on les carenes i valls suaument ondulades només són trencades per les planes que es situen a banda i banda dels principals cursos d'aigua i per la mà transformadora de l'home. L'altra geologia, la que ens permet conèixer l'origen dels materials que formen el territori, és amagada i difícil de descobrir. Els afloraments són escassos i a voltes dolents, a causa de la mateixa constitució litològica dels materials aflorants, que afavoreixen un ràpid creixement de la coberta vegetal. Els afloraments d'origen natural són quasi inexistents, a excepció d'alguns petits talussos excavats per l'efecte erosionador de la xarxa fluvial. La resta d'afloraments tenen un origen antròpic i són el resultat de les modificacions sofertes a causa de la construcció d'obres d'infraestructura viària.

Els punts triats són, malgrat la seva modesta aparença, indrets d'interès local que permeten conèixer els nostres orígens geològics. La conservació d'alguns d'aquests punts perilla degut a la seva possible urbanització i a conseqüència del ràpid i continu deteriorament que pateixen a causa d'alguns processos naturals: cobriment per derrubis pluvio-gravitacionals i coberta vegetal. Alguns dels afloraments, consistents en talussos a la xarxa viària, es deterioren a una gran celeritat, fins al punt de preveure que, d'aquí tres o quatre anys, els seus trets geològics no es puguin arribar a conèixer.

Ultra tot aquest conjunt d'afloraments descrits fins ara, que podríem qualificar de més o menys fixes en el temps, cal contemplar l'existència temporal d'altres afloraments relacionats amb obres de fonamentació d'edificis. Malgrat que en alguns casos aquests afloraments poden ser molt interessants, la seva curta existència dificulta qualsevol catalogació.

1. Els Pinetons, un punt panoràmic excepcional

El turonet dels Pinetons, situat a 107 metres sobre el nivell del mar, és un lloc privilegiat per contemplar la geografia i la geomorfologia del territori municipal de Mollet del Vallès, alhora que permet gaudir d'una de les millors panoràmiques conjuntes de tot el

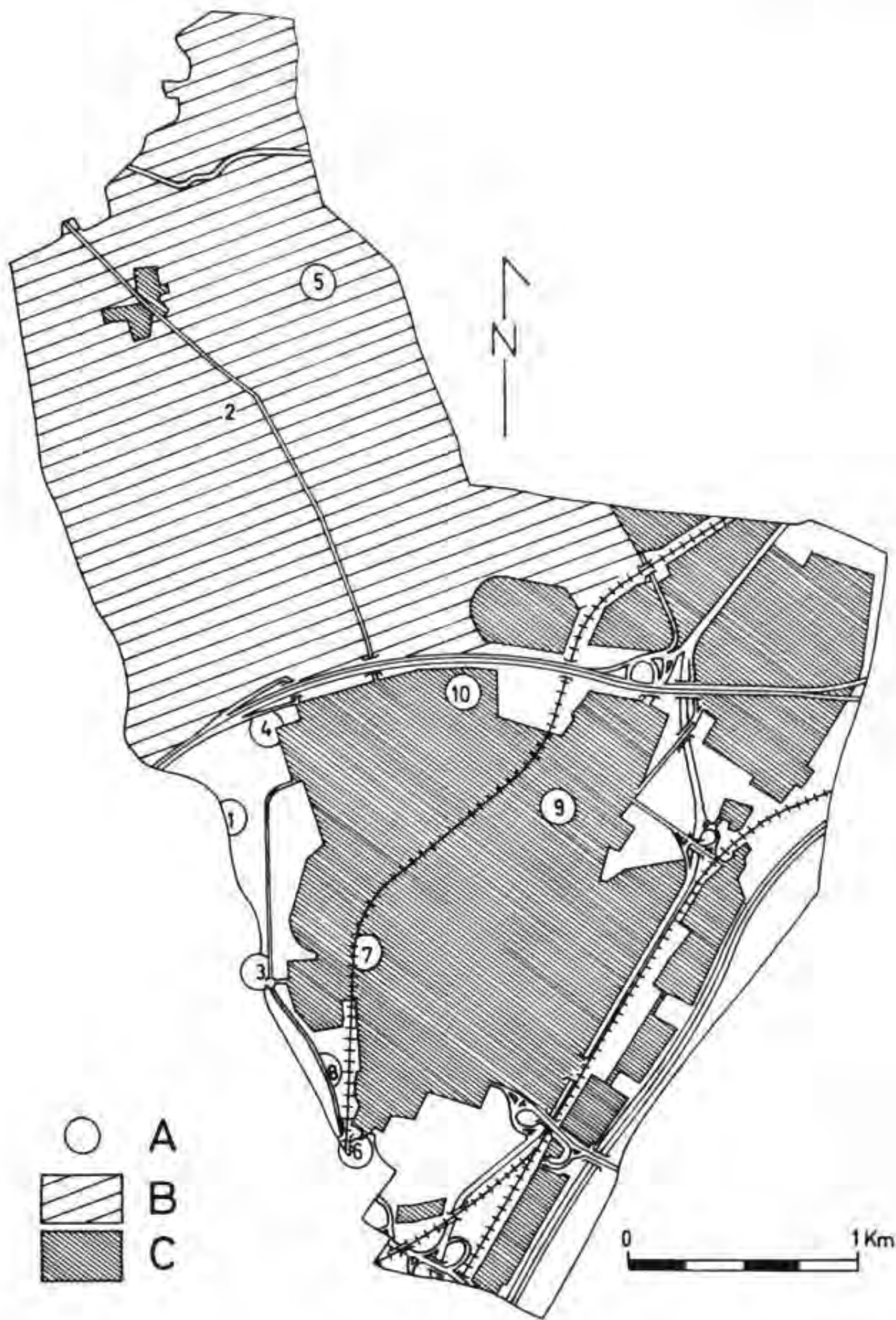

Figura 2. Punts d'interès geològic del municipi de Mollet del Vallès. 1: Els Pinetons; 2: Gallecs; 3: Aflorament del talús de la carretera de Santa Perpètua; 4: Aflorament del carrer Joan Ambrós i Lloreda; 5: Aflorament de l'antic circuit de motocròs de Gallecs; 6: Aflorament de la rotonda d'enllaç entre la Ronda de la Farinera i l'antiga carretera de Barcelona a Puigcerdà; 7: Aflorament de la Via de Ronda; 8: Aflorament de la Ronda de la Farinera; 9: Aflorament del carrer Vicenç Fonolleda; 10: Talussos de les pistes d'atletisme i del camp de futbol. (BERTRAN, 1996).

Vallès Oriental i Occidental (*Fotografia 1*). En dies clars i amb bona visibilitat és possible veure quasi tota la depressió vallesana i el conjunt de muntanyes que l'envolten: la cadena Prelitoral des de Montserrat fins al Montseny, i la cadena Litoral des de l'Ordal fins al Corredor.

L'accés a aquest punt és ràpid des del barri de Santa Rosa, però presenta l'inconvenient d'haver de creuar la ronda dels Pinetons, ja que l'accés tradicional des d'aquest barri va ser seccionat al construir la ronda dels Pinetons. Un possible accés alternatiu és des del barri de Can Borrell, pel carrer Francesc Layret, agafant després el camí que, paral·lel a l'autopista, puja fins als dipòsits d'aigua dels Pinetons.

Fotografia 1. Els Pinetons és el millor punt panoràmic de Mollet. En dies clars és possible gaudir d'una magnífica panoràmica local i comarcal. Cap al nord, hom pot veure el mosaic de conreus de Gallecs, a la dreta els blocs de pisos del nou barri de Can Borrell i al fons els relleus muntanyosos dels Cingles de Bertí, Puiggraciós, la Vall del Congost i Tagamanent. (BERTRAN, 1996).

2. Gallecs, paisatge i geomorfologia

Gallecs, al bell mig de la plana vallesana central, és un espai agrícola i forestal envoltat de vies de comunicació i zones urbanitzades amb una població de més de 100.000 habitants. El que queda sense edificar a Gallecs és, ni més ni menys, un tros del paisatge quotidià, ric, harmoniós i amable que els nostres avis veien arreu de tota la plana vallesana. Uns paisatges verds cada cop més reticulats dins de la malla urbanística de la regió metropolitana de Barcelona. Uns paisatges que han esdevingut, en pocs anys, rars i aquesta raresa els ha revaloritzat: com a reserva de sòl davant del ràpid creixement urbanístic i com a refugi verd per a l'ús social d'aquestes terres.

Cal destacar Gallecs com un dels darrers bons exemples, on encara és possible observar el modelat característic del sector central de la depressió vallesana. Les carenes i els vessants presenten un relleu suaument ondulat modelat directament sobre els materials detrítics miocènics: sorres, llims i argiles poc cohesionades amb alguns nivells lenticulars de sorres conglomeràtiques i conglomerats. Resseguint la riera del Caganell hi ha alguns petits dipòsits holocènics (Quaternari recent) formats per sorres, llims i graves, que corresponen als materials que actualment transporta i sedimenta aquesta riera. Aquests dipòsits, en general poc importants, formen la llera per on circulen les aigües i només en el tram final aquests dipòsits són més importants i s'acumulen a banda i banda de la riera formant una petita plana d'inundació. La presència d'aquesta plana d'inundació dona lloc a les característiques formes de modelat de les valls de fons pla, que contrasten amb les formes de bressol que presenta aigües amunt la riera del Caganell, així com les petites valls secundàries tributàries d'aquesta, modelades directament sobre el substrat miocènic. En relació amb els materials quaternaris descrits fins ara, i fent de nexa d'unió entre aquests i els vessants miocènics, hi ha alguns dipòsits de llims, sorres i argiles corresponents a glacis, és a dir, dipòsits formats per materials detrítics pluvio-gravitacionals resultants de la denudació de les vessants miocèniques i amb una topografia suaument inclinada.

L'accés a Gallecs és fàcil a través de qualsevol de les carreteres o camins que travessen aquest territori. Els dos camins careners que de SE a NW recorren Gallecs són molt recomanables per tal d'observar el paisatge i la geomorfologia d'aquest territori. El camí dels Bantolers travessa la carena sud-occidental de Gallecs a cavall entre

els municipis de Mollet del Vallès i Santa Perpètua de Mogoda. Aquest camí, que antigament era el mateix que el dels Pinetons, va quedar brutalment tallat en construir l'autopista A-7. Actualment, l'únic accés possible és pel final del carrer Francesc Layret, passant per sota del pont de l'autopista i des d'aquí pel costat de l'A-7 fins a la carena. L'altre camí, el de Sant Valerià, recorre la carena nord-oriental de Gallecs, que coincideix amb el límit municipal de Mollet i Parets del Vallès. També va ser seccionat en construir l'autopista i en l'actualitat s'ha d'accedir a ell pel camí que des de la carretera de Gallecs ascendeix fins a la carena de Sant Valerià, després de passar per sota del pont sobre l'A-7.

3. Les arcoses miocèniques del talús de la carretera de Santa Perpètua

Aquest aflorament es localitza en el talús nord de la carretera de Santa Perpètua B-140 tot just després de superar l'encreuament amb la Ronda dels Pinetons. Tot el talús està constituït per sorres de tonalitats ocres i/o groguenques, classificades com arcoses a causa de l'alt contingut de clasts de naturalesa feldspàtica. La matriu és argilosa i el ciment pràcticament inexistent. (*Fotografia 2*). A causa de la poca cohesió de les arcoses i del pendent excessiu del talús són freqüents els processos d'inestabilitat de vessants. En èpoques de pluges intenses és previsible que pugui haver-hi alguna petita esllavissada, que podria arribar a cobrir part de la carretera.

Aquestes sorres de naturalesa arcòsica no són pas una excepció dins de les litologies molletanes, sinó ben al contrari, ja que són el principal constituent que apareix arreu d'on afloren els materials miocènics. En d'altres afloraments, però, es freqüent que les arcoses vagin acompanyades per altres materials detrítics més grollers.

4. Les arcoses miocèniques amb nivells conglomeràtics i els llims i argiles quaternaris del carrer Joan Ambrós i Lloreda

A l'extrem nord del carrer Joan Ambrós i Lloreda afloren en el talús oest del final del carrer uns sediments formats per arcoses ocres i/o groguenques amb alguns nivells lenticulars d'arcoses conglomeràtiques i conglomerats. Els còdols d'aquests nivells conglomeràtics tenen una composició fonamentalment ígnia (granodiorites,

granits i roques filonianes associades), i en menor proporció són presents alguns còdols d'esquists, pissarres, quars i roques carbonàtiques. Són presents alguns nivells amb crostes i nòduls de carbonat de calci, anomenats *caliche*.

Les característiques litològiques d'aquest punt d'interès són comunes a la majoria d'afloraments miocènics molletans. La naturalesa arcòsica de les sorres i llims d'arreu de Mollet, així com la naturalesa majoritàriament ígnia dels còdols dels nivells conglomeràtics, mostra una composició litològica fortament condicionada per l'àrea font, és a dir que aquests materials provenen de l'erosió d'antics relleus formats majoritàriament per roques granítiques. (*Fotografia 3*).

En aquest mateix aflorament hom pot observar uns llims i argiles de color roig intens de suposada edat Pleistocè mitjà-superior (Quaternari antic). El gruix d'aquests materials és sempre poc important i força variable lateralment. Aquests materials cobreixen de forma irregular al seu infrajacent Miocè, com es pot comprovar en el tall de l'aflorament i en els camps situats a sobre del talús. Seguint el camí que des de l'aflorament es dirigeix cap a l'autopista A-7, aquests materials es fan molt evidents en augmentar de potència.

La pervivència temporal d'aquest aflorament és dubtosa, a causa de la previsible urbanització d'aquest carrer fins a tocar l'autopista A-7.

5. Sediments miocènics i erosió antròpica a l'antic circuit de motocròs de Gallecs

L'antic circuit de motocròs, situat al bell mig de Gallecs, és un bon exemple d'erosió antròpica, on la circulació rodada ha provocat la destrucció de la coberta vegetal, la desaparició del sòl i el desenvolupament de processos erosius i d'inestabilitat de vessants. Aquests mateixos processos erosius són els que han posat al descobert els sediments detrítics d'edat miocènica que actualment afloren en aquest indret.

Els materials que afloren estan formats per arcoses ocres i/o groguenques amb alguns nivells lenticulars d'arcoses conglomeràtiques, amb còdols majoritàriament de naturalesa ígnia (granodiorites, granits i roques filonianes associades) i en menor proporció d'esquists, pissarres, quars i roques carbonatades.

Fotografia 2. A l'interfluvi entre les rieres de Caldes i del Caganell, al sud de l'autopista A-7, són freqüents els nivells arcòsics miocènics amb moltes concrecions carbonatades (*caliche*). A l'aflorament de la rotonda d'enllaç entre la Ronda de la Farinera i l'antiga carretera de Barcelona a Puigcerdà les concrecions carbonatades (*caliche*) són tant abundants que arriben a donar tonalitats blanquinoses al terreny. (BERTRAN, 1996).

Fotografia 3. L'aflorament del carrer Joan Ambrós i Lloreda és un bon lloc per observar els constituents litològics més característics dels terrenys miocènics que afloren arreu del terme de Mollet del Vallès. L'aflorament està format per arcoses amb nivells conglomeràtics. (BERTRAN, 1996).

6. Les arcoses miocèniques amb nivells de *caliche* de la rotonda d'enllaç entre la Ronda de la Farinera i l'antiga carretera de Barcelona a Puigcerdà

En el talús nord-oest de la rotonda d'enllaç entre la Ronda de la Farinera i l'antiga carretera N-152 afloren uns materials d'edat miocènica de característiques diferents a les descrites fins ara. (*Fotografies 4 i 5*). Es tracta de materials arcòsics amb intercalacions de nivells de llims i argiles de diverses coloracions, però amb un clar predomini de les tonalitats blanquinoses, a causa de la gran quantitat de concrecions i nivells carbonatats que presenten. Aquestes carbonatacions, d'origen edàfic, anomenades *caliche*, estan relacionades amb la formació de paleosòls, on en condicions climàtiques determinades el carbonat de calci dissolt a les aigües edàfiques precipita a causa de l'acció de la capilaritat i l'evaporació. Predominen les concrecions noduloses i en menys importància les tubulars, aquestes darreres interpretades com a rizocrecions, és a dir, produïdes per processos de calcificació d'arrels vegetals. En aquests materials s'han trobat oogonis fòssils d'algues d'aigua dolça (caròfites). Aquests materials corresponen a dipòsits palustres, formats en zones periòdicament inundades, de forma temporal, per aigües dolces i some-res. Aquests dipòsits palustres estan associats a les parts més distals i marginals dels ventalls al·luvials miocènics i són el resultat de l'embassament de les aigües a causa del mal drenatge dels terrenys.

Aquestes carbonatacions són freqüent a l'interfluvi entre les rieres de Caldes i del Caganell al sud de l'autopista A-7 i augmenten cap al sud-oest, fins al punt de ser majoritàries i donar terrenys de colors blancs, just en la zona d'unió entre els termes municipals de Mollet del Vallès, Santa Perpètua de Mogoda i la Llagosta.

El talús on es troba l'aflorament perilla a causa dels processos d'inestabilitat de vessants que es poden desenvolupar, ja que el pendent del talús és excessivament elevat. En èpoques de pluges intenses és previsible que pugui haver-hi alguna esllavissada d'importància, que podria arribar a afectar la rotonda d'enllaç entre l'antiga N-152 i la Ronda de la Farinera, i fins i tot posar en perill l'afermat de la via fèrria de Barcelona a Puigcerdà.

Fotografia 4. L'aflorament de la Ronda de la Farinera permet observar el cabussament generalitzat dels estrats miocènics cap al NW (esquerra de la fotografia). La poca cohesió d'aquests materials afavoreix la ràpida formació de xaragalls incipients, consistents en reguerons subparal·lels al pendent. (BERTRAN, 1996).

Fotografia 5. A l'aflorament de la Ronda de la Farinera es poden observar nivells d'arcoses miocèniques amb abundants concrecions carbonatades. (BERTRAN, 1996).

7. Les arcoses miocèniques amb nivells conglomeràtics de la Via de Ronda

A la Via de Ronda, entre les cruïlles dels carrers Bernat Metge i Abat Escarré, hi ha un petit talús que permet observar un modest, però, interessant aflorament. Està format per materials detrítics miocènics: sorres i llims de tonalitats ocres i/o una mica rogenques amb nivells lenticulars de sorres conglomeràtiques. Els còdols dels nivells conglomeràtics estan formats per roques granítiques, esquists, pissarres i quars. Són presents alguns nivells amb bastants concrecions carbonatades (*caliche*).

8. L'aflorament miocènic de la Ronda de la Farinera

Aquest aflorament es localitza en el talús est del sector meridional de la Ronda de la Farinera, tot just al costat del pont que travessa per sota el ferrocarril de Barcelona a Puigcerdà. La millor visió conjunta d'aquest punt d'interès s'obté des de dalt del talús oposat a l'aflorament, al qual s'accedeix molt fàcilment des del Parc de la Creueta. L'observació de prop de l'aflorament es pot fer des de la mateixa vorera de la Ronda de la Farinera. La visió conjunta de tot l'aflorament permet veure com els estrats miocènics cabussen un 15° cap al nord-oest. Predominen els nivells arcòsics de tonalitats ocres, groguenques, blanquinoses i vermelloses, amb alguns nivells d'arcoses conglomeràtiques i abundants nivells amb concrecions carbonatades.

A nivell geomorfològic cal destacar la presència de petits xaragalls, és a dir, reguerons erosius formats a causa de la concentració incipient de les aigües de pluja seguint línies subparal·leles a favor del pendent.

9. L'aflorament miocènic i quaternari del carrer Vicenç Fonolleda

Aquest aflorament fa poc temps que ha vist la llum, ja que ha aparegut en allargar el carrer Vicenç Fonolleda fins a la l'antiga carretera de Barcelona a Puigcerdà (avinguda Jaume I). Està format per arcoses miocèniques de tonalitats ocres, amb alguns nivells conglomeràtics i d'altres amb *caliche*, cobertes per uns pocs centímetres

de llims i argiles vermelles d'edat quaternària. Aquests llims i argiles, malgrat l'aparença amb els del carrer Joan Ambrós i Lloreda, no corresponen al Quaternari antic, sinó ben al contrari, ja que s'han dipositat en temps històrics, com ho demostren els petits fragments ceràmics que es troben. També es poden observar algunes restes vegetals carbonitzades.

El futur d'aquest aflorament no és gens clar, ja que molt probablement acabarà desapareixent.

10. Els talussos de les pistes d'atletisme i del camp de futbol

Els talussos que envolten, de NW a NE, les pistes d'atletisme i el camp de futbol de Mollet del Vallès formen un conjunt d'afloraments de dimensions força grans. Malgrat aquestes dimensions els constituents litològics d'aquests afloraments són bastant monòtons. Estan format per arcoses miocèniques de tonalitats ocres i/o groguenques amb alguns nivells més grollers d'arcoses conglomeràtiques i més rarament de conglomerats. La mida dels còdols és en general força petita i la seva naturalesa majoritàriament ígnia. Presenta alguns nivells amb concrecions carbonatades (*caliche*).

BIBLIOGRAFIA

- AGUSTÍ, J. & ALBIOL, S. (1985).- El Vallesià i el seu entorn geològic In: *El medi natural del Vallès*. I Col. Nat. Vallesans (Sabadell, 1985), Annals del CEEM, 1: 27-30. Sabadell.
- AGUSTÍ, J., CABRERA, L. & MOYÀ, S. (1985).- *Sinopsis estratigràfica del Neògeno de la fosa del Vallès-Penedès*. Paleont. Evol., 18: 57-81. Sabadell
- ALONSO, F., ESTRADA, A., OBRADOR, A., PEÓN, A., ROSELL, J., RUIZ, T., TOSAL, J. M., TRILLA, J. & VILLANUEVA, O. (1976).- Mapa Geol. España, Esc. 1:50.000, hoja nº 393 (Mataró). Inst. Geol. Min. España. Memoria: 25 p. (mapa: F. ALONSO, A. OBRADOR, A. PEÓN, J. ROSELL, J. TRILLA & O. VILLANUEVA). Madrid.
- ANADÓN, P., CABRERA, L., GUIMERÀ, J. & ROCA, E. (1992).- La distensió neògena del marge mediterrani In: *Història Natural dels Països Catalans*. Fun. Enc. Cat., 2 (Geologia, II): 279-371. Barcelona.
- BARNOLAS, A., DURAN, H., ENRIQUE, P., GÁLLEGO, C., GARCÍA, A., JULIVERT, M., MARTÍNEZ, F. J., MARZO, M., ROSELL, J. & TRILLA, J. (1984).- Mapa Geol.

- España, Esc. 1:200.000, hoja nº 35 (Barcelona). Inst. Geol. Min. España. Memoria: 124 p. (mapa: A. BARNOLAS, P. ENRIQUE, C. GÁLLEGO, A. GARCÍA & J. ROSELL). Madrid.
- BERTRAN, J. (1993).- L'estructura geològica del Vallès Oriental. Síntesi divulgativa. *Lauro*, 5: 16-21. Granollers.
- BERTRAN, J. & RIBAS, J. (1996).- Els valors geològics, vegetals, faunístics i paisatgístics de Gallecs In: *Gallecs espai obert*. Col·lecció Vicenç Plantada, 3: 15-50. Mollet del Vallès.
- BERTRAN, J. & TARRAGÓ, M. (1995).- Sota els camps i l'asfalt: els fonaments geològics de Mollet del Vallès i els seus encontorns. *Notes*, 9: 1123. Mollet del Vallès.
- BERTRAN, J. & TARRAGÓ, M. (1996).- Síntesi estratigràfica del Vallès Oriental. *Lauro*, 11: 55-78. Granollers.
- MAS, D. de (1989).- *El relleu del Vallès Occidental (l'evolució geomorfològica quaternària del Vallès Occidental)*. Inst. Est. Cat., Arxius Sec. Ciènc., 87, 130 p. Barcelona.
- MARTÍNEZ, B. (1984).- El Neógeno del Vallès-Penedès In: *El medi natural del Vallès*. I Col. Nat. Vallesans (Sabadell, 1985), Annals del CEEM, 1: 2326. Sabadell.

EL MONTSENY INTERPRETAT PER DOS GEÒGRAFS VALLESANS: SALVADOR LLOBET I JOSEP Mª PANAREDA

Martí Boada

Dept. Geografia. UAB

1. Introducció

La nova geografia regional situa el nou concepte de regió a debat, tot apuntant que ha d'expressar la territorialització de les desigualtats socials i alhora ésser catalitzador de l'interacció social. La seva prognosi s'hauria de basar en els nous estudis de localitat i com la cultura es transforma. Aquest corrent orienta al geògraf en la direcció que ha de començar llur treball amb la pròpia implicació i aquesta ha de ser necessàriament activa, mitjançant el coneixement directe i la connexió amb els actors implicats i, tot seguit, ha de saber reconèixer els canvis en el teixit socio-econòmic, social i polític, les seves interaccions i implicacions, com afecten els canvis a escala nacional en el pla local.

Un altre aspecte bàsic del canemàs de la recerca geogràfica seria la delimitació de l'àrea d'estudi, que sovint serà variable i indefinida, amb implicacions territorials diferents a partir de que el concepte de regió sovint es considera una construcció social i econòmica. Seguint en l'orbit bàsic de la recerca, també ha de contemplar el paper de la història de les relacions socials com element interpretatiu bàsic, la temporalitat de l'estudi i fins on cal anar enrera.

En la nostra anàlisi hem escollit una regió natural: el Montseny, amb uns límits geogràfics definits per diversos autors: (LLOBET, 1947), (PANAREDA, 1978), que amb la teoria de la regió de Brunet s'aproximaria també a una regió històrica de dimensions reduïdes. En aquesta escala espacialment limitada a la regió d'estudi, la dinàmica de canvi veu com el seu èxit actual, des de les darreres dècades, és una conseqüència d'un doble fracàs: d'una banda l'ensorrament de les economies tradicionals de la regió i de l'altra el fracàs ambiental del sistema ciutat.

En el treball voldríem fer un redescobriment de la regió (STORPER), a través de l'anàlisi de dos geògrafs que hi han efectuat les seves respectives tesis de doctorat: Salvador Llobet i Josep Mª Panareda, i que han pres el massís del Montseny com unitat d'anàlisi. Ambdós autors fills del Vallès, han analitzat el massís des d'una perspectiva metodològica anterior a la denominada geografia regional. Ambdós, tanmateix, han estat referents obligats i precursors de l'anàlisi geogràfica al Montseny.

2. El massís del Montseny i la recerca. Antecedents

Ens sembla bàsic, abans d'entrar en els treballs de Llobet i Panareda, fer un recorregut succint per l'escenari de la recerca que els ha precedit i/o entornat. L'interès que suscita el massís del Montseny ha estat objecte de diverses reflexions. De fet, l'abundosa literatura que ha generat i continua generant de forma creixent són, en bona part, consideracions en clau diversa sobre la forta atracció que provoca. En treballs anteriors hem parlat de l'efecte topofília. El primer cas documentat el trobem al s. XVII, quan en Joan Sala-Serrallonga (1594-1634) s'afronta amb el Massís i el vol «matar», car la Joana Massissa, la seva companya, no vol seguir-lo quan la va a cercar a l'ermita de Sant Segimon, on ella descansava temporalment, en ocasió d'un embaràs, manifestant-li que no vol anar-se'n, presa d'un fort encanteri i enamorament per l'indret matagallenc que l'ha acoïllida en un breu i intens recer. Estem convençuts que l'aproximació dels nostres dos geògrafs al massís, malgrat l'inequívoc interès que li professen, està lluny del documentat apassionament serrallonguí, però tanmateix amb lligams d'afecte.

2.1. Els primers treballs

Anteriorment a la forta vivència de la companya d'en Serrallonga, en realitat poc abans, a l'horitzó del 1600, el jesuïta Pere Gil, en la seva «*Geografia i Història Natural de Catalunya*», ens dóna la més àmplia notícia escrita fins aquest moment dels caràcters físico-geogràfics del massís. En la seva obra, Gil no para de referir diverses excel·lències del Montseny, donant-li un destacat relleu en el conjunt de la que es pot considerar una de les primeres obres de la geografia del país.

Si l'obra de Gil significa una primera aproximació al coneixement de la geografia del massís –tanmateix però situada en els paràmetres històrico-contextuals de l'època–, és en el mateix segle que l'apotecari Joan Salvador, iniciador de la botànica catalana i d'una notable nissaga familiar dedicada a l'estudi d'aquesta disciplina, comença les primeres herboritzacions pel Montseny. Més tard, el seu fill Jaume Salvador, el més conspicu d'aquest llinatge, format a l'Escola de Montpeller i en contacte amb destacats botànics europeus de la seva època, particularment amb Tournefort, efectuà els primers estudis de sistemàtica botànica pre-linneana a la nostra muntanya. Una part important d'aquestes recerques foren recollides en la «*Flora Hispànica*» de Josep Quer. Aquest darrer i el celoní Joan Minuart, destacats deixebles seus, també hi realitzaren repetides prospeccions florístiques, abans de partir ambdós cap a Madrid per assumir la responsabilitat directiva del Real Jardín Botánico. Minuart, a qui Linné li dedicà el gènere *Minuartia*, casà amb una filla de Jaume Salvador, i una filla d'aquest matrimoni va maridar amb Antoni de Bolós i Ferrusola. Dos-cents anys més tard, un descendent d'aquesta branca d'eminents apotecaris i botànics, Oriol de Bolós, assoliria el grau de doctor amb un extraordinari estudi intítulat «*La Vegetació del Montseny*», treball que fou una de les bases del planejament i delimitació del Pla Especial del Parc Natural del Montseny (1977).

Els treballs botànics d'aquests pioners donen algunes descripcions dels paisatges de l'època, no exempts d'interès per la geografia històrica.

Tanmateix el segle XVIII, llevat dels estudis botànics esmentats, és un episodi amb una quasi nul·la bibliografia del massís, potser amb l'excepció feta d'alguns diaris de viatges, dels quals es destaca el «*Diario de los viajes hechos en Catalunya*», de Francisco de Zamora, qua-

lificat de geògraf per alguns autors actuals (FONT I GAROLERA, 1994), amb una ampla informació sobre les característiques d'algunes viles i els seus rodals, des d'una perspectiva de les característiques del medi natural i social. De Zamora hem localitzat documentació referida al seu qüestionari, que ens pot ajudar en posteriors treballs a interpretar aspectes relacionats amb l'evolució dels paisatges forestals del massís.

L'obra d'Enrique Flórez, «*España Sagrada*» (1774), dóna una breu nota sobre la Muntanya de les Ametistes. Dels darrers decennis són remarcables alguns censos i fogatges sobre població, especialment el cens del Comte de Floridablanca (1787).

2.2. El segle XIX

Aquest segle, en la seva primera meitat, segueix la mateixa tònica de la centúria passada. Tan sols l'obra enciclopèdica de Pascual Madoz (1845), el «*Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España*», en els dos volums dedicats al Principat de Catalunya, és una font documental amb importants referències a la geografia física i social del Montseny i els seus pobles.

A partir de la segona meitat el panorama canvia totalment, iniciant-se una etapa de treballs i publicacions que no parerà, amb oscil·lacions contextuais de caràcter polític-cultural, més migrades o fecundes en funció d'aquests factors. D'aquesta època hem documentat uns trenta treballs publicats, de caràcter literari, antropològic i excursionista; d'aquests alguns amb descripcions de paisatges i itineraris, des d'una perspectiva incipient de geografia social, i una altra dotzena de ciències naturals, entre les que hom podria considerar-ne algunes de geografia física. Uns i els altres, productes de la Renaixença.

Dels primers, Aribau, en la seva obra senyera: «*Oda a la Pàtria*», es refereix a un Montseny emblemàtic. El prolífic Víctor Balaguer, realitza tres obres de matissos montsenyencs, una d'elles, «*Al pie de la encina*», escrita en una perllongada estança a Can Blanc d'Arbúcies, amb interessants referents geogràfics i costumistes.

Els germans folkloristes Francesc i Maria del Pilar Maspons i Labrós, aquesta coneguda amb el pseudònim de Maria de Bell-lloch, realitzen diversos treballs de costums i llegendària. Ella seria la primera dona guanyadora d'uns Jocs Florals (1879-1880) amb el treball: «*Montseny. Col·lecció de tradicions*».

La fundació, l'any 1876, de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, precursora del moviment excursionista al país i, més endavant (1891) Centre Excursionista de Catalunya, marcaria una nova etapa. Uns nous usos socials s'iniciaven a través de l'excursionisme i el Montseny, pels seus atractius, esdevingué objectiu preferent d'aquesta pràctica i d'una literatura específica lligada al coneixement divers de la muntanya. En aquesta època Artur d'Osona publica quatre guies itineràries, sempre amb referents paisatgístics i geogràfics, acompanyades d'una tímida cartografia. De fet, els primers treballs de caràcter científic no es poden separar en llurs inicis de l'incipient fenomen excursionista, inspirats en els valors del naturalisme de l'època. Els treballs de l'entomòleg Cuní i del geòleg Almera, són anomenats sovintment excursions (entomològiques, geològiques, etc...).

2.3. *El segle XX*

Al tombant d'aquest segle la progressió de la bibliografia literària i científica és un *continuum* creixent, amb dos episodis decadents: la dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930), i particularment l'episodi de l'involució franquista, que es posà de manifest ja des dels inicis de la Guerra Civil del 36 fins els finals dels seixanta.

A nivell literari, des de la Renaixença i fins la involució franquista, són molts els literats de les diverses adscripcions que poc o molt, en alguna fase de la seva obra, s'inspiren o fan referència episòdica al massís: Verdaguer, Bofill i Mates, Sagarra, Caselles, Apel·les Mestres, Eugeni d'Ors, Rusiñol, Maragall, etc. De fet es pot parlar d'una certa literatura geogràfica en el sentit d'estímul: els paisatges físics i socials del massís com font d'inspiració.

L'arrencada cultural renaixentista impulsa efectivament l'interès per les ciències, projectant-se a través de diverses associacions i institucions que s'endeguen paulatinament. La primera d'elles, la Institució Catalana d'Història Natural, fundada el 1901, en el seu primer butlletí publica dos treballs del Montseny. Aquesta publicació esdevindrà fins el 1936, amb una cinquantena de treballs montsenyencs de diverses branques de les ciències socials i particularment les naturals, la via de difusió científica d'un estol extraordinari d'estudiosos i investigadors com Maluquer i Nicolau, Font i Sagué, el canonge Almera, Josep Ma. Barnola, Ignasi de Sagarra, Font i Quer, Aguilar Amat, Mas de Xaxars, E. Fontseré, els germans Villarrubia, E. C. Sennen, J. M. Puchades, Solé i Sabarís, etc.

Un ample moviment impulsor d'aquesta envergadura, a redós d'institucions com la Junta de Ciències i la Universitat, amb l'impuls breu, però intens d'institucions de govern, primer de la Mancomunitat i després de la Diputació de Barcelona, forjaven les primeres propostes de protecció del massís, de la mà de sengles treballs de l'Ignasi de Sagarra i de Pius Font i Quer.

El neguit de protecció del massís ha estat una constant. La primera proclama en aquest sentit la féu l'any 1879 Antoni Massó, fundador de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques, que impressionat per les florestes i boscúries de l'alt Montseny, diu: «*S'ha d'impedir la destrucció d'aquests magnífics boscos, tan poètics com útils...*». Aquesta proclama serà seguida de més d'una vintena de títols específicament dedicats a la reivindicació d'una figura de protecció, —que unes vegades es planteja amb la figura de Parc Nacional i altres amb la de Parc Turístic—, totes elles abans de l'aprovació definitiva, l'any 1978, del Pla Especial del Parc Natural del Montseny.

2.4. *De la immediata postguerra fins la dècada dels vuitanta*

El traumatisme de la guerra i els efectes de la dictadura instaurada, deixaren un país abatut i erm. L'exili dels intel·lectuals, literats i científics, la imposició d'una subcultura totalitària, la prohibició de la llengua i l'intent d'anorreament de les formes d'expressió cultural, també es posen de manifest en les recerques en el massís, resultant una bibliografia de postguerra molt migrada en relació a èpoques anteriors. Per exemple, els títols científics de la dècada dels anys 1940-1949 són set, el nombre més baix del segle. Qualsevol altre decenni anterior, com a mínim, dobla aquesta xifra. S'ha de dir, curiosament, que els treballs científics en aquest episodi són com s'ha dit pocs, però de molt nivell; llurs autors són joves científics formats en el caliu de la Universitat republicana. Treballs signats per Solé Sabarís, Llopis Lladó, J. Vives i la figura puixant d'un dels nostres autors: el geògraf Salvador Llobet, que publicarà la seva tesi doctoral «*El medio y la vida en el Montseny*» (1947), en aquesta etapa.

Al tombant de la dècada següent hi ha aportacions notables: Van der Sijp (1951), de la Universitat d'Utrech, realitza una tesi doctoral sobre petrografia i geologia, i Oriol de Bolòs efectua el seu treball de doctorat «*La vegetació del Montseny*». La farmacèutica Creu Casas realitza una exhaustiva investigació de la flora biològica i altres destacats investigadors, com Margalef i Balcells, hi efectuen algunes prospectives, aquest darrer amb un primer treball de biogeografia.

Els treballs literaris, excursionistes i de divulgació de la postguerra immediata sofreixen una pèrdua de quantitat i qualitat molt més grans que els de disciplina científica. La literatura oficial ha bescantat traumàticament els literats i artistes de les escoles i corrents del país, apareixent pocs treballs, majorment oficialistes. Un petit i pregon caliu manté una diminuta però vigorosa flama a l'Abadia de Sant Martí de Riells, sota l'esguard amatent i murri de Pere Ribot, poeta de la muntanya. De fet, però, es constata que de la postguerra ençà hi ha un declinar generalitzat de l'interès literari i poètic del Montseny per part dels nous corrents literaris.

En canvi, els treballs de caire divulgatiu, pedagògic i científic augmenten progressivament de manera encara tímida als anys seixanta. Als anys setanta la densitat dels treballs triplica la dècada passada, i la dels vuitanta quintuplica aquesta darrera. Les raons d'aquesta autèntica explosió caldria buscar-les en el canvi polític ja que, sens dubte, l'arribada de les llibertats suposa una escalada en les dinàmiques culturals i científiques del país.

També els nous hàbits socials i el canvi d'ús del massís el converteixen en un centre d'activitats de recerca, pedagògiques i lúdiques de primer ordre, algunes d'elles a partir de l'any 1977, a l'empar de la figura del Parc Natural, mitjançant activitats de caràcter pedagògic i divulgatiu iniciades a l'Escola de la Natura de Can Lleonart, de la Diputació de Barcelona. Tanmateix, en la darrera dècada, tota una munió d'estudiosos i investigadors de diferents entitats, institucions o departaments universitaris efectuen treballs al Montseny. Destaquem només les diverses tesis i tesines del Departament d'Ecologia de l'UAB, que ha fornit una fecunda bibliografia que, junt amb l'àmplia documentació elaborada pels geògrafs Salvador Llobet, Josep Ma. Panareda i Martí Boada, constitueixen la fracció més gran de bibliografia científica del massís.

Com a conseqüència de les diverses recerques ha resultat una bibliografia de les més extenses que coneixem, suscidades i generades a redós d'una regió natural. Hem realitzat una anàlisi detallada de la bibliografia del massís de la qual remarcuem que els treballs que podrien considerar-se de geografia física donen cent quaranta-dos títols i sobre geografia humana cent-sis. Aquest total situa la geografia en relació a la resta de treballs de recerca i divulgació científica del massís, per damunt de qualsevol altre disciplina o temàtica, fins i tot la literària (239 títols).

Vegeu les figures 1, 2, 3, 4.

MEDI NATURAL

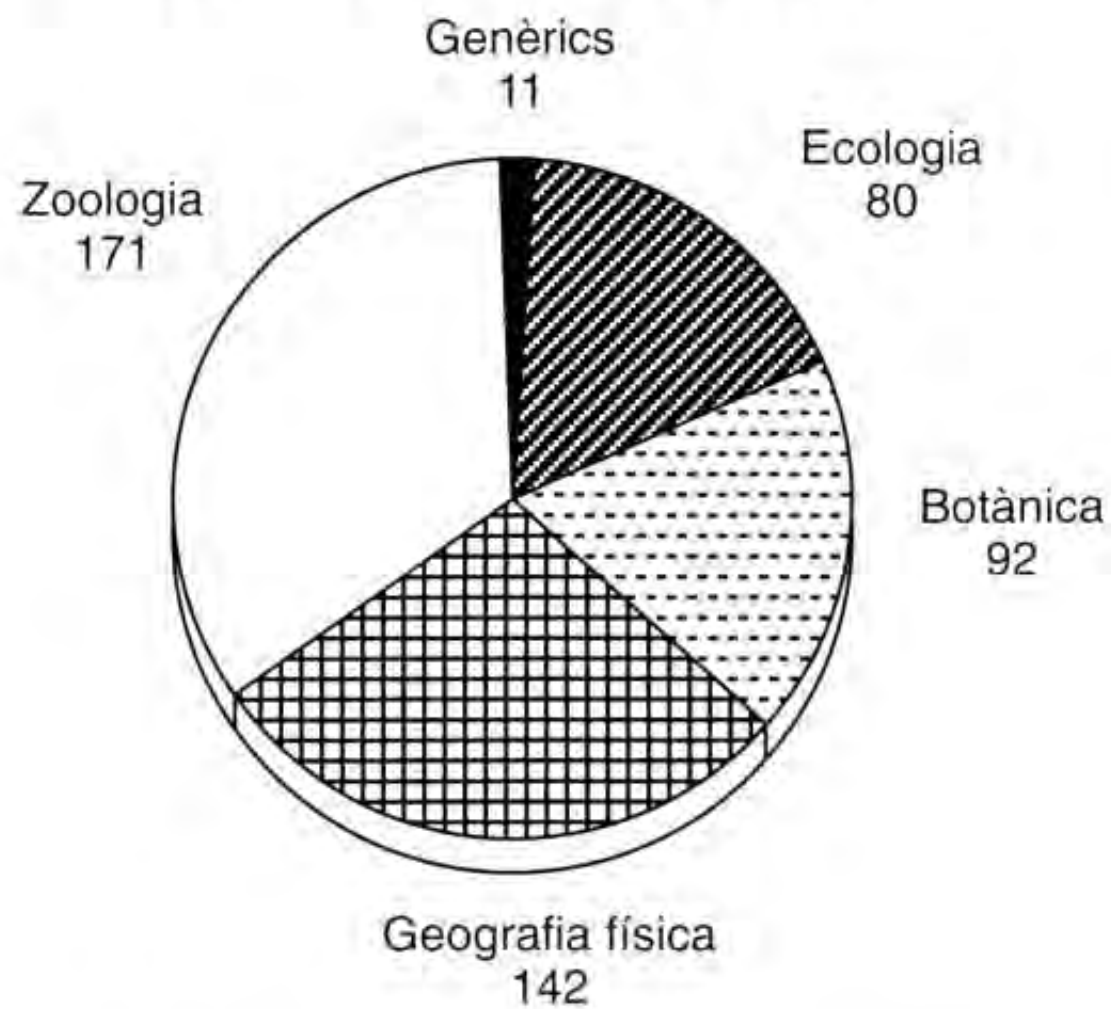

Fig. 1. – Distribució temàtica dels articles referents al medi natural

GEOGRAFIA FÍSICA

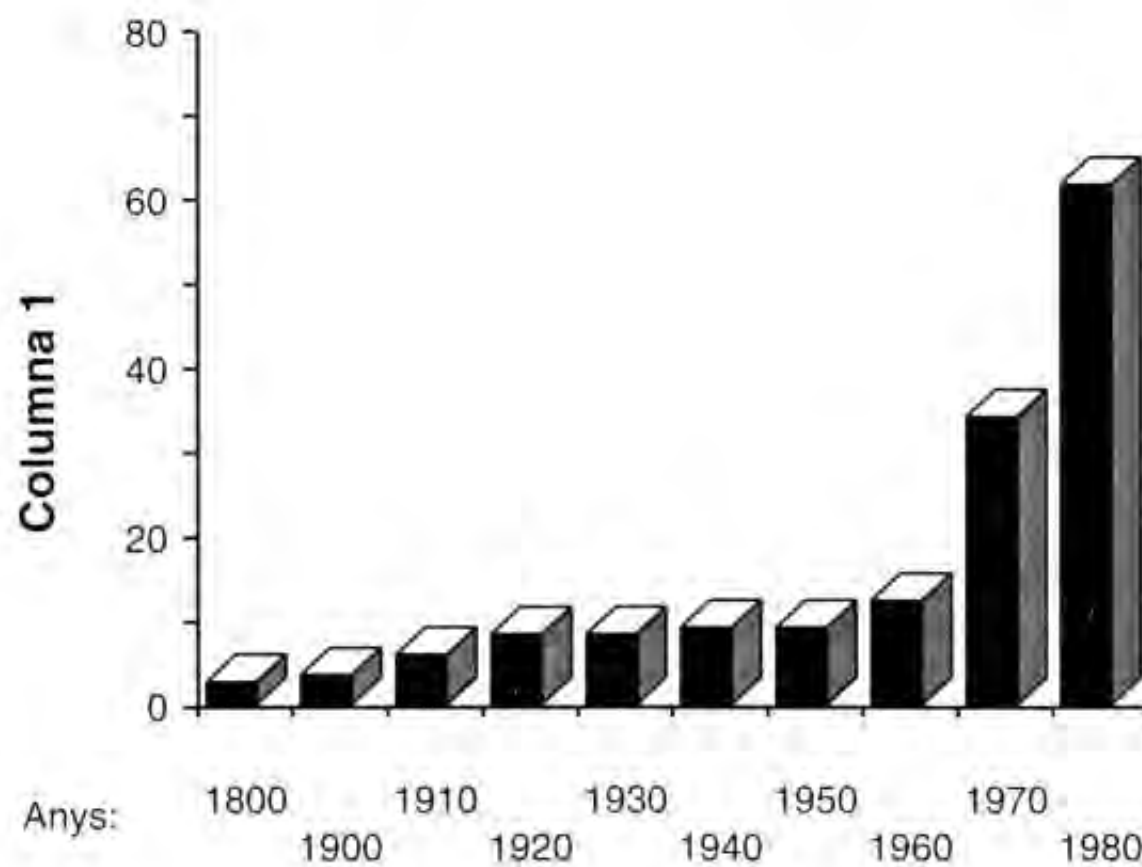

Fig. 2. – Distribució per anys dels articles referents a Geografia física.

HISTÒRIA, LITERATURA I CIÈNCIES SOCIALS

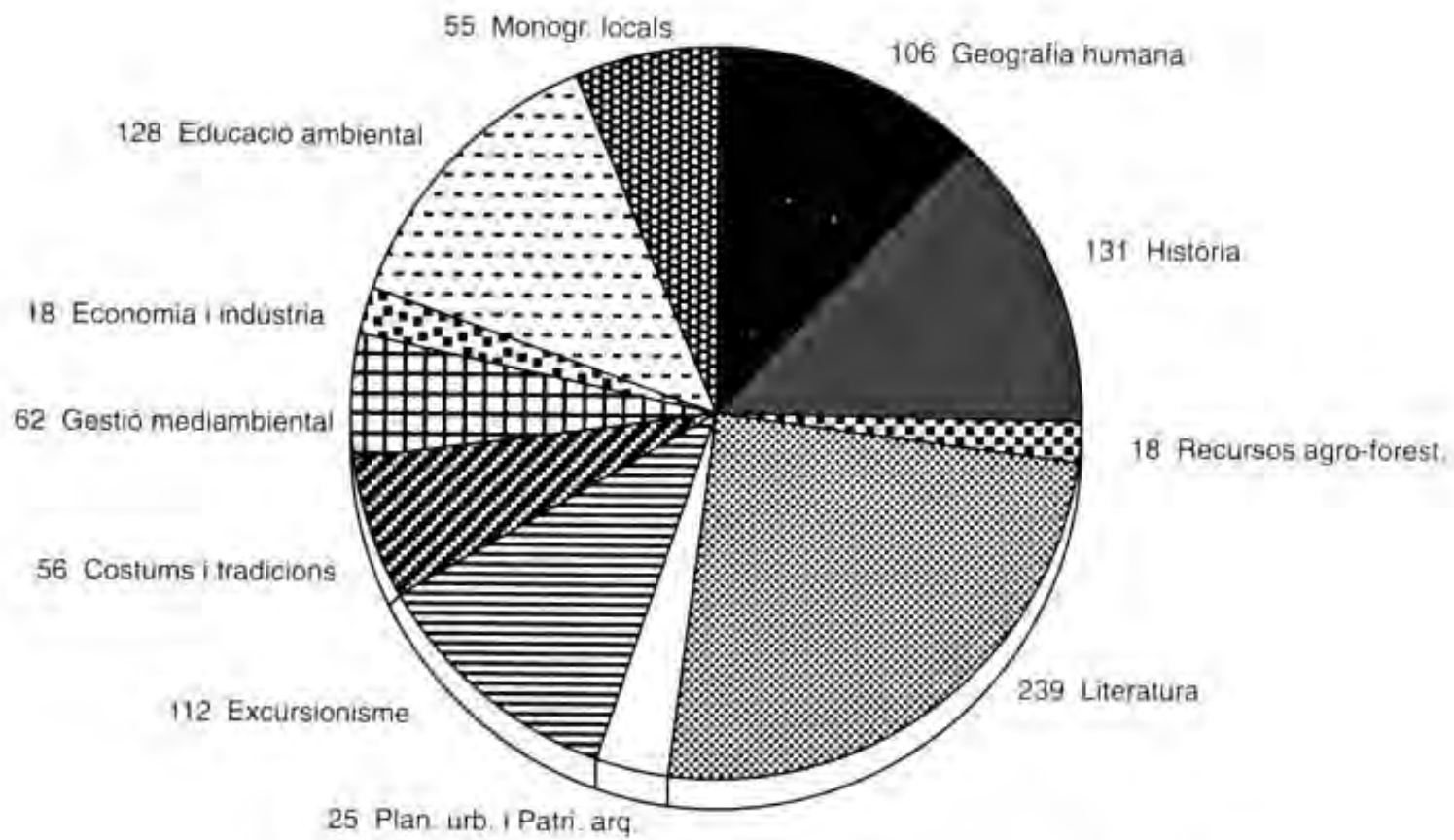

Fig. 3. – Distribució temàtica dels articles referents a història i literatura.

HISTÒRIA, LITERATURA I GEOGRAFIA HUMANA

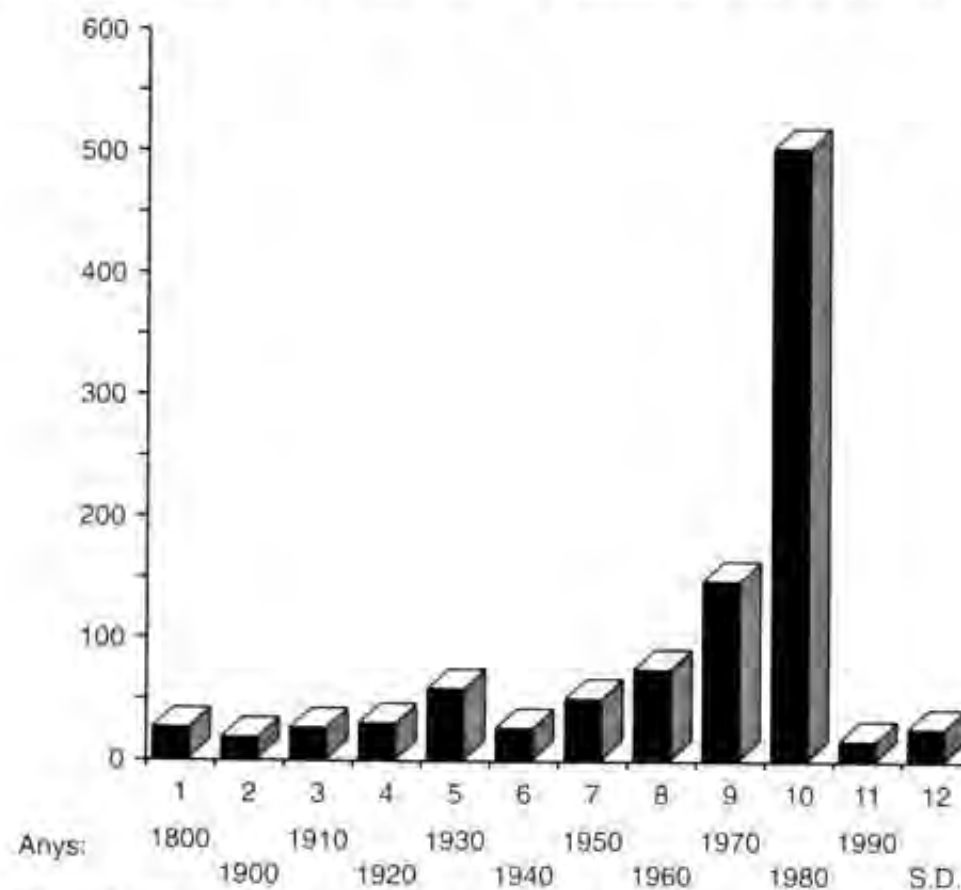

Fig. 4. – Distribució per anys dels articles referents a Història, Literatura i Geografia humana.

3. Salvador Llobet

Vàrem conèixer al Dr. Salvador Llobet a finals de l'any 1970. En aquella època un grup de joves i d'adolescents de Sant Celoni estàvem organitzats a redós del Club Juvenil de La Salle, amb el nom de Grup Home i Natura.

Els objectius eren d'avançar en el coneixement de l'home i el medi, els recursos eren mínims i el marc històric no era gens favorable; ens trobàvem en l'auge del carreroblanquisme, això vol dir un ambient culturalment llòbreg i sòrdid.

A la tardor s'organitzà un curset de coneixement del Montseny. Haviem sentit parlar molt del Dr. Llobet, era sens dubte l'investigador més prestigiats de quants havien passat pel massís. Nosaltres érem tots joves obrers i portàvem per tot equipatge il·lusió, però poca cosa més. No teníem cap recurs econòmic ni d'infraestructura, ni sabíem com ens podríem acostar al doctor Llobet. Després de molts dubtes li demanàrem si ens podria venir a fer una conferència sobre el relleu del massís.

La sorpresa va ser que el Dr. Llobet va acceptar de venir amb tota la senzillesa i sense cobrar. Va ser fantàstic de veure com un grup de joves que havíem vist barrat el pas de les llotges acadèmiques, érem ben rebuts per una personalitat del món universitari i, a més, recordem amb enyor la sessió senzillament magistral que vàrem rebre, doblement a nivell pedagògic i a nivell humà.

A partir d'aquest fet les relacions anaren en un progressiu augment. Sempre més vàrem tenir clar que el Dr. Llobet se'ns posava a la nostra disposició i així encetàrem un camí de col·laboracions que ja no pararia fins a l'últim moment del seu traspàs.

Recordem però d'una manera especialment particular el curs de geografia del Vallès que va impartir l'any 1980. Magistral, amb modèstia i saviesa, colrat d'ancestres terrassans i pletòric de maduresa intel·lectual, va omplir de coneixements als assistents. Aquest curs el recordem de manera molt especial, car ens va suposar l'adquisició de nous recursos metodològics i un nou enfocament per al treball de camp basat en les tècniques de la geografia regional francesa, que vàrem incorporar *de facto* a les anàlisis geogràfiques dels sistemes naturals montsenyencs.

Amb motiu d'una polèmica pública en la que es qüestionava la vàlua dels nostres coneixements de base essencialment autodidàctica, el Dr. Llobet va fer un escrit públic d'adhesió personal cap a la

meva persona i als meus treballs, i als valors de l'autodidactisme en proclamar que ell essencialment en procedia. Finalment el Dr. Llobet ens ha honorat en fer la presentació escrita del llibre: «*Fauna i Home al Montseny i al Montnegre*».

Sempre el recordarem quan en les nostres prospeccions pel Montseny, quan ens trobàvem solitaris al pla de Lligamoltons, o al sot de Ritronyes, o al sot Mal, en aquells moments de recolliment, lluny de les concentracions humanes, en els que ens fèiem torrenteres de preguntes i qüestions sobre l'abast humà de l'existència, emergia la figura sòbria i gegantina del Dr. Llobet que ens convidava i empenyia a caminar pels viaranys sovint costeruts de la professió.

Com s'ha assenyalat, l'obra més emblemàtica de Salvador Llobet ha estat la tesi doctoral: *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*. Premi Menéndez y Pelayo 1945. Publicat pel CSIC a Barcelona l'any 1947. El mateix treball és reeditat en català l'any 1990 pel Museu de Granollers amb un apèndix intítulat: *Materials i dipòsits periglacials al massís del Montseny. Antecedents i resultats*. Amb aquesta addenda Llobet afegeix una de les millors aportacions de llur recerca al massís, la detecció i descripció del fenomen del periglacialisme que descriu l'any setanta-dos. En el moment de la seva tesi, els coneixements al país sobre periglacialisme eren nuls; no serà fins els anys seixanta que Cailleux, convidat per Solé Sabarís i el propi Llobet, confirmarà l'existència del fenomen.

La tesi està estructurada segons el model de geografia regional francesa de Vidal de la Blanche, al seu temps la més sistèmica i taxonòmica. L'obra l'estructura de manera clàssica, amb els primers capítols dedicats als antecedents històrics, les fonts cartogràfiques, també amb una perspectiva nova i un esforç notori, sense precedents anteriors, per a delimitar de forma detallada la regió d'estudi. Immediatament l'escenari físic, primer abiòtic: la geomorfologia i l'evolució geològica fins al relleu i el modelat actual. Els fenòmens erosius i la xarxa hidrogràfica i el comportament hidràulic dels cursos d'aigua. Estudia l'evolució de la climatologia i la meteorologia a partir de sèries històriques.

El medi biòtic el descriu a partir d'un mapa de vegetació que intitula d'usos del sòl, que en realitat explica la distribució de les principals comunitats vegetals del massís. El paper de la societat en la distribució de la vegetació actual, amb un treball més focalitzat sobre algunes espècies forestals com l'avet, el faig, l'alzina i la surera, el pi pinyer i el pi blanc, el pi rojalet, els roures i els castanyers; la

descripció de cada espècie més enllà dels caràcters biològics dóna importància als usos i aplicacions. Aquest fitoescenari serà el marc on es desenvoluparà una fauna abundosa i singular, que descriu de manera especial en els aspectes més socials, com són l'interès cinegètic, les singularitats i els impactes als conreus.

Descrit l'escenari físic i el medi natural, segueix amb l'anàlisi de l'evolució del poblament humà, amb un aprofundit treball de geografia històrica que constitueix el canemàs del posterior treball sobre la població moderna. Diagnosi sobre els factors bàsics de l'ocupació humana del sòl i la distribució altitudinal. Fenòmens de mobilitat i migracions laborals, i anàlisis demogràfics d'ample espectre.

Els sectors econòmics els estudia a partir de la propietat de la terra i la divisió del treball. Comença el sector primari amb les activitats agrícoles i l'estudi detallat de les seves característiques: tipologies de conreu i l'organització del regadiu; fa una detecció de la migradesa general dels aqüífers en episodis d'estiatge. Els conreus especialitzats de vinya, olivera i els pomerars. Estudi de la producció total.

La ramaderia i el seu paper principal com activitat geoeconòmica, anàlisis estimatius sobre la capacitat de càrrega de les pastures, tipologia de bestiar i fenòmens transhumants i migratoris, la influència de l'activitat ramadera en els gèneres de vida. Acaba el primari amb l'estudi del bosc i de les activitats forestals com horitzó de treball, posant èmfasi en les característiques i les condicions de vida dels treballadors del bosc. En els aspectes productius avalua els valors de mercat de la fusta, el carbó de bosc com principal producció forestal i altres produccions d'interès com el castanyer, la llenya, el suro, les soques, les glans, les pinyes, etc.

Les activitats industrials i el comerç són valuades inicialment des d'una perspectiva històrica, la seva dinàmica i evolució fins arribar a la indústria moderna. Les relacions entre el medi i la seva realitat a partir d'exemples com el de les ametistes i la indústria carrossera. Les activitats industrials d'origen forestal i els productes agrícoles per a la indústria tèxtil. El sector hosteler i el paper dels mercats, el cas de Sant Celoni com mercat principal.

La infraestructura viària, taxonomia de vies i camins, perspectiva històrica de les comunicacions per a la comprensió de les implantacions humanes en les formes de poblament rural i urbà, formes d'aglomeració i de disseminats, els serveis públics i anàlisi dels habitatges. La masia com institució familiar, estudi de les diverses tipolo-

gies: el mas cerealista, el mas ramader, el mas artesà o jornal·ler i la casa pobletana.

El treball el clou amb l'estudi de les formes de vida des de la perspectiva dels gèneres de vida agrícola, artesana i proletària, i el treball de la dona. L'alimentació, el poder adquisitiu i la qualitat de vida, l'estructura familiar, la tradició i la consuetud a la muntanya. Finalment denomina geografia política l'anàlisi dels fenòmens culturals, l'actual divisió administrativa i la funció de l'estat al massís.

4. Josep Ma. Panareda

Fill de cal Cavaller, en el terme de Santa Maria de Palautordera però més proper a la vila de Sant Celoni, raó per la qual la seva infantesa i joventut van estar lligades a l'escolaritat i a les activitats culturals celonines —especialment l'excursionisme—, tot i que de molt jove va marxar cap al seminari menor de la Conreria.

Hem tingut l'oportunitat de compartir diversos episodis de la vida, des de l'època escolar fins als nostres dies. Professionalment hem treballat conjuntament des dels inicis dels anys setanta, amb la publicació: *Tot Catalunya, Geografia Física Il·lustrada*, prologada pel mestre Pau Vila, fins a la realització de recerques per a l'elaboració del Pla Especial del Parc Natural del Montseny, especialment en l'etapa immediata a la seva implantació.

Actualment és Catedràtic de Geografia Física de la Universitat de Barcelona, des d'on dirigeix almenys un parell de corrents: la de geografia històrica, particularment orientada a l'evolució multiseu·lar dels boscos, i la de biogeografia, escola que va iniciar amb la professora Maria de Bolòs i el catedràtic de botànica Oriol de Bolòs, que perfeccionà amb una estada a la Universitat de Tolosa «le Mirail», sota la influent direcció del professor Bertrand.

La tesi doctoral va anar precedida de sis anys de treball de recerca, dirigida per Maria de Bolòs i presentada el setembre de l'any 1978 sota el títol de: *L'estructura i la dinàmica del paisatge actual al Montseny: els impactes humans sobre els sistemes naturals*. Va tenir un ajut de treball de l'Òmnium Cultural.

La tesi esdevé, a partir de l'estudi integrat del paisatge, l'estudi de base per a l'ordenació i l'aplicació al massís del Pla Especial del Parc Natural.

La geografia com a ciència de l'observació serà el motiu que portarà a Josep Mª Panareda a abandonar uns inicis professionals dedicats a la pedagogia, que el conduiran com s'ha dit abans, a la biogeografia. Més endavant, a partir de la influència de G. Bertrand des del punt de vista de base teòrica i metodològica, el paisatge integrat o visió global de l'espai geogràfic respondran al nou planteig metodològic bertranià de la geografia del paisatge, que li permetrà assajar per primera vegada l'establiment d'unes unitats de paisatge basades en la divisió de l'espai geogràfic natural, a partir de conjunts especials caracteritzats, a la seva escala, per una fisiognomia homogènia i una evolució comuna.

La recerca de filiacions i de jerarquies espacials i temporals permet seguir les sèries de paisatges que es van succeïnt en el temps i en l'espai. La taxonomia de l'espai que segueix Panareda és la proposada per Bertrand. Per ordre creixent: el *Geotop* com conjunt geogràfic més petit que es pot aïllar sobre el terreny, tindria la seva equivalència al complex biòtop-biocenos o nínxol ecològic. *Geofàcies*, és una parcel·la de l'espai fisiognòmicament homogènia que representa un estadi més o menys avançat de l'evolució general del paisatge. *Geosistema* és la unitat taxonòmica fonamental de l'escola de G. Bertrand. Es considera una unitat funcional i comprensiva, comparable a la sèrie de vegetació dels fitocenòlegs de l'escola de Braun-Blanquet. Presenta també en una primera anàlisi una combinació ecològica quasibé estable i homogènia, que té en compte l'evolució paleobiogeogràfica i la intervenció antròpica. *Regió natural* és una unitat superior descrita per Cailleux i Tricart, i representa un nivell essencial en l'organització de l'espai natural; generalment presenta dificultats a l'hora de definir-ne els límits. *Domini geogràfic* és una unitat de grau superior encara més imprecisa que l'anterior. *Zona*, representa la darrera unitat proposada en el treball de Panareda: se li assigna un caràcter definitori bioclimàtic. Pel nostre autor ha estat tradicionalment utilitzada per la seva claredat o comoditat, tot i que la seva homogeneïtat és ben relativa.

Amb aquest marc conceptual i metodològic Panareda afronta el seu treball en el massís amb una descripció detallada sobre la visió global del paisatge del Montseny. Des de tres nivells de percepció diferents: *Nivell de subregió natural*, on es considera el massís com un fragment d'una unitat més gran; *nivell de geosistema*, on es divideix el Montseny amb les unitats principals operatives; *nivell de geofàcies i geòtops*, unitats incloses en el geosistema corresponent. Aquests dos

darrers nivells són descrits amb la interpretació dels caràcters fonamentals i de funcionament del geosistema, amb les geofàcies i geòtops més característics.

El capítol final el dedica al Montseny com espai natural protegit, amb una anàlisi general sobre les relacions home-natura (sic), tot plantejant la funció actual dels espais poc modificats per l'acció antròpica i desenvolupant els conceptes d'ecologia històrica i les estratègies d'explotació. A continuació exposa la història de l'ocupació i l'explotació humana al massís. Destacant aquells aspectes que més han incidit en la transformació del paisatge.

El treball acaba amb definició del Pla Especial del Parc Natural de Montseny des d'una perspectiva històrica, presentant una crítica al Pla acompanyada d'unes ofertes de modificació de cara a la imminent gestió pública del massís.

5. Conclusions

En primer lloc creiem molt necessari fer un esforç de contextualització històrica d'ambdòs. Sense ella seria difícil entendre el paper de les respectives recerques, en ambdòs casos sense cap dubte motores.

Salvador Llobet, mitjançant la seva tesi sobre el Montseny i el posterior *El medio y la vida en Andorra*, realitzats en un marc polític i científic rotundament pobre i metafòricament abiòtic, és a dir sense vida, es va valdre de la geografia regional francesa com a marc sistèmic, per a deixar-nos una crònica geogràfica del massís, globalment insuperada, especialment pel que fa als aspectes relatius a la geografia física en el sentit clàssic. L'anàlisi social, si bé actualment és metodològicament superable, en canvi ens ha deixat un retrat molt fidel de la societat preindustrial que habitava en el massís, que ha de servir per a posteriors treballs comparatius sobre l'evolució socio-econòmica de la societat urbana actual i el paper dels paisatges montsenyencs des del punt de vista de la conservació de la biodiversitat.

Panareda, al cap de trenta anys de la tesi llobetiana, aporta una nova visió: la interpretació del paisatge integrat, des de la biogeografia, suggerida per Maria de Bolòs i sustentada per G. Bertrand. Els amplis coneixements de la botànica i de l'ecologia de Panareda seran elements importants per a redefinir el Pla Especial del Parc Natural de Montseny, així com per a les propostes sobre la funció pedagògica dels espais naturals protegits, contribuint de manera

efectiva a la posada en marxa de la primera Escola de Natura del país, can Lleonart, on de mica en mica s'endegaran les estratègies de l'emergent educació ambiental, tant incipient com necessària per al canvi d'hàbits d'una societat, la nostra, amb una crisi ambiental pregona.

6. Bibliografia

ALBET I MAS, Abel (1993). *La nueva geografía regional o la construcción social de la región*. Ed. Comp., Madrid, p. 29.

BAILLY, Antoni, FERRIER, Jean-Paul. (1986). *L'Espace Géographique*, IV, p. 259-264.

BRETON, F. (1981). *Maisons et communautés dans la Vieille Catalogne*.

DUMOLARD, Pierre. (1975). Región y regionalización. Una aproximación sistemática. *L'espace Géographique*, IV, 2, p. 93-111.

GÓMEZ MENDOZA, Josefina. (1990). *Per una geografia regional renovada*. Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Madrid.

LLOBET, S. (1947). *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Juan Sebastián Elcano-Estación de estudios pirenaicos. p. 518. Barcelona.

LLOBET, S. (1990). *El medi i la vida al Montseny*. Estudi geogràfic. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Juan Sebastián Elcano-Estación de estudios pirenaicos. p. 486. Granollers.

PANAREDA I CLOPÈS, Josep M. (1978). *L'estructura i la dinàmica del paisatge actual al Montseny: Els impactes humans sobre els sistemes naturals*. Tesi doctoral. Barcelona, setembre, p. 571.

PANAREDA I CLOPÈS, Josep M. (1995). *El Montseny, visió geogràfica*. Eumo Editorial, p. 158.

HISTÒRIA DE LA DELEGACIÓ DE PESSEBRISTES DE MOLLET DEL VALLÈS

Glòria Arimon i Ventura

Antecedents

El pessebre és la representació en figures del naixement de Jesús que es fa durant el període nadalenc. Al llarg de la història hi ha hagut diferents maneres de representar-lo, des de les inicials representacions dels pessebres vivents (a Itàlia sant Francesc d'Assís va ser-ne un gran impulsor) fins a les mostres trobades en capitells romànics i en l'art gòtic. Al segle XIV ja es tenen notícies de figures, però no és fins al segle XVI que es consolida la tradició a Catalunya.

L'any 1863 es crea a Barcelona la Societat de Pessebristes. L'arquitecte Josep Oriol Mestres, pare d'Apel·les Mestres, redacta unes prescripcions de com s'ha de fer un pessebre. A l'Exposició Universal de Barcelona del 1888 s'exhibeixen dos ciclorames. El 1921 neix l'actual Associació de Pessebristes, que aplica la tècnica del guix d'escaiola anomenada "Escola de Barcelona". Posteriorment es van creant delegacions de pessebristes a diferents pobles catalans.

Els inicis del pessebrisme a Mollet

Com a la resta de llocs, a la nostra ciutat hi havia tradició de fer pessebres; la majoria eren pessebres populars que es feien a les cases amb suros, plata, molsa, etc.

Hi ha constància¹ que l'any 1920 Rafael Fullerachs, dibuixant i pintor que vivia a l'actual avinguda de Casanova, va fer un "Naixement". Altra gent coneguda que feia pessebres eren Jaume Prat, Joan Camps, Pau Pujol i Jaume Casarramona. L'any 1930 la Sra.

Antonia de cal Foz va fer un pessebre de guix amb figures artístiques. Un altre pessebre conegut era el que construïa el "Círculo Tradicionalista" a la plaça de l'Ajuntament, amb molsa, suro i algunes figures de Martí Castells, que s'havia de mirar per uns forats fets al paper. Els anys 40 es coneixen altres pessebristes: Joan Carol, Antoni Puigdomènech, els germans Tarrés i en Vicenç Torrents Falguera, que des de l'any 1942 construï pessebre any rera any.

L'any 1944 Josep Maria Parera es fa soci de l'Associació de Pessebristes de Barcelona i comença a fer pessebre a casa seva. Poc després inicia els primers contactes per tal de crear la delegació a Mollet. Els següents anys, als pessebres de Parera i Torrents s'hi afegeix en Ramon Rosés i alguns altres.

Naixement de la Delegació de Mollet del Vallès

L'octubre del 1951 es crea la Delegació local pessebrista de Mollet del Vallès. El president és Josep Maria Parera, el subdelegat Vicenç Torrents i el tresorer Miquel Rabassó Costa. La seu és al Centre parroquial i són setze socis, entre d'altres, en Josep Riera, en Ramon Rosés i en Vicenç Arimon.

La primera etapa dins la història dels pessebristes molletans va des dels inicis fins l'any 1963; és l'etapa d'ascens, d'augment de socis, d'activitats múltiples i d'entusiasme. La Junta fundacional treballa, i molt, fins l'any 1956. Els successors continuen la línia d'ascens: Vicenç Arimon és elegit president amb Pere Soler com a vicepresident i Joan Tugas de secretari, fins que una nova terna els substitueix: en Ramon Rosés, en Josep Erra i en Francesc Boix.

Els pessebristes molletans es proposen difondre l'afició, aconseguir que es facin pessebres a les cases particulars, fer una mostra col·lectiva de pessebres cada Nadal i promoure l'afició entre la guita. L'any 1952 convoquen el 1r Concurs infantil de pessebres, organitzen una excursió col·lectiva a Barcelona a veure pessebres, fan una demostració pràctica de com fer pessebre i s'apunten sis socis nous. Per tal que consti oficialment que s'ha fet pessebre de guix, cal inscriure la seva construcció. El desembre del 1952 se n'inscriuen 18. L'any següent ja són 25 els pessebres inscrits. Però no es limiten a fer pessebres.

Activitats dels pessebristes

Durant els vint anys que, d'una manera organitzada, existeix la Delegació de Pessebristes de Mollet, fan excursions i visites a localitats de fora per veure pessebres o estudiar paisatges. La visita a Barcelona per admirar les obres dels mestres pessebristes era obligada, però també a d'altres poblacions com al santuari de La Gleva (1956), Sant Joan Despí (1960), Vilafranca del Penedés (1961), Olot (1962)... Totes les excursions sortien de davant de La Marineta —la responsable del restaurant els últims anys, Gertrudis Sayol, n'era una bona aficionada— amb l'autocar del Benigno. Les excursions eren obertes a tothom interessat, es feien els diumenges i hi passaven tot el dia.²

Al llarg dels anys van fer nombroses conferències teòrico-pràctiques per ensenyar com es fan pessebres, tant a Mollet com a les poblacions del voltant: Santa Perpètua, Parets, Sant Fost, Montmeló...

Les activitats amb més continuïtat foren les exposicions d'arts plàstiques i els concursos infantils de pessebres. L'any 1952 es va convocar la 1ª Exposició d'arts plàstiques, que s'inaugurà el 12 d'octubre del mateix any al Centre parroquial, amb molt bona crítica. La Comissió organitzadora estava formada per Parera, Pou, Riera, Rabassó i Torrents. Atès l'èxit, es continuà organitzant any rera any. El 12 d'octubre del 1953 s'atorgaven els premis als guanyadors: Esteve Duran, Joan Abelló i Pere Soler. Els premiats al II Concurs infantil foren Jaume Torrents Butjosa, Joan Sans Paituví i Enric Garzón Riera.

Convé destacar, per l'originalitat, l'exposició de nines que es va fer al Centre parroquial la Festa Major d'estiu del 1956.

Llocs on exposaven

Cada pessebrista feia pessebre a casa, que es podia visitar per tothom interessat i així s'anunciava a la premsa local. Però la mostra de l'esforç col·lectiu eren els pessebres públics: l'exposició anual que es feia al Centre parroquial (a partir del 1952), el que es feia a la "Delegació local del Fronte de Juventudes" ³ (a partir del 1955), els que es feien a l'església parroquial (a partir del 1959), a la plaça de

l'Ajuntament (a partir del 1964), al Casal Cultural (a partir del 1965), i en alguns establiments públics com la Ferreteria Mora (1963) o la Farmàcia Rovirosa. Cada any la Junta sortejava els tres pessebristes a qui els tocava construir els pessebres col·lectius en nom de l'Associació. Amb els anys cadascú es va anar especialitzant: en Jaume Selva el va fer uns anys al Casal Cultural i, posteriorment, cada any a la plaça de l'ajuntament; el Vicenç Torrents el feia al Casal Cultural i els del Centre parroquial solien quedar en mans de Rosés, Arimon i Llobet. El molletà que exposava el pessebre més lluny era en Josep Riera. L'any 1957 va anar a viure a Sao Paulo (Brasil) i va continuar fent pessebre allà, que era anunciat als mitjans habituals molletans.

Els calvaris

L'any 1954 es fa el primer calvari a Mollet, amb l'objectiu d'escenificar la vida i sobretot, la mort i passió de Jesús. Era una escena de "La Samaritana", amb figures de Martí Castells, fet per Vicenç Arimon. No era habitual a Catalunya fer calvaris però sí en altres parts del món, especialment al centre d'Europa, on hi havia molta tradició. Els quadres més representats eren: el Bateig de Jesús, Jesús i els nens, Les bodes de Canà i escenes de la Passió (Oració de l'hort, la temptació, el sant sopar, la Crucifixió, La Resurrecció...)

L'any 1960 aconseguixen un rècord: 14 quadres presentats al Centre parroquial durant la Setmana Santa, amb un alt nombre de visitants: 400 persones.

El finançament

La majoria de les despeses es finançaven amb el pressupost particular de cada pessebrista. Però també buscaren fonts de finançament. Fins l'any 1959, a l'exposició de pessebres del Centre hi havia una safata on els visitants deixaven la voluntat; però l'èxit era escàs i el 31 de gener de 1960 es decideix en una reunió de Junta cobrar 2 PTA d'entrada als adults i 1 PTA a la quitxalla. Poc després, en una altra reunió del 9 d'abril, es decideix fer un sorteig d'un viatge a Lourdes per a dues persones, com una altra fórmula de recaptar diners. El Nadal del 1960 el senyor rector els dóna 500 PTA, però encara no els arriba i decideixen sortejar un nino (que de fet han

sortejat altres vegades però no ha sortit). El Nadal del 1961 l'entrada dels adults ja és de 3 PTA ⁴ i es manté la pesseta per la quitxalla ⁵. En moments puntuals tenien ajuda econòmica del Consistori municipal, de "La Caixa" i de particulars. Les despeses anaven destinades a pagar el guix, tàblex, material elèctric, fustes, etc. de les mostres col·lectives.

Les tècniques

Hi havia veritable preocupació per les tècniques, des del tractament de les plaques de guix (saber-lo pastar, trobar el temps de repòs, que les plaques no fossin gaire gruixudes...) fins al pintat. Els preocupava aconseguir la perspectiva (el primer terme, el segon, les muntanyes...) ⁶. De vegades els calia ser inventors a la força. Les converses entre Ramon Rosés i Jaume Selva eren de veritables especialistes: rodes de bicicleta, fils i fonògrafs per fer trons i llamps... Un motor per fer córrer els núvols... Un celatge de roba per posar-hi estrelles i lluna... ⁷ El jove Santi Ros Moly, mecànic i electricista, va aportar-hi amb il·lusió els seus coneixements fins el 17 de novembre de 1960, quan morí als 19 anys.

Hi havia preocupació de ser fidels a la història, com la consulta d'Arimon a Costa de Barcelona sobre la sepultura de Jesús. ⁸ Però aquesta fidelitat de vegades es pagava: uns ocells que van entrar al Centre parroquial es van menjar unes herbes reals, que en Llobet havia posat al riu del baptisme de Jesús d'un calvari!

La majoria de pessebristes optaren per acostar-se al màxim possible al realisme paisatgístic ⁹ i documental. El paisatge era un valor fonamental: boscos, carrers, masies... i, vinculades a la recerca paisatgística, es valoraven activitats com l'excursionisme i la fotografia.

Altres pessebristes intentaren la recerca de noves vies més simbòliques, com en Vicenç Torrents; l'any 1967 va fer un "Naixement" al Casal Cultural que va provocar molta expectació: es veia el món, i, apartada, una fulla verda que representava l'esperança. A sobre hi havia el naixement. En una altra banda hi havia un pastor i un gos que clamava com si convidés al cel que baixessin a la terra per ajudar-los. ¹⁰

Extensió del pessebrisme a la comarca

Els molletans estaven en contacte permanent amb Barcelona però els interessava sobretot connectar amb la comarca. L'any 1960 el vicari de Mollet, Mn. Lluís Bonet, acompanya els pessebristes amb el seu "600" a fer xerrades a Parets, Llicà i Santa Perpètua de Mogoda. Hi fan conferències i demostracions, fan de jurats de concursos i parlen als mitjans de comunicació (Ràdio Mollet i Ràdio Sta. Perpètua.) De vegades deixen diorames a d'altres llocs per ser exposats: l'any 1960 Selva i Arimon exposen dos pessebres en unes Jornades comarcals de Joventut a Granollers. El mateix any visiten els pessebres granollerins i en surten engrescats, especialment pels de Francesc Corbera, Josep Armengol i Maria Illa. El 1972 els pessebristes de Mataró demanen a Arimon un diorama de "La vella que fila", en homenatge a Pau Casals.

La crisi

El 12 d'octubre de 1961 hi ha els primers indicis de crisi. L'Associació compta amb 25 socis però els que fan els diorames col·lectius són pocs i gairebé sempre els mateixos. Les ocupacions familiars i laborals no els deixen gaire temps... i es comença a notar un cert cansament. Decideixen parlar-ne amb el fundador Parera i amb el senyor rector. Tanmateix, planifiquen les activitats i responsabilitats properes.

L'agost del 1960 un grup de brètols entren als locals dels pessebristes al Centre parroquial, on fan destrosses i roben. El mes d'octubre es troben sense sala de pessebres, perquè fan obres d'ampliació als Col·legis Nous i l'ajuntament ha demanat el local a la parròquia per instal·lar-hi la mainada de manera provisional. El 13 de gener del 1963 es reuneixen vuit socis per decidir la continuïtat de l'Associació. El president Rosés ha dimitit i ningú accepta el càrrec. El 15 de març del 1964, Romagosa, dels pessebristes de Barcelona, assisteix a una reunió a Mollet per tal d'intentar solucionar el buit de poder a la Junta. Només s'hi presenten quatre socis. Els constructors sembla que van minvant i els visitants també. L'any 1968 els Calvaris del Centre són visitats per 88 persones. La vigilància de l'exposició la fan els mateixos pessebristes. El 28 d'abril reben la visita dels pessebristes de Barcelona que, de pas, aprofiten per visitar el museu

Abelló. El setembre del 1970 un petit grup de molletans assisteix a la II Concentració pessebrista de la regió, a Castellar. El 1971 l'Associació de Pessebristes de Barcelona celebra el 50 aniversari del seu naixement. Els plans de reconversió dels terrenys del Centre parroquial (el seu enderroc i la construcció de pisos) deixen sense seu els pessebristes. La Delegació de Mollet, després de vint anys d'existència, deixa de funcionar. Uns quants pessebristes continuen fent diorames particulars i col·lectius a l'església, Casal i plaça de l'Ajuntament. En la mesura que aquest grup d'homes es mor, els pessebres de guix s'acaben.

BIBLIOGRAFIA

- GARRUT, JOSEP MARIA. 1957. *"Viatge a l'entorn del meu pessebre"*, Ed. Selecta, Barcelona.
- ARIMON ROS, VICENÇ. 1951-1972. Diari: *"Records pessebrístics"*, no editat.
- Revista SEMBRA (1949 al 1959)
- DIVERSOS AUTORS (1988). *"El pessebre al món"*, Centre de lectura de Reus.

NOTES

1 Article de V.Torrents Falguera a SEMBRA, desembre 1955

2 El dinar del 15 de gener del 60 a Vilafranca va costar 35 PTA i constava d'entremesos, canalons, pops amb suc, postres, pa, vi i cafè.

3 El pessebrista Josep Erra n'era responsable

4 "Les senyores paguen el mateix que els senyors; no hi ha sexe dèbil". *Diari de V. Arimon*

5 "Més barat que l'Empresa Continental". *Diari V. Arimon*

6 "Veig el fons tan llarg que sembla una cua de peix amb escates i tot". O les al·lusions als companys: "En L. ha tancat tant la boca que no es veuen els segons termes; en canvi en G. ha aconseguit un primer terme molt bo." *Diari de V. Arimon*

7 Ídem

NOTES 10

8 Resposta a la consulta: "Està bé fer-ho en una cova però no pot tenir altra sortida; ha d'haver-hi una roda de molí que faci de porta i una taula per posar el cadàver de Jesús". *Diari de V. Arimon*

9 "El principal és el paisatge", Josep Oriol Mestres, *Viatge a l'entorn del meu pessebre*, Josep Garrut

10 Explicació de V.Arimon. *Diari*

APÈNDIX

Els pessebristes i els que els ajudaren

- Vicenç Arimon Ros (i filles els darrers anys)
- Ramon Balius
- Mercè Barres Coll
- Lorenzo Belmonte, "Carmelo"
- Francesc Boix Turon
- Francesc Bordas
- Josep Canadell
- Martí Ciffone Antonell
- Ramon Coll Llenas
- Josep Erra
- Josep Guerra Torrents
- Ramon Isern Pou
- Joan Llobet Roca
- Josep Monserdà
- Josep M. Parera Benach
- Martí Pou Torrents
- Jordi Pujades
- Miquel Rabassó Costa
- Francesc Ribot Ribas
(els feia el fill, menor d'edat, que no podia ser soci)
- Joan Ricart Sala
- Josep Riera Mayolas
- Enric Riera Samón
- Roca
- Santi Ros
- Ramon Rosés Arias
- Gertrudis Sayol Sans
- Jaume Selva Padrós
- Jaume Selva Dachs
- Pere Soler Ysart
- Vicenç Torrents Segalés
- Vicenç Torrents Falguera
- Ferran Torrents Cariteu
- Joan Tugas Parera
- Josep Vilà Terradellas (i fill)

JAUME FOZ i CASARRAMONA*

Santi Villanueva

Pròleg

Explicar la vida d'un home sempre és difícil; narrar el que ha fet a la vida, compromès; però aquesta petita biografia no té la intenció de ser rigorosa ni exhaustiva. Aquest home és fill d'un farmacèutic innovador i creador. La seva peculiar història es desenvolupa a la guerra civil: coneix a Enrique Líster i al Campesino; el camp de concentració de Barbastro; els seus permisos a Mollet, on l'agafa el bombardeig de gener del 1939. Però també les seves peripècies per aprovar una única assignatura per acabar la carrera de farmàcia. I per últim, les situacions injustes de la postguerra; la malaltia mortal de la seva filla Núria... Són records dolços, amargants a vegades, vivències d'un home que va lluitar per la seva família i pels seus interessos; és la història viva i oral d'un ciutadà de Mollet, una història que també és una mica nostra.

1. La família

El nostre personatge va néixer a Mollet el 24 de desembre de 1913. Fill de Francisco Foz Bello i d'Antònia Casarramona Solà. El seu pare era de Lecera (Saragossa) i la seva mare era de Mollet, de cal Xiquet, una casa que hi havia al costat de la farmàcia Amadó. La

* Agraïm especialment a Carme Foz el temps que ens ha dedicat; els documents i les fotografies cedides per a l'elaboració d'aquest article.

família del seu pare va venir a viure a Barcelona, exactament al carrer Princesa, cantonada carrer Montcada. Més endavant es va traslladar a Mollet, on es va casar amb l'Antònia. Del matrimoni van néixer el Jaume, l'Adela, que va morir de tuberculosi després de la guerra, i el Paquito que va estudiar medicina, va marxar a França, on es va casar amb una egípcia, després a Panamà i per últim als Estats Units, on va morir. El pare d'en Jaume era farmacèutic i els germans metges.

Quan els pares d'en Jaume van venir a viure a Mollet, es van instal·lar al costat del bar Regino (*Foto 1*), però la primera farmàcia que es coneix a Mollet la van posar a Cal Garreta, després al mateix carrer Berenguer III, on és ara el Banc Central. Més endavant van comprar tota la cantonada Rambla Fiveller, carrer Barcelona. Eren tres blocs: en un vivien els pares, l'altre l'ocupava la farmàcia i el tercer, el que és ara la botiga de roba, el van llogar als Guiu, els quals van obrir un magatzem de mobles. A mesura que les coses anaven bé, van poder arreglar i aixecar la farmàcia, l'estatge i el local dels mobles, que els Guiu van deixar i on la dona d'en Jaume va instal·lar, quan els plàstics van començar a aparèixer, una botiga amb estris d'aquest material. Però, anem enrera...

2. De l'internat a la facultat

El famós pintor Joaquim Mir, que aleshores estava a Mollet (1915-1920)¹ a cal Creus, junt a l'antiga caserna de la guardia civil, va fer amistat amb la família Foz. Una vegada el pintor li va fer un retrat amb els mateixos colors que el petit Jaume estava dibuixant. Anys més tard, quan en Joaquim Mir va visitar als seus amics de Mollet, el Jaume li demanà que li signés. Aquest quadre resta avui dia a les parets de la casa d'en Jaume.

En Jaume va estudiar en un internat de Granollers, propietat d'un oncle del Sr. Joan Aliguer, l'acadèmia Bagué. L'últim curs del batxillerat el va cursar a Barcelona a la acadèmia Segalà (carrer Pelai), propietat d'un germà de l'amo de la farmàcia Segalà de la Rambla de Barcelona. En aquesta acadèmia va fer l'examen de revàlida. Després va cursar la carrera de Farmàcia a la Universitat Central de Barcelona. Però li va quedar una assignatura per acabar-la.

Fotografia 1

3. En l'exèrcit

A l'edat de 21 anys en Jaume va ser *alistado para el reemplazo* de l'any 1934² (*documents 1 i 2*), al *Cuartel de Sanidad*, un annex de l'Hospital Militar de Barcelona, situat a la plaça del Bon Succés, prop de la plaça Universitat. En Jaume recorda, d'aquest període del Servei Militar, que un dia estava de guàrdia a la plaça del Carme sense poder parlar ni moure's; el va visitar la seva àvia, ella li parlava, però al no poder respondre, la pobre dona li va posar a la butxaca una pesseta, dient-li: "*No te la gastes ni en vino, ni en mujeres*".

El senyor Foz va arribar a ser Brigada de Complement (*document 3*). Segons explica, els exàmens per accedir als diferents rangs eren senzills: eren fets pel propi cos al qual es volia accedir (*vegeu fotos 2 i 3*).

En esclatar la guerra va ser destinat a Sariñena (Osca) i, per la seva condició d'oficial es va instal·lar en un hotel anomenat Anoro (similiar a la «Marineta» de Mollet).

Gràcies a un document posterior sabem que va arribar a ser Tinent (*document 4*). Era l'any 1938, en plena guerra.

Després va ser traslladat a Cuarte (prop d'Osca) on va viure a la rectoria del poble, fet pel qual fins i tot tenia la minyona del rector al seu servei.

Malgrat la situació de guerra va poder gaudir de molts permisos per venir a Mollet en diferents ocasions. En una d'elles va estar a punt de morir per un dels bombardeigs que va patir Mollet: «Vaig baixar de l'autobús als Quatre Cantons i vaig anar directament a casa; una vegada allà van caure les bombes. A mi no em va passar res, però sí que van matar en Rosés, el metge de Mollet». Segons les fonts orals el bombardeig va ser en dissabte: la majoria de les bombes van caure als Quatre Cantons, al Sindicat, on hi havia concentrada part de la població formant una cua per recollir els aliments del racionament. Aquests bombardeigs van tenir lloc els dies compresos entre el 23 i el 30 de gener de 1939 i van ser afectades les poblacions del Vallès Oriental: Granollers, La Garriga, Les Franqueses, Cardedeu i l'estació de tren de Sant Celoni.

Un altre motiu que li va facilitar el tenir permís per venir a Mollet era el fet de patir, de tant en tant, vòmits de sang. Una vegada recuperat d'aquesta dolència es reincorporava a la seva destinació, segons veiem en el document que el declara «útil para todo servicio».

En un altre permís, el nostre protagonista estava com altres vegades a la farmàcia del seu pare quan de sobte un home va entrar per

EJÉRCITO ESPAÑOL

Cartilla militar núm. (1)

Caja de recluta de 22820

Corresponde a Jaime Fdz. Carrazamona

Alistado para el reemplazo del año de 1924

Esta cartilla constituye un documento de identidad personal con todo su valor y fuerza legal necesaria para acreditar la personalidad de su poseedor.

Esto no obstante, la adquisición de la cédula personal seguirá siendo obligatoria en los casos y situaciones que marquen las leyes fiscales y sus reglamentos, según previene el artículo 256 del Reglamento para el reclutamiento y reemplazo del Ejército, de 27 de febrero de 1925.

(1) El número será correlativo para todas las cartillas durante 18 reemplazos.

Document 1

HOJA DE MOVILIZACIÓN MILITAR

Cartilla militar núm. 3260970

Centro de Movilización núm.

en

Nombre y Apellidos Jaime Fdz. Carrazamona

Que reside en Barcelona Camp. Ester

Pertenece al 1.º Grupo I.º Br. I.º M. de guarnición

en Barcelona de la División núm. 4.ª

Emprenderá la marcha el día de la movilización para incorporarse al punto de reunión

Seguirá el siguiente itinerario:

En dicho punto de reunión se unirá a su patrulla conductora, y, de no encontrarla, continuará la marcha hasta su destino en siguiendo el siguiente itinerario

Tiene que llegar al punto de reunión en , el día de la movilización.

A su destino, el día Tendrá derecho a alojamiento en y en cualquier localidad del tránsito si se encontrase enfermo.

Fotografia 2

Fotografia 3

'Situación' de 'servicio' en filas

Se incorporó a 1.º Grupo 2.º Com. S. M.
 día 1.º de Julio de 1935
 Prestó promesa de fidelidad a la bandera, ante la de Base de
 Infantería el día 26 de Julio
 de 1935 y se le leyeron las leyes penales.
 Terminó el periodo de instrucción el día 26 de Julio
 de 1935
 Fué destinado al
 el día de de 19.....

En fecha 1.º de Marzo de 1936 causa
 baja en el Tercer Grupo de la 2.ª Comandancia
 de Sanidad Militar por haber terminado
 de extinguir los 6 meses de servicio en
 activo y estar acogido a los beneficios del
 Capítulo XVII fijando su residencia
 en Barcelona, Cataluña, Mollet
 Plaza Catalunya n.º 1.

El Comandante Jefe

Document 2

DOCUMENT 2 - Transcripció**Situación de servicio en filas**

Se incorporó a tercer grupo, segunda comandancia de Sanidad Militar el día 1.º de Julio de 1935. Prestó promesa de fidelidad a la bandera, ante la de Base de Infantería el día 26 de Julio de 1935 y se le leyeron las leyes penales. Terminó el periodo de instrucción el día 26 de Julio de 1935.

Fué destinado al el día de de 19.....

En fecha 1.º de marzo de 1936 causa baja en el Tercer Grupo de la 2.ª Comandancia de Sanidad Militar por haber terminado de extinguir los 6 meses de servicio en activo y estar acogido a los beneficios del Capítulo XVII fijando su residencia en Barcelona en Mollet Plaza Catalunya, n.º 1.

El Comandante Jefe

- 14 -

ASCENSOS

En 12 de Septiembre de 1935 ascendió a Cabo
Media firma del Comandante Jefe Mayor.

En 1 de Febrero de 1936 ascendió a Sargento
Media firma del Comandante Jefe Mayor.

En 1 de Febrero de 1936 ascendió a Brigada
Media firma del Comandante Jefe Mayor.

En _____ de _____ de 19____ ascendió a _____
Media firma del _____ Mayor.

En _____ de _____ de 19____ ascendió a _____
Media firma del _____ Mayor.

ASCENSOS

En 1º de Noviembre de 1935 ascendió a *cabo*
En 1º de Enero de 1936 ascendió a *sargento*
En 1º de Febrero de 1936 ascendió a *Brigada*

Document 3

Don ISIDRO MARTIN CASTAÑO, Mayor Primer Jefe del Tercer Centro de Instrucción y Reserva de Sanidad Militar,

ESSEI EB CIENT EB 12

SEAL ARMI DE NOVIA, DE

CERTIFICO: que D. JAIIME POZ
CASARRANCA
de 25 años de edad, clasificado Util
Todo Servicio
presta sus servicios en concepto de
Teniente de Complemento
en este Tercer Centro, desde 22 de
Diciembre de 1938
por haber sido destinado por orden de
C.C. no. 25808 (D.C. no 340,
paga. 1379, columna 1a y 2a)

Y para que conste, expido el presente certificado-salvoconducto, que tendrá validez hasta el día 31 en Barcelona a 29 de Diciembre de mil novecientos treinta y ocho.

Isidro Martin

Este certificado no será válido sin llevar las huellas dactilares.

Document 4

dir que havia vist mort a Pepito Sans ³ a la cuneta de la carretera de Mollet-Granollers, tot just al costat del primer pont que hi ha al sortir de Mollet. En Jaume va avisar del fet a l'alcalde, en Fortuny, qui va reaccionar airadament, mostrant un gran dolor i trasbals. Aquest es va exiliar després de la guerra, però a la tornada va ser condemnat per aquest assassinat a morir afusellat. En aquest punt de la conversa el señor Foz ens recorda les injustícies, els malentesos, les paradoxes i el dramatisme que suposa una guerra entre amics, veïns i familiars circumstancialment abocats a prendre partit i patir-ne les conseqüències.

Durant la seva estada al front va fer amistat amb Enrique Líster⁴ i el Campesino⁵. Líster li va suggerir que s'enrolés amb ell, però s'hi va negar. Van compartir molt àpats perquè buscaven la conversa seriosa i distesa que els seus soldats no els proporcionaven. En una ocasió, després de sopar els acompanyà fins al cotxe, però al carrer es troben amb una patrulla que els demana *el santo y seña*. Ells no la sabien, llavors Líster es donà a conèixer: "*acercaos, soy Líster*", i els soldats els van deixar passar. Per evitar un altre ensurt amb una altra patrulla van demanar als soldats la contrasenya, era aquesta: *Madrid resistirá*. Líster, tot just acabava d'arribar d'allà i va dir als seus amics: "*Que te crees tu eso, acabo de estar allí y creo que Madrid ya está listo*". Efectivament, al dia següent Madrid queia en mans dels nacionals.

El senyor Foz estava a la reraguarda, al cos de Sanitat, però degut a la seva imparcialitat els de la CNT el van enviar al cementiri d'Osca. Quan aquella franja va ser conquerida pels nacionals va ser fet presoner. El van dur al camp de concentració de Barbastre, on una vegada més va tenir un vòmit de sang. El coronel del camp va revisar el seu expedient, adonant-se que aquell no era lloc per un oficial de l'exèrcit i menys encara per un malalt i el va traslladar (*document 5*) a l'Hospital de Barbastre per la seva recuperació i posterior trasllat a Barcelona, on seria jutjat per un consell de guerra. Dos soldats el custodien fins al Palau de Justícia de Barcelona, on el lliuren juntament amb el seu expedient. Tot seguit el deixen marxar. Uns dies després es jutja per un consell de guerra, però solament sobre l'expedient, és a dir, el reu no va haver d'assistir al judici. El coronel-auditor Vizcaíno li comunica la sentència: quedava lliure (*document 6*). El senyor Foz es va quedar molt sorprès: no era possible. El coronel Vizcaíno li va dir, a més a més, que si tenia cap problema li digués, però que recordés que era militar fos del bàndol que fos. Aquest comunicat el declarava lliure per tornar a Mollet, tot i que necessitava uns avals. Per això va anar a veure el rector de Sant Vicenç de

HOSPITAL MILITAR DESan Bartolomé

NUMERO 2

(Ficha de Recuperación)

En el día de la fecha sale de este Hospital curado el (1) primario
no, (2) Fernando Losa
 del (3) Comando de Concentración
 marchando a incorporarse a la Plana
 Mayor o Unidad de Depósito del mismo, que reside en (4) Barrabito
 para donde se le pasaporta.

San Bartolomé 6 de Noviembre de 1939

El Director,

Procurador Fernando de la Haza

Esta ficha la llevará el individuo.

La entregará el interesado en la Mayoría del Régimiento a su llegada, y ésta después de tomar nota y hacer constar al respaldo la fecha de su incorporación, la enviará a la Dirección General de Movilización, Instrucción y Recuperación.

Document 6

DOCUMENT 6 - Transcripció

DON AURELIO CIRCUD, Coronel de Caballería, Juez Instructor del Juzgado Especial de Oficiales de Complemento:

CERTIFICO: Que D. Jaime Foz Casarramona; de 25 años; vecino de Barcelona ha presentado en este Juzgado su declaración jurada con el número, 2207 legalmente prevista, referente a su actuación durante el período de la dominación roja, hallándose definitivamente en libertad; sin que haya inconveniente por parte de este Juzgado para que pueda trasladarse a su domicilio o lugar de vecindad.

Y PARA QUE CONSTE Y al interesado, expido el presente en Barcelona a trece de septiembre de mil novecientos treinta y nueve. AÑO DE LA VICTORIA.

Mollet, qui li va denegar. Un temps després es va dirigir al mossèn Josep Estevedeordal, que era vicari de la parròquia de Gallecs i mossèn del convent de les monjes. Aquest li va signar l'aval..

Als vuit o deu dies d'estar de nou a casa a Mollet va ser cridat pel cap de la Falange de Mollet, un tal Segura, perquè es presentés a la seu falangista situada al Tabaràn. En Jaume li va parlar en català i en Segura li va replicar que parlés en espanyol, però ell, es va mostrar imperatiu i concloent: *jo parlaré com vulgui... sóc militar*. Aquest últim i importantíssim detall va calmar en Segura. En Jaume va explicar aquesta situació al Coronel-auditor qui va respondre que no es preocupés, que era militar; el no haver perdut aquesta condició el va afavorir molt. En Jaume recorda un amic oficial a qui van expulsar de l'exèrcit i que ho va passar molt malament. La pressió de les autoritats civils de l'Ajuntament sobre aquelles persones que havien estat al costat del bàndol republicà, ja sigui per afiliació, conformitat o obligació (de fet tant donava una cosa com altra) era molt aclaparadora. La *certa avantatge* per la seva condició de militar ens demostra dos fets: un, sense ella aquestes situacions compromeses s'haurien resolt d'una manera molt diferent; i per altra banda, que el règim anterior tenia una estructura jerarquitzada on prevalia tot el relacionat amb la qüestió militar.

4. La vida civil

Tal com havíem dit, li faltava l'assignatura d'anàlisi química per acabar la carrera. Intenta fer-ho a la facultat de Barcelona, però el *Sindicato Español Universitario* li nega l'examen. Llavors decideix anar a matricular-se a la facultat de Santiago de Compostela, i parla amb el catedràtic de l'assignatura. Aquest li diu que no hi ha cap problema, pot examinar-se al gener. Una vegada matriculat, veu que per presentar-se a l'examen ha de fer unes pràctiques, les quals es farien al mes de març, i era novembre. Temps suficient perquè arribés el seu expedient amb el comunicat del *Sindicato Español Universitario*: *orden de suspenderle*. El senyor Foz comprova que no té res a fer. Decideix anar a la Universitat de Granada. Durant el trajecte, a la parada de La Coruña, puja al tren un home que duia en el seu equipatge un sabre; comparteixen seient i fan petar la xerrada: li explica la seva situació acadèmica i social. Coincidència: coneixia al coronel-auditor de Barcelona, el coronel Vizcaíno. Aquest home feia funcions de Capità General d'una província gallega i el final del seu viat-

UNIVERSIDAD DE GRANADA

Facultad de Química

ENSEÑANZA no OFICIAL Curso de 1943 a 1944

ASIGNATURA DE ANALISIS QUIMICO

Número I.

D. Jaime Foz Cassarramona

Natural de Mollet del Vallés

Provincia de Barcelona

Nacido el _____

Con Carnet núm. _____ expedido el _____
por el Patronato Universitario de Granada

Ha quedado matriculado en esta Facultad en la asignatura arriba expresada, pudiendo con esta papeleta, el resguardo definitivo de matrícula y el Carnet escolar, presentarse a examen ante el Catedrático de la asignatura o del Tribunal, según los casos.

Granada 19 de abril de 1944

El Catedrático-Secretario,

J. Foz Cassarramona

NOTA.-Las calificaciones de los exámenes, a la vista.

Document 7

En los exámenes ordinarios ha obtenido este alumno en la asignatura de referencia, la calificación de,

Notable

Granada 19 de junio de 1944

El Secretario del Tribunal,

J. Foz Cassarramona

En los exámenes extraordinarios ha obtenido la calificación de,

Granada al de _____ de 19 _____

El Secretario del Tribunal,

Imp. Olympia. - Pábrico Vieja, 13. Granada. 4.000 ej. XII-48.

ge era Madrid. A Granada parla amb el catedràtic de l'assignatura, el Dr. Clavera: li explica el que li ha passat a La Coruña. Aquest no li posa cap pega però, per evitar-li problemes, li suggereix que no s'apunti a l'examen fins l'últim moment. El catedràtic, per la seva part, no va publicar la data de l'examen, sinó que avisa personalment els seus alumnes, entre ells en Jaume, el dia abans. L'examen era oral. Quan arriba el torn d'en Jaume el doctor Clavera comença amb preguntes molt senzilles, però que van augmentant de dificultat successivament, fins arribar al punt que molts dels alumnes que esperaven ser examinats decideixen abandonar. Finalment, en Jaume va aprovar l'examen (*document 7*). Ja era llicenciat en Farmàcia, per la Universitat de Granada.

Per celebrar el seu aprovat viatja amb la seva mare per Andalusia. Ja de tornada a Barcelona, després de tots els problemes dels avals i de les dificultats de les autoritats de Mollet, en Jaume torna a tenir un vòmit de sang. El metge li recomana un canvi d'aires, a Puigcerdà. L'ajuntament li denega el salconduit. Una vegada més ha de recórrer al Coronel-auditor, qui li dóna sense cap problema.

Dos anys més tard, l'any 1946, es casa amb la Carme Llorenç Cid. La Carme va néixer a Benifellet (Tarragona), però de molt petita la seva família va anar a viure a Granollers. El primer estatge del matrimoni va ser al pis que avui és la seu de la Penya barcelonista de Mollet. Del matrimoni van néixer la Carme i la Núria. La Núria va agafar una poliomelitis que la va deixar immobilitzada per complert. Va estar molt temps ingressada a l'Hospital del Mar, a Barcelona. Com que en Jaume passava moltes hores a l'hospital va fer amistat amb el que llavors era bisbe auxiliar de Barcelona, el recentment desaparegut Dr. Jubany. El bisbe anava a visitar a un amic que estava ingressat, i fent la seva tasca pastoral confortava els malalts més greus, entre els qui es trobava la Núria. Temps després, quan el doctor Jubany va anar a donar la Confirmació als nens de la parròquia de San Vicenç, es va interessar per la família Foz. Es poden imaginar la cara del mossèn i de les autoritats de l'ajuntament que l'acompanyaven en aquell moment. El senyor Foz va comprar un pulmó d'acer, per tal de traslladar la seva filla a casa. La Núria va morir després d'estar molt temps paralitzada.

Després d'haver viscut uns sis o set anys al pis, es van traslladar a l'estatge de la farmàcia, juntament amb els pares d'en Jaume, on actualment viuen.

NOTES

1. L'estada d'en Joaquim Mir a Mollet es descrita al número 7 de *Notes* (Mollet 1993) per Jaume Boix, pàgs. 145-150, i al número 8 (Mollet 1994), a l'article escrit per Malena Cruells, pàgs. 61-65.

2. Segons consta a la seva cartilla militar, amb número 3260970, de la Caixa de reclutes nº 26 de Barcelona. Al full 7 de la mateixa cartilla podem llegir que va acabar la instrucció el 26 de juliol de 1935.

3. En Pepito Sans era membre de la Lliga. Productor d'un cava anomenat Villarosal. Aquestes caves encara existeixen en un edifici abandonat al costat de la Impremta Sala.

4. Lister Forján, Enrique (Ameneiro, Galícia 1907), polític i militar comunista. Durant la guerra civil fou un dels caps del cinquè regiment. Destaca la seva participació en la defensa de Madrid i en les batalles de Guadalajara y de l'Ebre.

Després de la guerra s'exilià a l'URSS y obtingué el grau de general dels exèrcits soviètic, polonès i iugoslau per la seva participació en la Segona Guerra Mundial. Al 1970 creà el Partit Comunista Obrero Español (PCOE), que a Catalunya prengué el nom de Partit Comunista Obrer de Catalunya. Tornà de l'exili l'any 1977.

5. El nom real era Valentín González (Malcocinado, Badajoz 1909- Madrid 1983). Afiliat al Partit Comunista des de 1929. En començar la guerra civil s'enrolà al cinquè regiment. Cap de brigada i de divisió, es distingí pel seu valor en la defensa de Madrid y en les batalles de Guadalajara, Brunete, Belchite, Terol i Lleida. Quan va acabar la guerra s'exilià a Algèria i després a l'URSS, i d'aquí fugí a França.

La farmàcia al carrer Berenguer III, lloc que actualment ocupa el Banc Central.

Obres d'ampliació de la farmàcia.

NOTES 10

Aspectes del carrer Barcelona als anys trenta.

Aspectes del carrer Barcelona als anys trenta

Vista des de la farmàcia cap al carrer Berenguer III, en direcció a l'estació de França.

Vista del carrer Torrent Caganell i la farmàcia.

La farmàcia per dintre.

Vista interior amb els altells de fusta construïts per en Josep Solà, però sense la guixeta de fusta que s'observa a la foto següent.

La farmàcia per dintre, amb el senyor Francisco Foz, el pare d'en Jaume,
amb bata blanca.

Interior de la farmàcia, on es pot veure la porta que comunicava amb un petit despatx on el pare d'en Jaume rebia els seus amics i feien la partida de cartes.

Entrada de la farmàcia actual.

RECORDANÇA DE FETS I GENT DE L'HOMENATGE A LA VELLESA.

Mollet del Vallès, 1953-1978.

Frederic Ros Chacón

Introducció i una mica d'història molletana.

Era a mitjans de la primavera de l'any 1931. El resultat d'unes eleccions populars havia donat la majoria dels vots als partits polítics, per instaurar un nou règim democràtic a l'Estat espanyol. Sa Majestat Alfons XIII, amb molt de seny, va optar per marxar a l'exili. Amb aquest noble gest, molt personal, va evitar lluites innecessàries entre partidaris de diferents tendències polítiques i socials aspirants a càrrecs públics del nou govern, encara per formar.

Juliol de 1936. El règim democràtic ja feia cinc anys que governava a l'Estat espanyol. Amb anterioritat, l'any 1934, des de la balconada del Palau de la Generalitat, el seu president havia proclamat la República Catalana, que no va poder actuar perquè el govern de Madrid no la va autoritzar. Ja el 18 de juliol del 36 (dia, per cert, molt calorós en la meteorologia i en l'ambient entre la població), a l'altre cantó de l'estret de Gibraltar i al sud de la Península, militars, civils i persones de diverses tendències van remoure tota la pell de brau (la Península Ibèrica), amb l'ambició de governar militarment.

Durant tres anys (1936-39) les lluites fraticides van transformar-se en grans batalles, que ocuparen la major part de les regions i províncies: era ja una guerra civil.

Mollet, aquest poble vallesà, va veure, viure i ser testimoni, com altres viles i ciutats del país, d'enfrontaments entre persones de ten-

dències polítiques i socials diferents, malgrat que eren veïns i tenien les mateixes arrels i tradicions. I això ja és història, perquè a cada poble i racó va haver-hi el seu episodi que no sempre complau recordar.

Els bons historiadors, sense passar pel sedàs, són i seran els professionals que han de fer la tria dels fets més bons o més dolents. Entre els molts articles que s'han dedicat a aquests tres anys de 1936 a 1939, i als resultats finals, que cadascú en tregui la seva opinió.

Han transcorregut més de quaranta anys —prop de mig segle— de quan la majoria de ciutats i viles van viure la postguerra, com és el cas de la nostra ciutat, i van procurar normalitzar el ritme del seu treball i desenyorar la població de les privacions viscudes amb diverses activitats humanes i cíviques.

A Mollet, entre altres actes organitzats, l'any 1946 va celebrar-se la Festa del Pedal. Els carrers de la vila van omplir-se de milers d'aficionats a la bicicleta. Els ornaments florals i els cartells, amb dibuixos a gran tamany de la història del ciclisme obra de l'artista local Pere Rosés, donaven una nota de colors als carrers de Sant Vicenç, Pere Ramón i plaça, aleshores del Caudillo i actualment Prat de la Riba.

Els molletans van demostrar el seu civisme en rebre i atendre els milers d'esportistes i, també, demostraren no voler recordar els mals moments viscuts en aquells dies, encara recents, de la postguerra.

Podria, estimats lectors, detallar molts més esdeveniments, però el motiu d'aquestes mal lligades lletres pel número 10 de NOTES és fer una pinzellada sobre els actes i els inicis de la Festa d'Homenatge a la Vellesa al nostre poble que, potser, malgrat haver-se celebrat durant vint-i-sis anys seguits (1953-1978), no ha estat gaire comentada en documents. En canvi, creiem necessari passar el record a les generacions futures de com el petit poble sabia honorar els seus vells, sense trencar el seu ritme de vida familiar, íntima, durant tota la jornada.

Inici i gestions per constituir el Patronat dels Homenatges a la Vellesa.

Un grup de molletans que, des de l'any 1940, ja havia reorganitzat entitats esportives i culturals en diverses facetes (com la mencionada festa del Pedal del 1946 i altres), van voler constituir un

Patronar d'Homenatge a la Vellesa, encara que no tenien l'autorització ni la col·laboració municipal.

Aquells voluntaris, amb els mals records viscuts durant els anys de lluites i també amb les males experiències que havien hagut de passar els altres, van pensar que les persones grans, els vells, eren mereixedors d'un senzill i emotiu homenatge, fent que aquell dia, a cada llar dels homenatjats, els avis i avies, iaïos i iaïes, fossin els Reis de casa. La festa es va fer durant vint-i-sis anys.

Era tot el poble que homenatjava els avis: al carrer, a la plaça de l'Ajuntament, on el senyor alcalde els rebia, a l'Ateneu, amb un acte al caf  , i al Tabaran, amb l'aperitiu i les actuacions dels rapsodes que recitaven poemes i eren obsequiats amb un present, i la cobla, a la part de fora interpretava sardanes. Les padrines, dues per cada homenatjat, també rebien un obsequi per record, i com que després de la recepció a la Plaça de l'Ajuntament, ja en comitiva, tothom havia anat al temple, a l'hora de dinar cadascú a casa seva, on els vells, aleshores, eren els caps de taula.

Seguint amb la festa, els homenatjats, a la tarda, amb tots els familiars i les dues padrines, podien assistir als festivals a l'aire lliure i, ben asseguts, els feien actuacions d'esbarts, corals i de diversos artistes. Era un dia complet. Fins i tot van arribar a dir-ne la Festa Major dels vells, perquè es pot ser vell i no ser avi o àvia.

De tot això hi ha molt per escriure. Ara, però, vull remarcar que els alcaldes dels primers anys de la postguerra (1939-43) no van donar perm  s per agrupar persones que constituïssin el Patronat, i la festa no es va poder fer fins el 1953. Eren uns temps diferents. Als alcaldes dels anys 40 a 50 no els va semblar addient celebrar-los, potser pels mals records encara massa recents o per ordres superiors negatives. Cal recordar que vam tenir cinc alcaldes nomenats "a dedo", i abans de prendre possessió del càrrec, preguntaven als del Patronat Local de l'Homenatge a la Vellesa si aquell acte anyal seguiria celebrant-se.

L'Alcalde que va donar perm  s l'any 1953, va presidir el primer Patronat i se'l va conèixer com "l'alcalde dels vells". Certament la d'aquell any va ser una festa social, sense diferències de cap classe, amb molt bona convivència, ja que les padrines, per fer costat als homenatjats, anaven a dinar a casa dels avis, malgrat que moltes d'elles no eren familiars, ni fillols o filloles.

I HOMENAJE A LA VEJEZ

ORGANIZADO POR EL
PATRONATO LOCAL DE LA VEJEZ
CON LA COLABORACION DEL
MAGNIFICO AYUNTAMIENTO DE LA VILLA
Y DE LA
CAJA DE PENSIONES PARA LA VEJEZ Y DE AHORROS

MOLLET DEL VALLES, 10 DE MAYO DE 1953

Fotografia 1. Interior del Temple, a l'hora del Sant Ofici. Als graons de pujar a l'altar hi ha, a cada cantó, els infants que tiraven pètals de flors. Any 1957.

Fotografia 2. Avis i padrines esperant, ell amb pipa, que el senyor Alcalde s'alci per poder brindar. Any 1955

Encara avui, a mitjans de novembre del 1996, una antiga padrina que ja és àvia, recordava amb emoció aquelles jornades per preparar la gran festa. Fer garlandes amb esparreguera, flors naturals i de paper que s'arranjaven al petit claustre de l'Església, arran de les parets mil·lenàries del campanar, on també hi col·laborava el mossèn de la Parròquia i... tants i tants records que encara moltes persones que van ser padrines ara, ja casades i àvies, s'emocionen en parlar-ne. Tot plegat m'ha fet decidir a escriure aquestes ratlles, malgrat que, ni de bon tros, puc passar als folis el que mentalment guardo a la memòria sobre aquelles diades.

Encara hi ha persones que foren homenatjades, com per exemple en Joan, amb cent anys ja complerts, que em va dir que una de les coses bones que recordava amb enyor era la Festa de la Vellesa, i això que no li manca res en el bon viure actual. Altres, com les senyores Anna i Teresina, de més de 94 anys, opinen igual. No era un homenatge d'anar a dinar o a sopar a un gran local, cosa que actualment s'acostuma a fer com a colofó de totes les excursions de caire cultural.

Un dels actes més emotius del dia de l'Homenatge era l'anar a repartir el present, —que s'havia donat a l'hora de l'aperitiu als que hi havien pogut ser—, als no presents. Una representació formada pel senyor delegat de l'Obra de Barcelona, que venia a presidir els actes, el senyor alcalde i el delegat del Patronat, junt amb el mossèn, anava a les llars de les persones homenatjades que, pel seu estat físic, no havien pogut assistir a la festa. En algun cas, si la persona era al llit en donar-li el present, buscava les llatinadures, en particular els caramels, i els posava sota el coixí perquè allò era “per ella”. A la senyora Paula, encara la recordo. No li feia falta res, però aquell dia “aquella punyetera tos” la va obligar a quedar-se al llit i...

Imagineu-vos en vint-i-sis anys les coses, els fets que es van viure, la gent que hi va participar. Tots érem del poble i res no ens separava a l'hora de fer quelcom a honor i homenatge als que, amb el seu esforç i treball, ens havien format com a ciutadans. L'any 1979 la senyora alcaldesa va tenir les bones intencions de continuar els actes d'Homenatge a la Vellesa, però el canvi democràtic, la nova orientació política, va fer-li impossible ser-ne la Presidenta, càrrec que, en sessió del Plè Municipal, va traspasar al regidor nomenat per aquests afers.

Fotografia 3. Al carrer Barcelona, amb el campanar al fons, la comitiva va cap al cafè Ateneu, on es fa l'acte del matí: l'acte lúdic després de la rebuda oficial i la cerimònia religiosa. Any 1957

I, com que una imatge val més que cent paraules, senyalar que el 1953, abans del mes de Febrer, ja es van començar les reunions al saló de plens del Consistori per confeccionar la llista del primer "Patronato Local de Homenajes a la Vejez". Per les actes de les reunions i per les qüestions oficials, com era natural, l'idioma usat era el castellà, però tots els actes al carrer, als locals i els parlaments eren en català.

I, per acabar, recordar que amb els caramels, que es compraven en quantitat, s'havien d'omplir les petites bosses. Això es feia a casa d'algun membre del patronat, però era obligació que, mentre es posaven els caramels, s'havia de parlar o cantar, per impedir que cap caramel anés a parar a la boca d'algú, i no a les petites bosses. Un any que van sobrar-ne, es van repartir i, pagant entre tots, es van recollir 62 pessetes que van servir ja per la recaptació de l'any següent. Consta, a l'acta del 7 de Juliol de 1953, que van anar a dinar al restaurant el senyor rector, el senyor alcalde i el representant de l'Obra Social, que precisament aquell any va ser el senyor Amigó, l'escriptor que ara ha complert 90 anys i encara publicarà un nou llibre. Era el primer any dels homenatges i, com que la primera autoritat tenia l'obligació de ser-hi present, va pagar les 75 pessetes del dinar perquè era necessari donar bon exemple.

I recordar encara uns fets, que demostren el caràcter social i de bona convivència entre tots els ciutadans: des dels infants, que llençaven pètals de flors perquè les petjades dels homenatjats fossin més suaus, fins a les padrines gentils i els que seguien com espectadors; tothom se sentia més humà. No era una exhibició de gent gran; era un acte de civisme i de fraternitat. Per cert que en una reunió del Patronat, quan ja s'havia celebrat la festa durant dues dècades, amb els menuts llançant pètals, el senyor rector va proposar no fer-ho cap més any, doncs va dir que "a Palau" no els agradava perquè, amb flors, només es podia retre homenatge al pas de la Custòdia. De primer s'havia confós "Palau" amb el poble veí de Palau de Plegamans. Ja posat en clar, els menuts i menudes van seguir al davant de la comitiva, fins i tot dintre del temple; a la *fotografia 1* es veuen als graons, pujant a l'altar.

Quan una persona homenatjada moria, al seu enterrament hi anaven les padrines, al davant del dol familiar, i els seus rams eren la darrera mostra del seu sentiment i estima a aquella persona que

Fotografia 4. El senyor Maurell saluda al popular sereno-vigilant de nit, en Rafael Pascual Regino (any 1954).

Fotografia 5. L'Esbart «Ballets de Catalunya» actua al festival de la tarda amb l'acompanyament musical de la Principal de Bages de Manresa. Any 1956

Fotografia 6. Maig 1955. A l'esplanada davant el Tabaran, ara Avinguda Llibertat, la coral El Clavell actua a honor dels homenatjats i públic que omplena l'espai al redós de l'entarimat.

havien acompanyat i que, moltes vegades, ni havien conegut abans de l'homenage. Els enterraments en un principi anaven a peu fins al cementiri. Els veïns i els transeunts, en veure passar les dues padrines darrera del taüt, deien que "és un avi o una àvia que anava a la Festa". Les padrines feien, sense que res les obligués, un generós acte de solidaritat i amor a la persona que havien acompanyat. Ho demostraven, després de les oracions del sacerdot, amb aquells rams damunt el fèretre. Les flors es marcirien però elles recordarien sempre que havien estat, en unes dates, "Primavera" per aquell "Hivern" (avi o àvia) que van conèixer.

Hi havia, encara, en aquella festa, un altre detall per fer-la més viva i afectiva. El "Nadal de l'Àvia", que consistia en què les padrines anaven a l'Ajuntament a recollir un petit obsequi que el Patronat de l'Homenatge tenia preparat a la planta baixa de la Casa Consistorial i que elles, les padrines, anaven a portar-lo a la llar on vivia el seu avi o àvia. Era l'ocasió per a poder-los felicitar i, per part d'elles, també hi adjuntaven algun detall. Algunes padrines també felicitaven els avis en alguna altra ocasió de durant l'any, amb motiu del Sant, etc.

En tots aquells actes, el civisme i la tolerància envers totes les persones va durar vint-i-sis anys, i per això és bonic escoltar encara actualment a persones que en guarden tan bons records i ho poden narrar als seus fills i nets, perquè ells...

Per celebrar el XXVè aniversari dels Homenatges, es va anar a Montserrat, on la Verge Bruna fou venerada. No cal dir amb quin respecte es va fer l'ofrena d'un banderí. I també quan un dels anys es van visitar les caves del xampany Gomà a Mollet, tot el pati estava cobert amb les flors, i les àvies en entrar-hi exclamaven "Tot això és per nosaltres".

Tot era per ells i per elles "aquells segons diumenges de Maig", els avis i les àvies fora de la seva llar, però sempre al redós de la família.

Quan "NOTES" publicarà el número 20, com serà la joventut d'aquelles èpoques, i els vells, i... ¿No serà tot tan mecanitzat amb els avenços que fins i tot els petons als vells arribaran dels espais extra-terrestres? Quina fredor!...

QUE ES POESIA?

POESIA és, el cant dels ocells, i el xerroteig, entre ells, a les matinades, enmig de les boscúries, i, aquell sol rogent d'un capvespre que, amb la pluja que cau, suaument, fan sortir l'Arc de Sant Martí, i...

POESIA és, el primer somriure del nou nat, i les mai manetes que l'infantó ha après de fer amb la seva mare, i fa rodolar llàgrimes d'alegria pels rostres dels "yayos", i, les primeres passes en el seu caminar incert, i...

POESIA és, el primer petó robat a l'aimada, i, aquelles mans —d'ell i ella—, enllaçades que mai es voldrien separar, i, aquella mirada, en silenci, que tantes coses boniques diu, i aquell, sí pare! tan venturós i ple d'esperances...

POESIA és, la flor d'aquell jardí, plena de rosada a les matinades fresques, i, aquella formosa rosa i la sempre en dubte —sí?, no?— margarida, i l'humil violeta i la fresca i decorativa gespa, i...

POESIA és, la verdor dels prats, clapejats de roges roselles, i, les muntanyes saturades de flaïr de romaní i farigola, i els solcs llaurats a la terra seca que formen quadres de caprici, i el serpenteig de les aigües dels rius i la blavor del mar, però...

veritablement què es poesia?

POESIA, de debó sou vosaltres, venerables Homenatjats. Les vostres testes platejades i el vostre rostre solcat d'arrugues són el testimoni de com heu viscut aquesta Vida plena de POESIA.

Vosaltres, —VELLS DE TOT EL MON— sou i sereu sempre la millor i més bonica POESIA.

Frederic Ros i Chacón

MOLLET, juny del 1.978

CAN LLEDÓ

Josep Mª Blanch

Els vestigis del poblament romà a Mollet no han estat suficientment investigats, ja que es pot suposar que l'excés d'aigua (aiguamolls), feien el terreny poc propici per ésser habitat fins als segles IX-X.

La celebració del Mil·lenari a Mollet fou a l'any 1993. Avala aquesta hipòtesi la troballa d'un parell de documents sobre la història de Mollet, l'un datat el dia 10 de juny de l'any 993, esmentant l'església de Sant Vicenç i Santa Leda, on apareix per primera vegada el toponímic de Mollet; l'altre amb data del 4 de novembre del mateix any, relatiu al testament d'un personatge important de Gallecs anomenat Giscafred.

El Mil·lenari celebrat, dóna la impressió que el poblament de Mollet fou conseqüència de l'escomesa cristiana sobre l'Islam que dominava aquestes terres, i fóra d'alguna manera el seu inici, que com diu la història fou realitzada per Francs-Gots, vinguts d'arreu del Pirineu (Gotolans). Aquests avançats habitaren al damunt de les terres recuperades i organitzades amb la Carta poble.

La cultura romana es manifesta per primera vegada a Mollet amb l'observació d'una làpida romana a l'església de Mollet, que a finals del segle passat fou dipositada al museu de Barcelona, ja que es va pensar que provenia de les terres romanes de dita ciutat.

A can Flaquer, en netejar una mina subterrània, es trobaren restes arqueològiques, detallades a la revista NOTES n° 9 de l'any 1995, consistents en bocins de teules romanes, un tros de la part estàtica d'un molí i fragments de ceràmica Iber-Romana.

La cultura romana es manifesta novament a Mollet a la masia de Can Lledó, en una petita recuperació de vidres nacrats del tipus

romà, en el més profund de la troballa detallada en la *Figura n.º 10*, passant primer per ceràmiques de diferents èpoques, més recents les més superficials i més antigues les més profundes. Dites peces resulten insignificants, però s'ha de tenir en compte que en aquella època la cultura Iber-Romana no era més que un conjunt de tradicions, pràcticament diluïda en les coordenades de la civilització romana pròpiament dita.

Les troballes obliguen a considerar la fundació de Mollet, i la possibilitat d'estar immersa en la colonització romana i la seva repercussió a les nostres terres.

La masia de Can Lledó de Mollet és una construcció de planta quadrada, situada al damunt d'un pujol que la protegia dels aiguamolls, la (*Fig. n.º 1*) ens la mostra tal com era a primers de segle.

El mas fortificat amb espitlleres, dentallons practicats a la coronació de l'almada àrab, lloc per refugi. Tant les espitlleres com els merlets foren anulats en la reforma de subdivisió interior i adaptació com habitatges. Disposa d'un pati interior descobert, dominat per una robusta escala de pedra i un pou, (*Fig. n.º 2*), (pati interior a l'any 1916). Probablement els seus inicis els trobaríem en el repoblament de Mollet, al conquerir la Catalunya vella als sarraïns.

No oblideu que els nous pobladors venien d'arreu del Pirineu i de les comarques ja recuperades, i que a Cardedeu ja existia Can Lledó, casa massissa amb torratxa de defensa i carreus cantoners, enderrocada l'any 1915 per formar la plaça de Sant Joan.

En Pere Lledó ja era esmentat, amb Benet de Muntells, l'any 1272, pel Rei Jaume I, per fer complir com executors els actes de la Carta Poble de Cardedeu. (Documents inèdits, Registre 21 de la Cancelleria Reial, arxiu de la Corona d'Aragó). Actualment desconeixem la Carta Poble de Mollet.

«Beatriu, dona de Ramon de Lledó, fill, tot el mas Lledó, honors i pertinències, el molí amb tots els homes i dones i els demás súbdits que li pertanyen, ja siguin prop o de lluny, en el comtat de Barcelona, parròquia de Santa Maria de Carotitulo, lloc anomenat mas Lledó. De tot pot fer el que vulgui després de la seva mort, perquè mentre visqui en seran senyors tots dos, emperò, si s'originés alguna discòrdia entre els seus y ells, cosa que podria molt be succeir, si al cap de trenta dies no han fet les paus, la meitat d'allò donat tornarà a poder d'ella mentre visqui.

Signem: Beatriu, Bernat, Beatriu, Ermessendis, Guilleume; Arseuda, Fills.

Testimonis: G. de Lledó; P. De Lledó; P. De Vall; Rector de Cardedeu Ramon Pbr.”

(Pergamí n.º 6 de Lledó. - Arxiu Valbey. Any 1223)

La família Lledó era propietària dels terrenys que envoltaven la masia, amb límits a la Riera Seca a Can Borrell, amb el camí de la Pedra Salvadora a Can Fonolleda, i al sud amb el Mas Calderó o l'actual nucli de Mollet. Travessava terres de cultiu la mina d'aigua de Can Borrell poblada d'anguiles, originària del regadiu de tot el barri avui conegut com Plana Lledó i que —a l'alçada dels carrers Comtes d'Urgell i Gaietà Vinzia, alimentava un gran safareig d'ús públic—, que fou eliminat l'any 1965 per donar pas a l'entroncament dels carrers esmentats.

A finals del segle passat la pubilla de Can Lledó es maridà amb un cavaller de cognom Duñó. Els nasqueren dotze fills, la més petita va anar de pubilla a Can Paisà de Mollet, Na Rosa Duñó i Lledó. Fou l'última persona en portar el cognom Lledó. L'hereu morí tuberculós i els seus familiars, per temor al contagi, cremaren els objectes del seu dormitori, incloses pertinències, mobles i documents antics, que avui contribuirien al coneixement històric de la masia.

La família Mutgé va adquirir la masia i part de la finca rústica. La masia fou restaurada i subdividida amb estades aptes per a l'habitatge, tal com s'esmentava fins fa poc temps en una làpida de marbre col·locada a la façana, avui desapareguda. Aquesta subdivisió de la masia i cases dels masovers laterals donà lloc a la proliferació d'estadants, cosa que semblava veritablement un “Cuartelillo”, nom amb que es coneixia la finca a partir de l'any 1920, (*Fig. n.º 3*). Aquest era l'aspecte exterior de la masia l'any 1970.

Al passar la masia a propietat municipal, a finals de l'any 1980, fou rehabilitada i adaptada a nou ús públic, prenent l'aspecte exterior de la *Fig. n.º 4*, i ressaltant els detalls arquitectònics del conjunt, tals com portal d'entrada inicial a la construcció de la finca, d'influència romànica (*Fig. n.º 5*), les finestres de façanes principal i lateral de pedra carejada, i fortament protegides amb reixes de forja, pròpies del s. XVI-XVII, (*Figs. n.º 6 i 7*). A les facanes laterals destaca a l'alçada del primer pis una molt deteriorada finestra d'estil gotitzant, (*Fig. n.º 8*) i a la part baixa de la façana dreta, una petita finestra protegida amb element del tipus llangardaix, propi de les masies catalanes dels segles XV-XVIII.

Amb motiu de la reparació del desguàs de la masia, el dia 8 de maig de l'any 1994, aparegueren uns vestigis arqueològics. Alertat pel Sr. Morera, vaig recollir-los i una vegada detallats en el present escrit, passaran a formar part del Centre d'Estudis Molletans, a disposició dels interessats en el tema.

Fig. n.º 11. - Fragment de plat anomenat de faixes i cintes, de mitjans del s. XVIII, amb part d'un vaixell i bandera de la Generalitat Catalana. Són peces pintades amb dos tons de blau, clar i fosc. El tema més característic de la part central d'aquest plat és el vaixell, que sol ésser de guerra, farcit de tires de canons a banda i banda i portador de la bandera de la Generalitat Catalana amb la Creu de Sant Jordi, i per tant anterior a l'any 1714, car als vaixells de la primera època borbònica hi veiem la bandera amb la Creu de Sant Andreu en X. El bocí de plat amb bandera i una part de la quilla i gallardets, sota un cel blau travessat per tres gavines, permet la comparació amb un plat sencer que resta al Museu de Ceràmica de Barcelona, de la mateixa figura.

Fig. n.º 12. - Plat blau de l'arracada, correspon a les darreries del segle XVIII. Deu el seu nom al fet de la seva orla en forma de garlanda, porta uns dibuixos que recorden la clàssica arracada catalana. Al centre, que rarament està separat de l'orla per cap perfil, hi sol haver la representació estilitzada d'una flor o d'un ocell; la comparació amb un plat del Museu de Ceràmica aclara conceptes de la troballa i la situació dels fragments.

Fig. n.º 13. - Plat de la cirereta, de gran varietat sobre el mateix tema, correspon a la primera meitat del segle XIX. Hi ha un petit medalló central que sol ocupar menys de la tercera part del plat, en el qual figuren un grup estilitzat de cireretes, d'on procedeix el nom.

Fig. n.º 14. - Dos fragments de plats blaus diferents per la textura, corresponent al tipus de plat català anomenat de la ditada, de mitjans del segle XVII. A l'igual al tros de la *Fig. n.º 15*, fragment central d'un plat amb dibuix geomètric envoltat de centres concèntrics.

Es poden considerar del segle XIX els dos fragments de plat de les *Figs. n.º 16 i n.º 17*, d'engalba groga, amb la figura de color vermell i pel procediment del setrill; un pollastre i una decoració de centres concèntrics. Són de reduïdes dimensions i tal vegada servien per posar el brou. Cal esmentar, entre la diversitat, uns trossos de

plats amb els colors típics de La Bisbal, groc, vermell i verd, del tipus popular i rural, amb un senzill bany de plom i una mínima decoració de terres de color diferent, de motius incisos o pintats sobre coberta plumbífera o estanyífera.

En els anomenats plats de la mort, que també se'n trobaren a Can Fonolleda l'any 1984, apareixen entre els bocins de la troballa trossos de plats de Piera. A dita vila els plats reben els noms de "murri" amb la lletra "M", petits i còncaus, de "garber", soper i platillo (groc); "platero" (roig) i "plat de la mort", que eren utilitzats en el dinar que es feia després d'un funeral, a la casa dels familiars del finat, acompanyats de parents i amics.

Els trossos de vidre nacrats trobats a Can Lledó són de procedència romana i de més difícil filiació; corresponen a fragments de petits atuells sense determinació. No s'ha fet encara l'estudi del vidre de les estacions romanes a Catalunya, malgrat la diversitat de llocs i procedències. L'exemplar trobat a Can Lledó dóna una gran impressió d'unitat, caracteritzada per la simplicitat de formes i temes. És molt difícil datar, mentre altres troballes no proporcionin més llum, aquesta sèrie de vidre verdós i de poca qualitat. De totes maneres és precís situar-los en el període entre la decadència romana i el començament de l'Edat Mitjana.

A finals del segle XX contemplem l'extinció de les masies com elements de vida pel que foren bastides. Certament serem coneixedors del seu traspàs, però és de doldre, i molt, que no puguem determinar amb certesa els seus inicis, i el dubte estigui en mil anys aproximadament.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA:

- Jordi Llorens (1977). *Plats i Pots de Ceràmica Catalana*. Segles XV-XVIII.
 Amadeu Batllori. Ll. Mª Llubia (1949). *Ceràmica catalana decorada*.
 Alexandre Cirici. Ramon Manent (1977). *Ceràmica catalana*.
 Comas-Castells (1982). *Cases de Pagès de Cardedeu i Rodalia*. Ajuntament de Cardedeu. 1982.

Figura 1

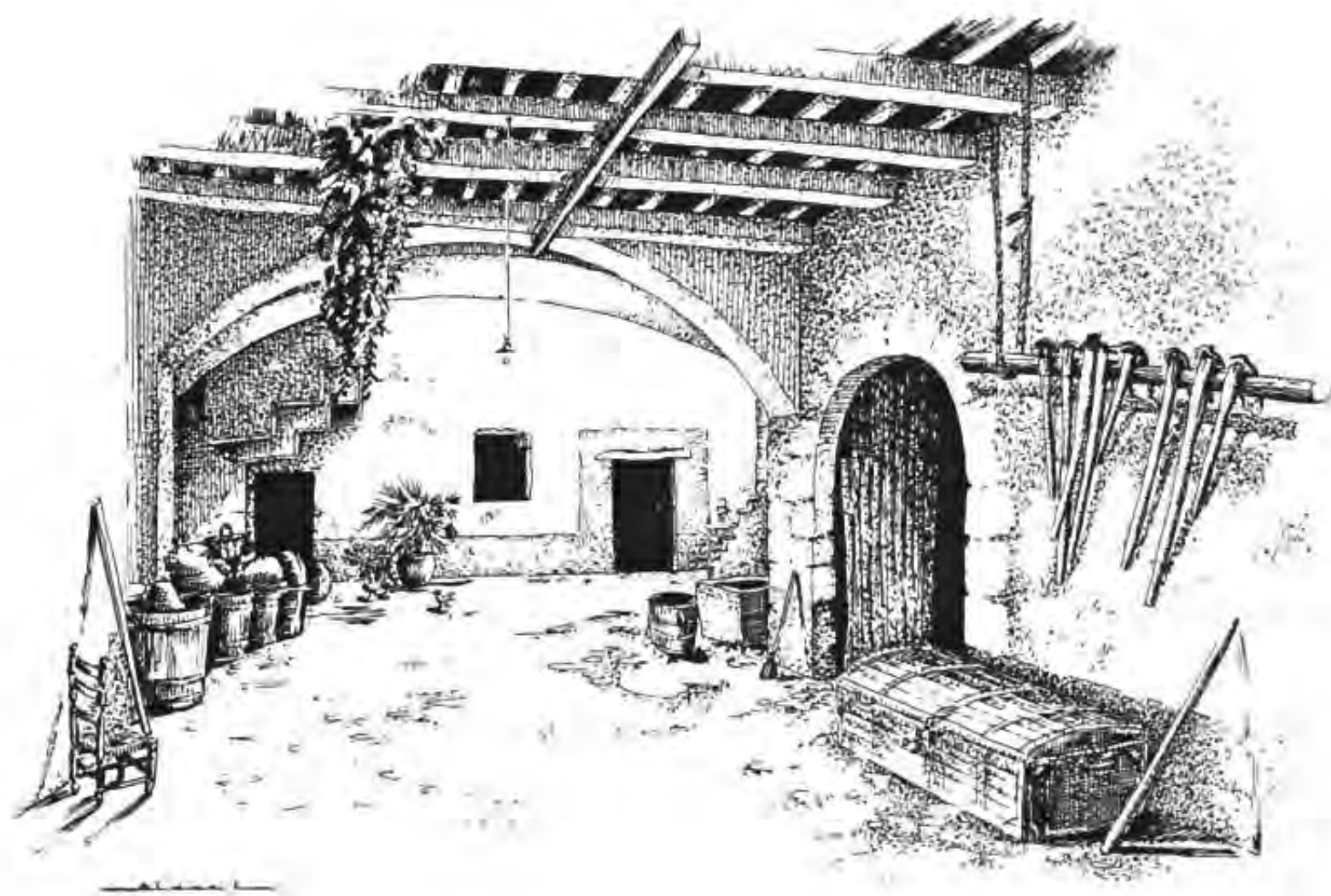

Figura 2

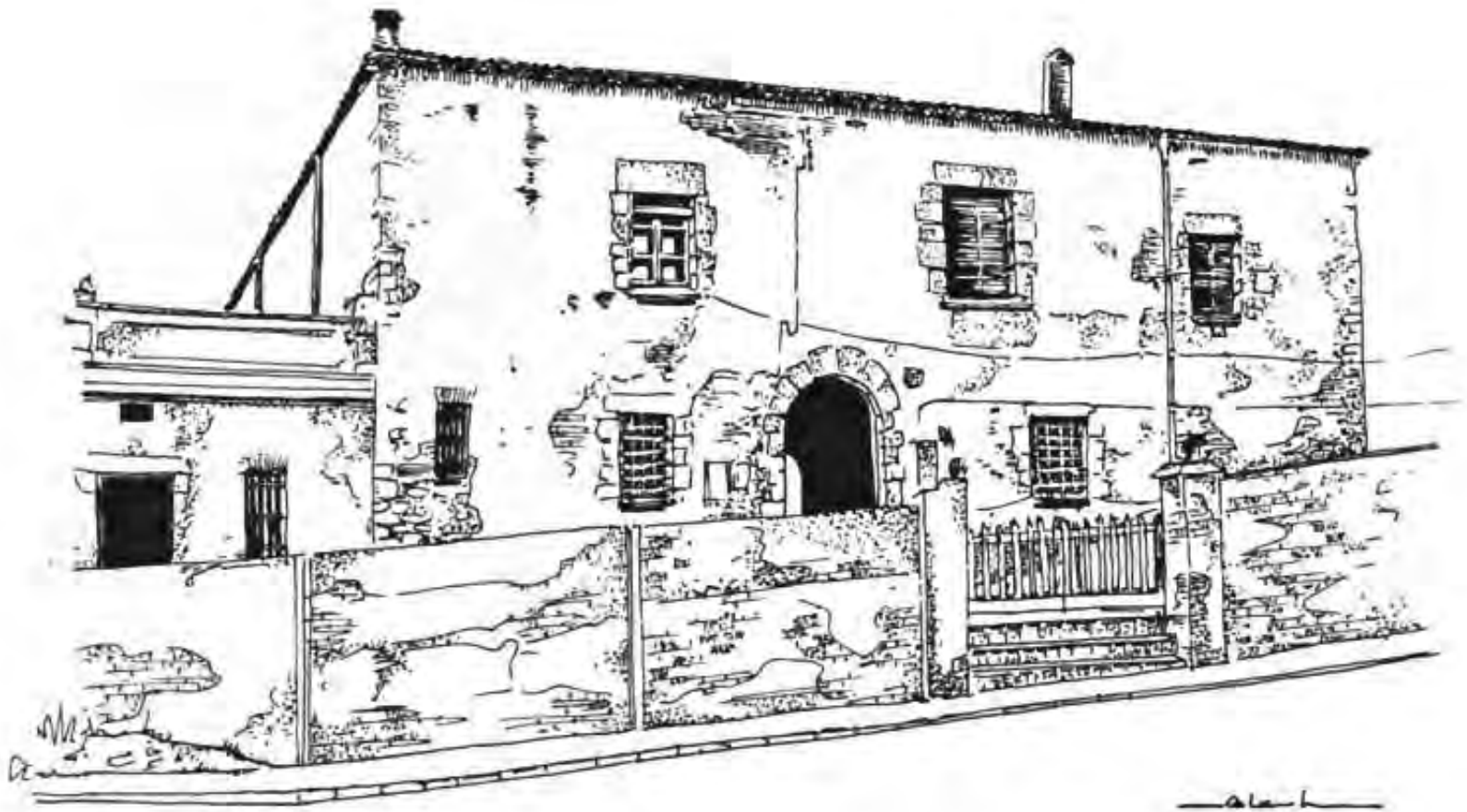

Figura 3

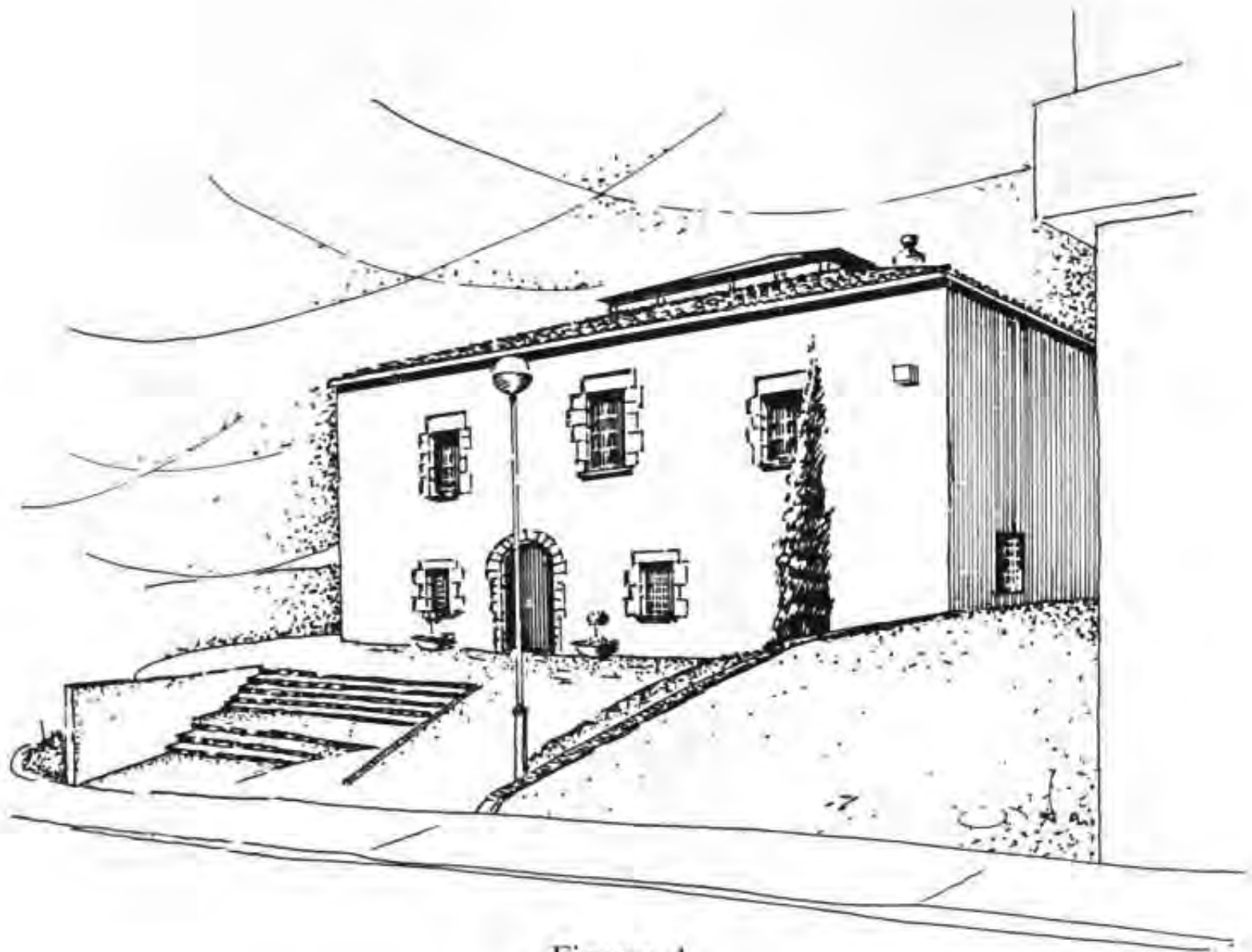

Figura 4

Figura 5

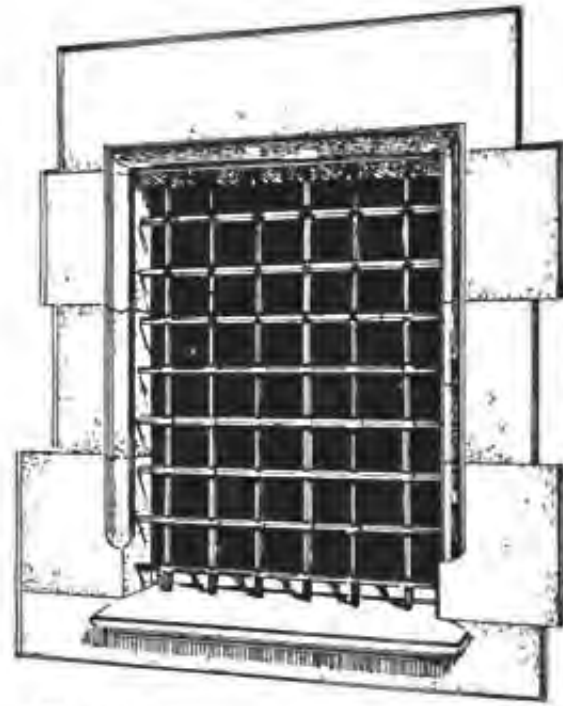

Figura 6

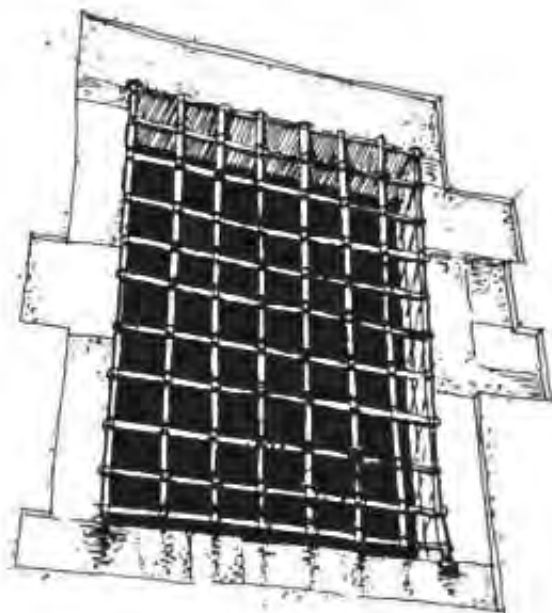

Figura 7

Figura 8

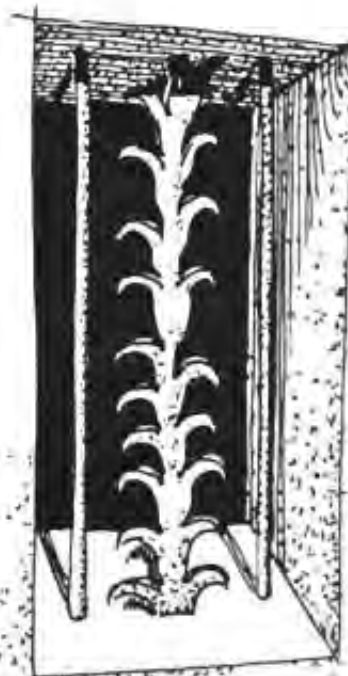

Figura 9

NOTES 10

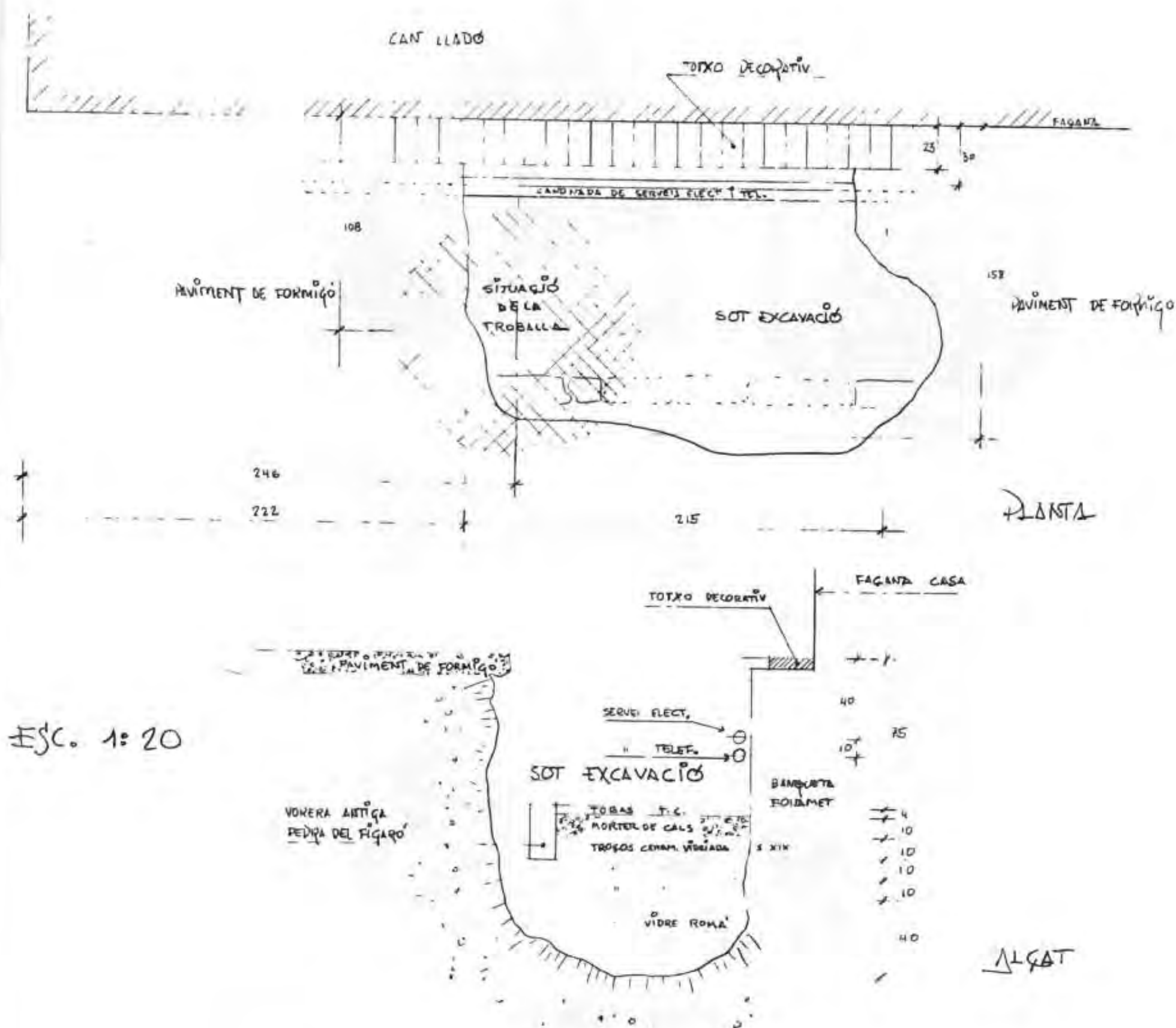

Figura 10

Plànol de situació de la troballa arqueològica
"CAN LLEDÓ" Mollet.

Mollet. 18 de maig de 1994

NOTES 10

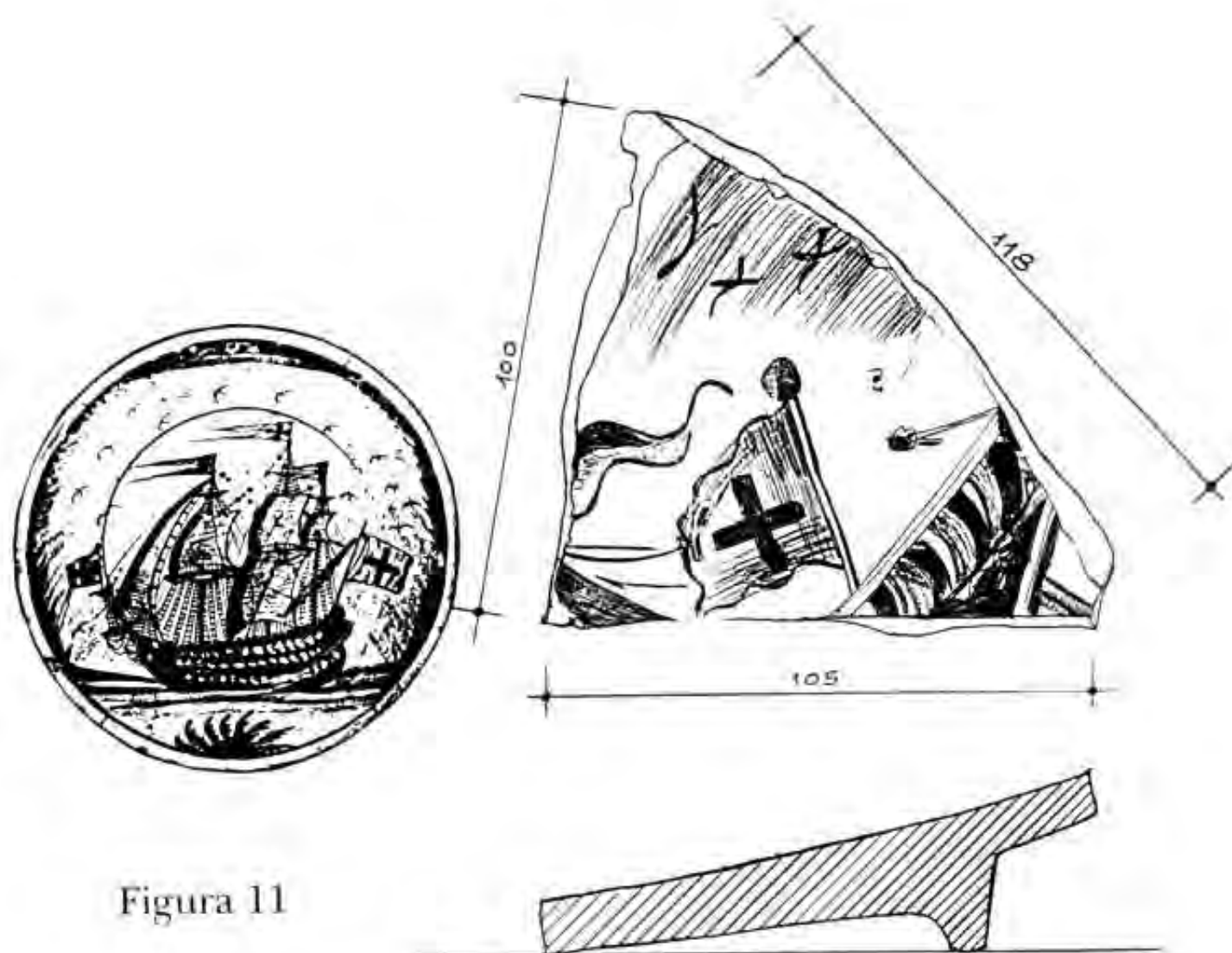

Figura 11

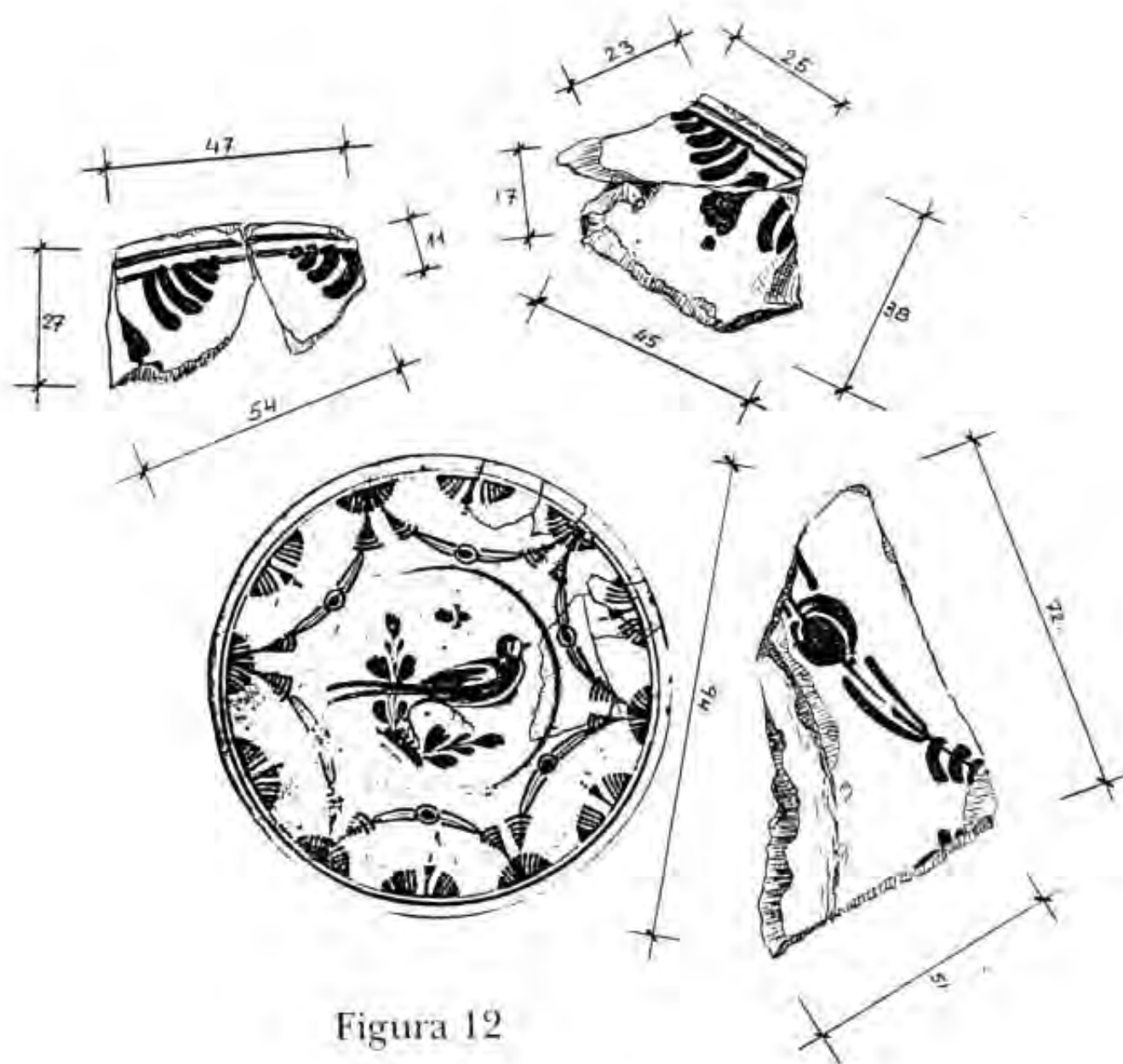

Figura 12

NOTES 10

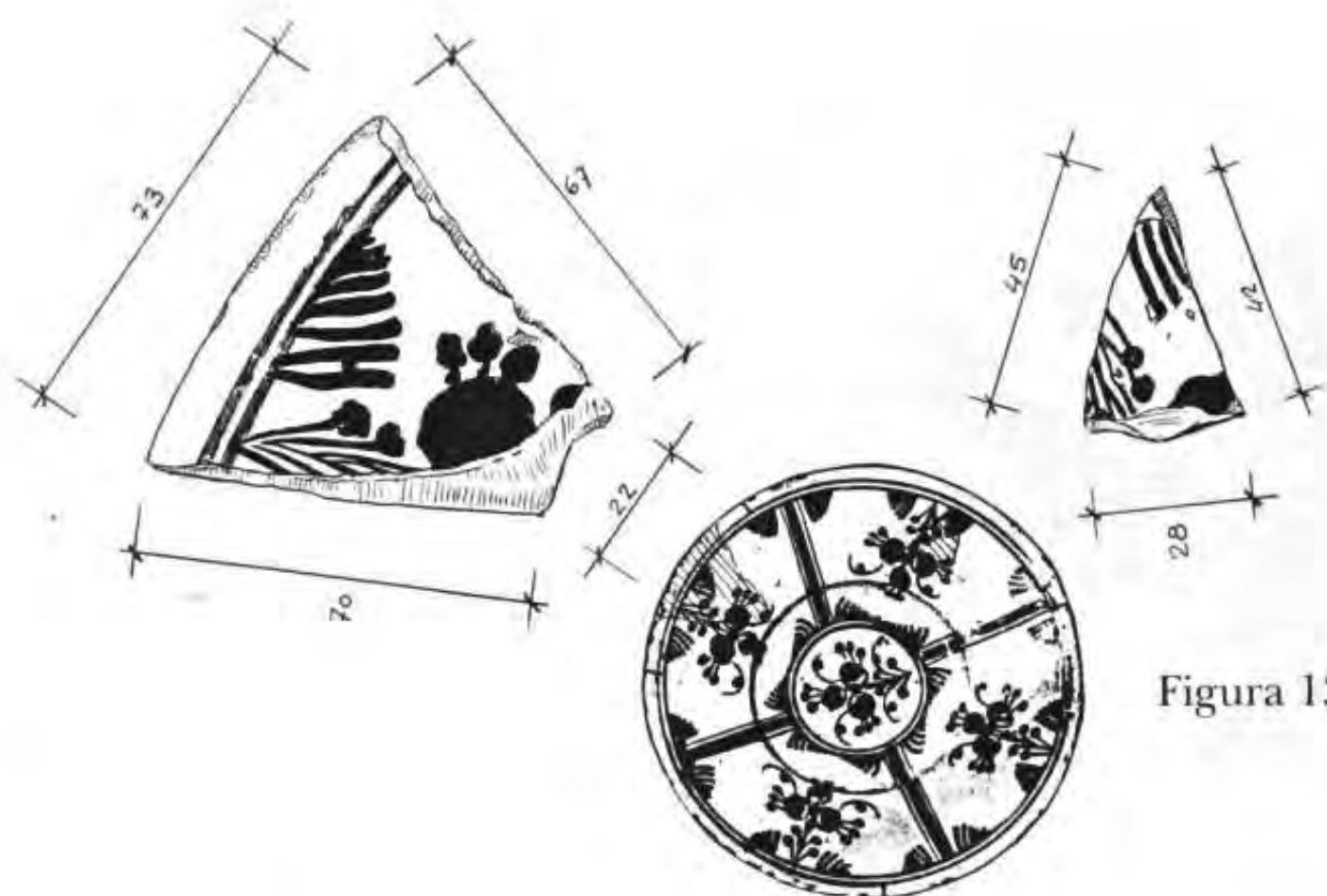

Figura 13

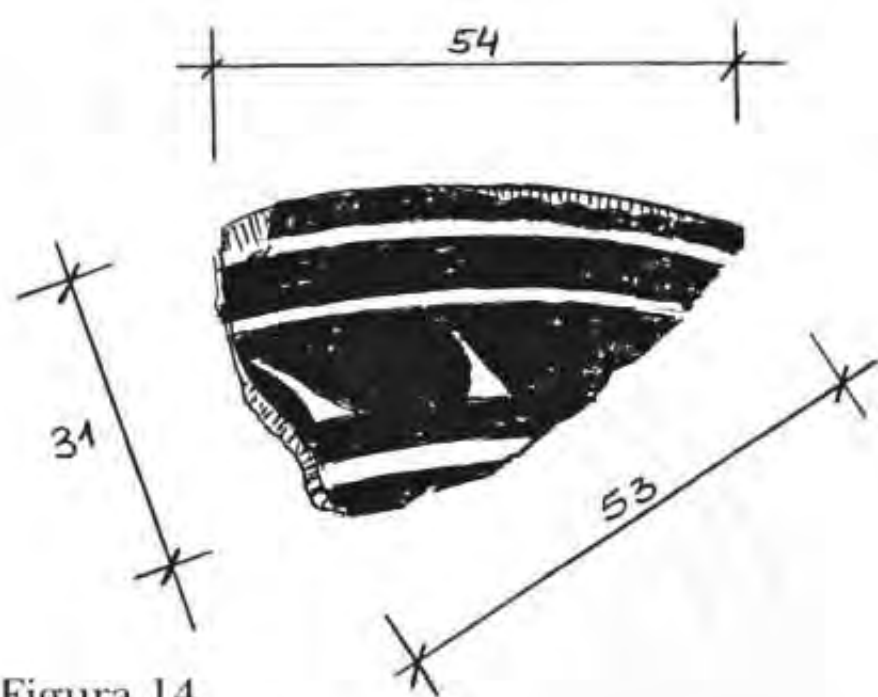

Figura 14

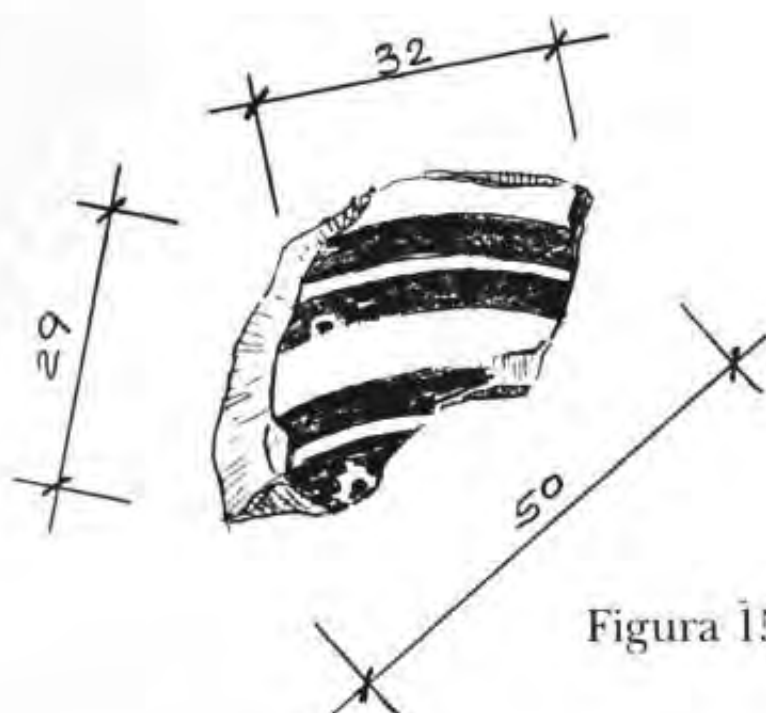

Figura 15

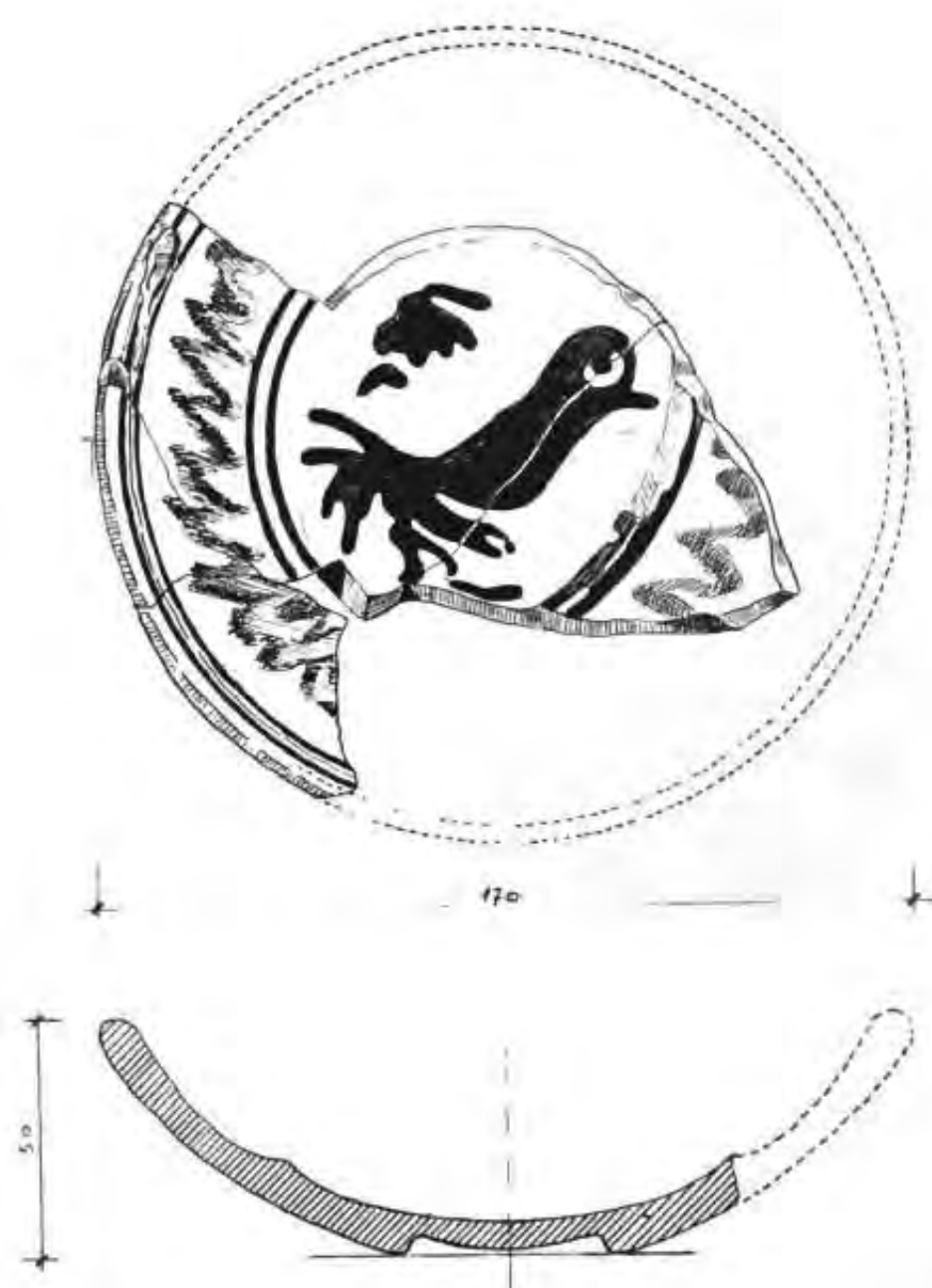

Figura 16

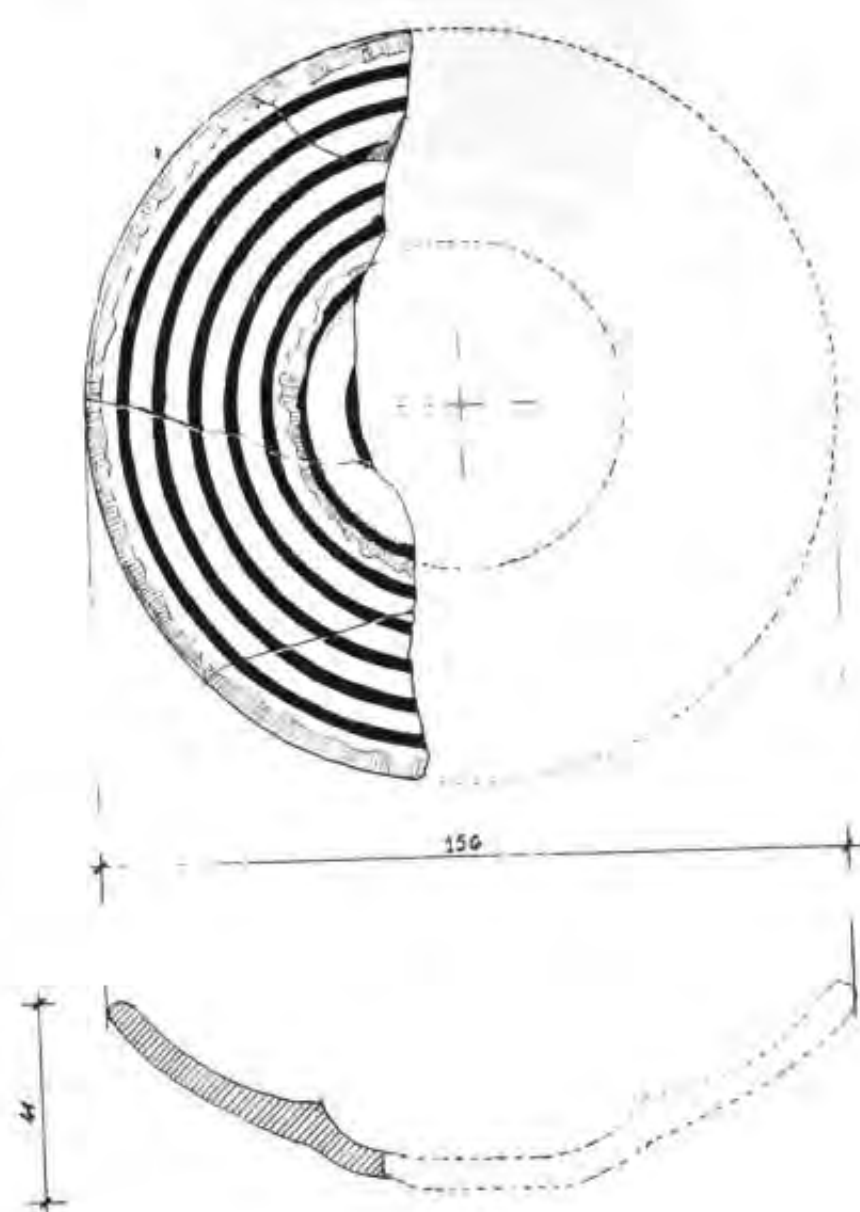

Figura 17

L'AIGUA POTABLE A MOLLET

Esteve Baqué i Estebe

En el passat article vàrem parlar de la gestió de l'aigua via satèl·lit i de com arriba l'aigua a la nostra població, però ens va quedar per parlar de la potabilització de l'aigua en les plantes de tractament.

D'on ve l'aigua?

“No hi ha vida sense aigua. L'aigua és un bé preciós, indispensable a totes les activitats humanes”. Aquest és un dels punts de la Carta Europea de l'Aigua, que ens dona una visió precisa de la importància d'aquest recurs. L'aigua és doncs un recurs que es renova a través del “cicle de l'aigua”. (*Figura 1*)

Aquest cicle és un procés simple. L'aigua existent a l'atmosfera es precipita en forma sòlida o líquida. Una part d'aquesta va als rius

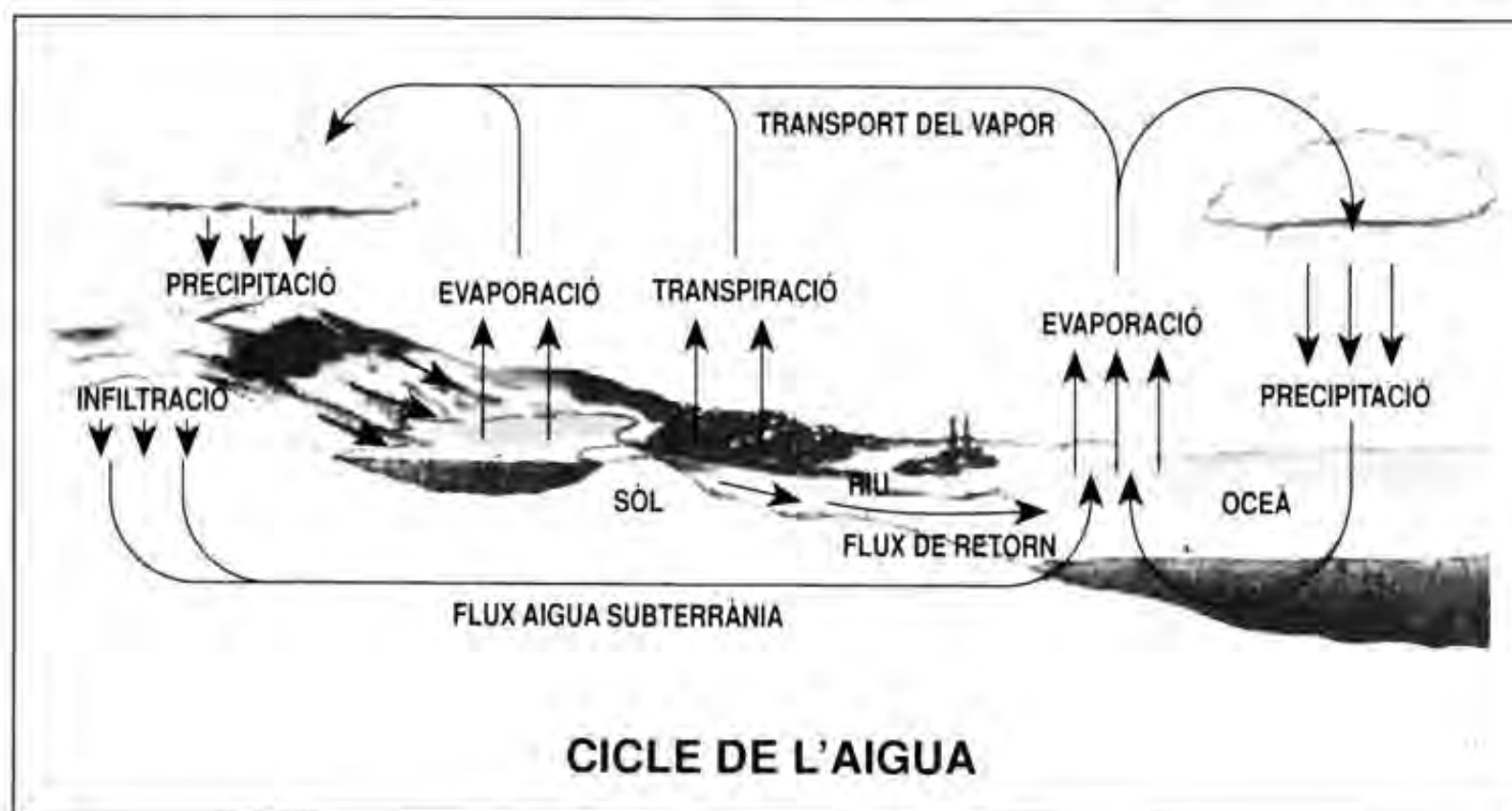

FIGURA 1

i una altra s'infiltra a la terra, va a parar als aqüífers subterranis i torna a sortir als rius, als llacs i al mar. Després l'aigua s'evapora, es condensa i torna a l'atmosfera, on comença novament el seu cicle.

Com aprofitem els recursos

L'aigua que ens arriba de la pluja o de la neu s'utilitza per a diferents usos: domèstics, industrials, agrícoles i fins i tot de lleure i esport. Els usos domèstics són els que fem a casa per a la nostra higiene (dutxes, aixetes, rentadores), consum (beguda, cuina), neteja, per regar les plantes, etc. També tenim els usos urbans generals de les poblacions, com són la neteja dels carrers i el reg de jardins i espais públics.

La indústria utilitza un volum d'aigua important, ja sigui per a producció d'energia hidroelèctrica, com per a processos industrials de sectors tan importants com el metal·lúrgic, el del paper, la indústria química i petroquímica i el tèxtil.

Un dels sectors que consumeix una quantitat d'aigua més important és l'agricultura; per això només és possible regar els conreus en aquells llocs on l'aigua és abundant o bé es pot fer servir aigua reutilitzada després d'un procés de depuració.

L'aigua també és molt important en el lleure; així podem pensar en la pesca, la navegació fluvial, els esports d'aventura, etc.

També cal pensar a emmagatzemar l'aigua durant les estacions plujoses, per poder-ne disposar en les de sequera. Així van néixer els embassaments que regulen el cicle hidràulic.

Finalment, cal tenir molta cura del medi ambient perquè la utilització d'un riu o d'un aqüífer no malmeti la vida aquàtica i la de l'entorn.

Aigües Ter Llobregat

Per a aprofitar millor els recursos hidràulics a les comarques situades a l'entorn de Barcelona, el Parlament de Catalunya va aprova la Llei 4/1990, que creava AIGÜES TER LLOBREGAT (ATLL), amb la finalitat de regular i ordenar l'abastament d'aigua a l'àrea de Barcelona. Té com a missió, gestionar i optimitzar l'aprofitament dels recursos d'aigua disponibles per proveir d'aigua potable la major part dels municipis.

ATLL gestiona i tracta els recursos hidràulics per a més de 80 municipis de la província de Barcelona.

Per poder donar una millor idea de que és ATLL, descriurem breument la xarxa de distribució i tractament:

En el pantà d'EL PASTERAL, el qual es troba sota mateix del pantà de SUSQUEDA, es recull part del cabal del riu TER. (Figura 2)

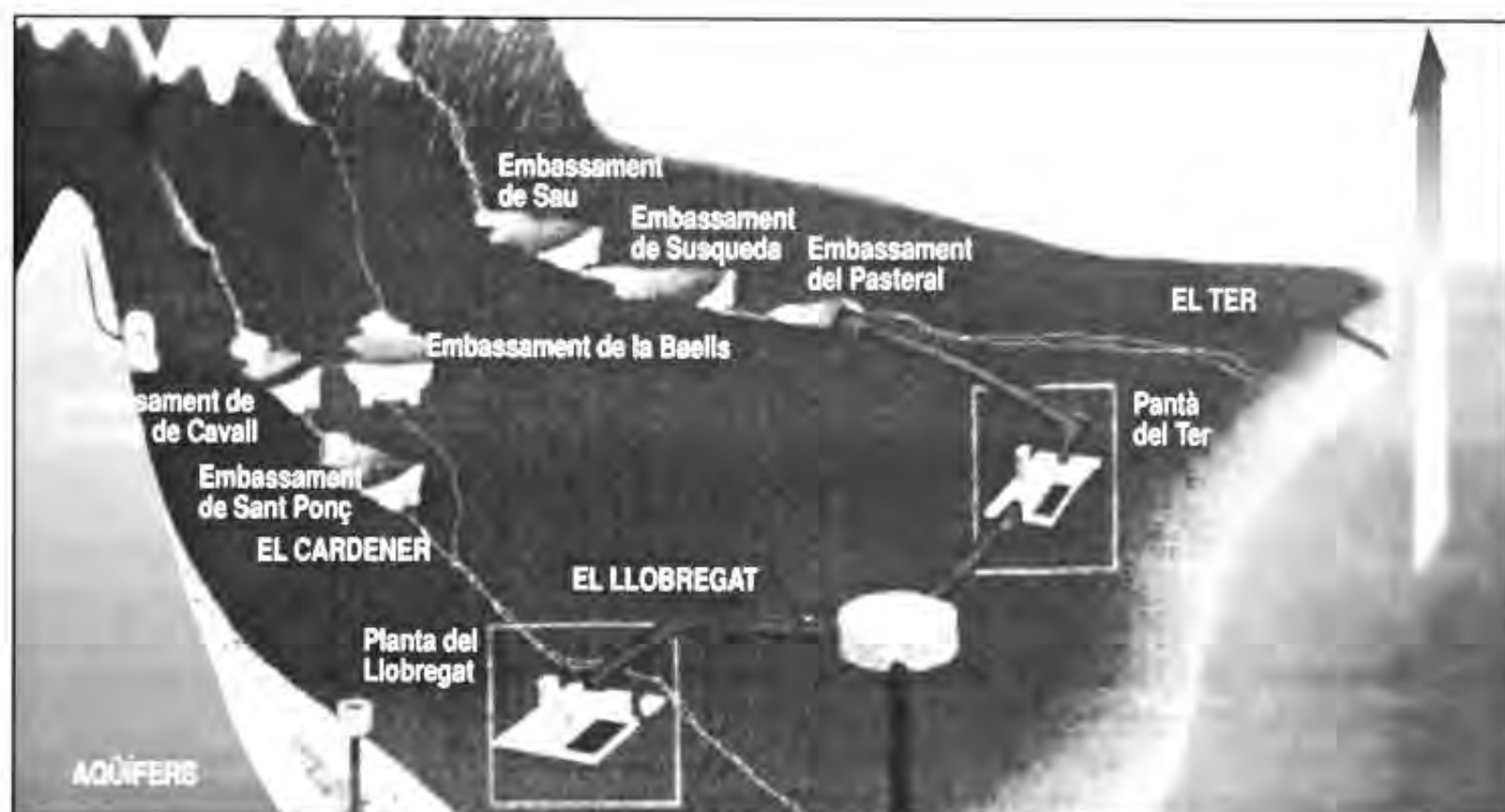

FIGURA 2

Diàriament en EL PASTERAL s'agafen 600 milions de litres i es fa un primer tractament físic, mitjançant reixes i tamissos.

Després de recorreguts més de 56,5 km. dins d'una canonada de 3 mts. de diàmetre, l'aigua arriba a la planta de tractament de Cardedeu, de la qual comentarem el funcionament en l'apartat de les Plantes potabilitzadores.

La Planta potabilitzadora de Cardedeu només tracta aigua del Ter que es subministra a les comarques del Maresme, Vallès Oriental, Vallès Occidental i Barcelonès. El subministrament mig d'aquesta planta és de 600 milions de litres diaris.

Des de la Planta potabilitzadora d'Abrera, que té la captació en el riu Llobregat, es subministra a les comarques de l'Anoia, Baix Llobregat, Vallès Occidental i Barcelonès. En el futur està previst de fer arribar el subministrament a les comarques de l'Alt Penedès i Garraf.

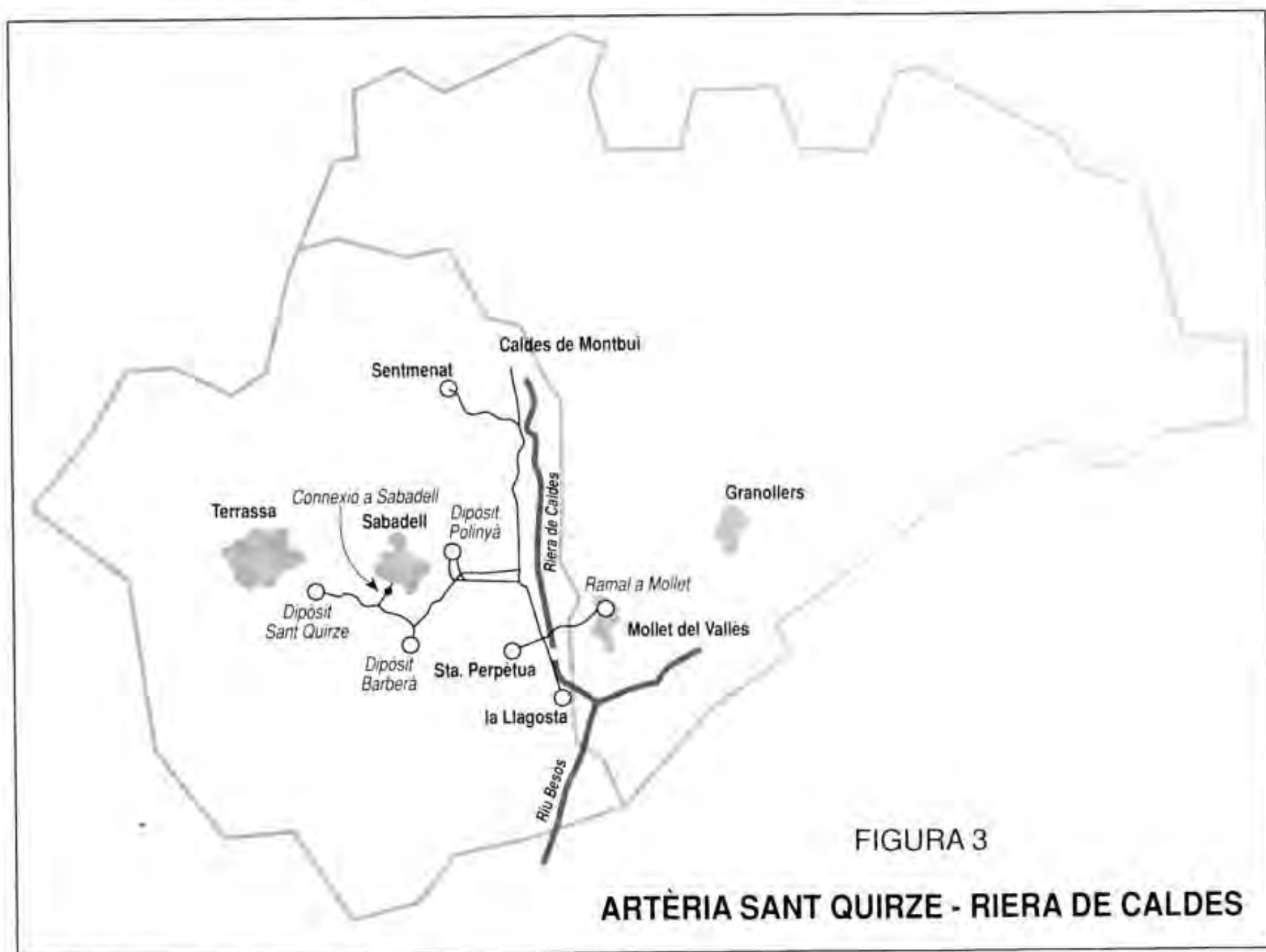
La Planta d'Abrera tracta una mitjana diària de 150 milions de litres.

El subministrament a Mollet és fa des de la Planta potabilitzadora de Cardedeu, la qual subministra una mitjana mensual de 200 milions de litres. Això representa un 80 % del consum total de Mollet, el 20 % restant és a dir uns 40 milions de litres, correspon a recursos propis de la zona. En el futur, part dels recursos de Mollet podran venir també de la Planta de Tractament d'Abrera, gràcies a la nova arteria Sant Quirze-Riera de Caldes.

El sistema Ter-Llobregat és una complexa trama d'instal·lacions de captació, plantes de tractament d'aigua, dipòsits, estacions de bombament i xarxes de distribució, que permeten que l'aigua provinent dels rius Ter i Llobregat arribi als municipis amb qualitat òptima per al consum humà. Un cop surt dels dipòsits de capçalera de cada població, la responsabilitat de la distribució als domicilis és competència de cada ajuntament.

Artèria Sant Quirze-Riera de Caldes

En l'actualitat està en construcció l'artèria Sant Quirze- Riera de Caldes (*Fig. 3*), que té per objectiu redundar el subministrament a les poblacions del Vallès, és a dir que les poblacions d'aquesta zona podran rebre tant aigua tractada a la Planta de Cardedeu com tracta-

da a la Planta d'Abrera. D'aquesta manera s'aconsegueix doblar les fonts de subministrament i garantir encara millor l'arribada, sobre tot en possibles puntes de consum com les que es produeixen a l'estiu.

Aquesta obra consisteix en la construcció d'una xarxa troncal de 1200 mm. de diàmetre, que s'inicia en els dipòsits generals de Sant Quirze del Vallès, fins a un nou dipòsit general de trenc de càrrega de 8.000 m³, situat a Polinyà. La longitud d'aquest tram és d'11.332 metres. Al llarg d'aquest traçat es connectaran Sant Quirze del Vallès, el dipòsit de Sarra-Galliners (Sabadell) i Barberà del Vallès.

Des del dipòsit de Polinyà, s'inicia una artèria de diàmetre 700 mm. que baixa fins a la Riera de Caldes i paral·lelament a la seva llera arriba fins a Palau de Plegamans. La seva longitud és de 5.595 metres. Al llarg d'aquesta branca es connectaran les derivacions cap a Polinyà, Palau de Plegamans, Sentmenat, Caldes de Montbui i Lliçà d'Amunt.

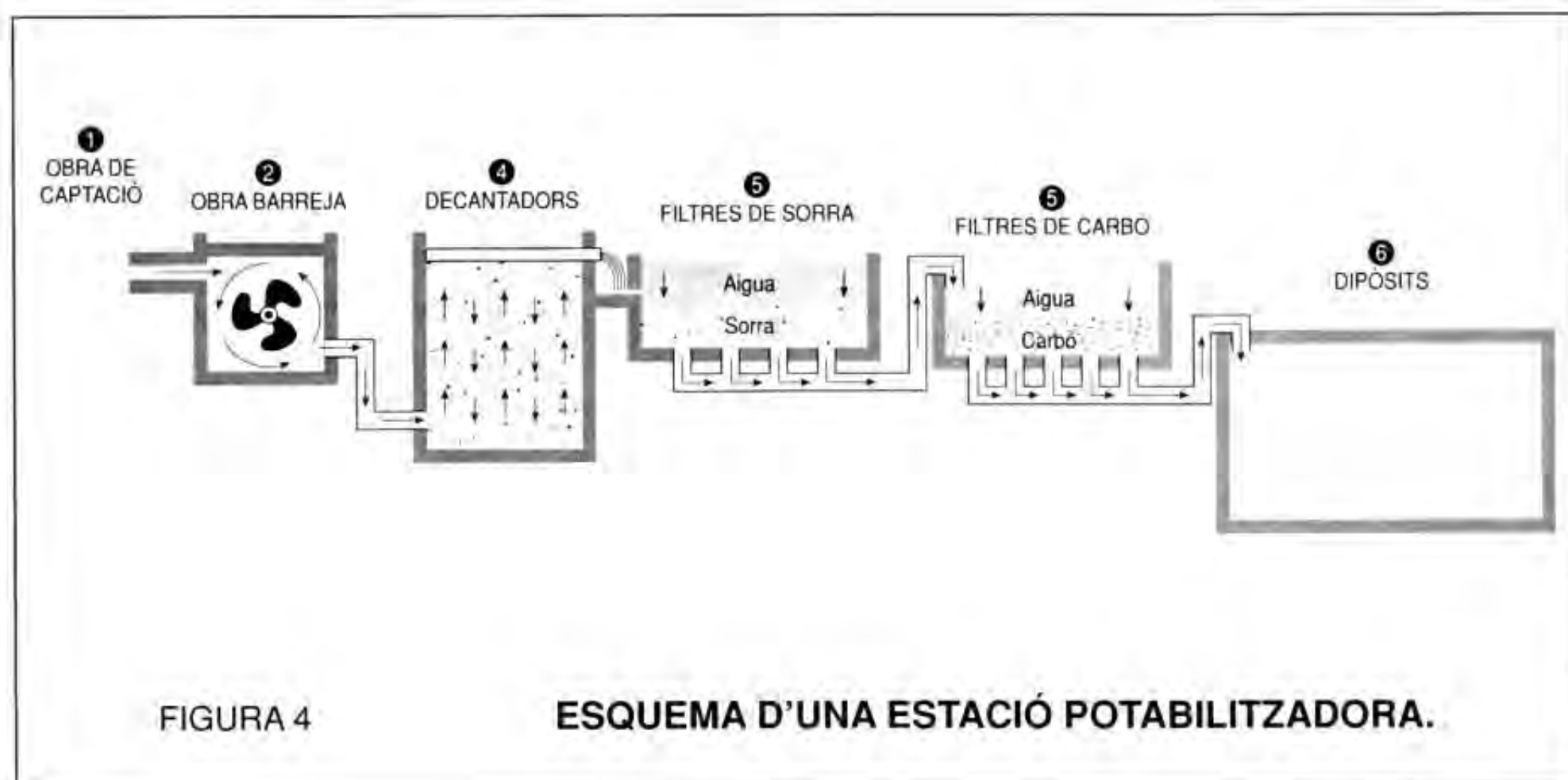
També des del dipòsit de Polinyà s'inicia una tercera canonada, de diàmetre 1.200 mm., que discorre paral·lelament a l'anterior fins a l'eix de la riera de Caldes per a baixar per la llera fins el terme municipal de la Llagosta, on connecta amb artèries existents. Al llarg del seu traçat es connectaran Mollet del Vallès, La Llagosta i Santa Perpètua de Mogoda. Aquest ramal suposarà també la millora de l'abastament a Parets del Vallès, Lliça de Vall i l'àrea de Martorelles, Montornès del Vallès i Montmeló.

Les plantes potabilitzadores

A continuació veurem com funciona una planta potabilitzadora, amb l'explicació detallada dels passos que segueix l'aigua des de la seva entrada a la planta fins a l'emmagatzematge en els dipòsits, des d'on, mitjançant la complexa xarxa comentada en l'article anterior, subministra als dipòsits dels diferents municipis perquè les companyies subministradores la facin arribar fins a les aixetes dels usuaris. *(Figura 4)*

1. - Obra de captació o arribada

A la planta del Ter l'aigua hi arriba des de l'embassament del Pasteral, mitjançant una galeria de 56,5 km de longitud, i passa a una cambra rectangular dividida en dues parts: a la primera trobem l'ai-

gua tal com arriba; és a dir bruta. Un cop aquí, la fem passar per sota d'un envà separador a la segona, on es fa una primera desinfecció amb clor (precloració) i s'hi afegeix coagulant (sulfat d'alumini).

En la planta del Llobregat es pren l'aigua directament del riu, la qual passa per unes reixes per tal de separar el sòlids de més volum, i a continuació va a les sorreres on es fa una primera decantació de les sorres i materials més pesants. Després s'eleva amb bombes fins als decantadors.

2. - Obra de barreja

A la planta del Ter l'obra de barreja és equipada amb quatre turbines d'agitació lenta que homogeneitzen la calç en pols que s'hi afegeix per restablir el pH, que ha disminuït per l'acció del sulfat d'alumini. Aquesta barreja permet també una millor acció del coagulant.

A la planta del Llobregat aquesta obra es troba a l'inici de les línies de tractament i és on s'afegeixen el reactius (polihidròxidclorosulfat d'alumini).

3. - *Obra de repartiment*

A la planta del Ter l'obra de repartiment és formada per 8 abocadors, cadascun amb una capacitat d'1 m³/seg. que reparteix l'aigua cap a la part inferior del seu decantador corresponent. Aquí s'hi afegeix l'ajudant de coagulació o floculant, que és un polielectròlit aniònic de molècula molt llarga, que actua com a ganxo, unint diferents flocs en formació i partícules de terbolesa disperses.

A la planta del Llobregat aquesta obra consisteix, en primer lloc, en una bifurcació de canonades cap a cadascuna de les línies de tractament. Posteriorment, mitjançant sobreexidors idèntics, es fa el segon repartiment en cabals iguals per a cadascun dels quatre decantadors de cada línia, afegint-hi també polielectròlit.

4. - *Decantadors*

L'aigua entra als decantadors per la part inferior fins a la superfície, a una velocitat inferior a la caiguda del floc. Els flocs van caient pel seu propi pes cap a la part inferior del decantador. L'aigua neta quedarà a dalt i sortirà pràcticament lliure de terbolesa a un canal lateral o radial en direcció als filtres.

5. - *Filtres*

Els filtres fan la funció d'afinament de la retenció de partícules mitjançant el pas de l'aigua, per gravetat, a través de sorra i de carbó actiu.

Els filtres de carbó són formats per una capa d'aigua i una de carbó actiu de dalt fins el fons, on hi ha tot de broquetes col·lectores collades, amb unes perforacions que recullen l'aigua, però que no deixen marxar el carbó.

El carbó actiu, de mida més petita que la sorra, actua com a millor barrera física i reté millor part dels compostos dissolts que produeixen olors i sabors a l'aigua.

En acabar la filtració es fan anàlisis i una desinfecció amb clor.

A la planta d'Abrera (Llobregat), abans dels filtres de carbó hi ha uns filtres de sorra que serveixen per a disminuir la quantitat de sòlids que cal filtrar per carbó.

6. - *Dipòsits i obra de sortida*

L'aigua passarà finalment a dipòsits amb una capacitat d'emmagatzemament de 617.000 m³ d'aigua per a la planta del Ter, mentre que a la planta del Llobregat la capacitat és de 260.000 m³.

A l'obra de sortida es farà la correcció de clor (postcloració) utilitzant el mesurador continu i tota una sèrie d'anàlisis que garanteixen un alt nivell de qualitat de l'aigua subministrada. Finalment l'aigua es destina a distribució. (La complexa xarxa de distribució i el seu sistema de control van ser àmpliament tractats en el passat n° 9 de NOTES).

7. - *Laboratori*

Des que arriba i durant les diferents fases de potabilització i distribució, l'aigua és analitzada als laboratoris de química i biologia. Els laboratoris també controlen els reactius addicionats a l'aigua.

Aquests laboratoris s'han anat equipant amb aparell especialitzats en tècniques analítiques avançades, i diàriament s'hi fan determinacions en l'aigua bruta, decantada i filtrada, dels paràmetres següents: temperatura, clor residual i lliure, turbidesa, clor, pH, alcalinitat, conductivitat, nitrats i amoníac.

Freqüentment es fan proves de flocuclació per determinar les dosis de reactius més convenientes i, setmanalment, es realitzen anàlisis completes d'altres paràmetres: clorurs, sulfats, sílice, manganés, calci, magnesi, nitrats, sodi, potassi, duresa i tots els altres a que obliga la legislació. Com també es realitzen anàlisis microbiològics.

FRANCESC VIDAL I GOMÀ

PINTOR

Joan Ventura i Maynou

Perfil Professional.

Des de molt jovenet es va envoltar d'amics que ja tenien una certa predisposició per l'art. Coincideixen a manifestar-se així diversos personatges del món de l'art que anaren a l'escola primària de Sant Josep, situada a la Ronda de Sant Antoni de Barcelona. Aquests companys de les primeres disciplines acadèmiques foren l'escultor Rafael Solanic i Bàlius, el ceramista Josep Llorens i Artigas, el pintor i crític d'art Joan Cortés.

Francesc Vidal nasqué a Barcelona al 1894 i morí a la mateixa ciutat l'any 1970.

Com hem dit, la vocació pel treball de l'art, en concret el dibuix i la pintura, el va portar a adoptar iniciatives com la de triar una escola apropiada per la seva inclinació artística. A principis d'aquest segle Catalunya i Barcelona no disposaven d'organismes oficials en l'ensenyament de les arts plàstiques, ja que l'estat i la pròpia societat s'encaminaven més, com és obvi, a solucionar la problemàtica de l'escola primària. Per tant, pràcticament el segment docent dedicat a les arts plàstiques i decoratives procedia de la iniciativa privada o d'institucions seglars i religioses. Les més destacades foren:

- *Escola d'Art de Francesc D'A. Galí*, a redós de l'extraordinari pedagog Alexandre Galí.
- *Escola Blanquerna*, vinculada als Franciscans.
- *Cercle Artístic Sant Lluc*, sota el patrocini de gent d'Església.
- *Reial Cercle Artístic*, associació d'artistes liberals.
- *Foment de les Arts Decoratives*. F.A.D.

- *Acadèmia de la Llotja*.
- *Escola Superior de Belles Oficis*. Pertanyia a la Generalitat de Catalunya; suprimida per la Dictadura de Primo de Rivera.
- *Escola Normal de la Generalitat de Catalunya*, suprimida l'any 1939, després de la Guerra civil.

Cal dir que no totes coincidiren en el mateix temps i estaven concentrades, quasi totes, a la ciutat de Barcelona.

Va escollir l'Escola d'Art de Francesc d'A. Galí i després, ja adult, va ingressar al Centre Artístic Sant Lluc, d'ideologia cristiana, tenint com a consiliari Mn. Manuel Trens i Ribas, impulsor de moltes iniciatives artístiques, entre elles els «Amics de l'Art Litúrgic».

Tant en una associació com en l'altra, col·laborà i participà activament en projectes i experiències amb molts companys, com Isidre Puig Boada, arquitecte, Joan Bergós, pintor, Josep J. Ràfols, arquitecte, Lluís Bonet i Garí, arquitecte, Ramón Sunyer, orfebre, Jaume Busquets i Mollera, pintor i escultor.

Fundà l'«Associació d'Artistes Catalans», amb altres companys. Destacà entre ells Pere Daura i García, que estudià a l'escola de la Llotja, residí a Paris (1914-18), a Menorca i el 1930 es trasllada a Virginia (E.E.U.U.), on es quedà definitivament, sense perdre però el contacte amb Catalunya. Col·leccionà una esplèndida pinacoteca particular, avui donada i exposada al Museu d'Art Modern del Monestir de Montserrat.

Un altre company fou E. Bosch i Roger, autodidacta, que guanyà el premi Cambó de pintura i el Ciutat de Barcelona de dibuix. El seu estil era fauvinista, amb una tendència final en la seva vida artística de motius figuratius i cubistes.

Francesc Vidal passà molt de temps a Paris i es deixà influenciar en els primers temps per Paul Cézanne i finalment per Delacroix. El sentit de la pintura acadèmica i noucentista d'aquest últim va marcar d'una manera determinant la seva obra.

Va ser professor, des dels seus inicis, a l'Escola Massana de Barcelona, realitzant una important docència en pintura de cavallet i en pintura mural.

Deixà l'empremta del seu mestratge sobre diversos artistes, destacant Jaume Carbonell i Josep Mª García i Llorc, que és un pintor que ha exposat a tot el món, residint etapes a Paris i a E.E.U.U. i el seu estil ha passat d'un expresionisme inicial al superrealisme.

Obra Realitzada.

Ha estat quelcom difícil analitzar l'obra realitzada, ja que en morir ell i la seva esposa i no tenir descendència, resultà difícil seguir la trajectòria professional de la seva obra. Aquesta l'hem centrada en els murals de tipus religiós, que van representar el segment més important del seu treball.

Mollet del Vallès. Església de Sant Vicenç.

Mural en el frontis de la Capella del Santíssim, (*Fotografia*), feta a l'oli sobre l'estucat de la paret.

Representa l'últim Sant Sopar dels Apòstols i Jesús en el Tabernacle. Tant la composició de l'escena com la factura del treball són classicistes, com corresponia al seu tarannà artístic i a la pròpia decoració de la capella.

Arenys de Mar. Parròquia de Santa Maria.

Realitzà la pintura del Baptisteri, que està situat en una capella lateral i que representa el Baptisme de Jesús a mans de St. Joan Baptista, feta al fresc. Aquesta pintura es va realitzar sota un projecte general del pintor Josep Obiols.

Olost. Parròquia de Santa Maria.

Decorà el presbiteri de l'església amb les figures del sepulcre de Jesús envoltat dels apòstols, la divinitat de l'Esperit Sant i la Verge Assumpta en un núvol, amb àngels.

Jorba. Santa Maria del Camí.

Existeix una pintura mural en la cúpula del presbiteri de l'església, feta al fresc.

També hi ha obra d'ell en les esglésies de *Balsareny*, el *Remei de Lleida* i *Sallent*.

LA BÈSTIA TRICOLOR

Conte de **Maria-Mercè Bruguera**

Per en Josep

ACTE SEGON : El nus

Va mirar atentament el riu i intuï que si seguia plovent amb aquella força aviat se sortiria de mare. De totes maneres aquell fet no el preocupava, tenia altres cabòries. Instintivament es posà bé el passamuntanyes i accelerà.

Estava impacient per arribar al punt de reunió i malgrat que encara era d'hora es remogué inquiet al seient . No hi podia fer res, aquelles estones d'absolut incògnit, aquella activitat alliberadora i clandestina el mantenien en un estat d'excitació semblant al que experimentava quan, de nano, es dedicava a tocar els timbres del carrer o penjava llufes al mestre o s'esmunyia de la classe d'estudi per anar a fer un tomb, cronometrat pels companys, mentre la senyoreta Teresa es consagrava a la capcinada, asseguda al voltant de l'estufa .

I no parava de ploure, però els carrers completament deserts eren el seu reialme i el bram del riu la música intensa que emmarcaria l'acció de l'insòlit, anònim i furtiu aventurer urbà.

Mirà inquiet el rellotge i es va adonar que encara li sobraven cinc minuts. La consigna era arribar a la cita a l'hora en punt, ni un minut abans ni un minut després. Es decidí a creuar el pont altra vegada i desfer camí. Només tres carrers -digué. Ho tenia tot controlat, fent aquella volta es desfaria dels incòmodes minuts sobrers.

Somrigué i asserenant-se de sobte es trobà fins i tot un xic ridícul.

– No n’hi ha per tant– es va confessar.

La Maria ja li deia que era un poc criatura - Noi, a vegades sembla que estiguis ancorat a la infantesa. Què et passa? –proseguia– És que no vols créixer? La teva impaciència no et deixa viure –havia agafat embranzida i no hi havia qui la parés. Cal asserenar-se, que ja no tens edats per tants neguits, i si no ho aconsegueixes, ja saps què t’espera, oi? Candidat a l’infart i som-hi que no ha estat res!

Quan la Maria li clavava el sermó –s’adonà que darrerament ho feia poc-, ell ganyotejava incontroladament, no deia ni mu i sempre pensava el mateix.– Hi ha coses que són molt fàcils de dir i molt difícils d’aconseguir. Perquè allò de la impaciència era congènit, -És congènit -va expressar amb rotunditat. I li vingué a la memòria aquell vespre de ja feia uns quants anys en el qual viatjaven tres amics en un escarabat groc. Ell i dos d’altres.

Tornàvem d’una festa de Carnestoltes. Era tard, potser les tres o les quatre de la matinada. Jo anava disfressat de gàngster, és a dir: barret estil Capone, bigotí postís enganxat amb Imédio, abric llarg i fosc i un clavell a la solapa. La pistola, a la guanterera. Els meus companys eren dos perfectes bandolers amb patilles pronunciades, faixa, armilla i un trabuc a l’esquena.

Rèiem tot recordant el que havíem deixat enrera, sense preocupar-nos del que teníem davant. De sobte el vermell d’un semàfor que gairebé no havíem advertit ens va obligar a una frenada sobtada. Érem al mig de la ciutat, de matinada, sols davant d’un esplèndid semàfor vermell i aturats. Instintivament tots tres vam fer el mateix, mirar a costat i costat, davant i darrera, dient-nos:

– Què fem aturats davant d’aquesta estúpida andròmina?

I dir-ho i atacar suaument l’accelerador i començar a superar l’asfixiant color foren tot u, i al bell mig de la cruïlla adonar-nos de la presència d’un cotxe policial que ens feia senyals lluminosos perquè paréssim, el detonant inesperat. En un instant la pressió del peu va prendre magnituds inesperades i el cotxe sortí llençat carrer avall, perseguit veloçment i tardana per la màquina hostil.

Un parell de girs sobtats, un carrer llòbrec, una aturada brusca, un cotxe desemparat, tres joves enriolats amb pistola i trabucs, esvanits en la fosca...

El record l'havia acompanyat aquells minuts previs. Eren les dotze, estava al lloc convingut i amb cinc socis més formava una petita rotllana, tota ulls i passamuntanyes manifestant agitació, bellugadissa, en perfecta associació amb dotze mans neguitoses.

- Escales?- va preguntar el més alt de tots.
- A punt -
- Eines.
- Tot a punt.

A en Lluís, malgrat tot, li venien ganes de riure de tanta cerimònia i avinença

- Només ens falta cantar un himne i hissar bandera- pensava.
- Doncs vinga, som-hi. - El més alt s'havia adjudicat des del primer dia el paper de gerent. - D'aquí a una hora ens trobem aquí. Esperem que tot vagi bé i si no és així, ja ho sabeu, cada un és responsable d'ell mateix i de ningú més. Sort.

I tot foren corredisses amb la moto i escales amunt i avall i un treballar d'alicates no massa traçudes i de negres papers adhesius que s'enganxaven inoportunament als dits -això havia estat idea del baixet que afirmava que tapar l'ull del semàfor era més ràpid i eficaç que tallar fils. Idea provada fou aviat idea abandonada. Motiu, ineficàcia total.

I vinga, i som-hi i tornem-hi, quina activitat! I passats els seixanta minuts les veus que deien:

- Hi ha hagut sort!
- Si, avui hi ha hagut molta sort!

ACTE PRIMER: L' inici

Era un dilluns a dos quarts de vuit del matí de... gairebé feia dos mesos, ja. En Lluís Masdeu, el petit de can Masdeu, anava com cada dia a la feina, i també com cada dia remugava i estigmatitzava la presència tenaç d'aquells adversaris vermells, immutables, indignes... Somniava despert, somnis nítids. Els seus ambiciosos, agosarats i creatius projectes que convertirien les populosos ciutats del 2000 en nuclis on tots gaudirien sense interferir-se. Les opcions serien múltiples i atractives.

Tot hi estava pensat, planificat al detall. Cap més privació pels qui com ell gaudien dels avenços tecnològics: de les màquines, dels robots, dels cotxes... ah! els cotxes, quina meravella desaprovada,

quantes opcions treballotejant a mínims... i els vianants! Quines verdes passejades farien! Sense bullanga, sense fumeroles, sense entrebancs desagradables...

L'ordinador, encobridor mut, li mostrava dia a dia un model més enllestí. Una ciutat moderna, fruit de la imaginació i la raó en perfecta harmonia, embellida, relaxant...

Eren uns projectes revolucionaris que havien entusiasmat tots els professionals que s'hi apropaven, amb un veredict final unànime:

– Lluís, això és el futur, però per fer-lo realitat, per possibilitar-lo...

– Si, ja ho sé \$ \$ \$.

Sempre era la mateixa cançó i dia rere dia ell pulia, tornejava el seu somni, mentre patia amb resignació les passejades apàtiques i monòtones d'en Lluís "el resignat, el cotxe, "el desaprofitat" i el semàfor vermell "l'emprenyador indestructible".

De cop i volta una estrident botzinada acompanyada d'un claríssim "–Encantat, que està verd" –tornà en Lluís a la realitat. Maquinalment va posar la primera i arrencà amb suavitat, molt a desgrat del seu inquiet perseguidor que, de cop i volta, va passar-lo amb una accelerada impertinent i se li adreçà, deixant en l'aire del carrer uns quants mots poc amables acompanyats amb gestos entenedors internacionalment.

Tornat de sobte a la realitat, pensà – Quin mullader! I sense més cabòries que les comunes, s'adreçà a la cafeteria habitual a prendre el primer cafè del dia.

Però el cafè i l'acostumat repàs a la secció d'ofertes i demandes – no hi haurà pas algun marquès arruïnat que es vengui un bon esportiu a preu de ganga? – li tenien preparada la següent sorpresa:

– "Si creieu que el semàfor no és símbol de progrés sinó d'endarreriment tecnològic, si creieu que es conduiria millor sense aquests aparells tricolors, relíquia d'un temps que ja no és el nostre, si realment creieu que teniu iniciativa, VENIU! Quan? Diumenge dia 25 a les dotze en punt de la NIT. On? A l'entrada del museu de Zoologia. Cal portar un passamuntanyes posat. US HI ESPERO!

Va rellegir diverses vegades l'anunci gairebé sense creure's la seva sort.

– Així que no estic sol – es digué. – Així que hi ha altres companys que desitjarien que els odiats semàfors quedessin com la simple mostra decorativa d'un passat remot a les vitrines del museu del

disseny. I tot seguit somrigué, amb un somriure embadocat que no l'abandonà en tots els dies que faltaven per acudir a la cita. Fins i tot la Maria se n'adonà i mirant-se'l de cua d'ull va moure el cap amb desaprovació.

– Vés a saber quina una en porta de cap – pensà. Però no li féu cap demanda, cap requesta. Va optar per ser la protagonista de la tragèdia que portaria el títol: *El meu marit somriu – El meu marit m'enganya*.l

La Maria era una dona molt gelosa!

Quan ja pràcticament tenia la primera part del primer acte enllestida, arribà el diumenge i quan en Lluís de sobte va dir que s'havia oblidat uns plànols al despatx – ja portava l'abric posat – i que havien d'estar llestos demà a primera hora – ja prenia les claus –, quan d'una revolada tancà la porta – ja fugia carrer enllà comes aju-deu-me, l'acte va assolir el clímax, enmig d'un de vessall de llàgrimes d'abandó i solitud.

En Lluís, ignorant de la desfeta familiar que havia desencadenat entre les quatre parets del seu pis de disseny, es plantà en un tres i no res davant del museu de Zoologia, malgrat que en el trajecte cada vegada que es creuaven els seus ulls amb els del semàfor se sentia el pensament traspasat i el fòtil li mantenia, en un clar desafiament, l'avorrit color. – Em fa “vendetta” – es deia. O bé –Només li falta tirar-me el guant a la cara .

Al cap de molt poca estona va arribar una altra persona que amb veu fosca i després d'ullar-li el passamuntanyes va fer:

– Cal esperar-se. Potser en vindran d'altres –. En Lluís i el passamuntanyes van dir que sí.

L'espera va fruitar. En pocs moments n'arribaren quatre més guarnits de la mateixa manera, i el que havia arribat una mica després d'ell prengué la paraula.

– Primer, cal que sapigueu que ningú no pot conèixer la identitat de cap de nosaltres, per aquest motiu cal venir sempre amb el rostre tapat i RES de noms- va recalcar el res. Segon, si esteu disposats a divertir-vos i no us fa por el perill ni la policia, esteu al lloc just. – Tenia un estil oratori telegràfic –. Tercer, la propera setmana, a aquesta mateixa hora i en aquest mateix lloc realitzarem la NOSTRA primera acció – ara recalcava el nostre –.

Cal que porteu: a) una motocicleta potent i lleugera a la que prèviament haureu tret la matrícula; b) una escala plegable i lleugera

per cada dos de vosaltres, i alicates i tornavisos variats – parlava tan ràpid que semblava que anés a ofegar-se; c) poseu-vos d'acord ràpidament i sobretot no us oblideu de vestir-vos de negre de cap a peus; d) disperseu-vos. Adéu-siau.

Tenia la veu decidida i autoritària, vaig pensar que semblava feta per manar i evidenciava un pla molt pensat, vaja, que hi havia perdut hores .

Com que la darrera cosa que havia dit era *disperseu-vos* però com que també ens havíem de posar d'acord, ho vam fer a crits mentre fugíem.

ACTE TERCER: El desenllaç

De tot plegat ja fa un munt de dies. Les NOSTRES accions ocupen les primeres pàgines dels diaris i jo em sento pletòric. Però ja diuen els savis que la felicitat no pot ser mai completa. Aquest matí mentre esmorzava, content perquè ja torna a ser diumenge, he alçat els ulls del plat i m'he trobat amb els de la Maria. M'ha semblat que em mirava amb ràbia però no n'estic segur perquè simplement m'ha preguntat:

– Que estàs llegint algun acudit? – semblava irritada.

No l'he entesa perquè la veritat és que no tenia cap diari a la vista, però del que sí que m'he adonat és que està una mica esprimatxada i descolorida. Deu tornar a fer règim. I quan aquest vespre li he dit que havia de tornar a sortir un parell d'horetes – Embolics de la feina, saps? – m'ha dit una cosa molt rara.

– No t'hi cansis gaire – jo diria que ho deia rabiosa-. Pensa que demà podràs conduir tan ràpid com vulguis. Ja saps que cada diumenge hi ha una colla de dropos que treballen en la inutilització sistemàtica dels semàfors – ironitzava. I tu necessites estar en **pleeena fooorma** – amb gran sorpresa meva, ha tornat a recalcar – per poder dominar la velocitat i no córrer, almenys per aquesta banda, cap perill – i encara hi ha tornat. M'ha mirat intensament i ha girat cua.

– Potser sospita alguna cosa!

Mentre reflexiona, en Lluís enfoca cap al punt de la cita la seva motoreta, i no s'adona que molt a prop seu hi circula un petit utilitari amb una conductora que li mira fixament el pelut clatell.

EPÍLEG

És diumenge. Són prop de les onze del vespre. Hi ha una casa amb un home i una dona parlant . Ell que fa:

– Maria, vaig una estona al despatx, no tinc son. Avançaré feina i així demà plegaré d'hora.

I ella, que no perd passada, diu com si res:

– No tindries pas un passamuntanyes per mi?

Mollet del Vallès, gener de 1997

SUMARIS
DELS NÚMEROS PUBLICATS
«NOTES» (I a IX)

S U M A R I

	Pàg.
Presentació, <i>Vicenç Vilà</i>	7
Introducció geogràfica, <i>Josep Gordi</i>	9
Orígens i formació del municipi de Mollet del Vallès, <i>Joan Galtés</i>	15
Comentari del Capbreu de Mollet del Vallès, <i>Jaume Vilaginés</i>	19
El retaule de Sant Vicenç: noves aportacions per a la seva història, <i>Pere Castaño</i>	25
El senyal heràldic de Mollet del Vallès, <i>Joan Galtés</i>	33
La Segona República a Mollet, <i>Maria Àngela Massaguer</i> <i>i Arimon</i>	39
Observacions climàtiques a Mollet, <i>Josep Gordi</i>	45

SUMARI

	Pàg.
Presentació	7
Pròleg, <i>Jesús Sanz, pvre.</i>	9
Mir de Mollet: un senyor feudal del segle XII, <i>Jaume Vilaginés</i>	11
Mollet i el Vallès durant la Guerra contra Joan II (1462-1472), <i>Mercè Rosell</i>	17
Els comportaments de la població de Martorelles davant la mort (1700-1750), <i>Diego Granado</i>	25
Anàlisi de la població de Mollet del Vallès en el 1986, <i>Josep Gordi i Pere Gordi</i>	31
Mercè Rodoreda, sempre, <i>Josep Masats</i>	51
«L'Estació». Conte de <i>Mercè Rodoreda</i>	59

S U M A R I

	Pàg.
Presentació	5
Pròleg, <i>Montserrat Tura</i>	7
Berenguer de «Bannalocha». Batlle episcopal de Mollet, <i>Jaume Vilaginés i Segura</i>	9
Simó de Mollet. Rector de l'Ametlla del Vallès (1296-1344), <i>Antoni Bassolas</i>	19
L'estructura del testament a dues comunitats rurals: Martorelles i Sant Pere de Vilamajor (1700-1750), <i>Diego Granado</i>	35
Cronologia d'alcaldes de Mollet del Vallès (1821-1987), <i>Isidre Garcia</i>	43
Notes sobre el planejament urbanístic de Mollet del Vallès, <i>Josep Gordi i Pere Gordi</i>	51
Francesc Folguera i Grassi, arquitecte, <i>Joan Ventura</i>	63
Un llibre són paraules que volen abraçar un tros de vida, <i>Josep Masats</i>	73

S U M A R I

	Pàg.
Pròleg, <i>Jesús Sanz García</i>	5
Els templers al Vallès, <i>Jaume Vilaginés</i>	7
Sant Fost i la Cartoixa de Montalegre, <i>Xavier Pérez i Gómez</i> .	29
Aproximació a la vida i obra de Vicenç Plantada, <i>Josep Masats</i>	37
Josep Goday i Casals, Arquitecte, <i>Joan Ventura</i>	45
Un rabassaire a l'alcaldia: Feliu Tura, <i>Carme Pi</i>	51
Mollet del Vallès durant la II República: el Bienni negre (1934-1936), <i>Joan Corbalán</i>	71
Un rector de Mollet en temps malastrucs: Mn. Josep Casanovas (1934-1948), <i>Joan Galtés</i>	81
Estudi de les relacions intermunicipals de treball de Mollet i rodalies, <i>Josep Gordi i Josep Lloret</i>	85
L'escola pública primària de Mollet del Vallès en el segle XIX, <i>Joan Corbalán</i>	97
Inicis, fundació i desenvolupament de la Caixa d'Estalvi i Previsió Molletense (1907-1928 i 1940), <i>Frederic Ros</i> .	107
Ràdio Mollet, una realitat a mig gas, <i>Jaume Barberà</i>	117

S U M A R I

	Pàg.
Pròleg, <i>Joaquim Brustenga</i>	7
Dues mirades retrospectives: Mil·lenari i Carreratge, <i>Jaume Vilaginés</i>	9
Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda, <i>Xavier Pérez</i>	19
L'alcalde Fortuny, <i>Anna Bosch</i>	37
Els primers anys de l'empresa «Tenería Moderna Franco- Espanola» de Mollet del Vallès, <i>M.ª Carme Macià</i>	61
L'Hostal de la Marinette, <i>Josep M.ª Blanch</i>	75
Domènech Sugrañes i Gras, Arquitecte, <i>Joan Ventura</i>	87
El medi ambient en el Vallès Oriental - I, <i>Josep Gordi i Josep Lloret</i>	93
La pobresa a Mollet, <i>Santi Villanueva</i>	101
Els inicis del Basquet a Mollet del Vallès, <i>Josep Masats</i>	113
Relació de temes tractats en els volums anteriors	119

S U M A R I

	<i>Pàg.</i>
Presentació	5
Pròleg, <i>Montserrat Tura</i>	7
El benefici de Santa Maria, de Sant Vicenç de Mollet del Vallès, S. XIV, <i>Jaume Vilaginés</i>	9
Mollet fa mil anys, <i>Joan Galtés</i>	23
El personal polític de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de 1930 a 1942, <i>M.ª Carme Macià</i>	33
Can Borrell o el gemec de les pedres, <i>Josep Blanch</i>	45
El medi ambient en el Vallès Oriental-II, <i>Josep Gordi i Josep Lloret</i>	63
Consideracions sobre les sectes religioses destructives <i>Santi Villanueva</i>	79
Francesc Juventeny i Boix, Escultor, <i>Joan Ventura</i>	99
La penya "L'Altra Banda", <i>Xavier Pérez</i>	105
Mollet i el Vallès del futur, <i>Marcel Galobart</i>	111
Tres Contes, <i>Josep Masats</i>	119
Relació dels temes tractats en els volums anteriors	129

S U M A R I

	<i>Pàg.</i>
Presentació	7
El Mil·lenari de Mollet del Vallès, <i>Joan Galtés</i>	9
Monument al Mil·lenari, <i>Cesc Bas</i>	13
Ruta del Mil·lenari a Santa Maria de Gallecs, <i>Joaquim Brustenga</i> .	17
Descobrir un pou de possibilitats, <i>Oriol Fort</i>	31
Francesc Maspons i Labrós, un folklorista del Vallès, <i>Santiago Villanueva</i>	35
Huguet de Bigues, un bandoler feudal, <i>Jaume Vilaginés</i>	45
El règim municipal al Baix Vallès, al segle XVI, <i>Xavier Pérez</i> . . .	59
L'evolució del paisatge vegetal des de l'antiguitat fins al s. XVIII, al Vallès Oriental, <i>Martí Boada i Josep Gordi</i>	77
Can Pacià. L'origen i l'ocàs de la pagesia, <i>Josep Mª Blanch</i>	91
El «Manyo» del Ball de Gitanes de 1884, <i>Jaume Noró</i>	103
Les Societats de Socors Mutus de la nostra ciutat. «El Mont de Pietat» de Sant Vicenç màrtir, <i>Vicenç Vilà</i>	111
L'ensenyament públic primari a Mollet del Vallès durant la IIa. República, <i>Joan Corbalán</i>	123
Santiago Padrós i Elies, pintor, mosaista i vidrier, <i>Joan Ventura</i> . .	137
Joaquim Mir a Mollet, <i>Jaume Boix</i>	145
El fons del Club Atlètic Mollet, <i>Maria Rosa Font</i>	151
Personatges, <i>Joan Aliguer</i>	163
Quatre contes, <i>Josep Masats</i>	171
Relació dels temes tractats en els volums anteriors	179

S U M A R I

	Pàg.
PRÒLEG	7
Presentació	9
<i>El poblat ibèric de Castellruf</i> , Santiago Villanueva	11
<i>Gallecs. Notícies històriques</i> , Jaume Vilaginés	31
<i>Conflictes territorials entre Mollet, Sant Fost i Martorelles als segles XIV i XV</i> , Xavier Pérez.	47
<i>Aproximació a la vida i la mort de Francesc Bruy, pagès molletà de principis del segle XVIII</i> , Diego Granado.	55
<i>Joaquim Mir pinta figures a Mollet</i> , Malena Cruells.	61
<i>Can Pantiquet i Can Flaquer</i> , Josep M ^a Blanch	67
<i>Els incendis al Vallès Oriental</i> , Josep Gordi i Josep Pintó	81
<i>L'estructura comercial a Mollet. Canvis en la demanda</i> , Manuel Carreira.	95
<i>Les Organitzacions No Governamentals a Mollet i a Catalunya</i> , Joan Ventura	109
<i>Estudi dels nivells de rendiment escolar a Mollet del Vallès</i> , Trini Milan	123
<i>Comentari a «Una cassera en una nit dels morts», de Vicenç Plantada</i> , Ferran Pérez.	131
<i>En venda</i> , Maria-Mercè Bruguera	137

S U M A R I

	Pàg.
PRÒLEG	7
PRESENTACIÓ	9
<i>Sota els camps i l'asfalt: els fonaments geològics de Mollet del Vallès i els seus encontorns</i> , Jordi Bertran i Mercè Tarragó	11
<i>Troballa arqueològica a Can Flaquer</i> , Josep M ^a Blanch	25
<i>Notes sobre la caça al Sant Fost medieval</i> , Xavier Pérez	33
<i>Notícia d'un retaule del Roser i d'alguns episodis de la Contrareforma a Sant Vicenç de Mollet</i> , Joan Bosch	39
<i>Gaietà Ventalló, sobre la llegenda i la història</i> , Jaume Vilaginés	53
<i>Els orígens de l'excursionisme a Mollet del Vallès</i> , Ferran Pérez	75
<i>Ball de Gitanes: el record d'un passat agrari</i> , Carme Macià	89
<i>Mollet del Vallès i «El Calderí»</i> , Joan Corbalán	99
<i>La transformació del paisatge urbà del carrer Jaume I, Mollet 1900-1995</i> , Josep Gordi	111
<i>Migracions de Santa Coloma de Gramenet cap a Mollet del Vallès i el seu entorn</i> , Antoni Durà	129
<i>Mollet: la gestió de l'aigua via satèl·lit</i> , Esteve Baqué	137
<i>Els mitjans de comunicació de Mollet a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1995</i> , Ramon Renedo	145
<i>MoledoMundis I</i> , Oriol Fort	165
<i>Jaume Busquets i Mollera, dibuixant, pintor, escultor</i> , Joan Ventura.	175
<i>Joan Amadó, pioner de l'anàlisi clínica</i> , Santiago Villanueva.	187
<i>L'Ayun...</i> , M ^a Mercè Bruguera.	209

**Centre
d'Estudis
Molletans**

Ajuntament de Mollet del Vallès